

Monika Olędzka

NAZEWNICTWO MIEJSKIE

SIEDLEC

od XVII w. do lat 20. XXI w.

Autorka monografii

mgr Monika Olędzka / ORCID: 0000-0002-1678-1775

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

Wydział Nauk Humanistycznych, Instytut Językoznawstwa i Literaturoznawstwa

Recenzent

dr hab. Lubomir Hampl, prof. uczelni, Uniwersytet Śląski w Katowicach

Komitety Wydawniczy

Katarzyna Antosik, Andrzej Barczak, Jolanta Brodowska-Szewczuk, Janina Florczykiewicz (przewodnicząca), Arkadiusz Indraszczyk, Beata Jakubik, Stanisław Jarmoszko, Bartosz Michalczuk, Katarzyna Mroczyńska, Agnieszka Prusińska, Sławomir Sobieraj, Jacek Sosnowski, Maria Starnawska, Ewa Wójcik

Żaden fragment tej publikacji nie może być reprodukowany, umieszczany w systemach przechowywania informacji lub przekazywany w jakiegokolwiek formie – elektronicznej, mechanicznej, fotokopii czy innych reprodukcji – bez zgody posiadacza praw autorskich.

© Copyright by Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedlce 2022

ISBN 978-83-67162-31-9

Wydawnictwo
Naukowe UPH

Wydawnictwo Naukowe
Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach

www.wydawnictwo-naukowe.uph.edu.pl

08-110 Siedlce, ul. Żytnia 17/19, tel. 25 643 15 20

Ark. wyd. 15.3. Ark. druk. 16.7.

Projekt okładki, druk i oprawa: Volumina.pl

*Książkę dedykuję Pani Profesor Janinie Gardzińskiej,
dziadkowi Janowi Makarowskiemu, rodzinnemu archiwście,
oraz mojej kochanej rodzinie.*

Spis treści

Wstęp	9
1. Cel i przedmiot pracy	9
2. Źródła i stan badań	11
3. Struktura pracy	13
 I. Wprowadzenie do onomastyki i toponimii	16
1. Onomastyka – definicja i przedmiot badań	16
1.1. Funkcje nazw własnych	17
1.2. Klasyfikacje toponimów	18
2. Charakterystyka nazewnictwa miejskiego	19
2.1. Terminologia: nazewnictwo miejskie	19
2.2. Cechy nazewnictwa miejskiego	21
2.3. Klasyfikacja nazw miejskich Kwiryny Handke	24
3. Rozważania strukturalne – człon A i B w nazwie miejskiej	25
3.1. Struktura nazewnictwa miejskiego	25
3.2. Charakterystyka członu B	27
4. Nazwy terenowe i nazwy miejskich obiektów materialnych	33
4.1. Nazwy terenowe	33
4.2. Nazwy miejskich obiektów materialnych	36
5. Ogólne tendencje w nazewnictwie miejskim w Polsce	37
 II. Rys historyczny miasta Siedlce z uwzględnieniem nazw miejscowych	43
 III. Semantyczne i strukturalne typy nazw ulic i placów Siedlec	66
1. Nazwy pochodzące od nazw własnych	67
1.1. Nazwy ulic pochodzące od nazw osobowych	68
1.2. Nazwy ulic pochodzące od nazw etniczno-geograficznych	74
1.3. Nazwy pochodzące od nazw miejscowości i dzielnic	75
1.4. Nazwy ulic pochodzące od nazw topograficznych	77

2. Nazwy ulic pochodzące od nazw pospolitych.....	78
2.1. Nazwy ulic pochodzące od nazwań ludzi.....	78
2.2. Nazwy ulic kulturowe.....	79
2.3. Nazwy ulic topograficzne.....	80
2.4. Nazwy ulic rolniczo-przyrodnicze.....	84
2.5. Nazwy ulic metaforyczne.....	85
2.6. Nazwy ulic związane z faktami historycznymi.....	86
3. Nazwy ulic niejasne i dwuznaczne.....	88
4. Nazwy osiedli.....	89
5. Nazwy placów, rynków i rond.....	90
6. Przemianowania nazewnicze ulic.....	92
7. Podsumowanie.....	95

IV. Siedleckie nazwy terenowe oraz nazwy miejskich obiektów kultury.....

1. Nazwy terenowe Siedlec.....	100
1.1. Nazwy topograficzne.....	101
1.2. Nazwy relacyjne.....	103
1.3. Nazwy dzierżawcze.....	104
1.4. Nazwy kulturowe.....	105
1.5. Nazwy niejasne i dwuznaczne.....	106
2. Podsumowanie.....	106
3. Nazwy miejskich obiektów kultury w Siedlcach.....	110

V. Porównanie tendencji nazewnictwa miejskiego Siedlec i Cambridge.....

Podsumowanie.....	121
--------------------------	------------

Aneksy

Aneks 1. Słownik nazw ulic i placów Siedlec.....	129
Aneks 2. Słownik nazw terenowych Siedlec.....	157
Wybrane skróty.....	165

Bibliografia	166
---------------------------	-----

Załączniki

1. Siedleckie nazwy terenowe – klasyfikacja.....	172
2. Klasyfikacja miejskich obiektów kultury w Siedlcach.....	174
3. Historia Cambridge i klasyfikacja ulic.....	177
4. Wybrane plany miasta Siedlce i Cambridge.....	187

Summary	197
----------------------	-----

Wstęp

1. Cel i przedmiot pracy

Wspólnoty ludzkie kształtują własne przestrzenie społeczne, wykorzystując do tego celu w znacznym zakresie tworzywo językowe. W obrębie aglomeracji miejskiej – formy trwałej przestrzeni społecznej – wielką rolę odgrywają nazwy miejskie jako znaki językowe. Z jednej strony kreują one przestrzeń, a z drugiej strony odzwierciedlają w percepcji społecznej otaczającą rzeczywistość. Nazwy ulic stanowią istotny składnik dyskursu publicznego pokazującego namiastkę różnorodności życia kulturalnego, politycznego danej społeczności. Zbiór nazw miejskich bywa też nazywany toponimią miejską, plateonimią, urbonimią oraz hodonimią¹.

W roku 2022 Siedlce obchodziły 475. rocznicę nadania praw miejskich. Podejmując temat plateonimii Siedlec, chcę wsłuchać się w głos przeszłości, zobaczyć, jak kształtowało się przestrzennie moje rodzinne miasto, przyjrzeć się tendencjom nazewniczym, zbiorom nazw, dynamice ich rozwoju, różnorodności strukturalnej nazw ulic, placów oraz nazw terenowych. Celem pracy jest więc opis diachroniczny nazewnictwa miejskiego. W zakresie semantyki będzie wskazywana motywacja toponimów, a w analizie słowotwórczej – w przypadku ulic i placów Siedlec – nazwy zostaną podzielone na te bez kreacji formalnojęzykowej i z kreacją. W przypadku mikrotoponimii występują nazwy prymarne, sekundarne i komponowane.

Drugą istotną przyczyną powstania publikacji jest próba ocalenia od niepamięci wielu nazw dawnych ulic, a szczególnie nazw terenowych, które najczęściej żyją tylko w świadomości mieszkańców Siedlec. Należałoby zwrócić uwagę na problem zmiany nazw ulic wskutek przemian ustrojowych, co spowodowało dezorientację, gdyż funkcjonowały podwójne nazwy: stare i nowe. Według wybitnego językoznawcy, Stanisława Urbańczyka, każde pokolenie powinno nadawać nazwy tym ulicom, które samo zbudowało, a resztę nazw

¹ Por. K. Handke, *Polskie nazewnictwo miejskie*, Warszawa 1992, s. 11-12; E. Jakus-Borkowa, *Nazewnictwo polskie*, Opole 1987.

uszanować. Założenie to jest słuszne w przypadku nazw pospolitych, określających dane miejsce, natomiast może budzić kontrowersje w przypadku nazw osobowych związanych z polityką².

Trzecim ważnym celem publikacji jest zainspirowanie innych mieszkańców Siedlec do szerszego zainteresowania się bogactwem nazewnictwa miejskiego. Poruszając się wewnątrz rzeczywistości językowo-kulturowej miasta, można zauważyć, że „język jest utkany z przestrzeni”³. Trzeba w tym miejscu wziąć pod uwagę to, że duża liczba nazw toponimicznych wpływa na ograniczenie do minimum zasobu przyswajanych nazw. Użytkownicy często subiektywnie odczytują interesującą ich nazwę związaną tylko z codzienną egzystencją: domem, szkołą, pracą. Nie przywiązują dużej wagi do nazw odległych ulic, które ich nie dotyczą. Nawet wiedza pasywna (adres zanotowany) rzadko jest aktywizowana w potocznej komunikacji. W zamian używa się deskrypcji sytuacyjno-tekstowych⁴, wykorzystując na przykład obiekty miejskie jako punkty orientacyjne: przy *Jacku* (ratusz), przy *Spółdzielni* (*Spółdzielnia Mieszkalniowa* przy ul. 3 Maja), przy *Starym Kościele* (*kościół pw. św. Stanisława* przy skrzyżowaniu ul. *Floriańskiej* z *Piłsudskiego*)⁵.

W ostatnim rozdziale została przedstawiona toponimia angielskiego miasta Cambridge, w którym bywałam, mieszkając w Wielkiej Brytanii. Wydało mi się niezwykle cennym poddanie rozważaniom naukowym angielskich tendencji nazewniczych i porównanie z plateonimią Siedlec.

Dlaczego tak ważna jest troska o zachowanie starych nazw ulic? Jakie należy podjąć działania, abyśmy nie byli obojętni wobec różnych typów nazewniczych, które kryją bogactwo kulturowe i historyczne, pamięć o autorytetach czy dawnych miejscach? Co zrobić, by poprawić komunikację w mieście? Jak korzystać z doświadczeń nazewniczych Wielkiej Brytanii? Między innymi na te pytania będę starała się odpowiedzieć.

Analiza zawiera 475 nazw ulic, alei, placów, rond i skwerów i 140 nazw terenowych, do których zalicza się: akweny, lasy, łąki, uroczyska i obrzeża miasta zwane rogatkami. Nie wszystkie istnieją po dziś dzień. Pod względem strukturalnym są one podzielone na nazwy prymarne, sekundarne i komponowane.

² Por. *Nazewnictwo miejskie*, red. S. Urbańczyk, Warszawa–Poznań 1989; cytuję za: S. Kania, *Z badań nad urbonimami Zielonej Góry*, [w:] *Nazewnictwo miejskie*, red. K. Handke, Warszawa–Poznań 1989, s. 97.

³ G. Genette, *Przestrzeń i język*, przeł. A.W. Labuda, „Pamiętnik Literacki” 1976, z. 1, s. 321.

⁴ K. Handke, *Polskie nazewnictwo...*, op. cit., s. 33.

⁵ Powyższe nazwy potraktowałam jako nazwy własne, dlatego są zapisane od wielkich liter.

2. Źródła i stan badań

Źródłami do części teoretycznej są głównie polskie prace onomastyczne. Większość najdawniejszych pisemnych rozważań o nazewnictwie miejskim pochodzi z drugiej połowy XIX wieku. Najczęściej ich autorami byli historycy i to ich punkt widzenia, polegający na nieodrywaniu nazewnictwa od dziejów miasta jako aglomeracji, jest uwzględniany przez językoznawców. Szerzej badaniami nazewnictwa miejskiego zajęli się uczeni innych krajów europejskich, głównie Niemiec, Francji, Anglii. W Polsce bodźcami do rozważań onomastycznych były artykuł C. Rokickiego⁶ z 1925 roku pod tytułem *Nazwy ulic w miastach polskich* (pierwsze klasyfikacje, rozróżnienie nazw urzędowych i „ludowych”) i referat A. Siuduta z 1959 roku: *Słowiańskie nazwy ulic*, który pokazał nowe obszary badawcze⁷. Wkrótce potem powstały prace dotyczące konkretnych miast, na przykład H. Górnowicza o toponimii Gdyni⁸, M. Buczyńskiego o nazewnictwie Lublina⁹ i K. Handke o ulicach Warszawy¹⁰. Następnie pojawiły się inne opracowania, m.in. autorstwa wspomnianej K. Handke, a także D. Kopertowskiej, w których dokonano klasyfikacji bogatego zbioru nazw¹¹.

Drugą część nazewnictwa miejskiego stanowią nazwy terenowe. Wspomnieć tu należy o monografiach dotyczących toponimii z obszaru całej Polski W. Śmiecha¹² (*Przymiotnikowe nazwy terenowe Polski*) i S. Tomaszewskiej¹³ (*Polskie mikrotoponimy motywowane wyrażeniami przyimkowymi*). Są też monografie regionalne o Mazowszu¹⁴, Śląsku Cieszyńskim¹⁵ i Białostocczyźnie¹⁶, jak i powiatach, na przykład jasielskim

⁶ C. Rokicki, *Nazwy ulic w miastach polskich*, „Ziemia” 1925, vol. X, s. 64-68.

⁷ K. Handke, *Polskie nazewnictwo...*, op. cit., s. 8.

⁸ H. Górnowicz, *Toponimia Gdyni*, „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne” 1964, vol. VI, s. 135-169.

⁹ M. Buczyński, *Nazwy dzielnic i ulic Lublina*, Lublin 1962 (maszynopis pracy magisterskiej).

¹⁰ K. Handke, *Semantyczne i strukturalne typy nazw ulic Warszawy*, Wrocław 1970, s. 182.

¹¹ D. Kopertowska, *Studium porównawcze nazw ulic i placów Kielc, Radomia i Sandomierza*, „Onomastica” 1981, vol. XXVI, s. 83-101.

¹² W. Śmiech, *Przymiotnikowe nazwy terenowe Polski*, Łódź 1996.

¹³ S. Tomaszewska, *Polskie mikrotoponimy motywowane wyrażeniami przyimkowymi*, Łódź 1996.

¹⁴ A. Wolff, E. Rzetelska-Feleszko, *Mazowieckie nazwy terenowe do końca XVI wieku*, Warszawa 1982.

¹⁵ R. Mrózek, *System mikrotoponimiczny Śląska Cieszyńskiego XVIII wieku*, Katowice 1990.

¹⁶ T. Jasińska, *Wyrażenia przyimkowe w mikrotoponimii północno-wschodniej Białostocczyzny*, [w:] *Studia językowe z Białostocczyzny*, red. I. Maryniakowa, Warszawa 1989, s. 25-35;

i krośnieńskim¹⁷, a także miastach i wsiach, np. Kielcach, Świeciu, Istebnej¹⁸. Zastosowana w publikacji klasyfikacja tych nazw, zaproponowana przez M. Biolik, jest połączeniem klasyfikacji semantycznej W. Taszyckiego¹⁹ i strukturalnej S. Rosponda²⁰. Ciekawe podziały nazw terenowych zaproponowali też: R. Mrózek²¹ i M. Kornaszewski²².

Wykorzystana przeze mnie baza materiałowa to również opracowania Antoniego Wintera pod tytułem *Dzieje Siedlec 1448–1918*²³ i książka *Siedlce 1448–1995* pod redakcją Edwarda Kospath-Pawłowskiego²⁴. Są to prace historyczne o mieście, zawierające wiele danych ze źródeł archiwalnych, między innymi: z hipotek, sumariuszy dóbr, dokumentów miejskich i lokacyjnych. Wiedza w nich zawarta była niezastąpiona do tworzenia zarysu historycznego Siedlec i wyszukiwania informacji o dawnej toponimii miejskiej. Wykorzystałam również artykuł Krystyny Wojtczuk *Nazwy ulic i osiedli siedleckich w świetle analizy językoznawczej*²⁵, w którym pojawiają się pierwsze klasyfikacje onomastyczne nazw. Innym ważnym źródłem jest usystematyzowany zbiór ulic ujęty w pozycji książkowej Urszuli Głowackiej-Maksymiuk pt. *Ulice Siedlec. Historia. Patroni. Zabytki*²⁶. Ta monografia, obok hasłowo ujętych współczesnych ulic, zawiera też w opisie historyczne nazewnictwo miejskie.

Najstarsze zanotowane nazwy ulic pochodzą z XVIII wieku. Materiał źródłowy znalazłam w Archiwum Państwowym w Siedlcach, Warszawie i Lublinie. Są to dane hipoteczne miasta Siedlce, wykazy inwentarzy

B. Tichoniuk, *Odepelatywne nazwy terenowe południowej Białostocczyzny. Słownik toponimów*, Opole 1986.

¹⁷ W. Lubaś, *Nazwy terenowe powiatów jasielskiego i krośnieńskiego*, „Onomastica” 1963, vol. VII, s. 185–238.

¹⁸ A. Pospiszylowa, *Nazwy części wsi, przysiółków i tzw. placów oraz formacje pochodne we wsi Istebnej*, „Onomastica” 1980, vol. XXV, s. 73–88.

¹⁹ Z. Kaleta, *Kierunki i metodologia badań. Terminologia*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa–Kraków 1998, s. 49.

²⁰ S. Rospond, *Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych*, Wrocław 1957.

²¹ R. Mrózek, *System mikrotoponimiczny Śląska Cieszyńskiego...*, op. cit., s. 135–146.

²² M. Kornaszewski, *W sprawie klasyfikacji nazw terenowych. Uwagi i propozycje*, „Onomastica” 1986, vol. XXX, s. 5–15.

²³ A. Winter, *Dzieje Siedlec 1448–1918*, Warszawa 1969.

²⁴ *Siedlce 1448–1995. 450-lecie nadania praw miejskich*, red. E. Kospath-Pawłowski, Siedlce 1996.

²⁵ K. Wojtczuk, *Nazwy ulic i osiedli siedleckich w świetle analizy językoznawczej*, „Szkice Podlaskie” 1998, nr 6, s. 42–51.

²⁶ U. Głowacka-Maksymiuk, *Ulice Siedlec. Historia. Patroni. Zabytki*, Siedlce 1997.

archiwalnych, *Protokół Rewizora Generalnego Pomiarów* Wojciecha Niemyskiego z 1841 roku oraz stare mapy i plany miasta. Korzystałam również z zasobów biblioteki miejskiej w Cambridge i w Siedlcach, a także zbiorów Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Kluczowa pozycja do rozważań o Cambridge to książka Rolanda Gray'a i Dereka Stubbsa pt. *Cambridge Street-Names. Their Origins and Associations*, wydana przez Uniwersytet w Cambridge w 2000 roku. Dodatkowo w bazie materiałowej zostały ujęte dane z dokumentów Urzędu Miasta Siedlce oraz z ankiet indywidualnych zebranych wśród starszych mieszkańców Siedlec. Trzon monografii stanowi moja praca magisterska, napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Janiny Gardzińskiej. Pani Profesor, jako promotor pracy, dzieliła się swoją wiedzą, wspierała merytorycznie, służyła nieocenioną pomocą naukową. Na ostateczny kształt tej publikacji miał również wpływ Pan Profesor Lubomir Hampl jako recenzent oraz Pani Doktor Małgorzata Burta.

W tym miejscu chciałam też podziękować mojej najbliższej Rodzinie za pomoc i wsparcie.

3. Struktura pracy

Monografia składa się z pięciu rozdziałów. We *Wstępie* ujęte są cele pracy, źródła badań, a także zbiór wybranych opracowań o nazewnictwie miejskim. Drugi rozdział zawiera wiedzę teoretyczną o onomastyce i toponimii miejskiej. Przedmiotem rozważań są tu: wiedza językoznawcza ogólna, stan badań nad polskim nazewnictwem topograficznym, ze szczególnym uwzględnieniem regionu Mazowsza i Podlasia, w odniesieniu do tendencji z innych krajów. Trzeci rozdział opisuje dzieje Siedlec. Historia miasta przeplata się tu z rozwojem urbanistycznym, w którym dostrzec można tworzenie się nazw i przemiany nazewnicze. Dodatkowo są zamieszczone stare fotografie ulic i ważnych obiektów Siedlec. Kolejna część skupia się na klasyfikacji nazw ulic i placów Siedlec oraz ich strukturze i semantyce. Zebrany dzięki pracy badawczej materiał nazewniczy został przedstawiony w strukturze zaproponowanej przez Kwirynę Handke i uzupełniony o kilka szczegółów.

Praca uwzględnia różnorodne zjawiska dotyczące nazewnictwa miejskiego. Zdarza się, że od nazwy ulicy nazwane jest osiedle (zbiór ulic), na

przykład w Siedlcach występuje ul. *Reymonta* i osiedle *Reymonta*. W przypadku zaś oficjalnej nazwy *Nad Zalewem*, mieszkańcy sami utworzyli potoczną nazwę dla tego zespołu ulic: *na Poznańskiej*²⁷. Czasem nazwy dzielnic tworzone są też od miejscowości, które wchłonęło miasto, na przykład *Sekuła*. Są odwołaniem do innej dzielnicy: *Podsekule*.

Następna sprawa to zmiany nazewnicze, jakie dokonywały się przez wieki. W celu pokazania diachronicznego ujęcia materiału, do współczesnej nazwy ulicy zostały dodane nazwy historyczne. Z tego powodu nazw jest więcej niż ulic współcześnie funkcjonujących w przestrzeni miasta. Wiąże się to z charakterem pracy, która ma przedstawić językoznawczą, a nie historyczną stronę toponimii. Wszystkie nazwy ulic i placów Siedlec zostały ujęte w słowniku. Zawierają najczęściej orientacyjną datę pojawienia się nazwy, motywację semantyczną o znaczeniu ulicy i strukturalną, skupiającą się na budowie (głównie słowotwórczej) nazwy.

Inne zjawisko dotyczy przemian nazewniczych. Niektóre nazwy ulic nieoficjalne z czasem stawały się urzędowymi, na przykład: *Warszawska* (obecna *Piłsudskiego*), która została zatwierdzona dopiero później, w 1840. Z tego powodu inna ulica o tej nazwie (dzisiejsza ulica *Pułaskiego*), będąca pierwotnym szlakiem do Warszawy, musiała ulec przemianowaniu. Należy zwrócić jeszcze uwagę na jednostkę nazewniczą *Stodolne*, dotyczącą zespołu ulic. Otóż początkowo wszystkie drogi, przebiegające na danym terenie, nieoficjalnie tak były nazywane przez mieszkańców (zespół dróg miał jedną nazwę lokalizującą).

W przypadku nazw ulic odosobowych, których patroni związani są z Siedlcami, umieściłam przypisy wyjaśniające. W nazewnictwie czasem występuje niejednorodna pisownia tytułów, zaszczytów, na przykład jest ulica: *Generała, Gen.*, a czasem tytuł był pomijany, mimo że osoba miała dany stopień wojskowy. Podobnie jest przy datach upamiętniających wydarzenia. Występują w dokumentach ulice: *11-go Listopada* i *1 Maja*. W pracy dążyłam do ujednolicenia tych nazw.

Następny rozdział zawiera nazwy terenowe, które wzbogacają zbiór toponimów o nowe jednostki. Dodatkiem jest materiał o wybranych nazwach miejskich obiektów kultury, które pośrednio też wchodzą w skład toponimii Siedlec. Są to określenia charakterystycznych punktów używane przez mieszkańców w sytuacjach nieoficjalnych, ważnych dla orientacji

²⁷ Jedną z ulic w tym rejonie jest Poznańska.

w przestrzeni. Ich spis został zamieszczony w załączniku, a w podrozdziale zostały omówione najciekawsze nazwy miejskich obiektów kultury.

Kolejna część pracy ma na celu zestawienie tendencji nazewniczych Siedlec i Cambridge. Ten niezwykle ciekawy materiał daje porównanie słowiańskich norm toponimicznych z anglosaskimi. Jest to o tyle ważne, że Polska jako członek Unii Europejskiej może nadawać nazwy ulic, korzystając z praktyk innych krajów. Uzupełnienie informacji o toponimii i historii Cambridge można znaleźć w *Załączniku*.

Pracę kończą wnioski z części badawczej. Główne techniki pracy, którymi się posłużyłam, to analiza i porównanie. Publikacja zawiera także diagramy, tabele, zdjęcia i mapy. By wyróżnić nazwy wchodzące w skład nazewnictwa miejskiego (czyli nazwy ulic, placów, nazwy terenowe i miejskich obiektów kultury) zapisano je kursywą.

Fragment recenzji dr. hab. Lubomira Hampla, prof. UŚ:

Autorka skupia się w swojej pracy na wewnątrzjęzykowych, czyli intralingwalnych kwestiach dotyczących polskiej onomastyki [...]. Uważam, że monografia jest rozprawą rzetelną, szczegółowo opracowaną i udokumentowaną. Sam wybór omawianej tematyki jest trafny metodologicznie i poznawczo inspirowający, a zarazem istotny dla badań lingwistycznych, jest pozycją twórczo wartościową.

Ze względu na wieloaspektowość opisu zróżnicowanego materiału badawczego, a także zastosowany warsztat analityczno-badawczy, uważam, że wskazane osiągnięcie naukowe w postaci monografii spełnia w pełni wymagania stawiane tego typu pracy, jest dziełem oryginalnym.

I. Wprowadzenie

do onomastyki i toponimii

1. Onomastyka – definicja i przedmiot badań

Onomastyka pochodzi od greckiego słowa *onomastikós*, oznaczającego ‘związany z imieniem, nazwą’. Jest to nauka o zasadach i systemach nazw własnych. Wcześniej była ona uważana za pomocniczą naukę historyczną (Czechy, Niemcy XIX i początek XX wieku), topograficzną (Szwajcaria i Holandia), socjologiczną (USA), demograficzną (Austria), a czasami nawet i estetyczną (Francja)²⁸. Współcześnie jest ona uważana za dyscyplinę językoznawczą, która blisko współpracuje z innymi gałęziami nauki: etymologią, leksykologią i psychologią, a także geografią, historią, statystyką i socjologią. Współcześnie wyróżnia się takie dyscypliny onomastyczne, jak np. onomastyka leksykograficzna²⁹, onomastyka literacka, psychoonomastyka, socjoonomastyka i onomastyka frekwencyjna, skupiająca się wokół częstotliwości występowania nazw, tzw. onimiczny rejestr komunikacyjny³⁰. Onomastyka, jako odrębna dziedzina, stanowi autonomiczny dział lingwistyki i zajmuje się kompleksowymi badaniami nazw własnych w ich kontekście językowym, onimicznym i społeczno-komunikacyjnym. Zbiór nazw własnych to *onimia*. W polskiej literaturze językoznawczej używa się obocznie także terminu *nazewnictwo*, zarówno na określenie nauki o nazwach, jak i ich zbioru³¹. Nazwy własne są zatem wyrazami nazywającymi indywidualnie pewne jednostkowe obiekty i zjawiska.

²⁸ R. Šrámek, *Úvod do obecné onomastiky*, Brno 1999, s. 50.

²⁹ R. Šrámek, *Onomastická lexikologie*, [w:] *Manuál lexikografie*, Jinočany 1995, s. 159.

³⁰ J. Krško, *Všeobecnolingvistické aspekty onymie – z problematiky onymického komunikačného registra*, Banská Bystrica 2016.

³¹ Por. E. Jakus-Borkowa, *Nazewnictwo polskie*, op. cit., s. 9.

1.1. Funkcje nazw własnych

Nazwy własne – według E. Jakus-Borkowej – należą do zasobu słownictwa każdego języka, pełnią w nim jednak inną rolę niż nazwy pospolite. O ile *nomen appellativum*, czyli wyraz pospolity, ma szeroki zakres znaczeniowy, oznacza nie tylko pojedyncze konkretne obiekty czy zjawiska, czyli desygnaty, ale także całe zbiory (klasy) tych jednorodnych desygnatów, o tyle *nomen proprium* (nazwa własna) ma w konkretnej komunikacji językowej tylko jeden denotat (jeden egzemplarz), czyli jest nazwą jednostkową, indywidualizującą. Co więcej, wyraz pospolity ma znaczenie i oznacza (nazywa) całe zbiory, równocześnie je charakteryzując. Pełni więc funkcję symbolizującą, sygnifikacyjną (oznaczającą), służąc tym samym przekazywaniu wiedzy o świecie, a wtórnie – także desygnatywną, oznaczającą i pojedynczy desygnat (okaz) danej klasy i całą klasę. Natomiast nazwy własne pełnią funkcje identyfikacyjne (wyróżnienie z ogólnego tła jednego niepowtarzalnego denotatu) i to narzuca im specyficzne znaczenie językowe, zwane **znaczeniem denotatywnym**. Nazwa własna ma w sposób stały i skrótowy zidentyfikować obiekt, a nie go charakteryzować. Czasem ma ona dodatkowo **znaczenie konotatywne** (np. *Westerplatte* – miejscowość, ale i punkt bohaterskiego oporu).

Przyjmuje się ponadto, że nazwy własne – jako pozbawione funkcji sygnifikacyjnej, którą mają natomiast apelatywy – nie są przekładalne na języki obce, chyba że są celowo nadanymi nazwami „mówiącymi” (np. w dziele literackim) lub gdy są przejrzyste znaczeniowo (na przykład mają charakter deskrypcji jednostkowych) i dzięki temu stają się przekładalne.

Nazwy własne często ulegały desemantyzacji (pozbawienia znaczenia pospolitego). Dziś osada *Zajezerze* wcale nie musi leżeć nad jeziorem. Zdarza się i tak, że nazwa własna określa obiekt, którego cechy są identyczne z treścią apelatywu będącego podstawą nazwy, na przykład na pole pod lasem, rolnicy mówią: *Pole Pod Lasem*. Rodzi się wówczas problem (a dotyczy on głównie nazw terenowych), czy określenia te są już nazwami własnymi, czy też jeszcze powszechnymi – pospolitymi. Istnieje między nimi pas przejściowy. Również przejściową grupę stanowią tak zwane deskrypcje jednostkowe, czyli wielowyrazowe nieraz struktury, które – wprawdzie podobnie jak nazwy własne – oznaczają pojedynczy obiekt, ale – w przeciwieństwie do nazw własnych – czynią to przez opisanie go, przez

podanie różnych jego cech, czyli przez znaczenie apelatywne, na przykład *Stary Kościół*, *Organizacja Narodów Zjednoczonych*. Dodatkowo nazwy własne od apelatywów różnią się tym, że nie muszą, ale mogą mieć formę odrębną od wyrazów pospolitych. Te formalne różnice mogą się przejawiać w pisowni, fonetyce, fleksji, słowotwórstwie i składni. W wielu językach europejskich, w tym i w języku polskim, nazwy własne odróżniają się od apelatywów nawet w sposób zewnętrzny, pisząc je od wielkiej litery, na przykład angielskie *Newtown* ‘nowe miasto’ (*new* ‘nowy’ i *town* ‘miasto’).

Jakus-Borkowa jednocześnie pokazuje ciągłość procesu tworzenia nazw własnych lub ich zastępowania, mimo bogactwa apelatywów, co wynika z zapotrzebowania na szczególne wyróżnienie niektórych pojedynczych obiektów, w celu dokładnej identyfikacji danego miejsca³².

1.2. Klasyfikacje toponimów

Leksem **toponim** pochodzi od greckiego wyrazu *topos* – ‘miejsce’. Toponimia to dział onomastyki badający nazwy geograficzne. Nazwy te informują o pochodzeniu miejsc w przestrzeni.

W polskiej toponomastyce powstało wiele klasyfikacji nazw geograficznych. Najogólniej, za Jakus-Borkową³³, można je podzielić na:

- a) nazwy obiektów zamieszkanych (nazwy miast, wsi, przysiółków, osad, osiedli, dawnych grodów, młynów, karczem itp.). Są to tzw. nazwy miejscowe – *ojkonimy*;
- b) nazwy obiektów niezamieszkanych (tj. nazwy lasów, pól, łąk, gór, uroczysk, rzek, jezior itp.). Są to tzw. nazwy terenowe – *anojkonimy*.

Drugi podział, który stosuje się przy badaniu nazw geograficznych, wyodrębnia:

- a) nazwy obiektów lądowych (tzw. suchych) należą tu w szczególności nazwy łąk, pól, lasów, gór, wzniesień itp.;
- b) nazwy obiektów wodnych, tzw. hydronimy (grec. *hydōr* ‘woda’), czyli wszelkich cieków i zbiorników wodnych: rzek, jezior, stawów, bagien.

³² Ibidem, s. 13.

³³ Ibidem, s. 90-91.

Trzeci podział bierze pod uwagę wielkość obiektów i dzieli je na:

- a) makrotoponimy (grec. *makros* 'wielki'), czyli nazwy wszelkich dużych obiektów (pasm górskich i dużych gór; wielkich jezior, dużych rzek o znaczeniu ogólnopolskim); ich zbiór to *makrotoponimia*;
- b) mikrotoponimy (grec. *mikros* 'mały'), do których zaliczane bywają nazwy pól, łąk, niw, lasów, niewielkich wzniesień i strug, wszelkich obiektów małych, a także *urbonimy*. Ich zbiór to *mikrotoponimia*.

Kryterium następnego podziału jest charakter obiektu. Wyróżnia się tu:

- a) toponimy (grec. *topos* 'miejsce'), inaczej geonimy (grec. *gaja* 'ziemia'), czyli nazwy miejsc na ziemi, zamieszkanych i niezamieszkanych;
- b) toponimy miejskie, zwane też urb(an)onimami (łac. *urbanus* 'miejski'), tzn. nazwy ulic, placów, dzielnic, osiedli, pojedynczych domów, instytucji, zakładów przemysłowych, usługowych i organizacji;
- c) hydronimy (grec. *hydor* 'woda') – nazwy rzek, jezior, stawów i mórz;
- d) oronimy (grec. *oros* 'góra') – nazwy gór, wzgórz;
- e) choronimy (grec. *choros* 'kraj') – nazwy krajów, regionów, dzielnic.

Nazwy lasów, łąk i pól, czyli nazwy terenowe lądowe (oprócz gór), nie mają dotąd oddzielnego terminu³⁴.

2. Charakterystyka nazewnictwa miejskiego

2.1. Terminologia: nazewnictwo miejskie

Termin **nazewnictwo** przyjął się w językoznawstwie polskim w drugiej połowie XX wieku jako określenie zbioru nazw własnych. Wprowadzony został przez W. Taszyckiego w odczycie radiowym w 1945 roku. Na określenie tego działu toponomastyki badacze posługują się również terminami: *toponimia miejska*, *plateonimia*, *urbonimia*, *agoronimia* czy *hodonimia*³⁵.

³⁴ Ibidem.

³⁵ E. Breza, w artykule: *Nazwy ulic w miasteczkach Pomorza Gdańskiego*, [w:] *Nazewnictwo miejskie*, op. cit., s. 84, opowiada się za użyciem terminu *hodonim* od greckiego *hodos* 'droga'. Natomiast S. Kania w artykule: *Z badań nad urbanonimami Zielonej Góry*, op. cit., s. 93 stosuje określenie *urbanonim* od łac. *urbanus* 'miejski'.

Nazewnictwo miejskie jest bardzo niejednolite. W jego obrębie poszczególne nazwy różnią się zarówno czasem powstania, genezą, motywacją, jak i funkcją.

Kwiryna Handke wyróżniła w zbiorze przedmiotów nazywanych elementy terenu o różnym pochodzeniu, charakterze i funkcji.

1) **Pochodzenie** ich jest zróżnicowane chronologicznie i kategorialnie. Są to:

- a) pierwotne samodzielne miejscowości: wsie, jurydyki, osady;
- b) pierwotne tereny naturalne, niezabudowane lub z zabudową nieskupioną, na przykład: jedno gospodarstwo, założenie parkowe, majątek ziemski;
- c) nowe obszary aglomeracji powstałe na gruntach przyłączonych, a więc teren wykorzystany pod zabudowę nowych osiedli;
- d) włączone w obszar aglomeracji obiekty topograficzne: wzniesienia, stawy, cieki wodne, lasy;
- e) rozmaite inne obiekty powstałe w wyniku działalności człowieka, jak na przykład: baseny, ośrodki rekreacyjne, budowlane (elektrociepłownie, wodociągi)³⁶.

2) **Charakter obiektów** terenu miejskiego można sprowadzić do trzech typów zasadniczych i określić następująco:

- a) obszary: dzielnice, osiedla, przedmieścia, kwartały;
- b) trakty: ulice, szosy, aleje, nabrzeża, bulwary, inne ciągi komunikacyjne;
- c) punkty, czyli wszystkie pozostałe obiekty terenu miejskiego, niezaliczone do dwóch poprzednich typów; tutaj punkt należy rozumieć jako określenie umowne, odnoszące się do obiektów stałych, umiejscowionych, ograniczonych przestrzennie. Należą do nich: place, ronda, targowiska; parki, skwery, błonia, plaże; ogrody (też działkowe, botaniczne, zoologiczne); budowle (kościóły, klasztory, pałace, zamki, pomniki i inne budowle historyczne) oraz gmachy użyteczności publicznej, takie jak: uczelnie, teatry, kina, hotele, zajazdy, sklepy, kawiarnie, restauracje, muzea, obwarowania, bramy, wieże, baszty; mosty; dworce, przystanki, lotniska; stadiony, baseny, tereny sportowe, takie jak korty tenisowe, lodowiska, skocznie narciarskie; cmentarze; rogatki; kępy i wyspy; stawy, cieki wodne, wzniesienia, laski, groble i inne.

³⁶ *Nazewnictwo miejskie*, op. cit., s. 7-10.

Innym kryterium porządkującym jest charakter obiektów terenu miejskiego, zwłaszcza w zakresie punktów. Klasyfikuje się obiekty naturalne (kępy, wyspy, lasy, stawy) i obiekty powstałe w wyniku działalności człowieka³⁷.

3) **Zróźnicowanie funkcji** obiektów terenu miejskiego pokazuje trzy główne obszary:

- a) administracyjny, na przykład łączenie części miasta w większe dzielnice;
- b) podział pierwotnych dzielnic w związku ze zmianą granic administracyjnych lub zmianą przebiegu sieci komunikacyjnej, czyli na przykład likwidowanie jednych albo wytyczanie innych;
- c) reprezentacyjny, na przykład pomniki.

Nazewnictwo miejskie jest odrębnym systemem nazewniczym, to znaczy stanowi całokształt zasad organizacyjnych oraz podlega obowiązującym normom i regułom. Jest układem skoordynowanych wewnątrz elementów, ma ukształtowaną i w zasadzie zamkniętą klasę reguł oraz otwartą klasę materiału, czyli inwentarz leksykalny³⁸.

2.2. Cechy nazewnictwa miejskiego

Do najbardziej charakterystycznych cech systemu nazewnictwa miejskiego Kwiryna Handke zaliczyła³⁹:

- 1) **wielorakość elementów**. Obok nazwy miejscowości, na przykład *Bródno*, powstała nazwa dzielnicy *Brodno*; analogiczne nazwy ulic: *Smoleńsk*, *Lubicz*, *Stawki*. W nazwach ulic wyróżniają się nazwy głównie przymiotnikowe i rzeczownikowe, które powstały drogą semantycznych przekształceń wyrazów pospolitych lub rzadziej innych nazw własnych. Występują też nazwy, które powstały drogą derywacji sufiksальной, prefiksальной lub prefiksально-sufiksальной, zastosowanej w momencie „przenoszenia” wyrazów pospolitych lub innych nazw własnych do kategorii nazw traktów. Najbardziej zmiennym rysem tej grupy nazw

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem, s. 9-10.

³⁹ K. Handke, *Nazewnictwo miejskie jako znaki i symbole językowe*, [w:] *Nazewnictwo miejskie Warszawy jako element społecznej przestrzeni miejskiej*, red. M. Witrzens-Olicka, Warszawa 1994, s. 12-15.

w systemie nazewnictwa miejskiego jest ich przymiotnikowość. Towarzyszy temu stale powtarzające się zjawisko adiektywizacji, na przykład nazwa miejscowa *Bielino* – nazwa ulicy *Bielino* – nazwa ulicy *Bielińska*. Inną właściwością nazw traktów jest dzierżawczość czy posesywność, zarówno umotywowana (ul. *Ossolińskich*, to pierwotnie *wjazd do pałacu Ossolińskich*), jak i nieumotywowana, a więc jedynie pamiątkowa (ul. *Kopernika* – dla uczczenia wybitnej postaci). Duża różnorodność występuje też wśród punktów topograficznych miasta, na przykład mosty, budowle, kościoły, place, zajazdy, kina, restauracje, sklepy. We wczesnym okresie dziejów nazewnictwa miejskiego nazwy traktów bardzo często tworzone były od nazw punktów, na przykład *kościół świętego Jana* – *ulica świętego Jana* – *ulica Świętojańska*. W czasach nowożytnych taki kierunek nazwotwórczy jest rzadki.

- 2) **niestabilność kategoryjno-formalna** i znaczną zmienność elementów leksykalnych, na przykład częste zmiany formalne lub ginięcie nazw (tendencja datuje się od XIX wieku). Regułą jest kontynuowanie semantycznych i strukturalnych typów nazw od dawna istniejących w nazewnictwie miejskim. Co więcej, rozszerzyła się formuła nazw pamiątkowych, na przykład: ul. 22 *lipca*, ul. *Manifestu Lipcowego*, ul. *Przyjaźni Polsko-Czesko-Słowackiej*. Część z tych nazw ze względu na koniunkturalny charakter ma nietrwałą pozycję w systemie, a co więcej, zwykle nie są powszechnie akceptowane przez użytkowników⁴⁰. Ginie w polskim nazewnictwie miejskim typ nazw w postaci wyrażień przyimkowych, reprezentowany w materiale historycznym sporą liczbą przykładów, na przykład *ulica do Bonifratrów*, *ulica Przy Okopach*. Z reguły nazwy takie uległy adiektywizacji, czyli typ *Między Murami* został zastąpiony typem *Międzymurna*. Występują one na przykład w Krakowie i są częste w miastach czeskich.
- 3) **zachowawczość i innowacyjność** systemu nazewnictwa miejskiego. W klasie reguł zmiany są na ogół niewielkie, zwłaszcza jeśli chodzi o podstawowe typy nazw, które – oparte na wzorach wytworzonych przed wiekami – są stale żywe i produktywne. Natomiast znaczna zmienność charakteryzuje klasę materiału. Ponadto zachowawczość systemu nazewnictwa miejskiego należy rozumieć też jako sprzyjający warunek do ocalenia typów nazewniczych i wielu elementów leksykalnych.

⁴⁰ Ibidem, s. 13.

- 4) **niejednorodność genetyczno-motywacyjna**. Część nazw ma wartość realnoznaczeniową, udokumentowaną genezę (historycznie i geograficznie). Są to nazwy z motywacją semantyczną, na przykład *ulica Białoskórnicza* była zamieszkała przez *białoskórników*, a *ulica Zakroczymska* prowadziła do miejscowości *Zakroczym*. Inne nazwy nie mają wartości realnoznaczeniowej, utworzono je konwencjonalnie. Są to nazwy bez motywacji semantycznej.
- 5) **udział i ingerencja czynnika administracyjnego** w tworzeniu tego zasobu nazw. Rośnie szczególnie liczba nazw pamiątkowych, bez motywacji realnoznaczeniowej. Dodatkowo na skutek częstych przemianowań giną bezpowrotnie liczne dawne nazwy z motywacją semantyczną. Pozbawianie nazw motywacji wynika także z procesu przenoszenia nazw ulic z jednego miasta do innego (niekiedy całych kompleksów nazw historycznych).
- 6) pierwotnie nazwy miały **charakter lokalny**, co było okolicznością sprzyjającą powstawaniu nazw motywowanych, związanych ściśle z określoną aglomeracją miejską, a więc jej topografią, zabudową, rodzajem zatrudnienia mieszkańców. Z drugiej jednak strony tworzy się w różnych miastach nazwy analogiczne lub identyczne. Mimo to daje się obserwować pewne cechy właściwe określonych regionów – głównie w sferze leksykalnej, a także w zakresie frekwencji poszczególnych typów nazewniczych. W nazewnictwie Warszawy w XVIII wieku popularny był typ nazw zakończonych na *-skie*, a więc: *Sutkowskie*, *Ordynackie* – jako nazwy dzierżawcze terenów, ale i obiektów miejskich, a nawet ulic.
- 7) występowanie licznych **antroponimów** to pewna osobliwość nazewnictwa miejskiego. Składniki antroponimiczne w nazewnictwie miejskim mogą być dziedziczone w nazwach miejscowych typu dzierżawczego lub patronimicznego, także w nazwach terenowych typu dzierżawczego czy posesywnego. Mogą również wnikać we wszystkie typy nazw pamiątkowych czy okazjonalnych.
- 8) **rozbieżność między systemem jako układem teoretycznym a jego praktyczną realizacją w akcie mówienia**. Najistotniejszą różnicą strukturalną w nazewnictwie polskim i innych słowiańskich systemach – w żywym języku – jest prawie regularna elipsa członu utożsamiającego (głównie: *ulica*). Ma to swoje konsekwencje we fleksyjnym

i syntaktycznym funkcjonowaniu nazw. Niektóre nieoficjalne nazwy tworzone są spontanicznie przez środowiska lokalne mieszkańców.

- 9) **pojawienie się wielu nazw w dokumentach łacińskich.** Niekiedy miały one postać częściowo łacińską, na przykład: *via Grodzka*. Obecnie wzbogacanie inwentarza nazewnictwa miejskiego często dokonuje się skokami, tzn. jednocześnie przybywa nazw, co ma związek z kolejnymi etapami powiększania obszarów miejskich.

Wobec specyficznego charakteru nazewnictwa miejskiego jego klasyfikacja musi się opierać na innych kryteriach niż stosowane w odmiennych systemach nazw własnych. Najbardziej adekwatny wydał się Kwirynie Handke podział dychotomiczny na nazwy mające wartość realnoznaczeniową i udokumentowaną genezę, czyli nazwy z motywacją semantyczną, oraz nazwy bez takiej motywacji. Dopiero wewnątrz tych grup wyodrębniono typy semantyczne.

2.3. Klasyfikacja nazw miejskich Kwiryny Handke

1. Nazwy pochodzące od nazw własnych:

- a) nazwy od nazw osobowych (od imion, nazwisk i przezwisk, osób istniejących w rzeczywistości oraz postaci fikcyjnych, na przykład literackich);
- b) nazwy od nazw etniczno-geograficznych (etniczne, jak na przykład *Huculska*; geograficzne, jak *Mazowiecka*);
- c) nazwy od nazw miejscowości;
- d) nazwy od nazw topograficznych (topografia obejmuje elementy terenu otwartego: pola, łąki, lasy, wody, wzgórza, oraz elementy zabudowy miejskiej: wały, mury, baszty, wieże, bramy, mosty, budowle, pomniki, place, parki, targowiska, rynki, ronda, części obszaru miejskiego).

2. Nazwy pochodzące od nazw pospolitych:

- a) nazwy od nazwań ludzi (od nazw zawodów, specjalności, zakonów, bractw, stowarzyszeń, organizacji, ugrupowań społecznych, formacji wojskowych, a także stanowisk i godności);
- b) nazwy kulturowe (nazwy oznaczające dzieła rąk ludzkich oraz urządzenia, instytucje i wytwory kultury społecznej i duchowej);

- c) nazwy topograficzne (od apelatywów topograficznych oraz od określeń właściwości topograficznych nazywanego obiektu, na przykład ul. *Czarna* od czarnej nawierzchni);
- d) nazwy przyrodnicze (od nazwy flory i fauny);
- e) nazwy metaforyczne (określają pozatopograficzne właściwości, wtórnie przypisane ulicy, tylko pozornie, a nie faktycznie mówiące o właściwościach desygnatu, na przykład: *Niewinna*, *Skąpa*, *Śmiała*);
- f) nazwy upamiętniające wydarzenia historyczne.

3. Nazwy niejasne i dwuznaczne⁴¹.

Powyższa klasyfikacja będzie punktem wyjścia do posegregowania nazewnictwa miejskiego Siedlec.

Różnice w toponimii miejskiej poszczególnych miast w zakresie typów semantycznych sprowadzają się w zasadzie do rozmaitej produktywności typów. Drugą istotną kwestią jest chronologia w starszej części nazewnictwa miejskiego, mniej więcej do XIX wieku znaczny procent stanowiły nazwy z motywacją semantyczną. Od XIX wieku stale zyskują przewagę nazwy bez motywacji, zwłaszcza upamiętniające wybitnych ludzi⁴².

2. Rozważania strukturalne – człon A i B w nazwie miejskiej

3.1. Struktura nazewnictwa miejskiego

Współczesne polskie nazwy ulic, według Kwiryny Handke, są grupami wyrazowymi złożonymi z jednowyrazowego członu określanego (utożsamiającego), którym jest rzeczownik *ulica*, oraz z członu określającego (odróżniającego), którym może być przymiotnik (*Długa*, *Słoneczna*), rzeczownik w nom. sg. lub nom. pl. (*Bugaj*, *Nalewki*) albo w gen. sg. lub gen. pl. (*Konwalii*, *Ossolińskich*), oraz zestawienie syntaktyczne bądź w postaci wyrażenia przyimkowego (*Na Skarpie*), bądź zestawienia rzeczownika z przymiotnikiem (*Krzywe Koło*) czy też rzeczownika lub

⁴¹ Ibidem, s. 15-16.

⁴² Ibidem, s. 16.

przymiotnika z przysłówkiem lub z członem nowo-, staro-, krótko (*Krótko-Franciszkańska*, *Nowo-Bemowa*). Niekiedy drugi człon złożenia jest wielowyrazowy (*Czerwonego Krzyża*). W nazewnictwie miejskim oba człony tworzą strukturę modelu, podobną trochę do zestawienia. Różni je jednak sposób złożoności, gdyż jest tu wariantywność.

Możliwości modyfikacji struktury są następujące:

- a) rozbicie wewnętrzne: *ulica Dobra* – *ulica zwana Dobrą*;
- b) odwrócenie szyku członów: *ulica Dobra* – *Dobra ulica*;
- c) elipsa jednego z członów, z reguły członu A: *ulica Dobra* – *Dobra*; rzadko bywa eliminowany człon B i zazwyczaj następuje to przy innym leksemie niż *ulica*: *Rondo Wiatraczna* – *Rondo*.

Pod względem leksykalno-treściowym człon B ma większą i konkretyzującą zdolność do reprezentacji. Na płaszczyźnie fleksyjno-składniowej rolę nadrzędną jednak przejmuje człon A⁴³. To on był pierwotny w procesie oznaczania elementów przestrzeni, a więc droga, ulica (lub deminutivum: uliczka), aleja, pasaż, bulwar, nadbrzeże, trakt, szosa, trasa. Podobnie jest z nazwami punktów, na przykład: plac, rynek, targ, rondo. Gdy oznaczenia wymaga nowy obiekt (czy nowe takie same obiekty), powstaje konieczność dalszej dyferencjacji. Może ona przybierać różne formy: opozycję leksykalną (*Plac* – *Rondo*) lub nazwę dwuczłonową, o drugim członie odróżniającym (*Plac Biały* – *Plac Miły*).

Leksykalny inwentarz aktywizowany jako człon A

Według *Słownika polszczyzny XVI wieku*⁴⁴ dominująca jako nazwa traktu DROGA ma następujące znaczenia: a) trakt, gościniec, ulica, ścieżka (droga mogła być: bita, brukowana, publiczna, kamienista, ostra, królewska, (po)przeczna, pospolita, (u)torow ana; b) trasa, szlak, ślad, trop, kierunek; c) przejście, przejazd.

Podobna sytuacja jest w miastach europejskich, gdzie występują głównie nazwy traktów miejskich, na przykład w Londynie: *alley*, *avenue*, *broadway*, *crescent*, *drive*, *lane*, *road*, *street*. Mimo ograniczonego i tu inwentarza leksykalnego jest on jednak obszerniejszy niż w materiale polskim, głównie jeśli chodzi o częstotliwość stosowania tych leksemów⁴⁵. Nie

⁴³ Ibidem, s. 53.

⁴⁴ *Słownik polszczyzny XVI wieku*, red. R.M. Mayenowa, t. VI, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1972, s. 30–32.

⁴⁵ Por. K. Handke, *Polskie nazewnictwo...*, op. cit., s. 53–54.

wykorzystano też możliwości większego zróżnicowania punktów przestrzeni miejskiej. Ustabilizowały się tylko leksemy: plac, rynek, targ, rondo. Inne appellativa o właściwościach toponimicznych zajęły pozycję członu określającego B, na przykład: *Kąt, Kątek, Zakątek, Zaścianek, Zakamarek, Zacisze, Ustronie, Posada, Osada, Zagrody, Kliny, Jatki, Ogrody, Zapłotek, Oplotki, Okólnik, Okrąg, Domy, Kępy*.

W Wielkiej Brytanii nazewnictwo jest bardziej zróżnicowane. Jako człon A może pojawić się około 60 jednostek, na przykład: *approach* 'dostęp, podejście', *arcade* 'pasaż, arkada', *buildings* 'budynki', *circus* 'budynki ułożone w pierścień', *circle* 'koło', *close* 'zamknięta przestrzeń, zagroda', *common* 'gminne, wspólne, publiczne, ogólne', 'gminne pastwisko', *cottages* 'małe wiejskie rezydencje lub wolno stojące domy na przedmieściach', *court* 'podwórze, dziedziniec', *mews* 'aleja lub dzielnica w dużym mieście, na których znajdowały się stajnie, lub ulica dawnych stajni przekształconych w budynki mieszkalne', *square* 'plac', *villas* 'ulica o willowym charakterze', *walk* 'miejsce przechadzek', *yard* 'podwórze'. Jest więc często członem określającym, choć bywa też częścią gniazda nazewniczego, jak: *Cottage Garden, Cottage Grove, Cottage Walk*. Nazewnictwo angielskie różni się od polskiego także możliwością zamiany funkcji członu A i B, na przykład *King's Road, King's Street*. Nie ma zatem silnych tendencji unifikujących, jak w przypadku nazw polskich⁴⁶.

W potocznej komunikacji językowej człon A najczęściej ulega elipsie (jest w świadomości, ale nie jest realizowany w każdym akcie mówienia). Raczej sporadycznie wypada cały człon B, na przykład *Aleje Jerozolimskie* – *Aleje*. Człon A podlega pełnej odmianie obok odmieniającego się lub nie członu B⁴⁷.

2.2. Charakterystyka członu B

Twierdzenia Kwiryny Handke o członie B

Kwiryna Handke skupiła się głównie na charakterystyce formalnojęzykowej tej części nazw miejscowych. Wspomina tylko, że pod względem leksykalno-znaczeniowym można je podzielić na te z motywacją realnoznaczeniową (mające realne uzasadnienie przez atrybuty) i bez tej motywacji

⁴⁶ Ibidem, s. 55-59.

⁴⁷ Ibidem.

(bez genezy, symboliczne). Nazewnictwo miejskie formalnojęzykowe dzieli się na:

a) nazwy bez kreacji formalnojęzykowej

Jest to grupa prymarna, do której należą nazwy pochodzące od nazw pospolitych ($N_{\text{pospolita}} \rightarrow N_{\text{własna}}$) o postaci przymiotnikowej, na przykład: *Zielona*, *Długa*, i rzeczownikowej: *Aleja*, *Gościniec* (topograficzne), *Wolność*, *Bieda* (abstrakcyjne). Zdarza się, że nazwy pochodzą od nazw własnych członu A. Przykładem może być odprzymiotnikowa: *Jatkowa* ← *Jatki*, od rzeczownikowe od nazw miejscowych: *Leszno*, *Płowce*, osobowych: *Flora*, *Hortensja* i topograficznych: *Dunaj*.

b) nazwy z kreacją formalnojęzykową, wśród których wyróżnia się:

- Derywaty sufiksalne. Tworzone głównie od podstaw rzeczownikowych bądź od nazw pospolitych lub od wcześniejszych nazw własnych. Z formantem paradygmatycznym **-a** tworzy się na przykład *Wilcza*, *Koźła*; z formantem **-n-**: *Cmentarna*, *Browarna*, *Graniczna*, *Katedralna*; z formantem **-ow-**: *Grzybowa*, *Akacyjowa*, *Lazaretowa*, *Plażowa*; z formantem **-sk-**: *Kurpiowska*, *Dworska*, *Podmiejska*. Te z formantem paradygmatycznym **-a** są nieliczne, zostały utworzone od rzeczowników żywotnych i pochodzą od nazw pospolitych. Oprócz nazw przyrodniczych końcówka ta może występować w nazwach odzawodowych (*Lotnicza*, *Sukiennicza*), choć w zebranych przeze mnie materiale źródłowym mają one inne wykładniki formalne (*Lotników*)⁴⁸.
- Derywaty prefiksalne. Są nieliczne, na przykład: *Zagórna* ← *Górna*.
- Odprzymiokowe, utworzone drogą substancywizacji: *Przy Rynek* ← *przy rynku*, a także bezpośrednio drogą adiektywizacji: *Podzamko-wa* ← *pod zamkiem*. Częściej jest to jednak stadium następujące po stadium substancywizacji, na przykład: *Nadwiślna* ← *Nadwiśle* ← *nad Wisłą*⁴⁹.
- Człon B o postaci złożonej:
 - Złożenia – są to z reguły konstrukcje złożone z dwu składników przymiotnikowych (ul. *Krzywokolna*, ul. *Nowomiejska*), które zazwyczaj powstały przez adiektywizację dwuczłonowych zestawień przymiotnika z rzeczownikiem (*Krzywe Koło*, *Nowe Miasto*).

⁴⁸ Przykłady są dobierane pod kątem nazewnictwa miejskiego Siedlec.

⁴⁹ Ibidem, s. 60-61.

- Zestawienia syntaktyczne: a) przymiotnika z rzeczownikiem, na przykład *Szeroki Dunaj*; b) przymiotnika z przymiotnikiem: *Obozowa Tylna (Obozowa)*; c) grupy syntaktyczne: *ulica Za Mniszkami, Ku Bernardynom, Między Murami*; d) grupy syntaktyczne, na przykład konstrukcje wieloskładnikowe: *Bitwy pod Grunwaldem*⁵⁰.

Derywacje fleksyjne członu B nazwy występują w dopełniaczu, na przykład: *Bernardynów, Dobosza*. Taki zabieg niejako implikuje dwuczłonowość struktury nazw miejscowych, przez co urealnia się wyznacznik posesywności⁵¹.

Człon B podlega prawie zawsze odmianie, jeśli ma on postać przymiotnikową lub zadiektywizowaną (*Dobra, Polna, Brukowana*). Więcej wahań i nieregularności obserwuje się w odmianie struktur o rzeczownikowych członach B. Nierzadkie są wypadki zmiany typu strukturalnego nazwy podczas jej odmiany (*Boleść – Bolesćiej, Bożydar – Bożydara – Na Bożydarowskiej*). Zjawisko to może wynikać z tendencji do unikania nieodmienności.

Najczęściej zachwiania obejmują nazwy o rzeczownikowej postaci członu B o charakterze posesywnym, motywowanym lub pamiątkowym (*Waliców, Sewerynów, Mnichów*; nazwy pamiątkowe od nazwisk, na przykład: *Żwirki – mieszkam na Żwirkach, Sienkiewicza – idę Sienkiewicza*). Zmianom ulegają też niektóre nazwy ulic tworzone od nazw osobowych, jednak niekojarzące się z nimi, ale z określonym typem nazw przymiotnikowych (*Karasia, od nazwiska Karaś – przy Karasiej, Gęsia – przy Gęsiej*)⁵².

Twierdzenia Lidii Przymuszały o członie B

Lidia Przymuszała oparła swój podział na klasyfikacji Kwiryny Handke, ale jest on bardziej szczegółowy przy opisie derywacji sufiksальной. Wyróżnia się tu **nazwy bez kreacji formalnojęzykowej**, czyli nazwy przymiotnikowe (gdzie podstawą jest przymiotnik w formie femininum, co uwarunkowane jest składnią zgody z członem *ulica*) i rzeczownikowe. Te drugie pochodzą od nazw topograficznych, na przykład ul. *Wenecja* od

⁵⁰ Por. K. Handke, *Nazewnictwo miejskie jako znaki...*, op. cit., s. 11-16.

⁵¹ Ibidem, s. 60-61.

⁵² Ibidem.

wcześniejszej dzielnicy Wenecja, lub powstały w wyniku derywacji słowotwórczej: *Budowlany*, *Słowackiego*.

Druga grupa to **nazwy z kreacją formalnojęzykową** (nazwy derywowane). Należą do niej nazwy ulic powstałe drogą przekształceń słowotwórczych. W jej obrębie występują derywacje sufiksalne tworzone głównie od podstaw rzeczownikowych, zarówno od nazw pospolitych, jak i od nazw własnych, za pomocą formantów z sufiksalnym: **-a**, które są najczęściej utworzone od rzeczowników żywotnych, odzawodowych: *Lotnicza* oraz przyrodniczych: *Wilcza*. Nazwy z formantem **-owa** dotyczą głównie nazw stworzonych od roślin: *Świerkowa* i od nazw pospolitych: *Kolejowa*, *Wjazdowa*, *Południowa*. Ponadto w grupie nazw bez motywacji bezpośredniej sufiks ten pojawia się w nazwach o charakterze kulturowym: *Sportowa*, *Miodowa*, metaforycznych: *Bajkowa*, i sporadycznie służy do tworzenia nazw typu: *Młodzieżowa*. Powstają też liczne nazwy topograficzne, określające położenie lub funkcję ulicy: *Sądowa*, *Składowa*⁵³.

Nazwy z formantem **-n-** są odrzeczownikowe i odnoszą się do obiektów terenu: *Szkolna* lub cech terenu: *Dolna*. Natomiast w grupie nazw bez motywacji semantycznej w taki sposób tworzy się większość nazw metaforycznych: *Bratnia*, *Zielona*, nazwy przyrodnicze: *Pszenna*, a sporadycznie i odzawodowe: *Woźna*. Obok występuje też wariant morfologiczny **-ń-**: *Przechodnia*, *Żytnia*. Prócz tego jest formant **-an-** przede wszystkim w nazwach utworzonych od podstaw rzeczownikowych żeńskich: *Ceglana*, *Różana*, a wyjątkowo od rzeczownika męskiego: *Owsiana*. Kolejnym ważnym formantem jest: **-sk-** tworzony często w nazwach przymiotnikowych, miejscowych: *Poznańska*, etniczno-geograficznych: *Kaszubska*, odzawodowych: *Garncarska*, *Inżynierska* i semantycznych: *Harcerska*, *Hetmańska*. Znacznie rzadziej formant **-sk(a)** wykorzystywany jest w innych typach: *Młyńska*, *Olimpijska*, *Wiejska* lub *Piastowska*. Inny wariant z węzłem morfologicznym **-ck-** występuje w nazwach: *Bracka*, *Partyzancka*, *Strzelecka*, obok wariantu **-dzk-**: *Grunwaldzka*, *Kłodzka*. Formacje prefiksalne i prefiksально-sufiksalne występują rzadziej, na przykład: *Zatorze*, *Zapiecek*, *Przymiejska* i często są utworzone od wyrażen przyimkowych⁵⁴.

⁵³ L. Przymuszała, *Nazwy ulic Ostrowa Wielkopolskiego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego. Językoznawstwo” 1998, s. 132-137.

⁵⁴ Ibidem.

Trzecia grupa to nazwy ulic typu złożenia. Dotyczą głównie omówionego wcześniej połączenia członu **staro-** lub **nowo-** z przymiotnikiem: *Starotargowa* (od Stary Targ), jak i zestawień syntaktycznych. Najczęściej są to dwuczłonowe konstrukcje przyimkowe typu: *Przy Lesie*, *Ku Sekule* lub topograficzne: *Osiedle Robotnicze*, *Koński Rynek*. Należą tu również nazwy upamiętniające rzeczownikowo-przymiotnikowe: *Wiosna Ludów*, *Armii Czerwonej* i rzeczownikowo-rzeczownikowe: *Obrońców Westerplatte*. Ciekawe są konstrukcje z liczebnikiem: *3 Maja*, *10 Lutego*⁵⁵.

Twierdzenia Wojciecha Górny o członie B

Wojciech Górny natomiast zajął się fleksyjno-składniową charakterystyką członu B nazewnictwa miejskiego. Wyodrębnił następujące środki gramatyczne służące jako wyznaczniki nazwowości: reguły ortograficzne (*Zakopanem*) i odmianę. W drugiej grupie wyróżniono:

- a) możliwości różnicujące w obrębie paradygmatu (*Nowego Świata Ameryki* – *Nowego Świata* jako ulice Warszawy);
- b) częściowe zmiany w obrębie paradygmatu, obejmujące niektóre przypadki (*Kotowi* – *kotu*, *Wróblów* – *wróbli*);
- c) zmianę całego paradygmatu (na przykład typ *Mleczko*);
- d) wykorzystanie alternacji w temacie, a tu: utrzymywanie „e” ruchomego (*Dudeka*, *Krawieca*); uogólnienie samogłoski (*o Michale Aniole*, *Gołaba*, *Wąza*); uogólnienie twardej spółgłoski (*Gołaba*).

Na podstawie analizy materiału z zakresu nazewnictwa miejskiego Górny potwierdził tendencję do ograniczania odmiany⁵⁶.

Twierdzenia Marioli Krupy o członie B

Mariola Krupa wprowadziła następujący podział nazewnictwa miejskiego⁵⁷:

1. Nazwy o przejrzystym synchronicznie znaczeniu etymologicznym i aktualnym pozajęzykowym uzasadnieniu; **motywacja realnoznaczeniowa**⁵⁸.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ W. Górny, *Zagadnienia polskiej gramatyki onomastycznej*, „Język Polski” 1957, t. XXXVII, s. 174. Por. K. Handke, *Semantyczne i strukturalne typy nazw...*, op. cit., s. 57-58.

⁵⁷ M. Krupa, *Nazwy ulic i placów Radomia*, „Biuletyn Kwartalny Radomskiego Towarzystwa Naukowego” 1996, t. XXXI, z. 1-4.

⁵⁸ Por. K. Handke, *Semantyczne i strukturalne typy nazw...*, op. cit., s. 57-58.

2. Nazwy o przejrzystym synchronicznie znaczeniu etymologicznym, pozbawione pozajęzykowego uzasadnienia; **motywacja formalno-skojarzeniowa**⁵⁹.

W części semantycznej proponowane jest posługiwanie się pierwszą motywacją, gdyż niesie ona informacje o ulicach. Mając z nimi bezpośrednie związki, nazwy miejskie zawierają komunikaty, na przykład ulica *Browarna* mówi, że stały tu niegdyś browary (żydowskie); *Kolejowa* – o pobliskim sąsiedztwie ulicy z torami kolejowymi; *Janowska* zaś, że jest to droga prowadząca do Janowa. Nazwy bez motywacji nie wiążą się z konkretną ulicą. Tworzone są analogicznie, według ustalonych wzorców. Nazwy takie pełnią funkcję nominatywną, czyli nazywają, aby odróżnić ulice, i funkcję impresywną, czyli mają oddziaływać na odbiorcę, na przykład: *Cicha*.

3. **Nazwy z motywacją częściową**⁶⁰. Są one nadane w celu uczczenia pamięci ludzi związanych z miastem czy regionem. Nazwy te należy odróżnić od tych, które nadano dla uczczenia osób niezwiązanych z miastem, na przykład Józef Formiński był związany z jedną z ulic Siedlec – *Wspólną*, gdyż mieszkał tu i dzięki niemu została ona wybrukowana. Z czasem stał się patronem tej ulicy.

Wyróżniamy zatem nazwy z motywacją całkowitą (bezpośredni związek nazwy z ulicą), z motywacją częściową (pośrednio powiązane, na przykład osoba była związana z miastem) i nazwy bez motywacji (bez związku z ulicą). Pojawia się jeszcze problem motywacji wieloaspektowej. Przykładem jest nazwa ul. *Dzieci Zamojszczyzny*, którą można zakwalifikować do typu nazw wydarzenia historyczne o charakterze pamiątkowym lub związanych z nazwami osobowymi albo geograficznymi.

⁵⁹ Por. H. Wróbel, *O synchronicznych relacjach słowotwórczych w onomastyce*, „Prace Naukowe Instytutu Śląskiego w Katowicach” 1978, t. IV, nr 201, s. 16-23.

⁶⁰ Por. termin D. Kopertowskiej – *nazwy z motywacją pośrednią*. D. Kopertowska, *Współczesna mikrotoponimia miejska na przykładzie Kielc*, [w:] *Nazewnictwo miejskie*, op. cit., s. 154 oraz T. Skubalanka i C. Kosyla – *nazwy pozornie umotywowane*, [w:] T. Skubalanka, C. Kosyl, *O powstaniu nazw firmowych*, „Annales UMCS”, sectio F 1968-1969, vol. 23-24, s. 218.

4. Nazwy terenowe miejskich obiektów materialnych

4.1. Nazwy terenowe

W skład nazewnictwa miejskiego wchodzi nie tylko nazwy obiektów stworzonych przez człowieka, ale również nazwy obiektów naturalnych⁶¹.

Nazwy terenowe, jako nazwy własne obiektu niezamieszkanego⁶², wraz z rozwojem przestrzennym aglomeracji miejskiej, gdy do miasta przyłącza się okoliczne wsie albo tereny niezamieszkałe, uwidoczniają bogactwo leksykalne. Specyfika nazw terenowych polega na ograniczonym zasięgu ich funkcjonowania. Najczęściej są używane przez niewielkie, lokalne grupy ludzi, które przekazują te nazwy ustnie z pokolenia na pokolenie. Tworzone są spontanicznie przez mieszkańców, są często zmienne i nietrwałe, a działalność urzędów ogranicza się najczęściej tylko do posługiwania się tymi nazwami w różnych dokumentach hipotecznych, pomiarowych gruntu.

Największy udział w tworzeniu mikrotoponimii mają nazwy związane z topografią o motywacji lokalizującej i charakteryzującej. Pierwsze zawierają nazwy opisujące położenie obiektów względem innych obiektów, na przykład: *Międzybrodzie* ‘między brodami’: *bród* ‘płytkie miejsce w rzece’, gdy drugie mówią o rozmiarze, właściwości, położeniu, na przykład *Bardo*: *bardo* ‘wzgórze’, *Brzezina*: *brzezina*. Niekiedy dochodzi do utworzenia w związku z tym samym obiektem dwóch nazw na podstawie odmiennych źródeł motywacyjnych.

Warto zaznaczyć, że jednym z wyróżników nazw terenowych jest zbieżność nazwy odapelatywnej z wyrazami pospolitymi (*Bagno*, *Doły*, *Poręba*). Nazwy te są wyrazem spontanicznego wyboru gotowych form lub struktur wyrazowych do pełnienia podwójnej funkcji nazwania konkretnego

⁶¹ Ciekawą definicję stosuje też W. Lubaś. Por.: *Nazwy terenowe powiatów...*, op. cit., s. 200: *nazwę terenową określa się [...] jako wyraz (grupę wyrazów), który w pewnym kręgu społecznym upowszechnił się na tyle, że ma zdolność określania terenu, niekoniecznie przy tym tracąc swoje pierwotne znaczenie*. Lubaś uwypatnia więc wartość społeczną nazwy terenowej.

⁶² H. Górnowicz, *Nazwy terenowe i ich podział wewnętrzny*, [w:] *Geografia nazewnicza*, red. K. Rymut, Wrocław 1983, s. 4.

obiektu terenowego i równoczesnego charakteryzowania go. Często poświadczają one wyrazy nieobecne w zasobie leksykalnym, służąc ich rekonstrukcji. Rzadko jako podstawy wykorzystuje się nazwy miejscowe i osobowe.

Nietrudno się domyślić, że lokalny typ kontaktu językowego sprzyja pojawianiu się licznych wariantów (*Staw Brzeziny*, *Brzeziniak*). Specyfika nazw terenowych polega na nacechowaniu różnorodnymi przymiotnikami. Drugim wyróżnikiem są liczne nazwy dwu- i wieloskładnikowe, które uzupełniają lokalne zasoby nazw. Należą do nich nieobjęte tendencjami eliptycznymi jednostki (typu *Biały Potok* : *Biały*), zestawienia nominalne (*Cierniowy Staw*, *Michałkowa Kępa*). Zdecydowanie przeważają one nad strukturami złożonymi z kilku składników (*Mały Lipowy Potok*), w których człon dyferencyjny uzupełnia zestawienie nazewnicze. Wzbogaceniem są tu wyrażenia przyimkowe (*Kopanina pod Borem*) lub eliptyczne nazwy przyimkowe (*Nad Brzeziną*, *W Chmielniku*) po usamodzielnieniu się.

Lokalne systemy mikrotoponimiczne oparte są na wzajemnych relacjach i uzależnieniach nazw różnych obiektów terenowych. Dokonują się tu przesunięcia funkcji, na przykład nazwa stawu na osuszoną po nim łąkę lub odwrotnie, przez „degradację”: nazwy zanikłych osad stają się nazwami terenowymi (na przykład nazwy rodowe, służebne).

System mikrotoponimiczny różni się zatem od systemu nazw miejscowych uboższym rejestrem motywów nominalnych, decydujących o typach znaczeniowych, większą różnorodnością modeli strukturalnych i mniejszą stabilnością funkcji tych nazw, determinowaną między innymi niższą rangą komunikatywną.

Warto przyjrzeć się klasyfikacji semantycznej zaproponowanej przez Roberta Mrózka⁶³:

1. Motywacja topograficzna
 - 1.1. Nazwy charakteryzujące (określające charakter topograficzny, właściwości podłoża, gleby, wielkość i kształt obiektu, jego barwy, związane z florą i fauną).
 - 1.2. Nazwy lokalizujące.
2. Motywacja kulturowa
 - 2.1. Z motywacją materialną.
 - 2.2. Z motywacją niematerialną.
3. Motywacja przynależnościowa.

⁶³ R. Mrózek, *System mikrotoponimiczny Śląska Cieszyńskiego...*, op. cit., s. 135-146.

4. Motywacja metaforyczna.
5. Motywacja sytuacyjno-okolicznościowa.

Drugą klasyfikację – bardziej strukturalną, która również posłużyła do badań nad nazewnictwem miejskim Siedlec, podała Maria Biolik⁶⁴. Łączy ona klasyfikację strukturalno-gramatyczną Stanisława Rosponda⁶⁵ oraz semantyczną Witolda Taszyckiego⁶⁶. Zmodyfikowany schemat wygląda następująco:

1. **Nazwy topograficzne.** Nazwy prymarne, sekundarne i komponowane.
2. **Nazwy dzierżawcze.** Nazwy prymarne, sekundarne i komponowane.
3. **Nazwy kulturowe.** Nazwy prymarne, sekundarne i komponowane.
4. **Nazwy relacyjne.** Nazwy ponowione, przeniesione i nazwy lokalizujące obiekt nowy do już istniejącego obiektu terenowego.

Na uwagę zasługują jeszcze metaforyczne użycia apelatywów. Najczęściej występują w tej funkcji nazwy ciała – somatyzmy (*Głowa, Kolano, Oko, Szyja*), oznaczają zazwyczaj podwyższone elementy terenu, nazwy naczyń (*Dzieża, Koryto, Kocioł, Niecka*), oznaczające przeważnie wgłębienia, nazwy z zakresu tkactwa czy budownictwa i inne, w tym nazwy narzędzi (*Grzebień, Grzęda, Koło, Okno, Przędza*)⁶⁷.

W wyniku toponimizacji rzeczownikowych apelatywów podstawowych (*Łęg, Łągi*) i sufiksalnych (*Łązek, Łężki*) nazwy sufiksalne stanowią zaledwie czwartą część tych tworów. Nieliczne są nazwy z formantami **-ówka, -ina, -inka, -ik** (lub **-nik**), **-ica** (lub **-nica**), **-isko** (*Łęgówka, Łężyca*). Niektóre z nich pochodzą najprawdopodobniej od niepoświadczonych słownikowo apelatywów (*Łężnik, Łężyska*). Jeszcze rzadsze są kompozycje nazewnicze typu *Sucholeg, Małolązek*. Terminy topograficzne włączone są bowiem do nazewnictwa znacznie częściej w wyniku toponimizacji semantycznej aniżeli w rezultacie sufiksacji czy kompozycji.

⁶⁴ M. Biolik, *Mikrotoponimia byłego powiatu ostródzkiego*, Olsztyn 1994, s. 12-20.

⁶⁵ S. Rospod, *Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych*, Wrocław 1957.

⁶⁶ Z. Kaleta, *Kierunki i metodologia badań. Terminologia*, [w:] *Polskie nazwy własne...*, op. cit., s. 49.

⁶⁷ Por. R. Mrózek, *Nazwy terenowe*, [w:] *Polskie nazwy własne...*, op. cit., s. 231-258.

Nazwy terenowe są zróżnicowane pod względem formalnym. Ich podstawą może być: rzeczownikowa i przymiotnikowa struktura złożona (zestawienia, które z czasem ulegają elipsie, o czym wspomniano) albo nazwa przymiotnikowa cechująca się sufiksem: **-i/-y** (*Buczy*), **-n-**, **-ni-** (*Buczna*, *Kłodne*), **-ow-** (*Cisowy*), **-sk-**, **-owsk-** (*Dolska*), **-an-** (*Trzcie*, *Bagno*), **-at-**, **-wat-**, **-ast-** (*Kępiaty*), **-ist-**, **-it-** (*Skaliste*), **-yn-**, **-in-** (*Kaczyn*, *Łęka*). Z czasem dokonuje się toponimizacja formantów w sposób fazowy. Polega to na tym, że na warstwy pospolite nakładają się wytwory derywacji toponimicznej, przekształcając wyraz w nazwę własną. Mówi się też o „seryjności” nazw z formantami **-ak** (*Dolny*), **-(n)ik** (*Drzewian*), **-ec** (*Bystrzyca*) czy **-ka** (*Dębowa*)⁶⁸.

4.2. Nazwy miejskich obiektów materialnych

Przez nazwy obiektów kulturowych (materialnych) albo chrematonimy (od greck. *chrēma*, *chremat-os* ‘rzecz, towar, zdarzenie’) rozumie się nazwy własne wytworów jednostkowych lub seryjnych pracy ludzkiej, najczęściej niezwiązane na stałe z określonym krajobrazem. Są to na przykład nazwy młynów, samolotów, świątyń, instytucji, nazwy potraw, firm, herbat lub orderów. Ich zadanie polega na identyfikowaniu (wskazywaniu na obiekt na przykład: *Kaszub* – indywidualizuje), wskazywaniu (przez symbole na rodzaj samolotu), reklamowaniu (kawa *Super*), lokalizowaniu (*Opole* – pociąg: określa region i kierunek jazdy). Poza tym nazwy terenowe pełnią funkcje: semantyczną (*Rzeczpospolita Polska* oznacza republika Polaków) czy aluzyjną (wypoczynek sugerują nazwy pensjonatów: *Eden*, *Zakątek*)⁶⁹. Zatem należy stwierdzić, że chrematonimia jest stosunkowo młodą dziedziną onomastyki i obecnie powstaje wiele prac w jej zakresie.

Do nazewnictwa miejskiego zaliczamy zatem przede wszystkim nazwy ulic i placów, które będą szczegółowo scharakteryzowane w drugiej części pracy. Są w tej grupie także nazwy terenowe, utworzone spontanicznie przez mieszkańców, oraz pośrednio nazwy obiektów kulturowych, które często są pomijane w pracach nazewniczych. Ostatnia grupa nazw jest liczna, dlatego zostaną omówione najciekawsze przykłady.

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Por. E. Breza, *Nazwy obiektów i instytucji związanych z nowoczesną cywilizacją (chrematonimy)*, [w:] *Polskie nazwy własne...*, op. cit., s. 343-362.

5. Ogólne tendencje w nazewnictwie miejskim w Polsce

Czym są zatem nazwy ulic? Podobnie jak nazwisko służą identyfikacji obiektu, jakim jest ulica. Wskazują na obiekt i nie mają treści znaczeniowej. Cechują się na ogół funkcją wskazującą, a nie symboliczną. Bywa jednak, że nazwa nawiązuje do charakterystyki terenowej ulicy czy placu. Wtedy jest to nazwa pośrednia między apelatywem a nazwą własną, na przykład ulice *Nad Łąkami*, *Przy Gazowni*⁷⁰.

Początkowo wyróżniano pojedyncze, realne obiekty naturalne i obiekty zabudowy miejskiej. Następnie oznaczaniu podlegały składniki wewnętrznego zróżnicowania społeczności miejskiej (etniczne, grupy zawodowe; od jatek: *Piekarskie*, *Garncarskie*) wraz z ich lokalizacją w przestrzeni. Potem były nazwy-znaki przestrzeni, które przybierały bardziej złożone formy, określając hierarchię, wartościowanie czy położenie na przykład wobec „środka” (*Katedralna*, *Piękna*, *Dolna*, *Boczna*). Równolegle nazwy pokazywały relacje między składnikami przestrzeni (nadrzędność lub współrzędność: *Przedmieście*) albo indywidualizowały bardziej abstrakcyjne składniki. W miarę rozwoju miast wchłaniały one okoliczne wsie i osiedla, również je oznaczając. Dzięki badaniom zmian w nazewnictwie miejskim można zauważyć stopniowe przechodzenie od sfery konkretnego (z motywacją realnoznaczeniową) do sfery abstrakcyjnej (symbolicznej, bez motywacji realnoznaczeniowej).

Nazewnictwo miejskie tworzy zatem system nazewnictwa⁷¹, toponimiczny, stanowiący uporządkowany zbiór elementów, który ma własną gramatykę. Dominują nazwy własne o różnym pochodzeniu i o różnym stopniu powiązania z desygnatem. Ciekawe jest, że żadne inne toponimy nie osiągnęły takiego stopnia konwencjonalizacji (wręcz schematyzacji) jak nazewnictwo miejskie. Przy nazwach o historycznym rodowodzie szuka się ich genezy w dawnym wyglądzie, funkcji czy otoczeniu ulicy⁷². Większość

⁷⁰ S. Kania, *Z badań nad urbanonimami Zielonej Góry*, [w:] *Nazewnictwo miejskie*, op. cit., s. 94.

⁷¹ Ibidem, s. 65-79.

⁷² M. Sagan-Bielawa, *Tendencje nazewnictwa w plateonimii najstarszej części Przemysła (XV-XX w.)*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1999, z. 119, s. 193.

ulic nie ma jednak swego źródła w cechach charakteryzujących, czyli są nazwami bez motywacji realnoznaczeniowej.

Według Wyrobisza historycy, badając nazewnictwo miejskie, biorą pod uwagę dwa aspekty: proces formowania się nazw ulic i placów i drugi proces, czyli zmiany, jakim uległy nazwy⁷³. Zanim nazwy ulic, placów i dzielnic stały się nazwami konwencjonalnymi, ustalonymi w trybie administracyjnym, służyły przede wszystkim dokładnemu lokalizowaniu w mieście każdej nieruchomości, budowli, instytucji, a niekiedy także celom propagandowym i ideologicznym (nazwy pochodzące od nazwań postaci historycznych, literackich lub legendarnych, od wydarzeń historycznych). Powstały one spontanicznie, a pełniły funkcje informacyjne, zastępując nieistniejące jeszcze wtedy turystyczne plany miast, przewodniki, informatory i kierunkowskazy⁷⁴. Miały one motywacje semantyczne.

Czasami nazwa ulicy przemieszczała się wraz z jej desygnatem, na przykład ulica *Żydowska* w Krakowie zmieniła swe miejsce wraz z przeniesieniem siedzib Żydów w inną część miasta. Kłopotów nastrocza też interpretacja nazw ulic pochodzących od nazwań flory i fauny. Czasem wynika to z sąsiedztwa z desygnatem: *Sosnowa* leży przy sosnowym lesie, a *Koźła* prawdopodobnie wiąże się z gospodarczym charakterem ulicy. *Koński Rynek*, *Koński Targ* to oczywiście targowiska, gdzie handlowano tymi zwierzętami. Tu należy za pracą *Nazwy ulic, placów i dzielnic w miastach polskich* Wyrobisza wymienić polską nazwę *rynek*, będącą fonetycznym przetworzeniem niemieckiego *ring*, czyli 'pierścień', a oznaczającą pierwotnie w miastach polskich nie plac w nowożytnym rozumieniu, lecz ulicę pierścieniową, okrężną, obiegającą wokół ratusza, hal targowych, kramów usytuowanych w środku. Nazwa ta więc określała dokładnie kształt ulicy i jej funkcje komunikacyjne. Z czasem każdy plac targowy lub handlowy tak się nazywał⁷⁵.

Warto przyjrzeć się nazwom dróg i traktów, które wiodły do różnych miast oraz sąsiednich wsi, i stawały się wylotowymi ulicami miasta. Jeśli gród był otoczony warownymi murami, to miał regularny układ ulic⁷⁶

⁷³ A. Wyrobisz, *Nazwy ulic, placów i dzielnic w miastach polskich: nośniki informacji – źródła historyczne – zabytki kultury*, „Przegląd Historyczny” 1999, z. 4, s. 515-516.

⁷⁴ Por. H. Samsonowicz, *Ulica w mieście średniowiecznym: szlak, miejsce działań, przekaz informacji*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1998, t. XLVI, nr 3-4, s. 221; A. Wyrobisz, *Nazwy ulic, placów i dzielnic...*, op. cit., s. 511.

⁷⁵ A. Wyrobisz, *Nazwy ulic, placów i dzielnic...*, op. cit., s. 515-516.

⁷⁶ K. Zierhoffer, *Nazwy ulic i placów*, [w:] *Nazewnictwo miejskie*, op. cit., s. 56.

(Siedlce też miały wały obronne, a po pożarach zmieniano zagospodarowanie przestrzenne miasta, kierując się przy tym zasadą symetrii. Z czasem kształtowały się wyraźne drogi wybiegające z centrum, a ważniejsze ulice wytyczono równolegle do siebie). Natomiast patrząc na obrzeża rozrastających się miast, dostrzec można, że nazwy pobliskich wsi po wchłonięciu ich przez większą aglomerację stanowią często nazwy dzielnic. Czasem wpływają na nie nawet nazwy karczem, które zwykle otaczały większe miasta, a z biegiem czasu znajdowały się w jego obrębie, na przykład dzielnica *Ochota* w Warszawie lub ulica *Pocieszka* w Kielcach⁷⁷.

Jeszcze z czasów niemieckich pochodzi tendencja do nadawania całym kompleksom ulic (a obecnie osiedlom) nazw jednego typu znaczeniowego, co ułatwia orientację w układzie miejskim⁷⁸. Są więc dzielnice generalskie, lekarskie, bajkowe, od królów polskich i tym podobne.

Ciekawe spostrzeżenia o nazwach ulic poczynił Edward Breza w artykule pod tytułem *Nazwy ulic w miasteczkach Pomorza Gdańskiego*. Pierwsza sprawa to **toponimizacja nazw**, wynikająca z tego, że często nazwy nie mają motywacji w realiach terenowych, na przykład przy ul. *Lipowej* może nie być ani jednej lipy. Dalej autor skupia się na **ponawianiu lub przenoszeniu nazw terenowych**, co dezorganizuje życie społeczności i wspomina o powszechnym **używaniu nazw ludowych potocznych obok oficjalnych**. Inna sprawa to **rejonizacja nazw ulic**, czyli umieszczanie ich kompleksowo na osiedlu, o czym wspomniałam wcześniej.

Inne zmiany nazewnicze następowały w czasach Polski Ludowej. Przemianowaniu ulegały nazwy ulic – z reguły na korzyść nazwisk. Wprowadzono wielu patronów zasłużonych dla socjalizmu, powodując zanik nazw tradycyjnych, topograficznych. Po 1989 roku zaczęto natomiast eliminować peerelowskich patronów, zastępując ich także nazwami odosobowymi, tym razem nazwiskami niepodległościowych bohaterów. Kontynuowano tym samym przekształcanie nazewnictwa ulic w książkę telefoniczną⁷⁹. Inny problem wiąże się z bardzo dużą liczbą toponimów od nazwisk, przez co większość jest nierozpoznawalna pod względem treściowym i nie mówi nic przeciętnemu mieszkańcowi. Jest to nieuniknione,

⁷⁷ Por. A. Wyrobisz, *Nazwy ulic, placów i dzielnic...*, op. cit., s. 513-518.

⁷⁸ H. Borek, *Nazewnictwo miejskie Opola dawniej i dziś*, [w:] *Nazewnictwo miejskie*, op. cit., s. 53.

⁷⁹ Por. T. Kuczyńska, *Spis ulic czy książka telefoniczna?*, „Tygodnik Solidarność” 1999, nr 9 dod., s. 16-17.

ponieważ trudno znaleźć dla paru tysięcy ulic w mieście nazwiska o takiej nośności jak Kościuszko czy Piłsudski.

Kwiryna Handke, jak i wielu innych językoznawców, zaproponowała, aby dawne, historyczne nazwy zostały objęte ochroną jak zabytki. Nawet jeśli domy nie przetrwały, to nazwy ulic powinny pozostać. Warte są one utrzymania lub przywrócenia nawet wówczas, jeśli merytorycznie są nieuzasadnione. Chronione powinny być też wszelkie nazwy topograficzne.

Dla zrównoważenia kombatancko-martyrologicznej fali nazewnictwa tworzy się dla nowych ulic nazwy o charakterze tematycznym. Na przykład nazwy ptaków, kwiatów. Jednak, mimo że są one wdzięczne, mają swoich przeciwników, którzy uważają je za sztuczne, wymyślone⁸⁰.

⁸⁰ Ibidem.

Fot. 1. Ulica Warszawska. Siedlce (obecnie ul. Piłsudskiego, widok z dzwonnicy w kierunku zachodnim). Wyd. fot. A. Gancwol w Siedlcach [ok. 1908 r.]. Sygn. 16

Fot. 2. Widok ogólny. Siedlce (od strony południowej; w tle widać wieże cerkwi i dach obecnej Katedry pw. Niepokalanego Poczęcia NMP). Wyd. fot. A. Gancwol w Siedlcach [ok. 1910 r.]. Sygn. 18

Fot. 3. Siedlce. Magistrat. Wyd. fot. B. Sadowski, Siedlce [ok. 1926 r., nr negat. 9288]. Sygn. 27

Fot. 4. Siedlce. Stary Ratusz (widok w stronę zachodnią z ul. Warszawskiej). Wyd. fot. B. Sadowski, Siedlce [ok. 1926 r., nr negat. 9293]. Sygn. 33

Fot. 5. Siedlce. Russische Kirche. Cerkiew (obecnie Kościół garnizonowy, widok od strony zachodniej – ul. Ogrodowej, obecnie ul. Sienkiewicza). Sygn. 36

II. Rys historyczny miasta Siedlce z uwzględnieniem nazw miejscowych

Pierwsze znaleziska archeologiczne – toporek kamienny z ok. 1200 roku p.n.e. (epoka brązu) oraz półziemiankę z XII w. n.e odkryto w pobliżu pałacu Ogińskich. Z IX-X w. pochodzi osada na wyspie wśród mokradeł rzeki *Helenki*, na terenie dzisiejszych ogródków działkowych, natomiast z XIII w. cmentarzysko w okolicach ul. *B. Joselewicza*⁸¹.

W miejscu, gdzie są obecnie Siedlce, rósł niegdyś gęsty las. W rzeczywistości pierwszą wzmiankę o osadzie spotykamy w źródłach historycznych z roku 1448 w parafii łukowskiej w województwie sandomierskim zamieszczonych przez kardynała Zbigniewa Oleśnickiego. Wieś Siedlce miała kształt ulicówki opartej na Trakcie Podlaskim, którego częścią była późniejsza ul. *Starowiejska*. W latach 1503-1511 miejscowość została powiększona o nową część *Nowa Szedlcza*, która liczyła sześć łanów, posiadała kuźnię i młyn. W 1530 r. przy ul. *Starowiejskiej* wybudowano pierwszy kościół koło cmentarza, w miejscu dzisiejszej kaplicy Ogińskich. W 1532 r. obok erygowanej parafii istniały dwie kuźnie przetwarzające rudę darniową⁸².

15.01.1547 dokonano lokacji miasta na prawie magdeburskim nadanym przez Zygmunta Starego. Siedlce składały się wtedy z części – *Stara Wieś* oraz osady dworskiej *Nowe Siedlce* jako zachodniej części. Prawdopodobnie rynek lokacyjny był przy dzisiejszym *Starym Ratuszu*. Wschodnia część rynku nazywała się *Rynkiem Końskim*⁸³.

W 1580 roku Siedlce liczyły 900 osób⁸⁴. W mieście było 41 rzemieślników, w tym: 12 piekarzy, 7 rzeźników, 10 szewców, 4 kuśnierzy, 2 zdunów, 2 kowali, 2 tkaczy, miecznik, ślusarz. W wiejskiej części Siedlec mieszkali: rzeźnik, szewcy, krawcy, kuśnierze, rzeźnicy, kowale, tkacze i zduny.

⁸¹ C. Ostas, *Siedlce. Przewodnik*, Siedlce 2003, s. 37.

⁸² Siedlce stały się wsią kościelną. Za: E. Nekaða-Trepka, M. Smoktunowicz, J. Maraśkie-wicz, *Siedlce. Studium wartości kulturowych obszar śródmieścia*, Siedlce 1995, s. 9.

⁸³ Ibidem, s. 9-10 i 18-20.

⁸⁴ Ibidem, s. 10-11.

Wiadomo, że Siedlce powstały na niezbyt wysokim, lesistym terenie. Prawie ze wszystkich stron miejsce to było otoczone błotami, mokradłami i stawami. W odległości około 4 km na zachód płynęła zabagniona rzeczka *Żytńia*, zwana obecnie *Muchawką*. Wpadała ona do równie zabagnionego, lecz już większego *Liwca*. Na południe ciągnęły się z zachodu na wschód rozległe lasy zwane *Thuścem* (obecnie koło Wiśniewa, Radomyśli). Ten mało dostępny zakątek w widłach rzek *Żytńiej* i *Liwca*, odcięty od świata gęstymi borami, był położony z dala od głównych szlaków komunikacyjnych.

W dokumentach fundacyjnych z 1430 roku dowiadujemy się o istnieniu w tym czasie dwóch dróg w okolicy Pruszyzna: *Zawadzkiej* i *Cielemędzkiej*. Administracyjnie zaś ten teren należał do ziemi łukowskiej (Łuków od połowy XIII wieku był stolicą kasztelanii), a ta wchodziła w skład województwa sandomierskiego.

Jakiś dowcipniś żydowski, jakoby dobry znawca hebrajskiego, wymyślił, że *Siedlce* – *Szedlec*, mają pochodzić od dwóch wyrazów: *Szed* – diabeł i *lec* – błazen, które razem dają złego ducha⁸⁵. Pochodzenie nazwy miasta, niezależnie od tego żartu, nie jest jasne i istnieje kilka hipotez dotyczących tego, jak ona powstała. Koziorowski *Siedlce* wywodzi z wyrazu *siodło*, wskazując na analogiczną formę w języku staroczeskim⁸⁶. Stanisław Litak etymologię tej nazwy dostrzega w nawiązaniu do pobliskiego lasu o nazwie *Siedliska*⁸⁷.

W języku staropolskim nazwa *siedlce* jest zdrobnieniem rzeczownika *siodło*, oznaczającego ‘wieś, siedzibę’. *Siedlić* jeszcze w XIV wieku znaczyło ‘budować’. Nazwa *siodło* zaczęła w XVI wieku zanikać, wypierana przez ruskie *siolo*, a obok dawnych *Siedlec* i *Siedlca* zaczęły funkcjonować *Sielce* i *Sielec*. Tak więc na zachód od Pruszyzna był las zwany *Siedliska*, czyli ‘wiosieczka’ lub ‘osada’, z sadzawką rybną należącą do Jana Pruszyńskiego. Nie ulega więc wątpliwości, że to właśnie on w końcu lat dwudziestych XV wieku dał początek nowej wsi⁸⁸.

Zanim ustaliła się nazwa Siedlce, określenie miejscowości zapisywano w różny sposób. W 1441 r. były to Sedlicze, w 1448 Szedlec, w 1454

⁸⁵ E. Kopówka, *Żydzi siedleccy*, Siedlce 2001, s. 7.

⁸⁶ S. Koziorowski, *Badania nazw topograficznych archidiecezji poznańskiej*, t. II, Poznań 1914, s. 185.

⁸⁷ E. Kopówka, *Żydzi...*, op. cit., s. 7.

⁸⁸ M. Plewczyński, *W Rzeczpospolitej Obojga Narodów*, [w:] *Siedlce 1448-1995...*, op. cit., s. 22-23.

Shydlcze, w 1470 Szyedlcze, w 1507 Syelcze, w 1509 Syedlcze, a w 1547 r. Siedlcze⁸⁹. Według innych źródeł już około IX-XII wieku istniała tu prawdopodobnie niewielka osada w rejonie *Palacu*, później zaś wzniesiono w tym miejscu dwór, a sama wieś zabudowywała się wzdłuż drogi w kierunku wschodnim (obecnej ul. *Starowiejskiej*). Tu znaleziono relikty chaty z XIII-XIV wieku oraz chronologicznie współczesną nawierzchnię drogi. Zabudowa wsi mogła być luźna⁹⁰.

W 1503 roku właścicielem Siedlec był Daniel Gniewosz, który nosił przydomek Siedlecki. Należały do niego kuźnica o trzech kołach (*Minera Ferrea*) na rzece *Liw* (obecnie *Liwiec*) i młyn z jednym kołem na rzece *Żytunia*. Były tu jeszcze stawy, przypuszczalnie powstałe po wybranej rudzie żelaza. Daniel Siedlecki wprowadził targi tygodniowe we wtorki i trzy jarmarki w roku.

Pierwszy drewniany kościół siedlecki został wybudowany przy ul. *Starowiejskiej* (przy obecnej kaplicy Ogińskich). Obok niego znajdował się najstarszy cmentarz grzebalny⁹¹. Po ukończeniu budowy kościoła Stanisław Siedlecki wystawił w 1532 roku drugi dokument fundacyjny, a biskup Tomicki poparł go, ustanawiając nową parafię. Przy parafii istniał zazwyczaj szpital, czyli przytułek dla starców. Siedlecki *szpital św. Ducha* zbudowano u wlotu drogi z Łukowa (obok dzisiejszej plebanii). Niewątpliwie istniała tu również parafialna szkołka.

Wiadomo, że w Siedlcach i w Golicach pan Stanisław założył folwark, a nad *Żytnią* powstała *Nowa Kuźnica*. Coraz większe znaczenie nabierał tak zwany *Trakt Litewski*, prowadzący z Warszawy przez Siedlce, Mordy, Łosice do Brześcia.

Starania Stanisława Siedleckiego doprowadziły do przekształcenia wsi Siedlce w miasto. Stało się to 15 stycznia 1547 roku, kiedy to król Zygmunt wydał przywilej zezwalający na lokowanie „na surowym korzeniu” miasta na części gruntów wsi Siedlce. Grunty te nazwano *Nova Siedlcza*. W ten sposób Siedlce zostały podzielone na dwie części. Część wschodnią stanowiła wieś, którą później nazwano *Starą Wsią* lub *Starowsią* (wzdłuż dzisiejszej ul. *Starowiejskiej*). Część zachodnią stanowiło miasto Nowe Siedlce, dla którego utarła się nazwa Siedlce. Ze względu na późne ukształ-

⁸⁹ K. Woźnica, *Wieś Siedlce w ziemi łukowskiej*, „Historia i Świat” 2014, nr 3, s. 74.

⁹⁰ B. Gierlach, T. Wróblewski, *Początki Siedlec...*, op. cit., s. 39.

⁹¹ Zarówno kościół ten, jak i cmentarz nie istnieją obecnie.

towanie, brakowało w Siedlcach typowo średniowiecznego układu przestrzennego. Przez lokację miasta osada przesunęła się wzdłuż *Traktu Litewskiego* na zachód, w kierunku rzeki *Żytniej*. Rynek, na którym odbywały się targi i jarmarki, znalazł się w centrum miejscowości między miastem i wsią (przedmieściem Siedlec)⁹².

Wielką przeszkodą w rozwoju Siedlec były pożary, które nawiedzały miasto w 1635, 1693 i w lutym 1789 roku, najazdy Tatarów w 1650 roku i niewiele późniejszy szwedzki potop, niszczące miasto. Umożliwiało to jednak przebudowę układu przestrzennego miasta. Wkrótce też doszło do zmiany właścicieli dóbr siedleckich. Otrzymała je w posagu Joanna z Olędzkich, wychodząc za mąż za wojewodę wołyńskiego księcia Michała Czartoryskiego.

Od 1668 roku datuje się powstanie herbu miasta – Pogoń Litewska, która jest znakiem rodowym Czartoryskich⁹³. Miasto, dzięki sprzyjającej polityce Joanny i Michała Jerzego Czartoryskich, zaczęło podnosić się z upadku zniszczeń wojennych. Rozwijało się rzemiosło i handel. W końcu XVII wielu Siedlce stanowiły ośrodek rozległych dóbr prywatnych. Położone były one przy coraz chętniej uczęszczanym szlaku komunikacyjnym. W 1698 roku w skład ziem siedleckich wchodziło miasto Siedlce, Stara Wieś, Ujrzanów, Grabianów, wieś i folwark Strzała, Purzec, dwór i wieś Żabokliki, Topórek, folwark Wołyńce i wieś Żytnia⁹⁴.

Po pożarze w roku 1693 nowym właścicielem Siedlec został książę Kazimierz Czartoryski – na wzór swoich przodków również wsparł Siedlce przywilejami nadanymi w latach 1693, 1727 i 1728, umożliwiając jego dalszą rozbudowę⁹⁵.

Jedną z najstarszych budowli w Siedlcach jest *Pałac*. Wybudowano go przed 1730 rokiem, za czasów Kazimierza Czartoryskiego, prawdopodobnie obok dawnego drewnianego dworu lub na jego miejscu. W inwentarzu z roku 1727 nie ma wprawdzie mowy o pałacu, ale jest wzmianka o placach na *Podzamczu*⁹⁶.

⁹² E. Nekada-Trepka, M. Smoktunowicz, J. Maraśkiewicz, *Siedlce. Studium wartości kulturowych*, op. cit.

⁹³ Ibidem, s. 31.

⁹⁴ Por. *Siedlce 1448-1995...*, op. cit., s. 12.

⁹⁵ Internet: *Komercyjna strona miasta Siedlce*.

⁹⁶ Pałac mógł pełnić funkcję obronną.

W drugiej połowie XVIII wieku obok kościoła parafialnego powstał dwór Czartoryskich. W 1672 roku Michał i Joanna Czartoryscy dali mieszkańcom siedleckim grunt za miastem koło dzisiejszej ul. 3 Maja, aby przenieśli tam swoje zabudowania gospodarcze ze śródmieścia. Wtedy prawdopodobnie powstał załazek późniejszej południowej dzielnicy miasta, kryształującej się od połowy XIX stulecia między ul. *Piękną* (dziś *Pułaskiego*) i torami kolejowymi. Na tych terenach wytyczono takie ulice, jak: *Alejowa*, *Ogrodowa*, *Stodolna* i inne⁹⁷.

W końcu XVIII wieku życie mieszczan skupiło się na rynku, pośrodku którego stał ratusz, dawniej drewniany, od 1769 roku murowany. Od strony wschodniej był *Kościół św. Stanisława, plebania*, a od strony zachodniej rynku stało pięć domów zajezdnych z charakterystycznymi bramami⁹⁸ (przy dzisiejszej ul. *Esperanto*). Do zajazdów dochodziła ul. *Koźła* (obecna *Asza*) biegnąca z tyłu za tymi budynkami. Od północy rynek dotykał ul. *Węgrowskiej*, która była jednocześnie *Traktem Pocztowym*. Tu, w miejscu domu, w którym znajduje się poczta, była oberża. Ulicę tę ograniczała od wschodu *Dzwonnica* i od 1793 roku *Kaffehaus*, zaś od zachodu w pewnej odległości wybudowano około roku 1764 *Wiatrak Holenderski*, zwany też *Wietrznym Młynem*⁹⁹. Południową pierzeję rynku stanowił *Trakt Warszawski*, czyli późniejsza ul. *Piękna* (teraz *Pułaskiego*). Łączył się on z *Traktem Lubelskim*, którego część wylotowa z rynku otrzymała później nazwę ul. *Floriańskiej*. Cały rynek tworzył wydłużony czworobok.

Gdy dzisiejsza ul. *Piłsudskiego* nazywała się *Węgrowską*, trakt do Warszawy prowadził ulicą *Warszawską*, czyli późniejszą *Piękną*. Straciła ona charakter głównej arterii komunikacyjnej wówczas, gdy *Trakt Pocztowy*, czyli szosę Warszawa–Brześć, przeprowadzono ulicą *Rożniecką*. W 1783 roku przebito z rynku na dziedziniec pałacowy ulicę, zwaną ulicą *Pałacową* (dziś *Kościuszką*). Przedtem z miasta do pałacu jechało się „przez dwór siedlecki”, a więc prawdopodobnie przez tak zwaną *Wójtowiznę*, czyli bardziej na zachód, naprzeciw ul. *Floriańskiej*.

Od około 1755 roku znajdował się w Siedlcach drugi rynek, pełniący funkcję placu targowego. Ten tak zwany *Rynek Koński* położony był na zachód od rynku głównego. Na osi pałacu wytyczono i przeprowadzono

⁹⁷ E. Nekada-Trepka, M. Smoktunowicz, J. Maraśkiewicz, *Siedlce. Studium wartości kulturowych*, op. cit.

⁹⁸ Budynki te już nie istnieją.

⁹⁹ Powyższe budowle: *Dzwonnica*, *Kaffehaus*, *Wietrzny Młyn*, obecnie nie występują w Siedlcach. Por. *Siedlce 1448-1995...*, op. cit.

prospekt, czyli ul. *Prospektową* (dziś *Asłanowicza*), zakończoną akcentem architektonicznym w formie murowanej kolumny z krzyżem. Ulica ta, a właściwie dawna aleja, stanowiła bezpośredni dojazd do *Pałacu*. Przebiegała ona wśród ogrodów i zabudowań dworskich oraz dworków drobnej szlachty.

W połowie XVIII wieku w Siedlcach znajdowały się trzy świątynie (kościół i kaplice): stary drewniany kościół *pod wezwaniem św. Stanisława Męczennika*, znajdujący się obok cmentarza i karczmy starowiejskiej; nowa murowana budowla *pod wezwaniem Świętych Stanisława Biskupa i Antoniego Padewskiego* i kaplica *pod wezwaniem Marii Magdaleny*¹⁰⁰. Ten ostatni obiekt jest wspomniany w inwentarzach z 1727 i 1730 roku jako u zbiegu *Traktu Lubelskiego* i ulicy *Warszawskiej*¹⁰¹.

Na początku XIX w. w miejscu, gdzie obecnie znajduje się budynek po *Elektrowni* i *Koszary Straży Ogniowej*¹⁰², to jest w pobliżu zbiegu ulic *Rożnieckiej*, *Polnej* i *Kirkuckiej* (dzisiejszych: *Piłsudskiego*, *Wojska Polskiego* i *Szkolnej*), zaczynał się lasek brzoźowy z obszerną polaną, tak zwane *Bielany*. W latach dwudziestych XIX wieku stał tu wiatrak, tak zwany *Wiatrak Bielany* i stara karczma. Koło ulicy *Szkolnej* znajdował się też *Magazyn Solny*¹⁰³.

W 1776 roku Siedlce liczyły 513 osób, a w 1788 – 913 mieszczan i 214 Żydów. W 1795 zaczęto lokowanie biur i urzędów w mieście, co zmieniło je w ośrodek administracyjny¹⁰⁴.

W latach 1766-1769 wybudowano w Siedlcach wiele domów murowanych, między innymi kamienice: *Pod Orłem*, *Pod Łabędziem*, *Pod Jeleniem*, które często należały do Żydów. W tym czasie w miejscu dawnego drewnianego ratusza na rynku wybudowano murowany ratusz handlowy o wyniosłej wieży, zwieńczonej figurą Atlasa¹⁰⁵. Nazwa *Jacek* wywodzi się z miejscowej legendy mówiącej o tym, że do wykonania figury pozował lokaj Aleksandry Ogińskiej o imieniu Jacek¹⁰⁶.

¹⁰⁰ Pierwszy i trzeci z wymienionych kościołów współcześnie już nie istnieją.

¹⁰¹ Por. A. Winter, *Dzieje Siedlec...*, op. cit., s. 52; *Siedlce 1448-1995...*, red. E. Kospath-Pawłowski, op. cit., s. 37.

¹⁰² Nazwy te potraktowałam jako nazwy własne, dlatego są zapisane od wielkich liter.

¹⁰³ Ibidem.

¹⁰⁴ E. Nekada-Trepka, M. Smoktunowicz, J. Maraśkiewicz, *Siedlce. Studium wartości kulturowych obszar śródmieścia*, op.cit., s. 14-15.

¹⁰⁵ Por. M. Plewczyński, *W Rzeczpospolitej...*, op. cit., s. 25-35; A. Winter, *Dzieje Siedlec...*, op. cit., s. 15-17 i 48-52.

¹⁰⁶ Por. C. Ostas, *Zabytki Siedlec*, [w:] *Siedlce 1448-1995...*, op. cit., s. 286.

Po śmierci Michała Czartoryskiego w 1775 roku Aleksandra odziedziczyła Siedlce. Miasto przeżywało wtedy swój złoty okres. Powstały nowe budynki murowane, nowe ulice, zwiększył się stan zaludnienia. Jeszcze za życia Michała Fryderyka Czartoryskiego pobudowano *Plebanię*. Przebudowy pałacu siedleckiego w latach 1776-1784 dokonano już na polecenie księżnej Ogińskiej. Wtedy to zaczął się „złoty wiek” w historii miasta. Aleksandra z Czartoryskich Ogińska, żona hetmana wielkiego litewskiego Michała Kazimierza Ogińskiego, doprowadziła Siedlce w latach 1775-1798 do niebywałego rozkwitu urbanistycznego, gospodarczego i kulturalnego, a wzniesione owego czasu budowle stanowią dziś najświetniejsze zabytki architektury¹⁰⁷. W tym czasie do dóbr siedleckich doszły: wieś i folwark Gólice, Wólka Wołyńska, wieś i folwark Chodów, wieś i folwark Wola Suchożebrska oraz wieś i folwark Suchożebry¹⁰⁸.

Aleksandra założyła balet złożony z dzieci jej poddanych. Dwukrotnie też (w roku 1783 i 1793) gościła u siebie swego bliskiego krewnego – króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Księżna obok *Pałacu* i *Ogrodu Włoskiego* założyła park sentymentalny w stylu angielskim, na łące zwanej *Pastewnikiem*. Park nazywano od jej imienia najpierw *Aleksandrowem*, później zaś *Aleksandrią*. Był on wyposażony w pawilony ogrodowe nawiązujące do budowli antycznych, sielskich (altany, wiatrak, łazienki, oranżeria) lub orientalnych (meczet, domek Imama). Między nimi przeprowadzono drogi, ścieżki oraz sieć kanałów zasilających obszerny staw z wysepkami. W 1783 roku na przyjazd króla Augusta Poniatowskiego dodano grotty i wzniesiono około 30 domków dla gości. Przy obecnej ul. *Teatralnej* stały budynki teatru. Specjalnie na przyjazd króla wybudowano oficynę pałacową pod koniec XVIII wieku (obecnie mieści się tu *Archiwum Państwowe*).

W latach 1775-1784 dokończono rozbudowę ratusza, dostawiając dwa skrzydła poprzeczne, a po pożarze w 1789 roku został on odrestaurowany¹⁰⁹. Po drugiej stronie obecnej ul. *Esperanto* znajdował się dawny budynek odwachu, gdzie przechowywano wagi i miary publiczne (obecnie Biblioteka Miejska). Ciekawe są opowieści dawnych siedlczan, którzy twierdzili, że z piwnic w centralnej części ratusza prowadził obszerny podziemny korytarz do krypty grobowej w kaplicy Aleksandry Ogińskiej. Prawdopodobnie został on wykonany w latach 30. XVI wieku i pozwolił na

¹⁰⁷ 475 lat miasta Siedlce, siedlce.pl [data dostępu: 15.05.2022].

¹⁰⁸ *Siedlce 1448-1995...*, op. cit., s. 37.

¹⁰⁹ A. Winter, *Dzieje Siedlec...*, op. cit.

ucieczkę napadniętym przez kozaków mieszkańcom, którzy chronili się wówczas w kościele. Później, za czasów Ogińskiej, został on zmodernizowany¹¹⁰.

W 1785 roku powstał *Kirkut Żydowski*¹¹¹ przy *ul. Pięknej* (obecnie *ul. Starowiejska*). W 1791 roku Ogińska wzniosła przy *ul. Starowiejskiej*, na terenie starego cmentarza i kościoła, klasycystyczną *Kaplicę Dworską – Mauzoleum pod wezwaniem Świętego Krzyża*. W 1793 roku dokonano częściowej przebudowy kościoła św. Stanisława i został otwarty *Kaffehaus* przy *ul. Węgrowskiej* (obecnie *Piłsudskiego*). Na północ od kościoła odnajdziemy pozostałości dawnej dzwonnicy. Jak podają niektóre źródła, miała to być brama triumfalna, wybudowana przez księżną Ogińską w 1783 r. *Dzwonnica* pełniła funkcję bramy miejskiej, oddzielającej Starą Wieś od miasta właściwego¹¹².

Wreszcie w 1799 roku powstał cmentarz katolicki przy *ul. Cmentarnej*. W 1776 roku były w Siedlcach dwa *Browary Skarbowe i Żydowskie*. Wiadomo też o *Fabryce Siedleckiej*, czyli dworskim przedsiębiorstwie remontowo-budowlanym, do którego należała też *Cegielnia* dworska za Starą Wsią¹¹³. Warto wspomnieć jeszcze o sławnych siedleckich bułeczkach, *co winny istnienie swoje kucharzowi JW. Hetmanowej Ogińskiej, [...] które tak pod ten czas słyndły, że je na stół króla Stanisława Augusta do Warszawy posyłano, o bocianich gniazdach usłanych na wysokiej lipie i o domach chylących się ku upadkowi*¹¹⁴.

W 1800 roku w Siedlcach było 3263 mieszkańców stałych i czasowych oraz 266 domów. W 1811 roku istniało 21 ulic, a w 1820 powstał nowy trakt bity *Warszawa-Brześć*, co zmieniło znaczenie *ul. Różanieckiej*, na główną ulicę miasta¹¹⁵. Wzrosła aktywność gospodarcza w mieście. Powstały garbarnie, browary, młyny.

Po bezpotomnej śmierci księżnej Ogińskiej Siedlce, łącznie z przyległymi dobrami, stały się własnością puławskiej linii rodu Czartoryskich. W 1807 roku książę Adam Kazimierz i Izabela Czartoryscy zamienili je

¹¹⁰ C. Ostas, *Siedlce...*, op. cit., s. 56, 63.

¹¹¹ Obecnie nie istnieje.

¹¹² *475 lat...*, op. cit.

¹¹³ Por. J. Mikulski, *Powiat siedlecki. Ziemia, wody, człowiek*, Siedlce 1935, s. 60; M. Plewczyński, *W Rzeczpospolitej...*, op. cit., s. 34-37.

¹¹⁴ Opis Siedlec przez Zofię Sadowską, [w:] A. Winter, *Dzieje Siedlec...*, op. cit., s. 121.

¹¹⁵ E. Nekada-Trepka, M. Smoktunowicz, J. Maraśkiewicz, *Siedlce. Studium wartości kulturowych obszar śródmieścia*, op.cit.

z rządem na inne dobra i tym samym Siedlce stały się miastem rządowym austriackim, a ponieważ wskutek rozbiorów ziemie znalazły się w zaborze austriackim, wkrótce ulokowały się tu władze cyrkularne.

W wyniku rozpoczętej wojny w 1809 roku Nowa Galicja z Siedlcami znalazła się w granicach Księstwa Warszawskiego. Niebawem przystąpiono tutaj do rozbudowy siły zbrojnej. Tym sposobem Siedlce stały się stolicą departamentu składającego się z dziewięciu powiatów (białskiego, garwolińskiego, łosickiego, łukowskiego, radzyńskiego, siedleckiego, węgrowskiego, żelechowskiego i włodawskiego)¹¹⁶. W późniejszym czasie, w dobie Królestwa Polskiego utworzonego po kongresie wiedeńskim, Siedlce stały się centrum administracyjnym dla regionu. W latach 1815-1837 były stolicą województwa podlaskiego, a w latach 1867-1911 stolicą guberni siedleckiej¹¹⁷.

Na planie z 1811 roku (zobacz w *Aneksie*) na wschód od kapliczki Ogińskich najstarszy cmentarz siedlecki, założony wokół pierwszego kościoła, zaznaczony jest jako *Stary Cmentarz*. Na wschód od niego znaczny obszar zajmował *Cmentarz Niegdyś Luterański*¹¹⁸. W 1799 roku otwarto nowy cmentarz za miastem w kierunku zachodnim, tuż przy trakcie prowadzącym na północ do Prus oraz przy dzisiejszej ul. *Cmentarnej*. Do czasów Ogińskiej na zachodnim krańcu miasta był kirkut, zwany później *Starymi Mogiłkami Żydowskimi*, położony między ulicami: *Rożniecką*, *Końskim Rynkiem*, późniejszą ul. *Długą* i ul. *Żydowską* (dziś *Joselewicza*). W 1785 roku na skutek rozbudowy miasta, kirkut zamknięto i utworzono nowy pomiędzy ul. *Piękną* i późniejszą *Ogrodową* oraz rynkiem. Na starym, zamkniętym kirkucie wybudowano drewnianą *Synagogę*, a w 1794 roku Ogińska zezwoliła wznieść tam dom na szkołę oraz mieszkanie rabina i sklepy¹¹⁹. W roku 1811 część ul. *Jatkowej* od ul. *Długiej* do dzisiejszej *Browarnej* nazywała się ul. *Browarną*, zaś wzdłuż dzisiejszej ul. *Browarnej* (dawniej *Piwniej*) stało co najmniej pięć browarów żydowskich. Browar dworski, zwany później Skarbowym, znajdował się w miejscu, gdzie dziś jest posesja przy ul. *Świrskiego* (dawniej *Długiej*). Od dworku

¹¹⁶ *Siedlce 1448-1995...*, op. cit., s. 46.

¹¹⁷ *Komercyjna strona...*, op. cit.

¹¹⁸ Oba cmentarze współcześnie nie istnieją. Ich nazwy zapisuję wielkimi literami, gdyż potraktowałam je jako nazwy własne.

¹¹⁹ Por. E. Kopówka, *Żydzi...*, op. cit., s. 8.

biegła ul. Pałacowa. Między ul. Prospektową (Asłanowicza) oraz nieoznaczonymi Krótką, Teatralną i Szkolną (Konarskiego) był duży plac stajenny i folwark oraz Lazaret. Gdy się szło ul. Błonie w kierunku północnym (dawne Pastwisko Miejskie), czyli od ul. Prospektowej do późniejszej Szlachetuzowej (dziś Czerwonego Krzyża), mijało się po jej prawej, północno-wschodniej stronie Ogrody Miejskie, po lewej, za stawem tak zwane Glinki, czyli teren po wybranej glinie, miejsce po starej Cegielni. Przy ul. Floriańskiej było mało domów, a za nimi w kierunku wschodnim znajdowało się tak zwane Poświętne, a dalej Łąki Księżę ze sporym stawem pośrodku. Za kościołem były ogrody, obszerne podwórze i stodoły księżę. Przy ul. Floriańskiej, w połowie drogi między rynkiem i ul. Ogrodową (dziś ul. Sienkiewicza), była austeria. Ulica Pusta biegła od ul. Różnieckiej do ul. Błonie. Część jej pomiędzy ulicami Różniecką i Długą z racji wybudowanego przed rokiem 1830 Trybunału, nazwano ul. Sądową. Ulica Żydowska zaczynała się od ul. Pięknej i dochodziła do ul. Długiej. Z czasem odcinek od ul. Pięknej do Różnieckiej został nazwany ul. Przejazd (dziś ul. B. Joselewicza)¹²⁰.

W 1823 roku próbowano stworzyć w Siedlcach rewir dla mieszkańców żydowskich. Komisja Województwa Podlaskiego opracowała specjalny projekt, w wyniku którego Żydom zakazano mieszkać przy głównych ulicach. Wyznaczono im ul. Piękną (Pułaskiego) i inne, położone w południowej, względnie zachodniej części miasta¹²¹.

Plan Siedlec z 1811 roku obejmuje tylko wschodnią część miasta po ulice Żydowską i Browarną. Widzimy regularny kształt obu pierwszych rynków i ulic. Dodatkowo widnieje tu osiem różnej wielkości stawów i przepływającą wąską rzeczkę. Przy stawach leżała dzielnica zwana Glinki. Z czasem teren osuszono i przeprowadzono tam ul. Furmańską, Glinianą i Fabryczną.

¹²⁰ A. Winter, *Dzieje Siedlec...*, op. cit., s. 115.

¹²¹ E. Kopówka, *Żydzi...*, op. cit., s. 11.

Tab. 1. Ulice Siedlec

Wg „Rejestru pomiaru” Małachowskiego z 1811 r.	Wg danych z 1863 r.	
Błonie (Na Błoniu) Browarna Długa Floriańska Kozia (Kozła) Ku Sekule Na Glinki Nowa Pałacowa Piękna Prospektowa Przeczna Pusta Różniecka Starowiejska Stodolna Stodolna z Drogą Ślepa w Jatkach Żydowska	Błonie Browarna Długa Floriańska Kozia — — — Pałacowa Piękna Prospektowa — Pusta — Starowiejska Stodolna — Jatkowa Żydowska	Pozostałe nazwy: Główna Warszawska Niecała Sądowa Szkolna Szlachtuzowa Szpitalna Świętojańska Teatralna Zajazd Aleja (przejście) Stodolna (druga ulica) Dodatkowo: Rynek Główny (niegdyś Rynek Koński), Magistrat, Rynek drzewny przy ul. Pięknej, Rynek bydłęcy, Rynek przedodwachowy, Rynek kościelny, Plac musztry przy rogatek warszawskiej, garbarnia, olejarnia, cegielnia, dwie fabryki octu, 9 tradycyjnych jarmarków rolniczych. W 1868 roku wytyczono nowe ulice na terenie zwanym Dzielnicą Stodolną. Pomiedzy torami kolejowymi i ul. Piękną wytyczono ul. Alejową (obecnie J. Kilińskiego) i Ogrodową (ul. H. Sienkiewicza), a w 1869 r. ulice Nadolną i Nową oraz romboidalny plac-skwer z cerkwią na środku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie A. Winter, *Dzieje Siedlec 1448-1918*, Warszawa 1969, s. 116. Por.: E. Nekada-Trepka, M. Smoktunowicz, J. Maraśkiewicz, *Siedlce. Studium wartości...*, op.cit., s. 16-21).

Nazwą ul. *Stodolnej* obejmowano obie późniejsze ulice, czyli właściwą *Stodolną* i nieregulowane przejście, które łączyło ją z ul. *Piękną* oraz tak zwaną *Aleją*, dziś *Kilińskiego*. Teren ten, z uwagi na charakter zabudowy i użytkowania, nosił nazwę *Stodolne*, stąd powstała nazwa ulicy

Stodolnej, pierwotnie dla wszystkich dróg krzyżujących się na tym terenie, a następnie ograniczono tę nazwę do jednej tylko ulicy, zwanej później ul. *3 Maja*. Potwierdza to poniekąd fakt, że w 1811 roku były w Siedlcach dwie ulice: jedna *Stodolna*, druga *Stodolna z drogą*, przy czym ta druga była pięć razy większa od pierwszej¹²².

Poza ulicami, które miały oficjalne i ustalone nazwy, istniały w połowie XIX wieku także ulice o nazwach nieoficjalnych, nadanych im przez mieszkańców, jak na przykład: *Bożniczna* (prawdopodobnie wschodnia pierzeja byłego *Końskiego Rynku*, późniejszego *Starego Rynku*) czy *Drewniana* (być może biegła ona od ul. *Warszawskiej* do ul. *Pięknej* przy *Rynku Drzewnym*, to jest przy późniejszej ul. *Prostej*, dziś *Morskiej*). Obok podanych wyżej ulic w 1863 roku występowały w Siedlcach następujące rynki i place:

- a) *Rynek Główny* w środku miasta, koło Magistratu (zwany niegdyś *Końskim Rynkiem*);
- b) *Rynek Drzewny* przy ul. *Pięknej* (na miejscu późniejszego *Ratusza*);
- c) *Rynek Bydlęcy* przy ul. *Pięknej* (mniej więcej w miejscu *Hali Targowej*);
- d) *Rynek Przedodwachowy* (na zachód od *Starego Ratusza*);
- e) *Rynek Kościelny* (między kościołem św. *Stanisława* i *Starym Ratuszem*);
- f) *Plac Musztry* przy *Rogatce Warszawskiej* (plac wojskowy, stajnie i ujeżdżalnia)¹²³.

Nazwa *Koński Rynek* przetrwała oficjalnie do roku 1818, kiedy tu przyniesiono targi z dotychczasowego, tak zwanego *Rynku Środkowego*. Z przyzwyczajenia nazywano go *Końskim Rynkiem*.

W granicach miasta w 1863 roku znajdowały się następujące grunty, własności Kasy Ekonomicznej, zwane *Wójtowskimi* i *Zegarmistrzowskimi*, o charakterystycznych nazwach: *W Głębokim Kącie*, *W Gęsim Borku*, *Żurawiniec*, *W Deśniku*, *Łąka Wójtowska*, *Łąka w Ogrodach Błotnych*, *Łąka za Starą Wsią*, *ogród Aleksandrów angielski wraz ze spacerowym*, *Grunty Cegielni Miejskiej*, *Pole przy Trakcie Mordzkim* (przy obecnej *Starowiejskiej*), *Pole za Glinkami*, *Glinianki* i *Doły Nieużyteczne*,

¹²² Ibidem.

¹²³ Ibidem. Powyższe nazwy są pisane wielkimi literami, gdyż potraktowałam je jako nazwy własne.

*Plac Miejski po Zniesionym Wale Okopowym*¹²⁴. Poza tym w 1863 roku były liczne place miejskie, wydzierżawiane wieczyście za rocznym czynszem: *Plac pod Jatkami Miejskimi* – glinki w miejscach nierównych i błotnistych, część *Włóki Wójtowskiej* zajętej pod wiatrak, *Plac po Zniesionym Wale Okopowym*, *Plac Teatralny Miejski*. W tymże 1863 roku były w Siedlcach następujące place rządowe: *Plac Pałacowy* (z pałacem, stajnią, łąką skarbową), *Plac Pofolwarczny*, *Plac Stodolny* – ogród *Szkoły Elementarnej*, *Plac Bielany z Rogatką Warszawską*, *Stawek w Błoniu*, *Sadzawka i Rów za Błoniem* oraz *Glinki na Błoniu*, które służyły jedynie do ścieku wód i wszelkich nieczystości z miasta¹²⁵.

Po pożarze 1854 roku rozwój miasta zahamował się na dłuższy czas. W miejsce spalonych domów drewnianych budowano jakiegokolwiek murywane, bez najmniejszego zamysłu architektonicznego i stylu. Do 1820 roku w Siedlcach wybrukowano $\frac{3}{4}$ wszystkich ulic, które były szerokie, z czasem obsadzone drzewami¹²⁶. Ważne elementy w układzie przestrzennym od 1825 roku stanowiły *Wały* ziemne wraz z fosą, znacznie ograniczające terytorium miasta. Między innymi poza *Wałami* znalazł się cmentarz katolicki, położony przy dawnym trakcie na Węgrów (obecnie ul. *Cmentarna*, róg *Wojskowej*), założony w 1799 roku. *Wały* nie miały znaczenia militarnego, a jedynie fiskalne, gdyż umożliwiały kontrolowanie ruchu handlowego. Miały ponad 1,5 metra wysokości oraz około 4 metrów szerokości w podstawie. Po zewnętrznej stronie przebiegała fosa o głębokości około 1,5 metra. Do dużych przedsięwzięć należała budowa zespołu więzienia w latach 1841-1843¹²⁷.

Pod budowę wyznaczono tereny w zachodniej części miasta, przy zakończeniu ul. *Pięknej*, bezpośrednio za *Wałami*, te zaś znacznie przesunięto. Przy nich funkcjonowały rogatki, przez które można było wjechać do miasta. Usytuowano je przy głównych arteriach wlotowych. *Rogatki* zwano: *Żelkowska* – na trakcie południowo-zachodnim do Garwolina, *Warszawska* – na trakcie pocztowym warszawsko-brzeskim, *Strzalińska* – na szlaku do Węgrowa, *Starowiejska* – na trakcie do miejscowości

¹²⁴ Nazwy te potraktowałam jako nazwy własne, dlatego są zapisane od wielkich liter. Źródło: AGAD, KRSW, 3979, *Mapa gruntu należącego do Kasy miasta Siedlce* z 16 XII 1852: K. Trętowski, *Opis miasta...*, [w:] A. Winter, *Dzieje Siedlec...*, op. cit., s. 117-118.

¹²⁵ Na podstawie: AGAD, KRSW, 3995, *Etat dla Kasy ekonomicznej miasta Siedlce*, karty 98, 258; K. Trętowski, *Opis miasta...*, s. 118.

¹²⁶ A. Winter, *Dzieje Siedlec...*, op. cit., s. 101-105.

¹²⁷ W *Aneksie* plan miasta z 1840 roku.

Mordy i Łosice, *Zbuczyńska* – przy rozwidleniu dróg do Łukowa i Międzyrzecza. Przy rogatkach wykształciły się niewielkie place, które w szczątkowej formie pozostały do dziś¹²⁸. Okopy znajdowały się wzdłuż *ul. Okopowej*, przecinały w prostej linii ogrody na zachód od później wzniesionej *Katedry* oraz *ul. Długą, Rożniecką i Piękną* i dochodziły do dzisiejszego placu targowego. Dalej biegły prosto *ul. Świętojańską* do rogu *ul. Stodolnej*, gdzie niegdyś stała *Figura św. Jana*¹²⁹. Dalej przechodziły w *ul. Polną*, w *Wałową* i późniejszą *Sportową*. W końcu XIX wieku wały straciły swoje znaczenie i zostały zlikwidowane. W ich miejsce wytyczono nowe ulice lub poszerzono już istniejące.

Siedlce w latach 1854-1855 Zofia Sadowska barwnie opisywała: *domy chylące się ku upadkowi na obrzeżach miasta, piękną plebanię w centrum, kościół, patrzący oko w oko ratuszowi, który się rozsiadł w samym środku rynku, obok budynku trybunału*. Znajdowały się tu także *Skład Białostockiego*, apteka, piękne domy mieszczan przy *ul. Warszawskiej*, duże wspaniałe kamienice, *Skład Wędlin*¹³⁰.

Nowa dzielnica powstała od *ul. Piękiej*, na północ od *Torów Kolejowych*. Wytyczono *ul. Alejową*, harmonijnie łączącą nową dzielnicę ze starą częścią miasta. Przecinała ją *ul. Ogrodowa* (obecnie *Sienkiewicza*), a dalej na południe przebiegała *ul. Stodolna* (obecnie *3 Maja*). Na przecięciu *ul. Alejowej* i *ul. Ogrodowej* utworzono plac, na którym w latach 1868-1869 wzniesiono *Cerkiew* w stylu bizantyjskim. Przy *ul. Piękiej*, u wylotu *ul. Alejowej* wybudowano w 1892 roku *Nowy Ratusz*. Wcześniej też, w pierwszej połowie XIX wieku wybudowano budynek poczty i *Gimnazjum Gubernialne* projektu Antoniego Corazziego¹³¹.

Miasto odegrało znaczącą rolę w historii walk narodowowyzwoleńczych. W okresie powstania listopadowego ofensywa na Siedlce wojsk polskich pod dowództwem Ignacego Prądzyńskiego i Józefa Bema mogła – po wcześniejszej zwycięskiej bitwie pod pobliskimi Iganiami – przesądzić o losach wojny. W lutym 1846 roku ważnym wydarzeniem było wystąpienie zbrojne Pantaleona Potockiego, który z oddziałem powstańców uderzył na rosyjski garnizon. Został on jednak schwytany i powieszony na szubienicy, a w miejscu tym postawiono pamiątkowy krzyż.

¹²⁸ C. Ostas, *Zabytki Siedlec*, op. cit., s. 282.

¹²⁹ Współcześnie figura ta nie istnieje. A. Winter, *Dzieje Siedlec...*, op. cit., s. 114.

¹³⁰ J. Kazimierski, *Miasta i miasteczka na Podlasiu (1808-1914). Zabudowa – ludność – gospodarka*, Warszawa 1994, s. 66.

¹³¹ C. Ostas, *Zabytki Siedlec*, op. cit., s. 280-282 i 288.

Najdłużej walki partyzanckie powstania styczniowego toczyły się na Podlasiu. Poniósł wówczas tragiczną śmierć przez powieszenie cywilny naczelnik województwa podlaskiego Władysław Rawicz. Dziś jest patronem jednej ze szkół i ulicy. Po upadku powstania styczniowego Podlasie odczuło wzmożoną rusyfikację, lecz mimo prześladowań społeczeństwo polskie się nie poddawało. Ruch rewolucyjny w Siedlcach załamał się dopiero po największym w Królestwie Polskim pogromie Żydów, przeprowadzonym przez wojsko carskie w 1906 roku¹³².

Do roku 1869 wytyczono kolejne ulice: *Nadolną i Nową*, a tam gdzie ostatnio była ul. *Kozia*, przebiegały dwie wąskie, równoległe do ul. *Pięknej* uliczki, połączone od wschodu ul. *Tylną*, zwaną niegdyś *Szeroką*, a jeszcze wcześniej *Koźłą*, od zachodu zaś ul. *Przejazd*. Brak było na planie ul. *Starojazdowej* (dziś *Orzeszkowej*). Ulice *Mała i Mylna* połączone były ze sobą, przy czym ul. *Mylna* od wschodu załamywała się w kierunku północnym prawie pod kątem prostym i dochodziła do ul. *Długiej*, w pobliżu *Sądowej*. Pomiędzy ul. *Błonie i Jatkową*, zwaną też w północnej swej części *Szlachtuzową*, odchodził od ul. *Prospektowej* w kierunku północnym ślepy zaułek. Odcinek ul. *Jatkowej*, w źródłach mylnie zwanej *Szlachtuzową*, od *Długiej* do *Browarnej* do 1855 roku był odrębną uliczką zwaną *Niecałą*. W 1855 roku przestała ona istnieć, a na tym odcinku powstała ul. *Jatkowa*. Północny odcinek ul. *Jatkowej*, od przecięcia z ul. *Błonie* zwano *Szlachtuzową*. Ulica *Browarna* odchodziła od ul. *Jatkowej*, biegła w kierunku zachodnim i kończyła się ślepo w połowie swej długości, nie dochodząc do ul. *Okopowej*.

Początkowo, żeby dostać się do kolei, pasażerowie i furmanki musiały brnąć przez zaorane zagony. Rozjeżdżona droga polna nie odpowiadała jednak właścicielom gruntów. Dopiero od roku 1869, gdy wybudowano *Cerkiew*, tak zwana *Aleja* została poprawiona. Otwarto nowe ulice: *Alei*, *Ogrodowej*, *Nadkolejnej i Nowej* oraz rynek obok więzienia, przy obecnej *Hali Targowej*¹³³.

Ulica *Aleja* od 1869 roku nosiła urzędową nazwę rosyjską *Alejnaja*, to jest *Alejowa*, przy której powstała dzielnica. Nazwa ta przetrwała do pierwszych lat okresu międzywojennego, kiedy przemianowano ją na ul. *Kilińskiego*.

¹³² *Komercyjna strona...*, op. cit.

¹³³ Ibidem. Nazwy obiektów kultury potraktowałam jako nazwy własne, dlatego są pisane dużymi literami.

Na gruntach majoratu Starowieś powstała nowa, północna dzielnica Siedlec, zwana *Nowe Siedlce*. W 1872 roku rozpoczęto roboty przy modernizacji ulic, na przykład asfaltowanie chodników. Wtedy to między ulicami *Stodolną* i *Nadkolejną* przeprowadzono nową ul. *Wspólną* (dziś *Formińskiego*)¹³⁴. W 1897 roku wybudowano przy ul. *Nadkolejnej* (dziś ul. *Kolejowej*) *Państwowy Zakład Spirytusowy*.

Cały handel spoczywał w rękach kupców żydowskich. Siedlce miały *Drukarnię Ryllego*, księgarnię, dwie apteki, dwie cukiernie: *Semadeniego* i *Frycza*, dwa zajazdy *Hotel Warszawski* oraz *Traktiernia Najbelta*. Było też kilka winiarni, jeden sklep z wyrobami tytoniowymi, wreszcie *Piekarnia Kuntza* i *Zakład Fryzjerski Hoppego*¹³⁵. Dominujące dziedziny w Siedlcach: krawiectwo, szewstwo nie było reprezentowane przez rzemieślników chrześcijańskich. Dopiero po powstaniu styczniowym sytuacja się zmieniła, gdy zaczęła rodzić się polska burżuazja¹³⁶.

W drugiej połowie XIX wieku miasto rozwijało się również w kierunku zachodnim. Z tego względu zaszła konieczność zamknięcia cmentarza rzymskokatolickiego i prawosławnego przy ul. *Cmentarnej* (róg obecnej *Wojskowej*) i utworzenia nowego, oddalonego o kilkaset metrów w kierunku północno-zachodnim (przy obecnej ul. *Cmentarnej* i *Piaskowej*), koło brzoźowego, starego lasu.

Pod koniec XIX wieku, po pożarze, który zniszczył ratusz miejski, postanowiono go odbudować, a w 1899 roku stał się on siedzibą archiwum. Rozwijało się w tym czasie życie kulturalne Siedlec. Powstał na przykład klub przy ul. *Pięknej*, tak zwane *Siedleckie Towarzystwo Muzyczne*, organizujące wieczory taneczne, koncerty. Założono też bibliotekę żydowską, a przy ul. *Stodolnej* (dziś *3 Maja*) wybudowano tak zwaną *Cerkiew – Szkołę*. W tym czasie znajdowały się w mieście dwa cechy rzemieślnicze: stolarski i szewski. Na ponad 23 tysiące mieszkańców 57% stanowili Żydzi, 35,2% katolicy, a ponad 7% to inni, w tym urzędnicy carscy¹³⁷.

¹³⁴ A. Winter, *Dzieje Siedlec...*, op. cit., s. 174-176.

¹³⁵ Powyższe nazwy obiektów kultury potraktowałam jako nazwy własne, dlatego są zapisane od wielkich liter.

¹³⁶ Por. A. Winter, *Dzieje Siedlec...*, op. cit., s. 121 i 189; M. Plewczyński, *W Rzeczpospolitej...*, op. cit., s. 35.

¹³⁷ A. Węcowski, *Kalendarium z dziejów Siedlec*, „Tygodnik Siedlecki”, nr 16 z 18.04.2004, s. 18 i nr 17 z 25.04.2004, s. 12.

Tab. 2. Nazwy siedleckich cmentarzy. Źródło: opracowanie własne¹³⁸

Ulica	Nazwa cmentarza	Rok powstania
Starowiejska	Stary Cmentarz przy drewnianym kościele	początek XVI w.
Starowiejska	Cmentarz Niegdyś Luterkański	ok. XVII w.
Żydowska (B. Joselewicza)	Stare Mogiłki Żydowskie	XVII–XVIII w.
Piękna (K. Pułaskiego)	Kirkut	1785
Cmentarna	Wielowyznaniowy (zw. Centralnym)	1892
Cmentarna	Wojenny	1918, 1939
Cmentarna	Katolicki (zw. Starym, Lapidarium)	1799
Janowska	Katolicki	lata 20. XX w.
Szkolna	Żydowski	1825
Sekulska	Wojenny (żołnierzy radzieckich, włoskich i francuskich z II wojny światowej)	1944

Początek XX wieku nie przyniósł zasadniczych zmian w urbanistyce miasta. Na ul. *Stodolnej*, na miejscu zasypanej fosy przy dawnych wałach powstał bulwar. W 1906-1909 roku ogrodzono park wysokim murowanym parkanem oraz zasypano większość kanałów i cieków wodnych. Urządzono dwa skwery miejskie: jeden przy kościele, na miejscu pierwszego rynku, a drugi na miejscu *Rynku Końskiego* pomiędzy ulicami *Warszawską* (obecnie *Piłsudskiego*) i *Długą* (dziś *Bp. I. Świrskiego*). Miasto powiększyło się terytorialnie przez włączenie w jego granice między innymi Starej Wsi, od lat uważanej za część Siedlec.

W pierwszych latach XX wieku wzniesiono w Siedlcach wiele okazałych budowli. Do najważniejszych zalicza się: *Dom Ludowy* z dużą salą widowiskową, wybudowany w 1902 roku, *Szkołę Elementarną* i *Szkołę Rzemieślniczą, kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP (Katedrę)*, wzniesiony w latach 1905-1912, *Elektrownię* pochodzącą z 1906 roku, *Halę Targową* (1909), a także wiele obiektów kolejowych. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku miasto zaczęło się rozbudowywać poza granicami historycznego centrum, czyli w kierunku *Piasków Zamiejskich* i *Piasków*

¹³⁸ Por. *Wykazu zabytkowych cmentarzy w Polsce. Województwo siedleckie*, red. A. Michałowski, Warszawa 1998, s. 30.

Starowiejskich. Na podzielonych gruntach Starej Wisi powstała wspomniana dzielnica o willowej zabudowie nazwana *Nowe Siedlce*. Pomimo zastoju gospodarczego rozwijało się szkolnictwo. Administracyjnie Siedlce były stolicą powiatu w województwie lubelskim¹³⁹. Po rozbrojeniu Niemców w 1918 roku powołano Siedlecki II Okręg Wojskowy. Mieszkańcy żyli się z kwaterującym tu wojskiem. Boisko garnizonowe stanowiło jedyny obiekt sportowy tego typu w mieście. Orkiestry wojskowe uświetniały niedzielne zabawy w *Parku Miejskim* czy uroczystości państwowe. W Siedlcach bywał Marszałek Józef Piłsudski – zatrzymywał się przy *Kościele Garnizonowym*, w południowo-wschodnim narożniku *Placu Tysiąclecia*, w kamienicy nr 12¹⁴⁰.

W okresie międzywojennym Siedlce ponownie zaczęły się rozwijać. Przy *ul. Janowskiej*, na *Gęsim Borku* wybudowano osiedle¹⁴¹, podobnie jak na terenach pofolwarcznych, niedaleko *ul. Sokołowskiej*, zbudowano osiedle-ogród: *Nowe Siedlce*, co w 1931 roku skutkowało przesunięciem granicy miasta na północ¹⁴². *Nowe Siedlce* w części południowo-wschodniej miały układ szachownicy, natomiast w części północno-zachodniej kompozycja opierała się na ośmiobocznym placu z promieniście rozchodzącymi się z niego ulicami. Osiedle to otrzymało połączenie z miastem ulicą *Okopową* (obecnie *11 Listopada*), *Targową* (obecnie *Czerwonego Krzyża*) i *Konarskiego*. W 1940 roku hitlerowcy utworzyli dwie żydowskie dzielnice. Dzielnica I obejmowała ulice: *1 Maja* (*Świrskiego*), *Orzeszkowej*, *Kochanowskiego*, *Stary Rynek* (*Bohaterów Getta*), *Browarną*, *Jatkową* (*Czerwonego Krzyża*), *Targową* (*Czerwonego Krzyża*), *Aslanowicza*, *Blonie i Pustą*. Dzielnica II obejmowała następujące ulice: *Sienkiewicza*, *Kilińskiego*, *Przejazd* (obecnie przedłużenie *J. Kilińskiego*), *Asza* (*Kozią*, obecnie nieistniejącą), *Poprzeczną* (*Esperanto*), *Pułaskiego*, *Przechodnią* (obecnie przedłużenie *J. Kilińskiego*)¹⁴³.

Wraz z rodzącym się przemysłem powstały na obrzeżach Siedlec osiedla robotnicze, między innymi po zachodniej stronie miasta kilkuobiektowa kolonia domów robotniczych imienia *B. Limanowskiego*

¹³⁹ Por. *Komercyjna strona...*, op. cit.

¹⁴⁰ C. Ostas, *Siedlce...*, op. cit., s. 55.

¹⁴¹ P. Matusak, A. Winter, *Siedlce 1918-1939*, [w:] *Siedlce 1448-1995...*, op. cit., s. 93 i 87.

¹⁴² To już trzeci teren miasta nazwany *Nowe Siedlce*.

¹⁴³ E. Kopówka, *Żydzi...*, op. cit., s. 64.

(obecnie ul. *Daszyńskiego*), natomiast po wschodniej stronie kilkudziesięcioobiektywne osiedle robotnicze przy ul. *Lipowej*, *Topolowej*, *Wiązowej*¹⁴⁴.

Miasto rozwijało się. W Siedlcach utworzono siedzibę władz kościelnych *Diecezji Siedleckiej* czyli *Podlaskiej*. Znajdował się tu również *Sąd Okręgowy* i siedziba Dowództwa 9. Dywizji Piechoty. Powstał budynek *Banku Polskiego*, duży gmach *Dyrekcji Lasów Państwowych* na drugich Nowych Siedlcach oraz wielki dom dla oficerów: *Blok oficerski*¹⁴⁵. W 1936 roku przyjęto 4-letni plan inwestycyjny w zakresie rozbudowy wodociągu, kanalizacji, rzeźni miejskiej, chłodni, szpitala miejskiego oraz budowy dwóch szkół. Tylko część planu zrealizowano.

Siedlce były punktem węzłowym na skrzyżowaniu tradycyjnych szlaków komunikacyjnych: wschód-zachód Warszawa–Wilno, Białystok–Brześć–Mińsk i podlaskiego: północ-południe Węgrów–Łuków–Lublin. W 1818 roku przeprowadzono trakt bity Warszawa–Brześć, a w 1867 roku linię kolejową Warszawa–Terespol. Zbudowano tu warsztaty kolejowe, wagonownię, parowozownię. Na ul. *Cmentarnej* znajdowały się *Warsztaty Kamieniarski*, w 1925 roku *Nowa Huta Szkła Butelkowego*, firma budowlana. W 1938 roku powstał *Polski Monopol Tytoniowy* na ul. *Sokołowskiej*, *Mleczarnia* na ul. *Kazimierzowskiej*. Przemiały zboża dokonywano w *Młynie Parowym Lewina i Domańskiego*, którzy dyktowali cenę¹⁴⁶.

Okres drugiej wojny światowej odznaczył swoje piętno na stanie miasta, które zostało w połowie zniszczone, a ludność zdziesiątkowana. W 1941 roku Niemcy wydali zarządzenie o utworzeniu getta zamkniętego. Obejmowało ono obszar Dzielnicy I. Od maja 1942 roku rozpoczęto przesiedlanie do getta zamieszkałych w powiecie Romów. Wymordowano tysiące ludzi.

W 1942 roku utworzono tak zwane *Małe Getto*. Znajdowało się ono w trójkącie ulic: *Sokołowskiej*, *Aslanowicza* i *11 Listopada*. Ludzi tam znajdujących się wykorzystywano do „prac porządkowych” podczas likwidacji getta. Były też w Siedlcach obozy pracy dla Żydów: obóz I założony został w koszarach wojskowych, obóz II, tak zwany *Reckman*, był w remizie przy torach kolejowych, obóz III, tak zwany *Kissgrube*, za torem kolejowym, przy szosie łukowskiej, obóz IV – przy ul. *Brzeskiej* i obóz V – *Bauzug*, znajdował się przy stacji kolejowej w wagonach¹⁴⁷. W dniu likwidacji

¹⁴⁴ C. Ostas, *Zabytki Siedlec*, op. cit., s. 282-283.

¹⁴⁵ J. Mikulski, *Powiat siedlecki...*, op. cit., s. 60.

¹⁴⁶ P. Matusak, A. Winter, *Siedlce 1918-1939*, op. cit., s. 87, 90.

¹⁴⁷ E. Kopówka, *Żydzi...*, op. cit., s. 65-66, 72-73.

Dużego Getta Romowie nie zostali wywiezieni do Treblinki jak większość, lecz umieszczono ich w *Małym Getcie*, a następnie przeniesiono do baraków na *Gęsim Borku*¹⁴⁸.

Przy północnej pierzei zespołu kamienic, od strony ul. *Piłsudskiego*, postawiono pomnik ku czci żołnierzy AK rozstrzelanych publicznie w tym miejscu przez hitlerowców w 1943. Na ścianie *Ratusza* wmurowana jest tablica upamiętniająca śmierć kilkudziesięciu nauczycieli z Siedlec. Na dziedzińcu pałacowym od frontu wzniesiono w 1953 roku pomnik w kształcie sarkofagu, poświęcony poległym w walkach w latach 1939-1945, a na Nowych Siedlcach odsłonięto *Pomnik Wolności*.

Niedaleko ul. *Okopowej* znajdował się *Cmentarz Żołnierzy Radzieckich* z czasu II wojny światowej, gdzie pochowano także żołnierzy włoskich i francuskich. W pobliżu funkcjonował w latach 1941-1944 *Stalag 366* dla jeńców radzieckich.

Niedaleko dawnego getta usytuowano pomnik poświęcony Żydom pomordowanym w czasie II wojny światowej. Przy ul. *Piłsudskiego*, na obecnym pasie zieleni przed budynkiem *Starostwa Powiatowego*, stał pomnik z popiersiem Marszałka Piłsudskiego i orłem. Został on zburzony z powodu incydentu, który miał tam miejsce. Żołnierze wystawieni do warty, zamiast stanąć przy pobliskim *Pomniku Armii Czerwonej*, stanęli przy *Pomniku Piłsudskiego*. Ówczesne władze kazały go zniszczyć. W latach 90. XX wieku pomnik został odbudowany przy budynku *Urzędu Miasta*, gdzie obecnie się znajduje¹⁴⁹.

Po wojnie Siedlce bardzo długo odbudowywały się ze zniszczeń. Gospodarczy przełom nastąpił dopiero po 1970 roku, kiedy to w mieście powstały zakłady przemysłu ciężkiego i elektromaszynowego, takie jak: *Odlewnia Staliwa Stalchemak*, *Mostostal*, *Mera-Blonie*, *Fabryka Narzędzi Skrawających VIS*, *FSO Zakład Produkcji Podzespołów*. W mieście działały jeszcze: *Siedleckie Zakłady Drobiarskie Drosed*, *Podlaska Wytwórnia Wódek Polmos*, *PEC*¹⁵⁰, *PUK*¹⁵¹, *Zakłady Przemysłu Dzwiniarskiego Karo*¹⁵².

¹⁴⁸ B. Gierlach, *Siedlce i ja. Lata 1930-1945. 1970-1992*, Pruszków 2002, s. 26.

¹⁴⁹ C. Ostas, *Siedlce...*, op. cit., s. 56, 64, 79, 82, 84, 87, 115.

¹⁵⁰ *Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej*.

¹⁵¹ *Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych*.

¹⁵² *Raport o stanie miasta, Siedlce 1994*.

W 1969 roku otwarto *Wyższą Szkołę Rolniczo-Pedagogiczną* (obecnie *Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny*). W 1975 roku wskutek kolejnej reformy administracyjnej Siedlce stały się stolicą województwa¹⁵³.

Od 1989 roku trwała prywatyzacja siedleckich zakładów przemysłowych, najczęściej przez przekształcanie ich w spółki pracownicze. Przemiany ekonomiczne przyczyniły się do wzrostu aktywności indywidualnych przedsiębiorstw. W okresie trzech lat 1990-1993 podwoiła się liczba podmiotów gospodarczych. Powstały nowe hurtownie, sklepy, ożywiły się targowiska. Władze samorządowe miasta rozpoczęły również współpracę z zagranicznymi inwestorami w dziedzinie kultury, oświaty¹⁵⁴, która nasiła się, kiedy Polska stała się członkiem Unii Europejskiej.

¹⁵³ *Komercyjna strona...*, op. cit.

¹⁵⁴ Urząd Miasta Siedlce, *Siedlce. Informator reklamowy*, s. 5, 7.

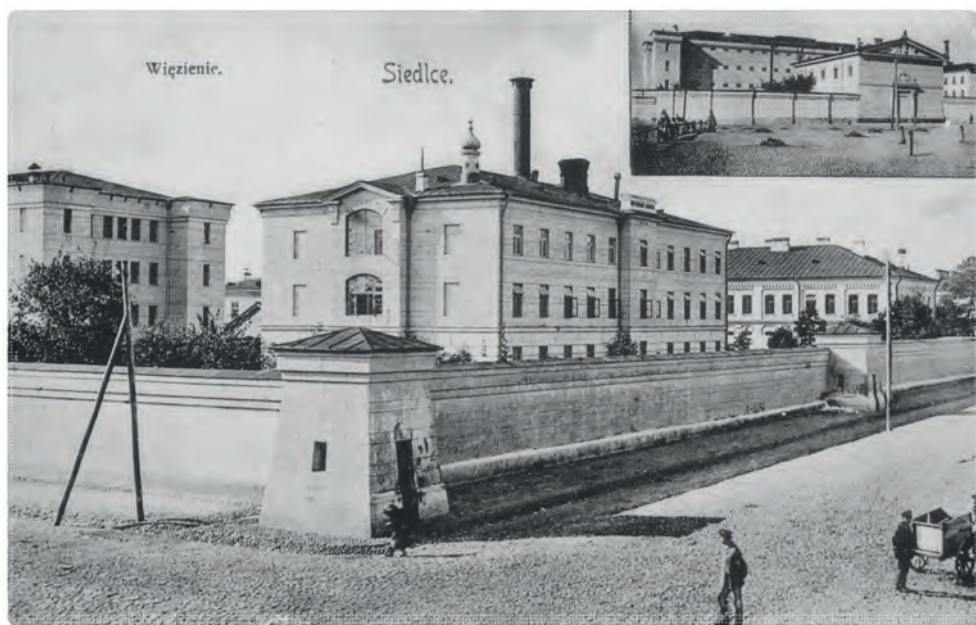
Fot. 6. Siedlce. Skwer przed Starym Ratuszem (widok z ul. Pułaskiego, w tle budynek poczty i dawnego starostwa przy ul. Piłsudskiego; z prawej strony fasada kościoła św. Stanisława). Wyd. fot. [B.] Sadowski – Siedlce [ok. 1930 r.]. Sygn. 15

Fot. 7. Siedlce. [Nowy] Ratusz (widok od ul. Kilińskiego, zniszczony w czasie II wojny światowej, nieodbudowany). Wyd. fot. B. Sadowski – Siedlce [ok. 1930 r.]. Sygn. 11

Fot. 8. Siedlce. Targ miejski (przy ul. Świętojańskiej, widok od ul. Sienkiewicza, obecnie teren dworca PKS). Wyd. Fot. B. Sadowski, Siedlce [ok. 1929 r., nr negat. 9300]. Sygn. 28

Fot. 9. Więzienie. Siedlce (widok ze skrzyżowania dzisiejszej ul. Piłsudskiego z Armii Krajowej; w prawym górnym rogu – ujęcie z rynku przy ul. Świętojańskiej i Pułaskiego). Wyd. fot. A. Gancwola w Siedlcach [ok. 1906 r.]. Sygn. 13

III. Semantyczne i strukturalne typy nazw ulic i placów Siedlec¹⁵⁵

Rozdział jest poświęcony analizie nazw ulic i placów Siedlec w ujęciu diachronicznym. Zostanie więc wykorzystany materiał historyczny, który poszerzy stan obecnej toponimii¹⁵⁶.

Na nazewnictwo miejskie składają się głównie nazwy ulic i placów, jak również nazwy terenowe oraz nazwy miejskich obiektów kultury, czyli chrematonimy. Jest to obszerny materiał, dlatego ostatnia grupa nazw została potraktowana wybiórczo.

Na podstawie dostępnych źródeł udało się zgromadzić 475 nazw ulic, alei, placów, rond i skwerów. Część z nich wyszła z użycia lub została przemianowana, co wiązało się głównie ze zmianą sytuacji politycznej w kraju, na przykład systemu władzy. Zdarza się, że zmiana nazwy ulicy następuje na wniosek mieszkańców.

Siedleckie toponimy stanowią grupę nazewniczą bardzo różnorodną, dlatego konieczne jest ich uporządkowanie. Na podstawie reguł klasyfikacyjnych zaproponowanych przez Kwirynę Handke¹⁵⁷, nazwy ulic można podzielić na motywowane i niemotywowane, czyli bez wartości realnoznaczeniowej. Wywodzą się one od nazw własnych i pospolitych, mają szczególne podgrupy, które zostały tu uproszczone. Nazwy osobowe zostały podzielone na nazwy od nazw pisarzy, lekarzy, naukowców itp., a nazwy

¹⁵⁵ Klasyfikację poniższą wykonałam na podstawie nazw ulic zawartych w źródłach archiwalnych i opracowaniach naukowych A. Wintera, *Dzieje Siedlec...*, op. cit. i U. Głowackiej-Maksymiuk, *Ulice Siedlec...*, op. cit. Obejmuje ona większość poświadczonych w dostępnych mi źródłach nazw ulic w przeszłości i dziś.

¹⁵⁶ Według Edwarda Brezy, w przypadku nazewnictwa miejskiego, nie należy ograniczać się tylko do stanu obecnego, gdyż znacznie zubaża to pracę. Będę więc wykorzystywała także materiał historyczny. E. Breza, *Nazwy ulic w miasteczkach Pomorza Gdańskiego*, [w:] *Nazewnictwo miejskie...*, op. cit., s. 84.

¹⁵⁷ Klasyfikacja ta jest ujęta w części teoretycznej pracy, w podrozdziale I 2.3.

pamiątkowe na nazwy odwojskowe, od ważnych dat i od męczeńskich zbiorowości.

Warto zwrócić uwagę na siedleckie określenia pierwszego członu w nazewnictwie miejskim, które czasem zastępowały słowo *ulica*, aby oryginalniej lub pełniej nazywać. Są to:

Aleja Józefa Stalina,
Plac Tysiąclecia, *Plac Weteranów*, *Plac Wolności*, *Plac Stanisława Zdanowskiego*¹⁵⁸,
Skwer Mariana Buczka, *Skwer Niepodległości*,
Szosa Garwolińska, *Szosa Brzeska*,
Trakt Mordzki, *Trakt Pocztowy*, *Trakt Lubelski*, *Trakt Latowicki*, *Stary Trakt Warszawski*,
Gościniec Brzesko-Litewski, *Gościniec Żelechowski*¹⁵⁹.

Przy nadawaniu nazw ulic w 1928 roku Spółdzielcze Stowarzyszenie Mieszkaniowe Urzędników Państwowych i Komunalnych w Siedlcach proponowało jeszcze inną nazwę: *Bulwar Księcia Józefa Poniatowskiego*. Warto też pamiętać o zjawisku rusyfikacji, które wpłynęło na nazewnictwo miejskie, pod wpływem władz rosyjskich, gdy Polska była pod zaborami. Przykładem mogą być nazwy, takie jak: *Brestkaja*, *Alejnaja*, *Nadkolejnaja*, *Sokołowskaja*, które funkcjonowały głównie w oficjalnych zapisach.

1. Nazwy pochodzące od nazw własnych

Pochodzenie tych nazw nie wynika bezpośrednio z wyglądu i funkcji komunikacyjnej miasta. Motywacja ich leży poza nazywanym obiektem, gdyż zostały one nadane decyzją władz miejskich¹⁶⁰. Są to przeniesienia nazw z innych systemów nazewnictwa w postaci niezmienionej lub zmodyfikowanej.

¹⁵⁸ Stanisław Zdanowski – siedlecki samorządowiec, społecznik.

¹⁵⁹ Gościniec oznacza drogę, trakt. Nazwy te występują w *Protokole Rewizora Generalnego Pomiarów z 1841 r. Wojciecha Niemyskiego*, [w:] *Hipoteka w Siedlcach 1898–1939*, sygn. 955.

¹⁶⁰ M. Sagan-Bielawa, *Tendencje nazewnictwa w plateonimii...*, op. cit., s. 102.

1.1. Nazwy ulic pochodzące od nazw osobowych

Grupa nazw odosobowych jest bardzo liczna i niejednolita, dlatego można ją podzielić na kilka podgrup, wyróżniając nazwy pochodzące od:

- imion: *Aleksandrowska, Błogosławionej Siostry Faustyny, Floriańska*¹⁶¹, *Kazimierzowska*¹⁶², *Świętojańska, Świętej Królowej Jadwigi*;
- nazwań królów, dynastii, możliwych rodów: *Stefana Batorego, Bolesława Chrobrego, Jagiellońska, Jagielly, Królowej Jadwigi, Mieszka I, Ogińskich*¹⁶³, *Księcia Józefa Poniatowskiego, Jana III Sobieskiego, Hetmana Stanisława Żółkiewskiego*;
- bajkowych postaci literackich: *Czerwonego Kapturka, Gąski Balbinki, Kopciuszka, Kubusia Puchatka, Smocza*;
- imion i nazwisk wybitnych jednostek:
 - pisarzy: *Adama Asnyka, Szaloma Asza, Tadeusza Boya-Żeleńskiego, Władysława Broniewskiego, Jana Brzechwy, Aleksandra Fredry, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Zbigniewa Herberta, Jarosława Iwaszkiewicza, Hanny Januszewskiej, Jana Kasprówicza, Jana Kochanowskiego, Marii Konopnickiej*¹⁶⁴, *Arcybiskupa Ignacego Krasickiego, Józefa Ignacego Kraszewskiego, Leona Kruczkowskiego, Iwana Kryłowa, Kornela Makuszyńskiego, Adama Mickiewicza, Gustawa Morcinka, Cypriana Kamila Norwida, Elizy Orzeszkowej, Wincentego Pola, Janiny Porazińskiej, Bolesława Prusa*¹⁶⁵, *Mikołaja Reja, Władysława Reymonta, Henryka Sienkiewicza*¹⁶⁶, *Juliusza Słowackiego, Leopolda Staffa, Lucjana Szeńskiego, Kazimierza Przerwy-Tetmajera, Juliana Tuwima, Stanisława Wyspiańskiego, Stefana Żeromskiego*¹⁶⁷;

¹⁶¹ W Siedlcach odbywały się coroczne jarmarki w dzień św. Floriana, patrona strażaków – miał chronić Siedlce przed pożarami.

¹⁶² Droga lokalna w kierunku wsi Golice; przy ulicy jest usytuowany Zespół Szkół Rolniczych im. Kazimierza Wielkiego.

¹⁶³ Ulica na cześć właścicieli Siedlec: Aleksandry Józefy Ogińskiej i Michała Kazimierza Ogińskiego, którzy przyczynili się do rozwoju miasta.

¹⁶⁴ Ojciec M. Konopnickiej pochodził z Podlasia. Pisarka była zaangażowana w popularyzowanie wiedzy o męczeństwie unitów podlaskich.

¹⁶⁵ B. Prus przebywał w Siedlcach.

¹⁶⁶ H. Sienkiewicz urodził się na Podlasiu; pisarz, społecznik.

¹⁶⁷ S. Żeromski przebywał na Podlasiu, o nim wspominał w swych utworach.

- plastyków: *Ludomira Benedyktowicza, Józefa Chelmońskiego, Małgorzaty Maciągowej*¹⁶⁸, *Jana Marcina Szancera, Zygmunta Vogla*;
- muzyków: *Fryderyka Chopina, Jana Kiepurę, Stanisława Moniuszki, Ignacego Paderewskiego, Eugeniusza Pankiewicza*¹⁶⁹, *Karola Szymanowskiego, Henryka Wieniawskiego*;
- aktorów: *Ludwika Solkiego, Jacka Woszczerowicza*¹⁷⁰;
- sportowców: *Marii Żyburowej*;
- działaczy społecznych, kulturowych i oświatowych: *Sabiny Artych*¹⁷¹, *Mieczysława Aslanowicza*¹⁷², *Bernarda Bucholca*¹⁷³, *Ziuty Buczyńskiej*¹⁷⁴, *Szczepana Ciekot*¹⁷⁵, *Ignacego Daszyńskiego, Czesława Dylewicz*¹⁷⁶, *Józefa Formińskiego*¹⁷⁷, *Adolfa Ganiewskiego*¹⁷⁸, *Felicii Grunwaldowej, Stanisława Konarskiego, Janusza Korczaka, Krysiny Osińskiej*¹⁷⁹, *Karola Piechowskiego*¹⁸⁰, *Władysława Rakowicza*¹⁸¹, *Stanisława Rutkowskiego*¹⁸², *Heleny Ryszkowskiej*¹⁸³, *Aleksandra Rytla*¹⁸⁴, *Księdza Ignacego Jana Skorupki, Stanisława Staszica, Sulimów*¹⁸⁵, *Księdza Piotra Ściegiennego, Antoniego Wintera*¹⁸⁶, *Eugeniusza Wiszniewskiego*¹⁸⁷, *Ignacego Wojewódzkiego*¹⁸⁸;

¹⁶⁸ M. Maciągowa to wybitna siedlecka malarka.

¹⁶⁹ E. Pankiewicz był kompozytorem, pianistą, pedagogiem, pochodził z Siedlec.

¹⁷⁰ J. Woszczerowicz urodził się w Siedlcach.

¹⁷¹ S. Artych – długoletnia działaczka Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej, związana z Siedlcami.

¹⁷² M. Aslanowicz był dyrektorem siedleckiego gimnazjum.

¹⁷³ B. Bucholc był profesorem siedleckich szkół średnich.

¹⁷⁴ Z. Buczyńska – polska tancerka z Siedlec, zaangażowana społecznie.

¹⁷⁵ S. Ciekot – siedlecki społecznik, poseł, działacz rolniczy.

¹⁷⁶ C. Dylewicz – pochodził z powiatu siedleckiego, nauczyciel, działacz społeczny, aktywista ruchu oporu.

¹⁷⁷ J. Formiński był inżynierem, działaczem oświatowym, zasłużonym siedlczaninem.

¹⁷⁸ A. Ganiewski – był Żydem o nazwisku Gancwol, siedleckim fotografem.

¹⁷⁹ K. Osińska – lekarka, zaangażowana społecznie.

¹⁸⁰ K. Piechowski – dyrektor siedleckiej szkoły, społecznik.

¹⁸¹ W. Rakowicz – działacz prawicowy Podlasia, patriota.

¹⁸² S. Rutkowski był dyrektorem LO im. B. Prusa w Siedlcach, społecznikiem.

¹⁸³ H. Ryszkowska – dyrektorka siedleckiej szkoły, działaczka.

¹⁸⁴ A. Rytel – działacz polonijny, pochodzący z Sokołowa Podlaskiego, zmarł w USA.

¹⁸⁵ Sulimów – od nazwiska patriotycznej rodziny (6 osób) działaczy PPS w Siedlcach.

¹⁸⁶ A. Winter – był nauczycielem, historykiem dziejów Siedlec.

¹⁸⁷ E. Wiszniewski – społecznik, ordynator Szpitala Miejskiego w Siedlcach.

¹⁸⁸ I. Wojewódzki – był polonistą siedleckiego liceum, działaczem politycznym, radnym miasta Siedlec.

- lekarzy: *Tytusa Chałubińskiego, Feliksa Hłasko*¹⁸⁹, *Doktora Henryka Jordana, Bronisława Krakówki*¹⁹⁰, *Mieczysława Piotrowskiego*¹⁹¹, *Władysława Orłowskiego*¹⁹², *Tadeusza Zieleniewskiego*¹⁹³;
- osób zakonnych i księży katolickich: *Błogosławionej Faustyny Kowalskiej, Świętej Faustyny Kowalskiej, Biskupa Jana Mazura, Księdza Józefa Obrębskiego, Grzegorza Piramowicza*¹⁹⁴, *Jerzego Popiełuszki, Biskupa Henryka Przeździeckiego, Biskupa Ignacego Świrskiego*¹⁹⁵, *Prymasa Stefana Wyszyńskiego, Feliksa Zaremby, Jana Pawła II*¹⁹⁶;
- uczonych historyków: *Tadeusza Czackiego, Jana Długosza, Zygmunta Glogera, Joachima Lelewela*;
- naukowców nauk ścisłych: *Mikołaja Kopernika, Karola Lewandowskiego, Józefa Mikulskiego, Śniadeckich*¹⁹⁷;
- wybitnych wojskowych i bohaterów narodowych: *Generała Władysława Andersa, Generała Józefa Bema, Ks. Stanisława Brzóska*¹⁹⁸, *Generała broni Tadeusza Buka, Erazma Chejły*¹⁹⁹, *Generała Józefa Chłopickiego, Jana Henryka Dąbrowskiego, ppłk. Mariana Edwarda Drobika, Generała Józefa Dwernickiego, Generała Romana Góreckiego, Generała Stefana Grota-Roweckiego, Kazimierza Hozera*²⁰⁰, *Berka Joselewicza, Jana Kilińskiego, Generała Franciszka Kleeberga, Tadeusza Kościuszki, Generała Ryszarda Kuklińskiego, Waleriana Łukasińskiego, Generała Stanisława Maczka*,

¹⁸⁹ F. Hłasko – był ordynatorem, chirurgiem Szpitala Miejskiego w Siedlcach.

¹⁹⁰ B. Krakówka – pediatra, mieszkał i pracował w Siedlcach.

¹⁹¹ M. Piotrowski – był ordynatorem, dyrektorem do spraw chorób zakaźnych Szpitala Miejskiego w Siedlcach; przyczynił się do rozbudowy szpitala.

¹⁹² W. Orłowski – od nazwiska lekarza pochodzącego z Podlasia. Ukończył gimnazjum w Siedlcach.

¹⁹³ T. Zieleniewski – ordynator Szpitala Miejskiego w Siedlcach.

¹⁹⁴ Ksiądz G. Piramowicz – jezuita z Międzyrzecza Podlaskiego, pedagog, działacz oświatowy, pisarz.

¹⁹⁵ I. Świrski – biskup siedlecki, naukowiec.

¹⁹⁶ Papież, ogłoszony świętym.

¹⁹⁷ Jan to astronom, matematyk, filozof i geograf, a Jędrzej – lekarz, biolog.

¹⁹⁸ Ksiądz S. Brzóska – dowódca powstańczy, uczył się w gimnazjum w Siedlcach.

¹⁹⁹ E. Chejło – wzorowy uczeń siedleckiego gimnazjum, rewolucjonista.

²⁰⁰ K. Hozer – pułkownik, dowódca 22 Pułku Piechoty w Siedlcach.

Józefa Mireckiego, Prezydenta Gabriela Narutowicza, Jana Niedziałka²⁰¹, Stefana Okrzei, Generała Gustawa Orlicz-Dreszera, Rotmistrza Witolda Pileckiego, Marszałka Józefa Piłsudskiego, Pantaleona Potockiego²⁰², Ignacego Prądzyńskiego, Kazimierza Pułaskiego, Władysława Rawicza, Tadeusza Rejtana, Generała Aleksandra Rożnieckiego (ul. zwana: Rożniecka), Zygmunta Sierakowskiego, Stefana Skoczylasa²⁰³, Generała Jana Skrzyneckiego, Generała Józefa Sowińskiego, Stefana Starzyńskiego, Majora Henryka Sucharskiego, Generała Karola Świerczewskiego, Romualda Traugutta, Feliksa Zaremby²⁰⁴, Hetmana Stefana Żółkiewskiego, Michała Żymierskiego-Rola;

- polityków: *Henryka Guta²⁰⁵, Mariana Grabowskiego, Prezydenta Ryszarda Kaczorowskiego, Prezydenta Lecha Kaczyńskiego, Władysława Kamińskiego, Wincentego Witosa;*
- działacze komunistycznych: *Mariana Buczka, Feliksa Dzierżyńskiego, Małgorzaty Fornalskiej, Władysława Hibnera, Pawła Marchlewskiego, Mariana Nowotki²⁰⁶, Oskara Langego, (Aleja) Józefa Stalina, Ludwika Waryńskiego, Aleksandra Zawadzkiego.*

Grupa nazw odosobowych zawiera **181** nazw nadanych dla uczczenia wybitnych jednostek (postaci historycznych i fikcyjnych), które odcisnęły swe piętno w życiu społeczności narodowej lub regionalnej. We współczesnym nazewnictwie miejskim są one najbardziej produktywne. Ten typ nazw – ku czci – jest nośnikiem tradycji narodowej, ma do spełnienia funkcję poznawczą i dydaktyczną. Jest istotny kulturowo, gdyż integruje społeczność zarówno w skali makro, czyli ogólnopolskiej, jak i w skali lokalnej, czyniąc mieszkańców spadkobiercami tej tradycji, próbując rozbudzić ich poczucie patriotyzmu. Mieszkańcy często nie przywiązują dużej wagi do treści, którą niesie nazwa ulicy. W codziennym życiu łatwo się bez nich obywać, a ich zapamiętywanie czy też poznawanie treści jest zabiegiem

²⁰¹ J. Niedziałek – ksiądz, działał w AK również w Siedlcach.

²⁰² P. Potocki – powstaniec, działał w okolicach Siedlec.

²⁰³ S. Skoczylas – komendant Batalionów Chłopskich, pracował w Regionalnej Agencji Prasowej „Podlasie”.

²⁰⁴ F. Zaremba – należał do Siedleckiej Organizacji Bojowej PPS.

²⁰⁵ H. Gut – prezydent Siedlec, wojewoda siedlecki, sportowiec, kierownik Studium Wychowania Fizycznego i Sportu. Pełnił też funkcję prezesa klubu uczelnianego AZS.

²⁰⁶ M. Nowotko był inżynierem, działaczem komunistycznym.

odrzucając jako niepotrzebne obciążenie²⁰⁷. Ogromny wzrost liczby nazw własnych nastąpił po II wojnie światowej, co wynika z szybkiego rozwoju przemysłowego naszego kraju.

Największą grupę ze zbioru badań stanowią nazwy odosobowe. Kilka z nich jest odimiennych. *Floriańska* i *Świętojańska* powstały od osób konsekrowanych. Podstawa motywująca jest jednak niejednoznaczna i istnieją wątpliwości, czy nazwy ulic pochodzą od imienia, czy też od obiektu nazwanego tym imieniem²⁰⁸. Powyższe przykłady często występują i w innych krajach chrześcijańskich i są zaczerpnięte z języka łacińskiego. Powszechne było też przenoszenie nazw z systemu antroponimicznego do nazewnictwa miejskiego (*Aleksandrowska* i *Kazimierzowska*). Są to nazwy odimienne typu przymiotnikowego, a nie jak większość nazw modelu – rzeczownikowych w dopełniaczu. Poszerzenie tej grupy tworzą nazwy od królów, dynastii i możnych rodów, znajdujące się głównie na terenie osiedla *Tysiąclecia*. Warto zwrócić uwagę na te ostatnie, związane z rodem Ogińskich, który przyczynił się do rozwoju Siedlec w XVIII wieku. Co więcej, obok ulicy *Aleksandrowskiej* istnieje *Park* nazywany *Aleksandrowskim* lub *Aleksandrią*. Z jednej strony jest to przykład występowania w nazewnictwie miejskim dwóch nazw dla jednego obiektu, różniących się jedynie postacią słowotwórczą, a z drugiej strony – dowód nazywania dwóch obiektów tą samą nazwą²⁰⁹.

Wśród nazw upamiętniających królów polskich znajdujemy nazwiska słowotwórczo nieprzetworzone, natomiast dwie nazwy ulic – *Jagiellońska* i *Kazimierzowska* – zawierają formy pochodne słowotwórczo od nazw podstawowych (dynastii i imienia) i są nazwami typu przymiotnikowego²¹⁰.

Wśród nazw od nazwisk wybitnych jednostek wyróżnia się kilka podgrup: od pisarzy, plastyków, muzyków, aktorów, lekarzy, uczonych i wybitnych wojskowych, bohaterów narodowych. Wśród patronów siedleckich ulic znalazło się najwięcej generałów, przy czym stopień wojskowy (pisany w skrócie) jest elementem fakultatywnym (niekoniecznym) nazwy – bywa pomijany nawet w oficjalnej jej wersji²¹¹. Zatem stopień pomija się lub

²⁰⁷ K. Wojtczuk, *Nazwy ulic i osiedli siedleckich...*, op. cit., s. 43.

²⁰⁸ K. Handke, *Obce a rodzime elementy w nazewnictwie miejskim*, [w:] *Polskie nazewnictwo miejskie*, op. cit., s. 105.

²⁰⁹ Ibidem, s. 104-105.

²¹⁰ Por. K. Wojtczuk, *Nazwy ulic i osiedli siedleckich...*, op. cit., s. 46.

²¹¹ Ibidem, s. 45.

zapisuje się jako: *Generała, gen., Gen.* Podobnie jest w przypadku informacji o hierarchii w stanie duchownym patrona. Obok nazwy: ul. *Księżda* (częściej *ks. Stanisława Brzóska*) mamy nazwy: *Grzegorza Piramowicza* i ul. *Stanisława Staszica*, którzy też byli księżmi. Nie pomija się natomiast tytułu w oficjalnej wersji nazwy ul. *Prymasa Stefana Wyszyńskiego*, która miewa swój wariant z inną kolejnością członów (por. ul. *Stefana Prymasa Wyszyńskiego*). Fakultatywność tytułów utrzymuje się w nazwach takich jak: ul. *Doktora Henryka Jordana*, ul. *Prezydenta Gabriela Narutowicza*, ul. *Marszałka Józefa Piłsudskiego*. Ten ostatni jest patronem głównego szlaku komunikacyjnego w Siedlcach, czyli ulicy „pryncypalnej” – jak ją ongiś nazywano²¹².

Pozytywnym zjawiskiem jest nadawanie ulicom nazw pochodzących od nazwisk ludzi związanych z miastem, regionem. Dzięki temu wybitne jednostki żyją w pamięci mieszkańców i nie zostaną zapomniane. Przykładem może być ulica *Józefa Formińskiego*, która jest bezpośrednio związana ze swym patronem. Mieszkał on przy tej ulicy i przyczynił się do jej wybrukowania. Tego typu nazw jest jednak stosunkowo niewiele, tym bardziej że część patronów jest znana w całej Polsce i nie jest kojarzona bezpośrednio z Siedlcami. Inny problem, na który warto zwrócić uwagę, to nadmiar nazw, których patroni są mało znani. Przeciętny mieszkaniec niewiele wie o nich, a ludność podmiejska czy zamiejscowa – nic, dlatego nazwa danej ulicy nie niesie treści. Należałoby zatem wystrzegać się aż nadto zaściankowych patronów, gdyż często pamięć o nich zaciera się już w pierwszym pokoleniu i łatwo ulegają przemianowaniom ze względów politycznych²¹³. Widoczna jest jednak powszechna w XX wieku tendencja do zapożyczeń nazw z innych miast, będąca wynikiem poszukiwania przez urzędy nowych wzorców nazw ulic²¹⁴.

Występują w nazewnictwie siedleckim nazwy odosobowe obcego pochodzenia, na przykład ul. *Iwana Kryłowa* (rosyjski poeta, satyryk), ul. *Szaloma Asza* (żydowski literat). Mają one w nazewniczych strukturach formę rzeczownikową w dopełniaczu (ul. *Langego*), a nie tworzy się struktur przymiotnikowych typu: *Mickiewiczowska*²¹⁵.

²¹² Ibidem.

²¹³ Por. E. Breza, *Nazwy ulic w miasteczkach Pomorza Gdańskiego*, [w:] *Nazewnictwo miejskie*, op. cit., s. 90.

²¹⁴ K. Zierhoffer, *Nazwy ulic i placów...*, op. cit., s. 58.

²¹⁵ Ibidem, s. 114.

Bardzo ciekawym zjawiskiem w obrębie nazw ulic Siedlec, pochodzących od nazw osobowych, jest nadawanie nazw od postaci literackich i fantastycznych. Mają one strukturę rzeczownikową – dopełniaczową (posesywną), na przykład ulice *Kopciuszka*, *Czerwonego Kapturka*. Jest też jedna nazwa tego rodzaju typu przymiotnikowego – ul. *Smocza*. Czasem także ulica *Bajkowa*, którą zakwalifikowałam do nazw kulturowych, może być mylnie interpretowana jako nazwa dopełniaczowa ku czci Bajkowa (od nazwiska Bajkow)²¹⁶.

1.2. Nazwy ulic pochodzące od nazw etniczno-geograficznych

W materiale siedleckim jest ich 11. Tu również warto zastosować wewnętrzny podział:

- odnarodowościowe: *Żydowska*;
- od nazw regionów: *Bieszczadzka*, *Karpacka*, *Kaszubska*, *Kurpiowska*, *Mazowiecka*, *Mazurska*, *Podlaska*, *Pomorska*, *Świętokrzyska*, *Żuławska*.

W Siedlcach nie było ich zbyt wiele, ale są one bardzo ważne, nie tylko dlatego, że mogą sygnalizować obecność tych grup w mieście, lecz także dokładnie umiejscawiają je w przestrzeni. Pierwsza grupa zawiera informacje o mniejszościach etniczno-wyznaniowych, które nie wytwarzały swojego nazewnictwa ulic, choć czasem upamiętniani byli indywidualni przedstawiciele²¹⁷ (zob. w zbiorze nazw odosobowych). Nazwy ulic były zazwyczaj wzorowane na nazwach odnarodowościowych z motywacją semantyczną, na przykład siedlecka ulica *Żydowska*, gdzie znajdowały się domostwa Żydów. Po II wojnie światowej ludzi tej narodowości zostało niewiele, może dlatego i ulica zmieniła z czasem swoją nazwę. Są również nazwy niemotywowane, od nazw regionów Polski, na przykład *Bieszczadzka*, *Karpacka*. Mają one charakter konwencjonalny. Nazwy te były już stosowane w innych miastach, na przykład w Warszawie, Radomiu, Ostrowie Wielkopolskim, a pochodzą z lat 60. XX wieku. W Siedlcach nadawano je w latach 80. XX wieku, a występują kompleksowo na osiedlu

²¹⁶ Por. K. Wojtczuk, *Nazwy ulic i osiedli siedleckich...*, op. cit., s. 47.

²¹⁷ Por. A. Wyrobisz, *Nazwy ulic, placów i dzielnic...*, op. cit., s. 521-522.

Warszawska. Od strony semantycznej nazwy te mogły powstać od grup etnicznych, na przykład Pomorzan, Mazurów, lub od terenu geograficznego: Pomorza, Mazur. Pod względem strukturalnym najczęściej jest tu wykorzystany formant *-sk-*: *Kaszuńska, Pomorska*²¹⁸.

1.3. Nazwy pochodzące od nazw miejscowości i dzielnic

Nazwy wchodzące w skład tej grupy należą do kierunkowych, czyli nazw traktów prowadzących do konkretnych miejscowości. Są one jednym z trzech rodzajów, wyodrębnionych przez Kwirynę Handke pod względem funkcjonalnym. Kryterium zaś uwzględnia nazwy:

- a) kierunkowe – wskazujące kierunek przebiegu ulicy: *Białostocka*, prowadząca do miasta Białystok, podobnie ul. *Janowska, Sokołowska*;
- b) lokalizujące – wyrażające usytuowanie drogi jako obiektu przestrzeni, ale także usytuowanie wobec innych obiektów przestrzeni: *Podmiejska*;
- c) charakteryzujące – wyrażające właściwości ulicy: *Szeroka, Gliniana*²¹⁹.

W grupie nazw miejscowych kierunkowych, właściwej dla tej grupy podziału, można wyróżnić:

- nazwy od nazw miejscowości: *Białostocka, Berdyczowska*²²⁰, *Brzeska, Garwolińska, Janowska, Kałuszyńska, Lubelska, Łomżyńska, Łosicka, Łukowska, Mordzka, Pescantina*²²¹, *Poznańska, Radzyńska, Siedlecka*²²², *Sokołowska, Terespolska, Ujżanowska, Warszawska, Węgrowa, Zambrowska*;
- nazwy od nazw folwarków i pobliskich wiosek: *Domanicka*²²³, *Grabianowska, Piaski Starowiejskie, Piaski Zamiejskie, Piaskowa*²²⁴,

²¹⁸ L. Przymuszała, *Nazwy ulic Ostrowa...*, op. cit., s. 136.

²¹⁹ K. Handke, *Miejsce nazewnictwa miejskiego wśród innych systemów onomastycznych*, [w:] *Polskie nazewnictwo miejskie*, op. cit., s. 135.

²²⁰ *Berdyczowska* – od nazwy miasta Berdyczów na Ukrainie, z którym współpracują Siedlce.

²²¹ *Pescantina* – miejscowość we Włoszech, z którą współpracują Siedlce.

²²² Ulica jest wyszczególniona w inwentarzu archiwalnym: *Hipoteka w Siedlcach 1822–1946*, oprac. M. Niedbała, t. 3, Siedlce 2001, nr hip. 579, sygn. 1049.

²²³ *Domanicka* prowadzi ku wsi Domanice.

²²⁴ *Piaski Zamiejskie* i *Piaskowa* pochodzą od wsi Piaski – przedmieścia.

*Podsekulska, Rakowiecka, Romanówka*²²⁵, *Sekulska*²²⁶, *Starowiejska*²²⁷ (*Starejwsi*²²⁸), *Strzalińska, Żaboklicka, Żytunia*²²⁹;

- nazwy traktów, gościńców: *Trakt Mordzki, Trakt Lubelski, Trakt Latowicki*²³⁰, *Trakt Litewski, Stary Trakt Warszawski, Gościniec Brzesko-Litewski, Gościniec Żelechowski, Szosa Garwolińska, Szosa Brzeska*.

Według definicji Tredera nazwy tej grupy wiążą się z nazwami ponownymi, czyli przeniesionymi z danego obiektu na inny obiekt, *leżący na tym samym terenie, co pierwotny, zwykle w bezpośrednim sąsiedztwie*²³¹. Zatem w tym przypadku nazwy zostały podzielone na: nazwy kierunkowe, ponowione od nazw dróg, na przykład *Warszawska, Sokołowska*, i nazwy lokalizujące, pochodzące od nazw przedmieść, dzielnic, placów, na przykład *Piaski Zamiejskie, Sekulska*.

Dawniejsze nazwy są często dwuczłonowymi zestawieniami, na przykład *Trakt Mordzki, Szosa Garwolińska*, lub zostały przejęte z języka potocznego: idącą *Ku Wiatrakowi, Ku Sekule* (są to nazwy terenowe omówione w dalszej części). Nazwy od nazw miejscowości i dzielnic znajdują się najczęściej na obrzeżach miasta, pełniąc funkcję kierunkowskazów do miejscowości. Niektóre nazwy ulic powstały od nazw dzielnic lub pobliskich wsi, na przykład *Domanicka* – prowadzi w kierunku pobliskiej wsi Domanice, *Żytunia* – leży na terenach dawnej wsi Żytunia²³², choć raczej pochodzi od nazwy pobliskiej wsi Żytunia. W Siedlcach są również nazwy ulic o charakterze konwencjonalnym, które nie mają motywacji. Nawiązują one do miejscowości znacznie dalszych i ulice o tych nazwach nie prowadzą do nich bezpośrednio, na przykład *Poznańska, Lubelska*.

²²⁵ *Romanówka* – droga prowadząca do folwarku Romanówka.

²²⁶ *Sekulska* i *Podsekulska* pochodzą od nazwy dawnej wsi: Sekuła.

²²⁷ *Starowiejska* – od folwarku Starowieś; najstarsza ulica Siedlec.

²²⁸ Nazwa ta występuje w *Protokole Rewizora Generalnego Pomiarów z 1841 r.* Wojciecha Niemyskiego, [w:] *Hipoteka w Siedlcach 1898-1939*, sygn. 955.

²²⁹ *Żytunia* leży niedaleko wsi Żytunia, choć wg U. Głowackiej-Maksymiuk ta ulica znajduje się na miejscu dawnej wsi Żytunia, por. *Ulice Siedlec...*, op. cit., s. 151.

²³⁰ Prowadząca do miejscowości Latowicz.

²³¹ J. Treder, *Nazwy ponowione wśród nazw przeniesionych*, „Onomastica” 1979, t. XXIV, s. 19-42.

²³² Podaję za U. Głowacką-Maksymiuk, *Ulice Siedlec...*, op. cit., s. 151.

Istnieje w polskim nazewnictwie miejskim nieliczna grupa nazw będących złożeniami z członem **nowo-** i **staro-**. W Siedlcach ulica *Starowiejska* jest motywowana, ponieważ powstała w wyniku strukturalnych przekształceń innej nazwy własnej, dawniej istniejącego desygnatu: Stara Wieś. Ten schemat nadawania nazw według Handke ma obce pochodzenie. Nazwy ulic utworzone od nazw miejscowych korzystają z przymiotnikowej formy z formantem **-sk-**: *Poznańska*, *Warszawska*²³³. Większość zgromadzonych tutaj nazw ulic człon B ma w postaci przymiotnikowej lub rzeczownikowej w dopełniaczu. Zdarzają się jednak nazwy w postaci rzeczownika w mianowniku, na przykład: *Romanówka*, *Piaski Starowiejskie*, *Piaski Zamiejskie*.

1.4. Nazwy ulic pochodzące od nazw topograficznych

Ta grupa jest zróżnicowana pod względem motywacyjnym i strukturalnym. Należą bowiem do niej nazwy ulic, które pierwotnie były nazwami innych obiektów topograficznych. Do obiektów przestrzeni naturalnej zaliczają się przede wszystkim: pola, łąki, rzeki, wzniesienia itp. Mamy tu więc do czynienia z procesem przejmowania nazw. Jest to zjawisko korzystne, gdyż dzięki temu wiele nazw zostaje uratowanych od zapomnienia. Należy do tej grupy nazwa dawniej terenowa ul. *Błonie*. Oznaczała ona pobliskie łąki i pola. Nazwa ta ma strukturę rzeczownika w mianowniku, a nie w dopełniaczu, jak sugeruje dominująca tendencja w innych miastach. Druga zaś nazwa to ulica *Glinki*, dawniej teren po wydobywaniu gliny obok siedleckiego stawu. Następna nazwa to *Goździczna*²³⁴, pochodząca od nazwy terenowej pola: *Goździk*.

Przypuszczalnie wsie *Piaski Zamiejskie*, *Piaski Starowiejskie*, od których pochodzą nazwy obecnych ulic, też były nazwami terenowymi. Sugeruje to piaszczyste podłoże terenu położonego za miastem. Niestety nie są to nazwy bezpośrednio topograficzne, lecz wtórne, od nazw miejscowości.

²³³ L. Przymuszała, *Nazwy ulic Ostrowa...*, op. cit., s. 135.

²³⁴ Nazwy ulic wzięte z planu Siedlce z roku 1946 nr 448, [w:] *Plany miasta Siedlce z lat 1928-1973*. Por. *Protokół Rewizora Generalnego Pomiarów* Wojciecha Niemyskiego z 1841 r., [w:] *Hipoteka w Siedlcach...*, op. cit.

2. Nazwy ulic pochodzące od nazw pospolitych

2.1. Nazwy ulic pochodzące od nazwań ludzi

W grupie tej znalazły się nazwy pochodzące od pospolitych nazw ludzi, zarówno jednostkowych, jak i zbiorowych. Oto ich podział:

- od zawodów: *Furmańska*, *Geodetów*, *Inżynieryjska*, *Lotników*, *Młynarska*, *Murarska*, *Myśliwska*, *Nauczycielska*²³⁵, *Rybacka*, *Wędkarska*, *Żeglarska*;
- od nazw formacji wojskowych: *Artyleryjska* (Artylerii), *Fizyliarów*, *Pancernych*, *Partyzantów*, *22 Pułku Piechoty*, *Saperów*, *Strzelecka*, *Ułanów*;
- od nazw mieszkańców: *Borowian*, *Borowiczan*.

Nazwy pochodzące od nazwań ludzi dotyczą nazw zawodów, bractw, specjalności, ugrupowań społecznych i zawodowych, stanowisk i godności, nawet kościelnych. Te ostatnie nie występują niestety w Siedlcach, lecz dominują te, które wywodzą się od nazw zawodów²³⁶. Są charakterystyczne dla dawnych, rzemieślniczych cechów, zamieszkujących daną ulicę, którą od nich nazwano. W Siedlcach jedyna stara ulica z tej grupy to ul. *Furmańska*, mająca prawdopodobnie niemiecką proveniencję, pochodzi z XIV lub XV wieku. Nazwy odzawodowe często nie zmieniały się, nawet jeśli ulegała zmianie sytuacja socjotopograficzna. Taka ulica mogła też powstać nawet wtedy, gdy przy niej zamieszkiwał tylko jeden przedstawiciel danego zawodu, a nie cała grupa²³⁷.

W Siedlcach nie występują ulice o nazwach zbiorowych: *Młodzieżowa* czy *Bracka*. Są natomiast nazwy nowszych zawodów, na przykład *Inżynieryjska*, *Lotników*, lub nazwy ulic od formacji wojskowych: *Fizyliarów*, *Partyzancka*. Te ostatnie należą najczęściej do zapożyczeń francuskich lub niemieckich i pochodzą z XVIII i XIX wieku²³⁸. Interesujące jest,

²³⁵ Wg Bogusława Gierlacha, *Siedlce i ja...*, op. cit., s. 3, w chwili wytyczania tej ulicy mieszkało tu kilkoro nauczycieli.

²³⁶ Ibidem.

²³⁷ A. Wyrobisz, *Nazwy ulic, placów i dzielnic...*, op. cit., s. 520.

²³⁸ K. Handke, *Obce a rodzime elementy w nazewnictwie miejskim*, [w:] *Polskie nazewnictwo miejskie*, op. cit., s. 103.

że nie występują w mieście nazwy odzawodowe wskazujące na wspólne zamieszkanie ludzi jednej profesji. Nazwa, która na pierwszy rzut oka mogłaby wydawać się pochodzącą od nazwań ludzi, na przykład *Kolonia Urzędnicza*, została zaliczona do nazw kulturowych, gdyż nie ma potwierdzenia, że taka grupa zawodowa zamieszkiwała daną ulicę.

Należy wspomnieć też o nazwach z pogranicza nazw własnych, osobowych. Czasem bowiem nazwy posesywne odantroponimiczne pochodzą od nazwiska obecnych lub byłych właścicieli miasta, którzy stanowią wyodrębnioną grupę ludzi. W Siedlcach taką nazwą jest ul. *Ogińskich* oraz nazwy obiektów miejskich: *Park Ogińskich*, *Pałac Ogińskich*.

Warto zwrócić uwagę na fakt, iż ta grupa nazewnicza jest czasem bardzo trudna do wyodrębnienia. Niełatwo jest jednoznacznie stwierdzić, czy dana nazwa pochodzi od nazwań ludzi czy budynków. I tak na przykład nie wiadomo, czy ulica *Młynarska* wzięła swoją nazwę od młynarza, czy też od młyna. Granica tych rozróżnień zaciera się jeszcze bardziej w przypadku nazw najnowszych, nieposiadających motywacji semantycznej, a jedynie powielającej wzorce.

2.2. Nazwy ulic kulturowe

Według Taszyckiego nazwy kulturowe to nazwy [...] oznaczające *działa rąk ludzkich albo urządzenia i wytwory kultury społecznej i duchowej*. Kwiryna Handke bardziej skonkretyzowała tę grupę, zaliczając do niej nazwy odnoszące się do obiektów terenowych, które zostały potraktowane topograficznie²³⁹. W Siedlcach do kulturowych nazw ulic należą:

Bajkowa, *Bezimienna*²⁴⁰, *Czerwonego Krzyża*, *Energetyczna*, *Esperanto*, *Kolonia Urzędnicza*²⁴¹, *Morska*²⁴², *Motocyklowa*, *Nowoprow*

²³⁹ K. Handke, *Semantyczne i strukturalne typy nazw...*, op. cit., s. 57-58.

²⁴⁰ Nazwa nieoficjalna (nieurzędowa); za A. Winterem, *Dzieje Siedlec...*, op. cit., s. 117.

²⁴¹ Nazwa ulicy wzięta z *Planów miasta Siedlce 1928-1973*, sygn. 1286; Plan z roku 1946, nr 417; brak jej w opracowaniach książkowych.

²⁴² Nazwa pochodzi od organizacji; powstała na cześć Ligi Morskiej i Kolonialnej, której biuro mieściło się właśnie przy tej ulicy. Por. U. Głowacka-Maksymiuk, *Ulice Siedlec...*, op. cit., s. 79.

*jektowa*²⁴³, *Nowo Projektowana*²⁴⁴, *Nowy Świat*, *Projektowana*²⁴⁵, *Prospektowa*, *PTTK*, *Obozowa*, *Okopowa*, *Sportowa*, *Taradajki*²⁴⁶, *Trakt Pocztowy*²⁴⁷, *Spacerowa*, *Wiolinowa*, *Wspólna*.

Stanowią one niewielką grupę nazw siedleckich ulic. Przykładem może być ul. *Czerwonego Krzyża* – od organizacji społecznej i *Esperanto* – od sztucznego języka międzynarodowego stworzonego przez Ludwika Zamenhafa, pseudonim: dr Esperanto (występuje tu forma mianownikowa).

W skład tej grupy wchodzi zarówno nazwy z udokumentowaną genezą, jak i nazwy bez motywacji semantycznej. Te pierwsze występują na pograniczu nazw kulturowych i topograficznych, dlatego zostały zakwalifikowane do następnej grupy. Nazwy o charakterze kulturowym tworzone są głównie przy pomocy sufiksu **-ow(a)**: *Sportowa* i zestawień wyrazowych. Powyższe przykłady stanowią zbiór liczący 22 nazwy.

2.3. Nazwy ulic topograficzne

Nazwy tego typu pochodzą od obiektów terenu (naturalnych i sztucznych) oraz od określeń właściwości topograficznych ulicy (miejsca, kształtu, podłoża). Opisują zatem położenie i obiektywny wygląd ulicy. Jest to najstarszy typ nadawania nazw, choć jego produktywność zmniejszyła się na korzyść nazw pamiątkowych.

Przyjrzyjmy się szczegółowemu podziałowi tego zbioru:

- od nazw obiektów terenu:
 - od nazw budowli: *Bożnicza*²⁴⁸, *Browarna*, *Dworska*, *Dworcowa*, *Gospodarcza*, *Fabryczna*, *Karowa*, *Katedralna*, *Kolejowa*, *Lazaretowa*, *Magazynowa*, *Pałacowa*, *Piwniczna*, *Sądowa*,

²⁴³ Nazwa ulicy wzięta z *Planów miasta Siedlce*, op. cit., *Plan z roku 1964*; brak jej w opracowaniach książkowych.

²⁴⁴ W. Więch-Tchórzewska, *Plany Siedlec 1780-1912*, Siedlce 1998, s. 23-24 i plan na końcu pracy z AGAD.

²⁴⁵ Ibidem.

²⁴⁶ Nazwa ta pochodzi od wyrazu: *tarada*, *taradaj* 'gadula'; może było to miejsce zamieszkiwane przez ludzi o cesze gadulstwa. Później była to również nazwa osiedla. Ulica pochodzi z inwentarza archiwalnego: *Hipoteka w Siedlcach 1822-1946*, oprac. M. Niedbało, t. 3, op. cit.

²⁴⁷ Jest to nazwa kulturowa, choć oznaczała ustaloną trasę przemierzaną przez konny wóz pocztowy.

²⁴⁸ Nazwa ulicy nieoficjalna (nieurzędowa); za A. Winterem, *Dzieje Siedlec...*, op. cit., s. 117.

Szkolna, Stodolna (Stodolne), Szpitalna, Teatralna, Wiatraczna, Zajazd;

- od innych obiektów kulturowych: *Cmentarna, Jatkowa (Starojatkowa)*²⁴⁹, *Kirkucka, Koszarowa, Nadkolejna, Nadkolejowa, Ogrodowa, Parkowa, Rynkowa, Składowa, Szlachtuzowa, Rzeźnicza*²⁵⁰, *Targowa, Wałowa;*
 - od nazw przedmiotu i jego właściwości: *Budowlana, Drewniana*²⁵¹, *Ceglana, Piwna, Przemysłowa, Torowa.*
- od określeń właściwości topograficznych ulicy:
- nazwy określające kształt, wielkość, wygląd i położenie ulicy: *Alejowa, Boczna, Długa, Dolna, Kątowa, Krótka, Łączna, Mała, Okrężna, Poprzeczna, Prosta, Przechodnia, Przejazd (Przejazd), Przymiarki, Szeroka, Tylna, Zachodnia;*
 - nazwy wskazujące na ukształtowanie terenu i cechy gruntu: *Gliniana, Mokra, Nadolna, Widok, Żwirowa;*
 - nazwy określające kierunek lub położenie ulicy: *Graniczna, Między Jatkami*²⁵², *Nadkolejna, Nadkolejowa, Podmiejska, Południowa, Północna, Rozdroże, Wiejska;*
 - nazwy wiążące się z charakterem zabudowy: *Niecała, Osiedlowa, Ślepa, Urwana.*

Większość z nich ma pochodzenie ludowe, choć zdarzają się i nazwy nadawane urzędowo. Często pierwotnie były to określenia apelatywne (wąska, krótka, okrężna)²⁵³. Określały one położenie ulic względem siebie. Oprócz topografii na postać nazw dyferencyjnych wpłynęły zjawiska kulturowo-społeczne: zanik pierwotnej funkcji miejsca (na przykład *Stary Kirkut* i *Nowy Kirkut*, przenoszenie rynków) oraz zróżnicowanie narodowościowe i wyznaniowe mieszkańców. Nazwy takie funkcjonowały, kiedy

²⁴⁹ Jatki to miejsce handlu mięsem.

²⁵⁰ Zapożyczenie niemieckie; oznacza rzeźnię zwierząt. Ulica *Rzeźnicza* jest wyszczególniona w inwentarzu archiwalnym: *Hipoteka w Siedlcach 1822-1946*, oprac. M. Niedbało, op. cit.

²⁵¹ Nie jest to ulica metaforyczna, ponieważ niedaleko ulicy znajdował się *Rynek Drzewny*.

²⁵² W. Więch-Tchórzewska, *Plany Siedlec...*, op. cit., s. 23-24. Nazwa ulicy wzięta z planu sytuacyjnego miasta Siedlce z roku 1840, nr 11, ze zbioru planów kartografii AGAD. Por. w zbiorze map na końcu pracy.

²⁵³ M. Sagan-Bielawa, *Tendencje nazewnictwa w plateonimii...*, op. cit., s. 101.

miasto rozbudowywało się, sieć uliczna gęstniała i wzrosło zapotrzebowanie na nowe nazwy²⁵⁴. Jak zauważyła Kwiryna Handke, topograficzne nazwy ulic w najmniejszym stopniu uległy konwencjonalizacji, często też mają bezpośrednią motywację²⁵⁵.

Do nazw obiektów terenu zaliczono te, które zostały utworzone od nazw budowli, na przykład *Katedralna* – od pobliskiej *Katedry* siedleckiej, dawna *Lazaretowa* – od lazaretu, czyli szpitala znajdującego się kiedyś przy tej ulicy. Niegdyś nazywano ulicę *3 Maja* ulicą *Stodołą*, ze względu na charakter zabudowy: mieszcząskie stodoły, a ul. *Browarna* wzięła swoją nazwę od żydowskich browarów znajdujących się przy tej ulicy.

Wydaje się niepełne uzasadnienie nadania nazwy: *Wiatraczna*, które podyktowane jest tym, że położona jest w sąsiedztwie ulicy *Młynarskiej*²⁵⁶. Można wziąć jeszcze pod uwagę dawną nazwę ul. *Piłsudskiego* z 1798 roku: idącą *Ku Wiatrakowi*, która rzeczywiście sugeruje położenie wiatraka.

Są też nazwy tworzone od obiektów kulturowych, na przykład nieistniejąca już ul. *Kirkucka* – od kirkutu, czyli żydowskiego cmentarza, lub *Koszarowa* – od pobliskich koszar wojskowych, albo *Składowa* – pierwotnie *Parkowa*, od parków artyleryjskich carskiego garnizonu, zlokalizowanego wzdłuż torów; miejsce składowania (niektórzy zaliczają ją do nazw kulturowych). Ulica *Osiedlowa* natomiast powstała w trakcie budowy osiedla przy ul. *Czerwonego Krzyża* w połowie lat 60., a *Wałowa* leży na miejscu zasypanego okopu obok wału na zachodnich obrzeżach Siedlec.

W grupie nazw obiektów terenu są nazwy urobione od przedmiotu i jego właściwości, czyli na przykład *Ceglana* – od cegieł wytwarzanych przez cegielnię do budowy, *Torowa* – położona przy torach kolejowych, czy *Karowa* – od magazynu karowego, czyli zakładu oczyszczania miasta²⁵⁷.

Wiele nazw ulic od obiektów miejskich, na przykład ulice *Kościelna*, *Pałacowa*, *Teatralna*, *Pocztowa*, *Szlachtuzowa*, mają obce tendencje nazewnicze i przejmowały nazwy od obiektów, obok których biegły. Część nazw wyszła z użycia, ponieważ zanikły w języku określone leksemy (często wraz z desygnatami), na przykład szlachtuz – ul. *Szlachtuzowa*²⁵⁸.

²⁵⁴ Ibidem, s. 102.

²⁵⁵ Por. M. Krupa, *Nazwy ulic i placów Radomia...*, op. cit., s. 184-185 i L. Przymuszała, *Nazwy ulic Ostrowa...*, op. cit., s. 130-131.

²⁵⁶ U. Głowacka-Maksymiuk, *Ulice Siedlec...*, op. cit., s. 138.

²⁵⁷ A. Wyrobisz, *Nazwy ulic, placów i dzielnic...*, op. cit., s. 518.

²⁵⁸ K. Handke, *Obce a rodzime...*, op. cit., s. 103-104.

Niektóre nazwy jednak przetrwały, mimo że obiekt nie istnieje, na przykład brak młyna w pobliżu ul. *Młynarskiej*.

Do nazw pochodzących od określeń właściwości topograficznych ulic należą te, które określają kształt, położenie, na przykład *Dolna*, *Poprzeczna*, stosowane często do małych, wewnętrznych uliczek miasta. Według K. Handke niektóre z nich pochodzą od archiwalnych apelatywów topograficznych, takich jak: rola, włoka, posiadło, ogród, kąt – ul. *Kątowa*, przymiarki – ul. *Przymiarki*. Nazwą związaną z ruchem ulicznym jest dawna ulica *Przejazd* – stanowiąca dogodny przejazd między większymi ulicami (*Rożnieckiego i Długą*).

W tej grupie są nazwy wskazujące na ukształtowanie terenu, na przykład ul. *Mokra* – na terenie podmokłym, *Widok* – ulica znajduje się na wzgórzu, jak również nazwy określające kierunek lub położenie, na przykład ul. *Podmiejska* – położona na obrzeżu miasta, ul. *Południowa* – położona w południowej części miasta, oraz nazwy wiążące się z charakterem zabudowy, całkowicie skonwencjonalizowane, na przykład *Niecała*, *Ślepa*.

Warto też zauważyć, że w pracach językoznawców jest duża rozbieżność co do klasyfikacji nazw topograficznych. Większość badaczy, między innymi K. Handke²⁵⁹, S. Kania²⁶⁰ czy K. Zierhoffer²⁶¹, zalicza do nazw topograficznych nazwy konkretnych obiektów stworzonych przez człowieka podczas budowy miasta. W ten sposób nazwy typu *Szkolna* zostają umieszczone w grupie nazw topograficznych. E. Breza²⁶² i H. Borek²⁶³ uważają je jednak za nazwy kulturowe.

Wiele z tych nazw korzysta z formantu **-n-**, który odnosi się głównie do obiektów terenu, na przykład ul. *Szkolna*, oraz cech terenu: ul. *Dolna*. Do tworzenia tych nazw wykorzystuje się też formant **-owa-**: *Kolejowa*, *Południowa*, *Torowa*. Używa się go również do określenia położenia lub funkcji ulicy: *Sądowa*, *Składowa*, *Dojazdowa*, *Południowa*²⁶⁴. Warto jesz-

²⁵⁹ K. Handke, *Słownik nazewnictwa Warszawy*, Warszawa 1998, s. 270.

²⁶⁰ S. Kania, *Z badań nad urbonimami Zielonej Góry*, [w:] *Nazewnictwo miejskie*, op. cit., s. 97.

²⁶¹ K. Zierhoffer, *Nazwy ulic i placów Ostrowa Wielkopolskiego*, [w:] *Nazewnictwo miejskie*, op. cit., s. 63.

²⁶² E. Breza, *Nazwy ulic w miasteczkach Pomorza Gdańskiego*, [w:] *Nazewnictwo miejskie*, op. cit., s. 87.

²⁶³ H. Borek, *Nazewnictwo miejskie Opola dawniej i dziś*, [w:] *Nazewnictwo miejskie*, op. cit., s. 52.

²⁶⁴ Por. L. Przymuszała, *Nazwy ulic Ostrowa...*, op. cit., s. 135.

cze zwrócić uwagę na to, że większość z tych nazw ma postać przymiotnikową, choć zdarza się i forma rzeczownikowa w mianowniku, na przykład *Rozdroże, Widok*.

Nazwy ulic topograficznych są reprezentowane w nazewnictwie siedleckim przez 74 jednostki.

2.4. Nazwy ulic rolniczo-przyrodnicze

Przyrodnicze nazwy ulic wywodzą się od słownictwa związanego z fauną i florą. Tę grupę nazw z historycznego punktu widzenia można traktować jako pochodną nazw topograficznych. Dawniej bowiem wskazywały one elementy topografii miejskiej, a więc miejsca porośnięte danym drzewostanem lub zamieszkałe przez zwierzyńę. Dopiero gdy zaczęły powstawać nazwy bez realnej motywacji topograficznej, te dwie grupy różnicowały się.

W zbiorze zostały wymienione nie tylko nazwy pochodzące od roślin i zwierząt, ale również te, związane z rolnictwem. Oto one:

- nazwy związane z florą, tj. nazwy ulic utworzone od nazw:
 - drzew: *Akacjowa, Bukowa, Brzozowa, Dębowa, Gajowa, Grabowa, Jaworowa, Jarzębinowa, Jesionowa, Jodłowa, Kasztanowa, Klonowa, Lipowa, Modrzewiowa, Orzechowa, Sosnowa, Świerkowa, Topolowa, Wiązowa, Wierzbowa, Wiśniowa*;
 - krzewów i poszycia: *Borówkowa, Grzybowa, Jagodowa, Jeżynowa, Kalinowa, Kurkowa, Malinowa, Poziomkowa, Żurawinowa*;
 - kwiatów: *Bluszczowa, Chabrowa, Chmielna, Jaśminowa, Konwaliowa, Kwiatowa, Lawendowa, Liliowa, Magnoliowa, Plan-towa*²⁶⁵, *Rumiankowa, Stokrotki, Storzyczków* (po zmianie: *Storzyczkowa*) *Tulipanowa, Wrzosowa, Zielna, Różana*;
 - kompleksów roślinnych: *Leśna, Łąkowa, Polna*;
- nazwy związane z fauną: *Koźła, Krucza, Wilcza, Żabia*;
- nazwy powstałe od czynności rolniczych i łowieckich: *Łowcza, Siewna, Żniwna*;
- inne: *Ostoja Leśna, Strumykowa, Źródłana*.

²⁶⁵ Od kompleksów roślinnych, ogrodowych.

Nazwy tych ulic znajdują się głównie w dwóch dzielnicach: na osiedlu domów jednorodzinnych *Topolowa*, w obrębie którego występują nazwy ulic od gatunków drzew, na przykład *Akacyjowa*, *Topolowa*. Drugi teren miasta zdominowany przez nazwy krzewów, to południowo-zachodnia część Siedlec, w stronę Sekuły, gdzie położone są na przykład ulice *Grzybowa*, *Wrzosowa*, *Wilcza*. Inne nazwy motywowane to na przykład *Lipowa* – ze względu na rosnące przy drodze lipy, *Leśna* – ze względu na kierunek drogi w stronę lasu, *Łąkowa* – ze względu na położenie na peryferiach, gdzie rozciąga się łąka.

W zebranym materiale nazw przymiotnikowych z formantem paradygmatycznym **-a** jest mało. Zdecydowanie dominują tu formacje przymiotnikowe z formantem **-ow(a)**. Jak zauważyła Lidia Przymuszała, można zaobserwować pewną specjalizację obu tych formantów: formant **-a** obsługuje nazwy utworzone od zwierząt i ptaków (ul. *Wilcza*), zaś przy pomocy formantu **-ow(a)** tworzone są nazwy od roślin (ul. *Akacyjowa*, *Wrzosowa*)²⁶⁶. Mniej licznie reprezentowana jest seria nazw „kwiatowych” i szerzej – „roślinnych”, na przykład *Jaśminowa*, *Kwiatowa*, które są nazwami regularnie przymiotnikowymi. Wyraźny dysonans stanowiła nazwa ul. *Storczyków* o strukturze rzeczownika w dopełniaczu. Ostatnio uległa ona korekcie, obecnie ma postać przymiotnikową – ul. *Storczykowa*²⁶⁷.

W siedleckiej toponimii jest 60 nazw przyrodniczych.

2.5. Nazwy ulic metaforyczne

Nazwom metaforycznym, podobnie zresztą jak przyrodniczym, wzorców dostarczyły nazwy topograficzne. Wytocznymi do tej klasyfikacji nie są właściwości obiektywne terenu, lecz przypisane ulicy wskutek subiektywnych skojarzeń. Ta grupa reprezentowana jest przez nazwy najnowsze. Oto ich podział:

- od nazw kolorów: *Zielona*;
- od nazw kamieni i metali: *Kruszcowa*, *Mineralna*, *Niklowa*, *Platynowa*, *Srebrna*;

²⁶⁶ Tamże, s. 134.

²⁶⁷ K. Wojtczuk, *Nazwy ulic i osiedli siedleckich...*, op. cit., s. 47.

- pozostałe nazwy metaforyczne:
 - odprzymiotnikowe jakościowe: *Chłodna, Cicha, Czysta, Dobra, Głucha, Hoża, Jasna, Jedności, Miła, Miodowa, Mylna, Nowa, Piękna, Pogodna, Pusta, Spokojna, Śmiała, Tłumna*²⁶⁸, *Wesoła, Wspólna, Zaciszna*;
 - odprzymiotnikowe relacyjne: *Próżna, Słoneczna, Zbrojna*;
 - osobno należy potraktować odrzeczownikową nazwę osiedla: *Roskosz*.

Przykładem nazw metaforycznych, opierających się na subiektywnych skojarzeniach, mogą być na przykład ul. *Cicha* i ul. *Spokojna* nazwane tak ze względu na pobliski cmentarz i minimalny ruch na tych ulicach. Ciekawą motywację ma dawna ulica *Wspólna* – wybudowano ją wspólnymi siłami mieszkańców, czyli inżyniera J. Formińskiego i innych właścicieli sąsiednich posesji.

Większość nazw metaforycznych ma jednak charakter konwencjonalny i często są one przenoszone z innych miast, na przykład ul. *Dobra, Piękna*. Do tej grupy należą też nazwy ulic tworzone od nazw metali szlachetnych: *Kruszcowa, Srebrna* lub kolorów, na przykład *Zielona*. Reszta to nazwy abstrakcyjne, emocjonalne: *Chłodna, Śmiała, Wesoła*. Ogółem jest 30 nazw metaforycznych ulic. Nie ma w Siedlcach nazw od określeń miesięcy i pór roku.

Powyższe nazwy korzystają z formantu *-owa-*, na przykład ul. *Platynowa*, *-n-*, na przykład *Piękna, Próżna*, lub utworzone zostały z użyciem formantu paradygmatycznego *-a*: *Miła, Pusta*. Mechanizm powstania nazw metaforycznych działa na zasadzie specyficznych skojarzeń, które po pewnym czasie mogą być nieczytelne.

2.6. Nazwy ulic związane z faktami historycznymi

Drugi, ważny zbiór nazw pamiątkowych stanowią nazwy utworzone od faktów historycznych, głównie związanych z Polską. Są to nazwy

²⁶⁸ Nazwa ulicy wzięta z planu Siedlce z roku 1946, nr 448. *Plany miasta Siedlce 1928-1973*, sygn. 1286; brak jej w opracowaniach książkowych. Ulica *Tłumna* z czasem została zmieniona na ul. *Podmiejską*.

najnowsze, niemające bezpośredniej motywacji semantycznej, zróżnicowane pod względem formalnym²⁶⁹. Wyszczególniono grupy:

- od nazw związanych z wojskowością: *Armii Czerwonej, Armii Krajowej, Armii Ludowej*²⁷⁰, *I Brygady Legionów, Batalionów Chłopskich, I Dywizji, Dywizjonu 303*²⁷¹, *Grunwaldzka, Legionów*²⁷², *Monte Cassino, Niepodległości, 22 Pułku Piechoty, Wojska Polskiego, Wojskowa*;
- od ważnych dat: *22 Lipca, 11 Listopada, 10 Lutego, 1 Maja, 3 Maja*;
- upamiętniające wydarzenie lub zbiorowe męczeństwo: *Bitwy Warszawskiej, Bohaterów Getta*²⁷³, *Dzieci Zamojszczyzny*²⁷⁴, *Obrońców Helu, Obrońców Stalingradu, Obrońców Westerplatte, Pamięci Ofiar II Wojny Światowej, Powstańców Warszawy, Unitów Podlaskich, Sybiraków*.

W materiale siedleckim jest ich 29. Należą do tej grupy nazwy upamiętniające wydarzenia historyczne, bohaterskie armie, jak i ważne w dziejach narodu daty, na przykład *3 Maja*, która powstała dla uczczenia Konstytucji 3 Maja.

Nazwy o prymarnej funkcji informacyjno-komunikacyjnej powstają ze względów prestiżowych, politycznych czy snobistycznych. Nie mają związku z wyglądem i lokalizacją ulicy lub placu. Są jednak elementami historii miasta, regionu, kraju. Pierwsze plateonimy upamiętniające wydarzenia historyczne powstały na przełomie XIX i XX wieku. Większość z nich ma związek z obchodami rocznicowymi. Niektóre, na przykład *Grunwaldzka*, strukturalnie przypominają nazwy z motywacją realnoznaczeniową, gdyż są wtórne wobec nazw miejscowych. Podobna motywacja wiąże się z nazwami od dat wydarzeń, które mogą odwoływać się do

²⁶⁹ L. Przymuszała, *Nazwy ulic Ostrowa...*, op. cit., s. 132.

²⁷⁰ Nazwa ulicy wzięta z planszowego *Planu miasta 1946 r.*, nr 468. *Plany...*, op. cit.; brak jej w opracowaniach książkowych.

²⁷¹ Dywizjon 303 był związany z Bohdanem Arctem – pisarzem, lotnikiem pochodzącym z Podlasia, zmarłym w Siedlcach.

²⁷² Nazwa ulicy z planszowego *Planu miasta 1946 r.*, nr 468, op. cit.; brak jej w opracowaniach książkowych.

²⁷³ Nazwa pochodzi od siedleckiego getta.

²⁷⁴ Nazwa wiązała się z niemiecką akcją wysiedleńczą z Zamojszczyzny również na ziemie siedleckie.

jakiegoś pojęcia, na przykład pl. *Wolności*, ul. *Niepodległości*. Zdarza się, że nazwa taka bywa po pewnym czasie inaczej interpretowana²⁷⁵.

Najczęściej nazwy ulic związane z faktami historycznymi są zestawieniami syntaktycznymi należącymi do grupy złożzeń dwuczłonowych. Pod względem struktury gramatycznej są to nazwy typu rzeczownik + przymiotnik, na przykład *Armii Krajowej*, *Wojska Polskiego*, typu rzeczownik + rzeczownik, na przykład *Obrońców Stalingradu*, *Powstańców Warszawy*. Spotkać można nazwy z liczebnikiem: *11 Listopada*, *1 Maja*, *22 Lipca*. Czasem nazwy pamiątkowe trudno jest oddzielić od nazw motywowanych nazwami własnymi, zwłaszcza gdy w grę wchodzi nazwa słynnej jednostki wojskowej, jak *Dywizjon 303* lub *I Brygada Legionów*. Konwencja ortograficzna każe je pisać wielkimi literami, co nam dodatkowo uświadamia, jak nieostra jest granica pomiędzy nazwami własnymi i pospolitymi, na przykład ul. *Wojskowa* i ul. *Wojska Polskiego*. Są to przecież nazwy synonimiczne, różniące się jedynie strukturalnie²⁷⁶.

Niektórzy językoznawcy, jak Krystyna Wojtczuk, nazwy upamiętniające daty historyczne zaliczają do nazw własnych. Inna sprawa to ich zbyt małe skonstrastowanie i spora wariantywność. Widuje się takie wersje jak ul. *10-go Lutego*, co jest błędnym zapisem, gdyż poprawny jest zapis *10 Lutego*. Warto przy tym dodać, że gdyby chciał zostawić końcówkę gramatyczną liczebnika, to powinna mieć ona postać *-ego*, a nie *-go*²⁷⁷.

3. Nazwy ulic niejasne i dwuznaczne

Do tej grupy zaliczyć można niewiele nazw ulic. *Kablowa*, która pochodzi od apelatywu 'kabel' i może oznaczać przedmiot przewodzący energię (n. kulturowa) lub może być przezwiskiem osoby donoszącej na innych (n. metaforyczna). Trudno jest też ustalić, od jakich osób powstały nazwy ulic: *Polanowskiego*, *Lilińskiego*. Pierwszą nazwę znalazłam na planszy planu miasta z 1946 roku²⁷⁸, w siedleckim archiwum. Druga widnieje w inwentarzu archiwalnym *Hipoteka w Siedlcach 1822-1946*²⁷⁹.

²⁷⁵ M. Sagan-Bielawa, *Tendencje nazewnictwa w plateonimii...*, op. cit., s. 104-105.

²⁷⁶ K. Wojtczuk, *Nazwy ulic i osiedli siedleckich...*, op. cit., s. 48.

²⁷⁷ Ibidem, s. 47.

²⁷⁸ *Plany Miasta Siedlce...*, op. cit.

²⁷⁹ *Hipoteka w Siedlcach 1822-1946*, op. cit.

4. Nazwy osiedli

Do powyższej grupy nazw ulic i placów zostały dodane nazwy siedleckich osiedli. Ich powstanie często jest faktem wtórnym w stosunku do nazw ulic, stąd też nazwy osiedli bywają swoistymi derywatami (czyli nazwami pochodnymi) od placeonimów. Część z nich to właśnie nazwy „urobione” od nazw ulic.

Nazwy siedleckich osiedli:

Osiedle Błonie, Osiedle Czerwonego Krzyża, Osiedle Młynarska, Osiedle Nad Zalewem, Osiedle Nowy Świat, Osiedle Ogrody, Osiedle Orlicz-Dreszera (potocznie Osiedle Dreszera), Osiedle Panorama (nazywane potocznie Osiedlem Daszyńskiego, Na Daszkach, Osiedle Zielone Dachy), Osiedle Partyzantów, Osiedle Reymonta, Osiedle Roskosz, Osiedle Rynkowa, Osiedle Skarpa (przy ul. Dylewicza), Osiedle Sulimów, Osiedle Topolowa, Osiedle Tysiąclecia, Osiedle Warszawska, Osiedle im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego (potocznie: Osiedle Wyszyńskiego), Osiedle Żwirowa, Osiedle Żytunia i była dzielnica Gęsiborek.

Można zauważyć, że nazwy często unieruchomione są tu w mianowniku (co jest dość rażąco)²⁸⁰ lub w dopełniaczu.

W powyższym zbiorze występują też nazwy, które nie pochodzą od nazw ulic, na przykład *Osiedle Nowe Siedlce* i *Osiedle Roskosz*²⁸¹ – w którym człon B jest przeniesieniem starej nazwy dzielnicy siedleckiej do nazwy osiedla – oraz *Osiedle Tysiąclecia, Osiedle nad Zalewem* i *Osiedle Ogrody* – nazwy zupełnie oryginalne.

Na uwagę zasługują także nazwy dzielnic: *Taradajki*²⁸² i *Gęsiborek*²⁸³.

²⁸⁰ Wg K. Wojtczuk formy te są właściwie skrótem wieloczłonowego określenia typu ‘osiedle przy ulicy Warszawskiej’. Mimo to przyjęła się przymiotnikowa forma *Osiedle Warszawska*. Por. K. Wojtczuk, *Nazwy ulic i osiedli siedleckich...*, op. cit., s. 49-50.

²⁸¹ Nazwa *Osiedla Roskosz* ma osobliwy kształt ortograficzny, niezgodny z zaleceniami *Słownika ortograficznego języka polskiego*, red. M. Szymczak, Warszawa 1975, s. 683, który pokazuje pisownię: rozkosz. Por. K. Wojtczuk, *Nazwy ulic i osiedli siedleckich...*, op. cit., s. 49-50.

²⁸² Pochodzi od nazwy terenowej *Taradajki*; nazwa może pochodzić też od nazwiska *Taradaj*, ale brak jest informacji to potwierdzających.

²⁸³ Dzielnica zamieszkiwana przez biedotę żydowską, posiadającą mnóstwo gęsi.

Osiedla często tworzą kompleksy nazewnicze. Jest to pogrupowanie podobnych semantycznie nazw na niewielkiej przestrzeni. Ich celem jest ułatwienie orientacji w mieście. W Siedlcach można wyróżnić na przykład:

- a) nazwy od nazwisk pisarzy na *Osiedlu Nowe Siedlce*;
- b) nazwy od nazw królów na *Osiedlu Tysiąclecia*;
- c) nazwy od regionów kraju na *Osiedlu Warszawska*;
- d) nazwy od nazw drzew na *Osiedlu Topolowa*;
- e) nazwy od nazw metali szlachetnych na *Osiedlu Warszawska*;
- f) nazwy leśne i myśliwskie w południowo-zachodniej części miasta, przy ul. *Leśnej*;
- g) nazwy „generalskie” na *Osiedlu Nowe Siedlce*.

Nazwy tworzące serię nazewniczą mogą pojedynczo występować na innych osiedlach. Zasadniczo jednak znajdują się one w wyznaczonych grupach nazewniczych.

5. Nazwy placów, rynków i rond

Do nazewnictwa miejskiego należą jeszcze 34 nazwy rynków, placów i rond:

- *Rynek Główny* zwany *Starym Rynkiem*, koło Magistratu (zwany też *Końskim Rynkiem*);
- *Rynek Drzewny* przy ul. *Pięknej*;
- *Rynek Bydłęcy* przy ul. *Pięknej*;
- *Rynek Przedodwachowy*;
- *Rynek Kościelny*;
- *Plac Musztry* przy *Rogatce Warszawskiej*²⁸⁴;
- *Plac Generała Władysława Sikorskiego*;
- *Plac Tysiąclecia*;
- *Plac Weteranów*;
- *Plac Wolności* (tzw. *Okrąglak*);
- *Plac Stanisława Zdanowskiego*;

²⁸⁴ Powyższe nazwy pochodzą z: A. Winter, *Dzieje Siedlec...*, op. cit., s. 117.

- *Skwer Marian Buczka*;
- *Skwer Niepodległości*²⁸⁵;
- *Skwer Pamięci Ofiar Zbrodni Katyńskiej*;
- *Skwer Jana Pawła II*;
- *Skwer Tadeusza Kościuszki*;
- *Skwer Wileński*;
- *Rondo Antoniego Ponikowskiego*;
- *Rondo mjr. pilota Bohdana Arcta*;
- *Rondo Księdza Jerzego Górskiego*;
- *Rondo Jadwigi Barszczewskiej*;
- *Rondo Marii Skłodowskiej-Curie*;
- *Rondo Honorowych Dawców Krwi*;
- *Rondo Kazimierza Deyny*;
- *Rondo Romana Dmowskiego*;
- *Rondo ks. Alfreda Hoffmana*;
- *Rondo Solidarności*;
- *Rondo Pamięci Ofiar Katastrofy Smoleńskiej*;
- *Rondo Narodowych Sił Zbrojnych*;
- *Rondo Żołnierzy Wyklętych*;
- *Wiadukt Garwoliński*;
- *Wiadukt Łukowski*;
- *Tunel pod torami* – nowy obiekt.

Starsze nazwy najczęściej wskazywały na rzecz, którą handlowało się, lub czynność, z którą był plac związany. *Rynek Kościelny* wiąże się z jego położeniem w terenie. W XX wieku, podobnie jak w przypadku ulic, nazwy placów oraz nowo powstałych rond przyjęły funkcję pamiątkową, stając się nazwami bez motywacji semantycznej. Wszystkie te nazwy zostały potraktowane jako mikrotoponimy, stąd też ich zapis wielką literą.

²⁸⁵ Wymienione nazwy są zapisane od wielkich liter, gdyż potraktowałam je jako nazwy własne.

6. Przemianowania nazewnicze ulic

Nazwy ulic są ciągle żywe i ulegają przekształceniom. Wiąże się to głównie ze zmianami politycznymi, choć również z rozwojem przestrzennym miasta. Na podstawie prac A. Wintera²⁸⁶, U. Głowackiej-Maksymiuk²⁸⁷, opracowania E. Kospath-Pawłowskiego²⁸⁸ i planów miasta Siedlce²⁸⁹ opracowałam historyczne zmiany nazw siedleckich ulic:

*Starowiejska*²⁹⁰ ← *Żymierskiego* ← *Starowiejska* ← *Trakt Mordzki*;

K. Pułaskiego (1933) ← *Piękna* (pocz. XIX w.) ← *Warszawska*²⁹¹ (lata 90. XVII w.);

Szkolna ← *Kirkucka* ← *Stary Trakt Warszawski*²⁹² (XVIII w.);

J. Piłsudskiego (1990) ← *Gen. K. Świerczewskiego* (1947) ← *J. Piłsudskiego* (1928) ← *Warszawska* (1840) ← *Trakt Pocztowy*²⁹³ ← *Roźniecka*²⁹⁴ (1809) ← *idąca Ku Wiatrakowi* (1798) ← *Węgrowska* (pierwsza poł. XVIII w.);

3 Maja (1956) ← *Aleja Józefa Stalina* (1948) ← *3 Maja* (1916) ← *Stodolna* ← *Stodolne*²⁹⁵;

Świętojańska ← *F. Dzierżyńskiego* ← *Świętojańska* (poł. XVIII w.);

T. Kościuszki (ok. lat 20. XX w.) ← *Pałacowa* (1783);

M. Aslanowicza (1925) ← *Prospektowa*²⁹⁶ (koniec XVIII w.);

²⁸⁶ Ibidem.

²⁸⁷ U. Głowacka-Maksymiuk, *Ulice Siedlec...*, op. cit.

²⁸⁸ *Siedlce 1448-1995...*, op. cit.

²⁸⁹ Podane w *Aneksie* na końcu pracy.

²⁹⁰ Najstarsza ulica w Siedlcach. Pierwotnie trakt na Brześć. Nazwa *Starowiejska* pojawiła się w XIX w.

²⁹¹ Tędy pierwotnie wiódł szlak na Warszawę.

²⁹² Ulica stanowiła trakt warszawski, była przedłużeniem ul. *Pięknej* (*Pułaskiego*). U. Głowacka-Maksymiuk, *Ulice Siedlec...*, op. cit.

²⁹³ Nieoficjalna nazwa. W latach 1818-1820 przeprowadzono przez Siedlce *Szośę Warszawsko-Brzeską*. Ulica *Roźniecka* była jej odcinkiem.

²⁹⁴ Generał Aleksander Roźniecki – dowódca oddziałów, który oswobodził Siedlce w czasie wojen napoleońskich, wjechał tą ulicą do miasta. Zdradził później Polskę, będąc wierny księciu Konstantemu.

²⁹⁵ W 1672 r. Czartoryscy przekazali mieszkańcom ziemie za miastem od strony południowej, gdzie postawili swoje stodoły. Na początku była to nazwa terenowa. *Stodolną* nazwano później inną ulicę.

²⁹⁶ Ulica dojazdowa (prospekt) do honorowego dziedzińca *Pałacu Ogińskich*. Na końcu ulicy postawiono *Kolumnę Toskańską*.

Floriańska ← *I Dywizji* ← *Floriańska*²⁹⁷ (1811) ← *Trakt Lubelski*;

Bohaterów Getta ← *Stary Rynek* ← *Koński Rynek*;

Morska (lata 30. XX w.) ← *Prosta* (poł. XIX w.) ← *Drewniana* (przy *Rynku Drzewnym*);

*Cmentarna*²⁹⁸ (z końca XVIII w.);

S. Asza (~1957) ← *Tylna* (poł. XIX w.) ← *Szeroka* (1820) ← *Koźła, Kozia* (XVIII w.);

część Czerwonego Krzyża ← *Niecała* (1855, później zlikwidowana) ← *część ul. Jatkowej* (od *Długiej* do *Browarnej*);

część Czerwonego Krzyża ← *Szlachtuzowa* ← północna część *ul. Jatkowej*;

Czerwonego Krzyża ← część *ul. Jatkowej*²⁹⁹ ← *Browarna*;

Czerwonego Krzyża ← z trzech starych ulic *Jatkowej* (pocz. XIX w.), *Szlachtuzowej* (pocz. XIX w.) i *Targowej*;

Browarna ← *Piwna*;

B. Joselewicza (lata 20. XX w.) ← *Przejazd*³⁰⁰ ← *Żydowska* (1811);

E. Orzeszkowej ← *Starojatkowa*;

Ks. Skorupki ← *Hibnera*;

Konarskiego ← dawna *Szkołna*;

Sądowa (1830) ← część *ul. Pustej*;

*Błonie i Glinki*³⁰¹;

Wałowa (poł. XIX w.)³⁰²;

Krótką (lata 60. XIX w.)³⁰³;

²⁹⁷ Święty Florian – patron strażaków – miał chronić miasto przed pożarami. W dzień św. Floriana odbywał się jarmark w Siedlcach.

²⁹⁸ Nazwa nigdy nie uległa zmianie. Przy tej ulicy znajduje się cmentarz rzymsko-katolicki i prawosławny oraz wojskowy.

²⁹⁹ Od *ul. Długiej* (Bp. Świrskiego) do dzisiejszej *ul. Browarnej*.

³⁰⁰ Przy *Końskim Rynku*; później stała tu synagoga.

³⁰¹ Nazwa nigdy nie uległa zmianie, pochodzi z poł. XIX w. od łąk i pastwisk, na których powstała ulica. Był przy niej staw, za którym znajdowały się tzw. *Glinki*, czyli teren po wybranej glinie (prawdopodobnie na potrzeby *Cegielni*).

³⁰² Nazwa nigdy nie uległa zmianie. Powstała na miejscu zasypanego okopu obok *Wału*, w zachodniej części miasta.

³⁰³ Nazwa nigdy nie uległa zmianie. Powstała prawdopodobnie na obszarach folwarku przy-pałacowego.

Teatralna (XIX w.)³⁰⁴;

J. Kochanowskiego (~1924) ← *Szpitalna* ← *Lazaretowa* (lata 30. XIX w.) ← nazywana ulicą *Bezimienną*;

Partyzantów (1911) ← *Szosa Garwolińska* (koniec XIX w.) ← *Droga ku Sekule* zwana *Traktem Latowickim* (poł. XIX w.);

Brzeska ← *Obronców Stalingradu* (1948) ← *Brzeska* ← *Brestkaja* (1911) ← *szosa Brzeska* (poł. XIX w.);

J. Kilińskiego (~1924) ← *Alejowa* (1915) ← *Alejnaja* (1869) ← *Aleja* (1868);

Przedłużenie J. Kilińskiego ← *Przejazd* i *Przechodnia*;

H. Sienkiewicza (lata 20. XX w.) ← *Ogrodowa*³⁰⁵ (1868);

Bp. I. Świrskiego (1993) ← *1 Maja* (lata 20. XX w.) ← *Długa*³⁰⁶ (XIX w.);

Wojska Polskiego (1951) ← *22 Pułku Piechoty* (lata 30. XX w.) ← *Polna*;

Esperanto (1959) ← *Poprzeczna* ← *Ku Rynkowi* (na terenie *Rynku Głównego*);

Sokołowska ← *Marchlewskiego* ← *Sokołowska* ← *Sokołowskaja* (1911);

S. Batorego ← *L. Waryńskiego*;

Ks. Ściegiennego ← *Ks. Skorupki*;

Skwer Niepodległości ← *Skwer M. Buczka*;

Składowa ← *Parkowa*;

10 Lutego (1990) ← *I. Krasickiego* ← *10 Lutego*;

Unitów Podlaskich ← *11 Listopada*;

*11 Listopada*³⁰⁷ ← *22 Lipca* ← *Okopowa* i *Pułaskiego* (dawna) ← *Okopowa*;

Armii Krajowej (1990) ← *A. Zawadzkiego* (1965) ← *Nowoprojektowa* ← prawdopodobnie *Plac Targowy*;

L. Benedyktowicza ← *L. Szenwalda*;

G. Orlicz-Dreszera (1990) ← *M. Nowotki* ← *G. Orlicz-Dreszera*;

³⁰⁴ Nazwa nigdy nie uległa zmianie. Był tu budynek, w którym mieścił się teatr.

³⁰⁵ W 1672 r. Czartoryscy dali mieszkańcom ziemie na gospodarstwa i ogrody.

³⁰⁶ W XVIII w. była prawdopodobnie prowizorycznym dojazdem do domostw ul. *Węgrowskiej* (*J. Piłsudskiego*).

³⁰⁷ Najpierw część ul. *Okopowej* nazwano ul. *K. Pułaskiego*, a potem zmieniono obie na *Aleję 11 Listopada*, przenosząc nazwę *K. Pułaskiego* na dawną ul. *Piękną*.

J. Formińskiego ← *Wspólna*;
W. Andersa ← *H. Sawickiej*;
Artyleryjska ← *Artylerii*;
Podmiejska ← *Tłumna*;
Kolejowa ← *Nadkolejna* (1911);
W. Łukasińskiego ← *Nadkolejnaja* (*Nadkolejowa*);
Wrzosowa ← *Przemysłowa*;
Pamięci Ofiar II Wojny Światowej (2014) ← *Armii Czerwonej*;
I Brygady Legionów ← *Gwardii Ludowej*;
Jedności ← *L. Kruczkowskiego*;
K. Osińskiej (2017) ← *O. Langego*;
Generała S. Grota-Roweckiego (1990) ← *S. Rutkowskiego*;
Sybiraków (1990) ← *M. Fornalskiej*;
Prymasa Stefana Wyszyńskiego (1990) ← *M. Kasprzaka*.

7. Podsumowanie

Na 475 nazw ulic, które udało się zgromadzić w ujęciu diachronicznym, 238 zostało utworzonych od nazw własnych, a 237 od nazw pospolitych. Dodatkowo są ujęte nazwy placów, rynków, rond i osiedli.

W materiale siedleckim dominują nazwy bez motywacji semantycznej. Wiąże się to z XX-wieczną modą na nazwy pamiątkowe i pochodzące od nazw osobowych, które powielają wcześniejsze, najczęściej ogólnopolskie wzorce. Uzupełnieniem rozważań dotyczących strony semantycznej nazw ulic i placów Siedlec jest tabela, ilustrująca stosunki procentowe w poszczególnych typach znaczeniowych.

Tab. 3. Typy semantyczne nazw ulic i placów

Typ semantyczne	Liczba nazw	%
<i>Nazwy ulic od nazw własnych</i>	238	100
<i>Nazwy pochodzące od nazw osobowych</i>	181	76
<i>Nazwy pochodzące od nazw etniczno-geograficznych</i>	11	5
<i>Nazwy pochodzące od nazw miejscowych</i>	43	18
<i>Nazwy pochodzące od nazw topograficznych</i>	3	1
<i>Nazwy ulic od nazw pospolitych</i>	237	100
<i>Nazwy pochodzące od nazwań ludzi</i>	19	8
<i>Nazwy ulic kulturowe</i>	22	9
<i>Nazwy ulic topograficzne</i>	74	31
<i>Nazwy ulic przyrodnicze</i>	60	25
<i>Nazwy ulic metaforyczne</i>	30	13
<i>Nazwy ulic związane z faktami historycznymi</i>	29	13
<i>Nazwy niejasne i dwuznaczne</i>	3	1
<i>Nazwy placów, rynków i rond</i>	34	--

Źródło: opracowanie własne

Dane z tabeli pokazują przewagę nazw odosobowych (76%), a nazw odmiejscowych jest już znacznie mniej (18%). W nazwach pospolitych dominują nazwy topograficzne (31%) i przyrodnicze (25%). Następne grupy, metaforyczna i związana z faktami historycznymi, jest już dwa razy mniejsza, a nazwy ulic kulturowe i od nazwań ludzi stanowią kilka procent. Biorąc pod uwagę całość nazewnictwa miejskiego ulic i placów, można dostrzec, że toponimów pochodzących od nazw własnych i pospolitych jest prawie tyle samo. W nich zaś wyraźnie przeważają nazwy pochodzące od nazw osobowych, co jest powiązane z ogólnopolską XX-wieczną tendencją do unifikacji nazw, czyli zapożyczeń z innych miast. Ostatnie dziesięciolecie pokazuje jednak przyrost nazw ulic z motywacją częściową, od nazwisk ludzi związanych z Siedlcami. Dawniej znacznie częściej toponimy były powiązane z realiami topograficznymi regionu i to dzięki temu nazwy te w statystyce też zajmują dość wysoką pozycję.

Na pograniczu nazw ulic i nazw terenowych są jeszcze nazwy nadawane przez mieszkańców Siedlec. Czasem nazwy nieoficjalne, jak na przykład ul. *Stodolna*, zyskują miano ulicy urzędowej. Obok wspomnianej ulicy istniała jeszcze druga, *Stodolna z drogą*. Innym przykładem nazw ulic o ograniczonym zakresie funkcjonowania jest ulica *Bożniczna*, znajdująca się przy żydowskiej świątyni, i *Drewniana*, która prawdopodobnie biegła od ul. *Warszawskiej* do ul. *Pięknej* przy *Rynku Drzewnym*³⁰⁸.

W XVII czy XVIII wieku funkcjonowało wiele potocznych określeń ulic, na przykład *idąca Ku Wiatrakowi*, *Ku Sekule*, *Ku Rynkowi*, ulica zwana *Bezimienną*. Są one dziś cennym zbiorem leksykalnym, pokazującym początki siedleckiego nazewnictwa miejskiego. Zatem w toponimii dotyczącej nazw ulic i placów występują nazwy oficjalne i nieoficjalne, nazwy osiedli, jak również nazwy rynków, placów i rond.

Nazwy ulic pod względem strukturalnym są wyrazami złożonymi, składającymi się z członu utożsamiającego ulica (także plac, aleja, gościniec, trakt itp.) oraz z członu odróżniającego, na przykład: *Storczykowa*, *Furmańska*.

Nazwy ulic pod względem gramatycznym nie są jednorodne, dlatego też dla ich uporządkowania została zastosowana klasyfikacja Kwiryny Handke³⁰⁹. Pod względem struktury dzieli ona nazwy ulic i placów na dwie zasadnicze grupy: **bez kreacji formalnojęzykowej**, utworzone na podstawie nazw własnych i pospolitych, i na nazwy **z kreacją formalnojęzykową**, powstałe na drodze przekształceń.

Do pierwszej grupy należą nazwy o postaci przymiotnikowej, na przykład *Cicha*, *Nowa*, i nazwy rzeczownikowe: *Blonie*, *Roskosz*. Do drugiej zaś nazwy sufiksalne z formantami: **-ow-** (*Targowa*, *Akacjowa*), **-sk-** (*Warszawska*, *Żydowska*), **-ck-** (*Strzelecka*, *Łosicka*), **-dzk-** (*Grunwaldzka*), **-n-** (*Polna*, *Graniczna*), **-ń-** (*Żytnia*, *Przechodnia*), **-a** (*Cicha*, *Gospodarcza*), **-an-** (*Ceglana*). Należą tu również nazwy prefiksalne, na przykład *Nadkolejna*, *Podmiejska*, *Niecała*. W dwóch pierwszych strukturę tworzą wyrażenia przyminkowe, w trzeciej: przymiotnik z przeczeniem. W tej grupie znajdują się też nazwy w postaci złożonej: *Starowiejska* – od Starej Wsi, która została wchłonięta przez miasto, zestawienia, na przykład *Koński Rynek*, *Armii Krajowej* (jako zestawienie rzeczownika z przymiotnikiem), *3 Maja*, *22 Lipca* (zestawienie liczebnika z rzeczownikiem) oraz

³⁰⁸ A. Winter, *Dzieje Siedlec...*, op. cit., s. 117.

³⁰⁹ K. Handke, *Polskie nazewnictwo miejskie*, op. cit., s. 60-61.

Bohaterów Getta i Józefa Piłsudskiego (zestawienie rzeczownika z rzeczownikiem). Pod względem fleksyjnym nazwy z kreacją formalnojęzykową często występują w formie dopełniacza, głównie przy nazwach osobowych, na przykład *Tadeusza Czackiego, Generała Józefa Sowińskiego*, formacjach wojskowych: *Fizylierów* i w nazwach pamiątkowych: *Armii Krajowej, 1 Maja*. Niektóre nazwy były przekształcane, na przykład dopełniaczowa forma rzeczownika w liczbie mnogiej (ul. *Storczyków*) została zmieniona na przymiotnikową formę w mianowniku (*Storczykowa*).

Zestawienie typów strukturalnych mikrotoponimów pokazuje przewagę nazw z kreacją onomastyczną (91%) nad nazwami bez tej kreacji (9%). Najbardziej zaś produktywnym typem są zestawienia, będące głównie nazwami od nazw osobowych, stanowiące duży udział pod względem strukturalnym (43%), i derywaty sufiksalne (42%). Reszta nazw stanowi raczej marginalną część tego zbioru.

Aspekt strukturalny nazewnictwa miejskiego najlepiej zilustruje poniższa tabela.

Tab. 4. Typy strukturalne nazw ulic i placów

Typ strukturalny	Liczba nazw	% liczby ogólnej
Nazwy ulic bez kreacji formalnojęzykowej	42	9
<i>Nazwy przymiotnikowe</i>	31	6,5
<i>Nazwy rzeczownikowe</i>	11	2,5
Nazwy ulic z kreacją formalnojęzykową	433	91
<i>Derywaty sufiksalne</i>	199	42
<i>Derywaty prefiksально-sufiksalne</i>	5	1
<i>Derywaty fleksyjne</i>	18	3,8
<i>Nazwy złożone</i>	4	1
<i>Zestawienia</i>	206	43
<i>Skrótownce</i>	1	0,2

Źródło: opracowanie własne

Fot. 10. Siedlce. Pałac Biskupi (dawniej siedziba wydziału kultury Urzędu Miejskiego, Urzędu Stanu Cywilnego, Podlaskiego Zespołu Szkół Artystycznych, obecnie mieści się tu Rektorat Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego).

Wyd. Fot. B. Sadowski, Siedlce [ok. 1926 r., nr negat. 9287]. Sygn. 31

Fot. 11. Siedlce. Dzwonnica (widok od ul. Piłsudskiego).

Wyd. Fot. B. Sadowski, Siedlce [ok. 1926 r., nr negat. 9279]. Sygn. 45

IV. Siedleckie nazwy terenowe oraz nazwy miejskich obiektów kultury

1. Nazwy terenowe Siedlec

Zgromadzony materiał zawiera 140 nazw terenowych, do których należą nazwy akwenów, lasów, pól, łąk, uroczysk i obrzeży umownych miasta, zwanych rogatkami.

Zgodnie z tendencjami mazowieckimi najstarsze nazwy terenowe były ściśle związane z wyrazami pospolitymi, głównie z terminami topograficznymi, odpowiadającymi semantycznie stałym realiom terenowym. W Siedlcach występują nazwy związane z ukształtowaniem terenu, rodzajem gleb czy z tutejszą fauną i florą. Niektóre nawiązują do nazw miejscowych i osobowych. Zgromadzone nazwy pochodzą głównie z opracowania A. Wintera (oznaczone literą W), ankiet zebranych od mieszkańców Siedlec (oznaczone literą A) i hipotek archiwalnych (oznaczone literą H). Dodatkowe źródła są ujęte w przypisach przy nazwach. W załączniku znajduje się wstępny podział na grupy nazw terenowych.

Klasyfikacja szczegółowa została oparta na podziale zaproponowanym przez Marię Biolik³¹⁰. Trzeba jednak przyznać, że niekiedy trudno jest zaklasyfikować daną nazwę, zwłaszcza w przypadku nazw prymarnych i sekundarnych. Jeśli idzie o nazwy historyczne, nigdy nie ma pewności, czy w momencie jej powstania używany był wyraz pospolity, czy zaczął on już funkcjonować jako nazwa terenowa. Czasem nawet całe grupy nazw nie mają jasnej motywacji i trudno jest ustalić ich strukturę. Są to w dużej mierze nazwy w liczbie mnogiej, na przykład *Bielany*, *Brzeziny*, *Glinki*. Pluralność może być cechą odróżniającą te nazwy od wyrazów pospolitych. W pracy ujmę je jednak w grupie nazw prymarnych.

³¹⁰ M. Biolik, *Mikrotoponimia byłego powiatu ostródzkiego*, op. cit.; podział ten omawiam w teoretycznej części mojej pracy.

Powyższą klasyfikację wzbogacę też klasyfikacją semantyczną Roberta Mrózka³¹¹, który na przykład nazwy z motywacją topograficzną podzielił na charakteryzujące (na przykład właściwości gleby, wielkość i kształt obiektów, barwy) i lokalizujące. Oprócz tego są nazwy z motywacją kulturową, przynależnościową, metaforyczną i sytuacyjno-okolicznościową.

1.1. Nazwy topograficzne

W Siedlcach nazwy te stanowią liczną grupę. Informują nas przede wszystkim o ukształtowaniu terenu i środowisku fauny i flory. Ich uzasadnieniem są naturalne warunki terenowe, zatem mieszkańcy przy nadaniu nazwy brali pod uwagę charakterystykę miejsca.

Według klasyfikacji semantycznej Mrózka nazwy z motywacją topograficzną można podzielić na:

- **nazwy charakteryzujące:**
 - rodzajowe zróżnicowanie w charakterze topograficznym: *Staw, Stawiska, Stawy, Wodospad, Wylewy, Zdrój*;
 - właściwości podłoża, gleby: *Białe Glinki, Bielany, Błonie, Glinianki, Glinki, Męcina, Mokradła, Ogrody Błotne, Staw Suchy, W Głębokim Kącie, Żwirowisko*;
 - wielkość i kształt obiektu: *Prężynia, Wielki Dół, Zakule*;
 - odwołanie do barwy: *Białe Glinki, Bielany*;
 - związane z florą i fauną: *Aleja Kasztanowa, Gaj, Grabina, Gołobórz, Gęsi Borek, Lasek Brzozowy, Muchawka, Podborzec, Podolszynie, Tłuściec, Wodokaczki, Wrzoski, Żabi Dół, Żurawiniec, Żytnia*;
- **nazwy lokalizujące:** *Las Sekuła, Lasek na Podsekule, Laski na Sekule, Lasy Opolskie, Sadowka na Błoni, Skwer przy Jacku, Stawek w Błoni, Stocki Las, Rogatka Starowiejska, Rogatka Warszawska, Rogatka Zbuczyńska (Rogatka Zbudzka), Rogatka Żelkowska.*

³¹¹ R. Mrózek, *System mikrotoponimiczny Śląska Cieszyńskiego...*, op. cit., s. 135-146. Klasyfikacja znajduje się też w części teoretycznej pracy.

Według klasyfikacji strukturalnej S. Rosponda³¹² wyróżniamy:

1. **Nazwy prymarne** – do tej grupy należą nazwy równe wyrazom pospolitym, czyli nazwy niederywowane, utworzone bez prefiksacji czy sufiksacji, czyli o formancie zerowym. Nazwami prymarnymi są również nazwy równe gwarowym wyrazom pospolitym. Wśród topograficznych nazw prymarnych Siedlec można wyróżnić:
 - Nazwy rzeczownikowe tworzone od:
 - apelatywnej bazy lądowej w formie liczby pojedynczej, na przykład *Błonie*, oraz w formie liczby mnogiej, na przykład: *polana Bielany, Gaj, Glinki*;
 - apelatywnej bazy wodnej w formie liczby pojedynczej, na przykład *Muchawka, Staw, Stawiska, Wodospad, Zakule, Zdrój, Żytia*, i w formie liczby mnogiej: *Mokradła, Stawy, Wylewy*;
 - Nazwy przymiotnikowe – w tym materiale nie występują.
2. **Nazwy sekundarne** – według Rosponda³¹³ nazwy sekundarne to nazwy derywowane, czyli utworzone przy pomocy różnych prefiksów i sufiksów, a czasem za pomocą derywacji wstecznej, czyli fleksyjnej. Można te nazwy podzielić na następujące grupy:
 - nazwy pochodzące od apelatywnej bazy lądowej z sufiksami:
 - -nki: *Glinianki*,
 - -ynia: *Prężynia*,
 - -sk-: *Żwirowisko*,
 - nazwy pochodzące od apelatywnej bazy wodnej z sufiksem: -a-, na przykład *Męcina*,
 - nazwy pochodzące od apelatywnej bazy przyrodniczej z sufiksem:
 - -in-: *Brzeziny, Grabina*,
 - -ie: *Dropie*,
 - -ec: *Tłuściec*³¹⁴,
 - -sk-: *Wrzoski*,
 - -iniec: *Żurawiniec*.

³¹² S. Rospond, *Klasyfikacja...*, op. cit., s. 34.

³¹³ Ibidem.

³¹⁴ Nazwa ta pochodzi z XV wieku, ale na pewno była używana i później przez mieszkańców, tym bardziej że istnieje wieś o tej nazwie.

3. Nazwy komponowane – należą do tej grupy nazwy w formie zestawień słowotwórczych i zrostów. Zestawienia są najczęściej dwuskładnikowe, głównie jako połączenie przymiotnika z rzeczownikiem, w których członem utożsamiającym jest często rzeczownik pospolity z zakresu terminologii topograficznej, na przykład las, dół, kąt. Ze względu na charakter członu odróżniającego można wyodrębnić tu następujące nazwy:

- człon pierwszy jest przymiotnikiem i:
 - informuje o kształcie, charakterystyce miejsca: *Białe Glinki*, *Wielki Dół*;
 - jest utworzony od bazy zwierzęcej: *Gęsi Borek*, *Żabi Dolek*;
 - informuje o położeniu: *Stocki Las*;
- człon pierwszy jest rzeczownikiem, a człon drugi:
 - informuje o charakterystyce topograficznej terenu: *Ogrody Błotne*, *Staw Suchy*;
 - pochodzi od nazwy miejscowej: *Las Sekuła*, *Lasek na Podsekule*, *Laski na Sekule*, *Sadzawka na Błoniu*, *Stawek w Błoniu*, *Rogatka Starowiejska*, *Rogatka Warszawska*, *Rogatka Zbuczyńska*, *Rogatka Zbudzka*, *Rogatka Żelkowska*;
 - jest przymiotnikiem: *Aleja Kasztanowa*, *Lasek Brzozowy*, *Lasy Opolskie*;
- zestawienie słowotwórcze z pierwszym członem przyimkowym: *Skwer przy Jacku*, *W Głębokim Kącie*;
- złożenia: *Gołobórz*, *Wodokaczki*.

1.2. Nazwy relacyjne

Do nazw relacyjnych zalicza się nazwy terenowe utworzone od innych toponimów. Najczęściej są powiązane z nazwami topograficznymi. W Siedlcach istnieje kilka takich nazw. Niektóre są jednoczłonowymi strukturami z prefiksem **za-**, na przykład *Zapańskie*, uroczysko *Zaognudzie*, *Zaokopie*; z prefiksem **pod-**, na przykład *pola Podmęcinie*, *Podolszynie*, *Pod Olszyną*, *Podolszyniec*, *Podborzec*, *Podgrabianowice*.

Reszta tworzy zbiór nazw lokalizujących obiekt nowy względem już istniejącego obiektu terenowego: *pole Za Miastem*, *Rów za Błoniem*, *Łąka za Starą Wsią*, *Pole przy Trakcie Mordzkim*, *Pole za Glinkami*, *Pola Zaogrodzie*, *Podleśna Droga*, *Plac po Zniesionym Wale Okopowym*.

Do tej grupy zaliczyłam jeszcze nazwy terenowe utworzone w relacji do obiektów: *Plac Palacowy, Plac pod Jatkami, Plac Stodolny, Plac Teatralny*.

1.3. Nazwy dzierżawcze

Nazwy dzierżawcze to nazwy utworzone od nazw osobowych. Bardzo często mówią one o tym, że dany obiekt należy do człowieka, od którego imienia czy nazwiska pochodzi nazwa. Według klasyfikacji semantycznej są to nazwy z **motywacją przynależnościową**.

1. Nazwy sekundarne – pod względem strukturalnym wyróżnia się nazwy odimienne: *Aleksandria, Aleksandrów, Aleksandrowo, Helenka*, z których trzy pierwsze zostały utworzone od dawnej właścicielki Siedlec, Aleksandry Ogińskiej, a dotyczą parku sentymentalnego, który stworzyła. Ostatnia nazwa dotyczy strumyka przepływającego niedaleko Stoku Lackiego.

Dalej występuje nazwa: *Staszniczka*, pochodząca od apelatywu imiennego: Staszek. Następna nazwa dotyczy uroczyska *Podgrabianowice* znajdującego się niedaleko miejscowości Grabianów. Utworzona jest za pomocą sufiksu paradygmatycznego **-ice**, od wyrażenia syntaktycznego pod Grabianowem.

2. Nazwy komponowane – wśród nazw dzierżawczych w tej części występują nazwy:

- z pierwszym członem przymiotnikowym, na przykład *Pegeerowskie Pola*;
- z pierwszym członem rzeczownikowym – jest to najliczniejsza grupa. Najczęściej pierwszy element jest nazwą pospolitą: dołek, grunt, pole, łąka, ogród, a człon drugi jest albo nazwą własną (konkretnej osoby), albo pochodzi od nazwań grup ludzi: *Dolek Szostka, Grunty Cegielni Miejskiej, Grunty Donacji, Grunty Plebańskie, Grunty Wójtowskie, Grunty Zegarmistrzowskie, Pola Górskiego, Pole Makowskiego, Pola Probostwa, Pole Wrzoski, Łąki Księżę, Łąka Skarbowa, Łąka Wójtowska, Łąki Pniewskiego, Pastewnik Dworski, Pastwisko Miejskie, Ogrody Miejskie za Stawem, Ogrody Uziebłów i Bema, Park Miejski, Park Ogińskich, Koszary Straży Ogniowej, Lotnisko na Popegeerowskich Polach, Włóki Wójtowskie*;

- przyimkowe – znajduje się tu nazwa z przyimkiem **na**: *Na Adamczyka*, która wynika z zastosowania elipsy do wyrażenia: iść na miejsce związane z Adamczykiem nad rzeką Muchawką. Od mieszkańców Siedlec dowiedziałam się, że w ten sposób oznaczane były miejsca kąpielisk, które dana osoba odkryła lub miała tam jakieś zdarzenie, na przykład wypadek.

1.4. Nazwy kulturowe

Do nazw kulturowych zalicza się nazwy związane z działalnością człowieka zarówno w dziedzinie kultury materialnej, jak i duchowej. Podstawą są tu nazwy pospolite oznaczające przedmioty i czynności wynikające z kulturowej aktywności człowieka. Mówią one o rolnictwie, budownictwie, komunikacji, jak również o życiu duchowym i społecznym człowieka.

Nazwy te mają motywację kulturową, a dzieli się je pod względem semantycznym na te z *motywacją materialną* i te z *motywacją niematerialną*.

Pod względem strukturalnym zaś można je podzielić na:

- 1. Nazwy prymarne** – w tej grupie można wyróżnić nazwy:
 - związane w kulturą rolną: *Patoki, Poświętne, Ryza, Wygon, Zalew*;
 - związane z kulturą materialną: *Beczka, Grota, Karier, Wiadukt*;
- 2. Nazwy sekundarne** – występują tu nazwy związane z obiektami kultury materialnej: *Stodolne, Podzamcze*, z kulturą leśną i rolną: *Gorzach, Zaokopie*, i związane z wojskowością: *Poligonowe*. Zastosowano tu sufiksy: **-n-**, na przykład *Stodolne*, **-ach-**, na przykład *Gorzach*, **-ow-**, na przykład *Poligonowe*, oraz prefiksy **pod-** i **za-**.
- 3. Nazwy komponowane** – wśród nazw komponowanych wyróżnić należy:
 - nazwy z pierwszym członem przymiotnikowym: *Diabelski Dolek, Dolek Marynarski, Nowy Park, Nowe Siedlce, Podziemne Przejście, Stary Park*;
 - nazwy z pierwszym członem rzeczownikowym: *Most Garwoliński, Most Kolejowy, Most Łukowski, Most Warszawski, Ogród Włoski, Plac Pofolwarczny, Plac Projektowany, Postój Dorożek, Rów Śmierdzący, Skład Węgla, Wały Ziemne*;
 - złożenia i zrosty: *Gęsiborek, Starowieś*.

Pod względem semantycznym mogą jeszcze wystąpić nazwy z **motywacją metaforyczną**. Zaliczyć by do nich trzeba nazwę uroczyska *Bębenek* czy *Diabelski Dolek* i nazwy z **motywacją sytuacyjno-okolicznościową**, na przykład *Gęsi Borek*. Nazwa ta określa dzielnicę biednych Żydów, którzy tu wypasali gęsi. Brak jednoznacznej klasyfikacji, głównie w przypadku nazw kulturowych, wynika z niejasnej czasem motywacji nazwy, która jest trudna do ustalenia.

1.5. Nazwy niejasne i dwuznaczne

Do tego zbioru zaliczyłam kilka nazw, na przykład *Goździk*. Mogło to być nazwisko właściciela i nazwę należałoby zakwalifikować do dzierżawczych, czyli przynależnościowych. Rysuje się jednak i inna hipoteza, według której należałoby doszukiwać się etymologii w wyrazie *gozd* (zdrobniale *goździk*), czyli ‘mały las’. Wtedy wyraz miałby motywację topograficzną charakteryzującą. Podobnie z nazwą *Karpatki* (zob. w *Słowniku nazw terenowych*) czy *Sekula*.

Niejasne jest pochodzenie nazw: *Dęśnik*, *Wązbiny*, które zostały odnalezione w *Protokole Rewizora Generalnego Pomiarów* Wojciecha Niemyskiego z 1841 roku, i *Bębenek*, nazwy uroczyska³¹⁵. Być może pierwsza nazwa wywodzi się od gwarowego *dęznik* ‘mężczyzna silny, mocny’ i wtedy byłaby to nazwa metaforyczna. *Jeziorek* natomiast wytaczał granice łąk przy Starej Wsi, a oznacza nazwę pola lub uroczyska. Nazwa jest dwuznaczna i może pochodzić od apelatywu *jeziro*, stanowiąc nazwę topograficzną charakteryzującą, albo od nazwiska: *Jeziorek*. W takim przypadku nazwa byłaby dzierżawcza, przynależna do właściciela tak nazwanego.

2. Podsumowanie

W Siedlcach nazwy terenowe cechują się realną motywacją nazwotwórczą. Przy nazywaniu miejsc mieszkańcy szukali uzasadnienia w realiach topograficznych, dzierżawczych, kulturowych czy relacyjnych danego terenu. Są one silnie związane z grupą nazw pospolitych, na przykład lasy,

³¹⁵ Z dokumentu *Hipoteki siedleckiej*, nr hip. 349 I z 1806 roku.

doły, grunty, łąki. Nazwy terenowe często sugerują ukształtowanie terenu, rodzaj gleby, szatę roślinną i zwierzęcą, jak również cechy obiektów kultury, które na nich występują. Także kultura materialna ma wpływ na to nazewnictwo, gdy odnosi się do mostów, dróg czy miejscowości.

Wśród nazw terenowych dominują nazwy topograficzne. Stanowią one 35% wszystkich nazw. Wiele nazw zalicza się zarówno do nazw dzierżawczych, jak i kulturowych. Najmniej jest nazw relacyjnych, stanowią 15%. Pod względem strukturalnym najwięcej jest nazw komponowanych. Przypuszczalnie wynika to z większej dbałości o stronę komunikacyjną danej nazwy, która poprzez wprowadzenie kilku członów określających daje pełniejszy obraz położenia danego miejsca. Jednocześnie może to świadczyć także o tym, że proces tworzenia się tych nazw jest jeszcze słabo rozwinięty, gdyż niewiele prymarnych nazw jest dla wszystkich czytelnymi. Wiązać się to może niewątpliwie z miejskim układem przestrzennym i bogactwem nazw ulic Siedlec. Przewaga nazw komponowanych może sugerować, że nazwy terenowe są rzadko używane przez mało liczne grupy mieszkańców. Uważam jednak, że mimo wszystko są one bardzo ciekawe i badania naukowe nad nimi warto kontynuować. Podział nazw terenowych i ich procentowy udział w ogólnej liczbie nazw prezentuje tabela 5.

Tab. 5. Podział nazw terenowych

Typ semantyczno-strukturalny	Liczba nazw	%
<i>Nazwy topograficzne</i>	48	35%
<i>Nazwy dzierżawcze</i>	31	22%
<i>Nazwy kulturowe</i>	33	23%
<i>Nazwy relacyjne</i>	21	15%
<i>Nazwy niejasne i dwuznaczne</i>	7	5%

Źródło: opracowanie własne

Pod względem budowy nazwy terenowe są bardzo podobne do wyrazów pospolitych, choć ich zróżnicowanie słowotwórcze jest duże, także jeżeli chodzi o udział formantów.

Fot. 12. Siedlce. Fussgängerbrücke an der Eisenbahn. Most kolejowy [ok. 1915 r., wyretuszowano – brak słupa]. Nakład fot. A. Gancwol w Siedlcach. Sygn. 36

Fot. 13. Siedlce. Neue Kirche. Nowy Kościół (Parafia Katedralna pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny, widok od strony północno-zachodniej). Nakład fot. A. Gancwol w Siedlcach [ok. 1915 r., z negat. ok. 1912 r.]. Sygn. 39

Fot. 14. Siedlce. Kaplica Ks. Ogińskich (widok od ul. Starowiejskiej; w podziemiach kaplicy spoczęła trumna z ks. Aleksandrą Ogińską, zm. 28 VIII 1798 r.). Wyd. Fot. B. Sadowski, Siedlce [ok. 1926 r., nr negat. 9284]. Sygn. 42

Fot. 15. Siedlce. Operation in Polnischem Krankenhaus. Operacja w Szpitalu Polskim (Miejskim NMP, w środku z wąsami – dyrektor szpitala dr Eugeniusz Wiszniewski, obok jego zastępca dr Hilary Ostrowski i ordynator Maria Rytel – bez nakrycia głowy). Sygn. 36

Fot. 16. Siedlce. Ulica Warszawska (obecnie ul. Piłsudskiego, widok w stronę wschodnią, zdjęcie wykonane na wysokości gmachu Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego).
Nakład księgarni J. Brodzińskiej [przed 1905 r.]. Sygn. 8

3. Nazwy miejskich obiektów kultury w Siedlcach

W nazewnictwie siedleckim występuje duża różnorodność grup nazw obiektów kulturowych, wytworów jednostkowych lub seryjnych pracy ludzkiej. Są to na przykład nazwy młynów, świątyń, cmentarzy, nazwy kamienic czy zakładów pracy. Nie zostały tu uwzględnione wszystkie nazwy tego typu, lecz tylko te składniki, które są ściśle powiązane z toponimią. Chrematonimy tylko w części są punktami orientacyjnymi w przestrzeni miejskiej, tylko nieliczne są istotne dla rozważań o nazewnictwie Siedlec.

Niezwykłe interesujące są historyczne nazwy niektórych młynów. Większość z nich to nazwy dzierżawcze, powstałe od nazwiska właściciela, na przykład *Młyn Parowy Lewina i Domańskiego*, oraz nazwy topograficzne lokalizujące, na przykład *Młyn na Rzece Żytnia* (zobacz w *Aneksie: Klasyfikacja miejskich obiektów kultury*). Ciekawe wydaje się pochodzenie nazw: *Młyny Wodne Jerzmów i Wymyśle*. Pierwsza prawdopodobnie powstała od imienia Jeremi (Jeremiasz) i ma motywację przynależnościową, druga zaś pochodzi zapewne od słowa *wymysł*, czyli 'zbytek'. Widać zatem w tej nazwie wyrafinowaną pomysłowość w konstrukcji nazwy kulturowej z motywacją niematerialną. Interesująca wydaje się też nazwa *Wiatrak Holenderski*, która sugeruje, iż pochodził on z innego kraju lub był zrobiony na wzór holenderski.

Warto przyjrzeć się zastępczym, potocznym nazwom, używanym przez mieszkańców dla lepszego rozeznania przestrzennego. Powszechnie zwroty *Przy Chemii*, *przy Szpitalu Miejskim*, *przy św. Duchu* są powszechnie stosowane zamiast nazwy ulicy. Jedną z nazw budowli kultury jest *Siedlecki Ratusz*. Nie każdy jednak przybysz może rozumieć, dlaczego powszechnie jest on nazywany *Jackiem*. Nazwa wiąże się z legendą, według której poddany Aleksandry Ogińskiej, właścicielki Siedlec, miał pozować do wieńczącej wieżę ratuszową rzeźby Atlasa dźwigającego kulę ziemską. Ta nazwa nieoficjalna jest tak silnie zakorzeniona w społeczności, że od dziesięcioleci wypiera z użycia nazwę właściwą z nadania. Przez krótki czas, gdy istniał drugi ratusz, ten pierwszy nazywano czasem *Starym Ratuszem*.

Są też i inne, wyraźnie rozpoznawane dawne obiekty kultury, na przykład *Kaplica Dworska*, *Dom Ludowy*, *Teatr Miejski*, *Hala Targowa* czy stare *Więzienie*, które pobudowano na obrzeżach miasta, a z czasem,

ku zgorszeniu przyjezdnych, znalazło się w jego centrum. Dodatkowo z badania ankietowego, przeprowadzonego ze starszymi mieszkańcami miasta, można dowiedzieć się o *Łażniach Miejskich przy Świętojańskiej*, *Łażni Kolejowej*, jak również o *Pałacyku Myśliwskim*, znajdującym się w sadzie owocowym niedaleko mleczarni przy ul. *Kazimierzowskiej*, czy o *Domu Harcerza*. Nazwy te są najczęściej zestawieniami, w których człon określający informuje nas o przynależności.

Należy wspomnieć jeszcze o *Wójtowiznie*, dawnej nazwie oficyny pałacowej Ogińskich, która jest nazwą dzierżawczą, sugerującą przynależność do wójta. Widać w budowie nazwy związki z polszczyzną kresową północno-wschodnią. Dowodem jest specyficzny sufix, charakterystyczny dla tych terenów: *-owizna* (*Wójtowizna*). Do nazw obiektów kultury należą też pomniki. Wszyscy ankietowani wymieniali: *Bramę z Dzwonnicą*, nikt zaś nie wspomniał *Kolumny Toskańskiej*. Zwrócę jeszcze uwagę na nieoficjalną nazwę rzeźb *Adama i Ewy*, znajdujących się obok Muzeum Regionalnego. Nawiązuje ona do postaci biblijnych i jest zestawieniem słowotwórczym.

Ciekawe jest, że powyższe obiekty kultury mają znacznie większą wymowę niż pozostałe i przywołują pewne emocje, zachowania u mieszkańców. Dzieje się tak w przypadku pomników upamiętniających poległych, ale i tych okolicznościowych, na przykład komunistycznych: *Pomnik Przyjaźni Polsko-Radzieckiej*, zwany *Ruskim Pomnikiem*, czy pomnik *Braterstwa Broni*. Nazwy kulturowe to także nazwy domów i kamienic. Nazwy dawnych i dzisiejszych hoteli wyróżniają się dzierżawczością, na przykład *Wiktoria*, *Hetman*, lub są nazwami lokalizującymi, na przykład *Podlaski*. Nazwy kamienic zaś często nawiązują do nazw przyrodniczych: *Pod Orłem*, *Pod Łabędziem*, *Pod Jeleniem*, *Pod Bocianem*.

Największa różnorodność występuje wśród nazw zakładów pracy. Wielu mieszkańców potwierdzało znajomość lokalizacji: *Rzeźni przy Samuliku*, sklepu z butami, tzw. *U Bata*, *Apteki przy Pięknej* czy *Szewca Kamińskiego*³¹⁶.

Zaskakująca może wydać się potoczna nazwa sklepu *Atlas*. Dawniej nazywano go *Pawilonem* lub *Bunkrem*. Są to nazwy kulturowe. *Atlas* nawiązuje do postaci z dawnych wierzeń, przedstawia mężczyznę dźwigającego kulę ziemską. Ostatnia nazwa przywołuje budowlę wojskową, schron, co wynika z masywnej konstrukcji sklepu.

³¹⁶ Powyższe nazwy są zapisane od wielkich liter, gdyż potraktowałam je jako nazwy własne.

Do nazw obiektów kulturowych zalicza się także nazwy kin. Są to najczęściej nazwy metaforyczne lub kulturowe, na przykład: *Słońce*, *Bajka*, *Sojusz*, *Odrodzenie*. W przypadku kina *Światowit* nazwa pochodzi od słowiańskiego imienia. Zatem jest to nazwa dzierżawcza prymarna. Natomiast: *Podlasie*, *Centrum Kultury*, *Helios*, *przy galerii (handlowej)*, *przy Nowym Kinie*, *przy Medice*, *przy Salusie (przychodnia)* pokazują ich lokalizację.

Omówione chrematonimy to tylko niewielki wycinek siedleckiej toponimii. Celem było zasygnalizowanie różnorodności nazw od obiektów kultury, które pośrednio mają swój udział w tworzeniu nazewnictwa miejskiego.

V. Porównanie tendencji nazewnictwa miejskiego Siedlec i Cambridge

W celu porównania tendencji nazewniczych polskich i europejskich zostało wybrane miasto Cambridge. Przesłanek za takim wyborem jest kilka. Oprócz licznych podróży, które odbyłam do Cambridge podczas pobytu w Wielkiej Brytanii, na moją decyzję wpływ miała również ciekawość i chęć porównania obu miast, trochę podobnych do siebie. Otóż Siedlce i Cambridge są miasteczkami położonymi we wschodnich częściach krajów. W obu znajdują się uczelnie wyższe. Oczywiście w mieście angielskim wpływy są silniej zarysowane, co wynika z wielowiekowej historii powiązania jej z dziejami miejscowości (zobacz w *Załączniku* materiał o Cambridge ze szczególnym uwzględnieniem nazw ulic). Obie aglomeracje mają też podobną liczbę mieszkańców: Siedlce niecałe osiemdziesiąt tysięcy, a Cambridge – około sto tysięcy.

Do pracy dołączonych jest też kilka planów miasta Cambridge, aby można było zapoznać się z rozwojem przestrzennym i nazewnictwem angielskiego miasta i porównać Siedlce i Cambridge w XIX wieku.

Miasto Cambridge wyrosło z dwóch małych centrów: *Castle Street* i terenu koło *St Bene't's Church*, gdzie przetrwało kilka średniowiecznych nazw wzdłuż *Mill Road*, te zaś wplotły się w nazwy współczesne. W Cambridge można zauważyć pierścień obudowujący nowszą część miasta. Tworzą go: *Bradmore*, *Queen Edith*, *Hall Farm*, *Manor Farm*, *Elfreda Farm* i *Grange Road*. Cambridge ma też niepokazaną na mapach, ale dobrze znaną „gardziel”³¹⁷.

³¹⁷ Na podstawie informacji ze *Wstępu* do: R. Gray, D. Stubbings, *Cambridge Street – Names. Their Origins and Associations*, Cambridge 2000, s. VIII-XIX, oraz C. Biggs i J. Durrant, *Memories of Abbey and East Barnwell*, Cambridge 2002, s. 9. Istnieje *Cut Throat Lane* – czyli Ścieżka podcięcia gardła. Znajdowało się tu lotnisko w pobliżu potoku Coldham na dole pasa *Cut Throat*. Teraz pozostaje tylko tor prowadzący do trawiastego pasa; to jest *Cut Throat Lane*. Lotnisko zostało przeniesione.

Siedlce nie mogą się pochwalić pamięcią o czasach rzymskich wpisanych w historię miasta i nazewnictwa tak jak Cambridge, gdyż początki datuje się dopiero na 1448 rok. Polskie miasto powstało obok wsi: Stara Wieś, którą z czasem miasto wchłonęło.

W średniowieczu zarówno w Anglii, jak i Polsce nadawano nazwy miejskie od zawodów, które z czasem zaczęły przekształcać się w nazwy personalne, od konkretnej osoby. Wśród nich, głównie na mapach XIX-wiecznych Cambridge, można znaleźć nazwy nieprzyzwoite i humorystyczne, na przykład ulica:

Bandy Leg Walk (od krzywej, koślawej nogi) → *Lady Margaret* (*Margaret Road*);

Penny Farthing Lane (od nazwy bicykla, roweru z wielkim przednim kołem lub od groszowej alejki) → *Botolph Lane*;

Sedley Taylor Road → *Tiddly Sailor Road* (potoczne określenie pijanego żeglarza);

Stourbridge powstała z przemianowania dźwiękowego: *Sturbitch* (*stur* – nieugięta, *bitch* – suka).

Interesująca wydaje się *Kettle's Yard* – nazwa utworzona od nazwy galerii, czy ulica *Gielly zbożowej*. Wyróżnia się też nazwa złożona: *Whitehouse* (biały dom), ulica *Guidhall* (hala cechu, stowarzyszenia lub ratusz) oraz ulica *Strageways*, powstała od nazwy laboratorium, którego patronem jest naukowiec o tym nazwisku. Dość dziwną nazwą jest także *Mantyl*, oznaczająca gatunek małpy.

Cambridge, w porównaniu z innymi miastami Wielkiej Brytanii, nie ma w nazewnictwie miejskim wielu zmian fonetycznych, ale stara nazwa *Hore Hill* (brudne, plugawe miejsce – mogło być związane z paniami lekkich obyczajów) była nazywana dyskretniej *Hare Hill* (*Zajęczym Wzgórzem*).

Tak jaskrawe kulturowo tendencje nazewnictwa nie są znane Siedlcom. Warto jednak docenić mieszkańców Cambridge za śmiałość wyrażania myśli i za radykalne posunięcia w celu poszukiwania nowych rozwiązań.

Nagromadzenie nazw ulic od nazw regionalnych można znaleźć w jednej dzielnicy: *Oxford Street*, *Richmond*, *Canterbury*, *Windsor*. Stanowią one turystyczną ozdobę miasta. Jednocześnie unika się nazw obcego pochodzenia, choć zdarzają się wyjątki, na przykład *Portugal Street*. Czasem nazwy dublują się z tymi, które występują w innych regionach kraju,

na przykład na terenach Szkocji, są to między innymi: *Madras*, *Kimberley*, *Pretoria*, *Banff* i *Callander*, *Bulstrode* i *Hedgerley*, które są nazwami ulic wziętymi z nazw wsi hrabstwa. Świadczy o tym fakt, że w Cambridge stoi dom *Hedgerley House* należący do rodziny historycznie powiązanej ze wsią.

Pod wpływem średniowiecznego ruchu, podobnie jak w Polsce, miasteczka były siedzibami rodów (budowano w nich dwory szlacheckie), które wpływały na rozwój miasta i jego nazewnictwo. Cambridge ma ulice utworzone od takich miejscowości jak: *Arundel*, *Cliveden*, *Warwick*, a ich sąsiedztwo sugeruje, że zostały nazwane przez jedną osobę, w tym samym czasie³¹⁸. Siedlce mogłyby być zatem zaczątkiem takiej ulicy, gdyż były miastem prywatnym, należącym do rodu Ogińskich. Same jednak też, tak jak w Cambridge, nazywało swoje ulice od nazw folwarków czy małych miejscowości, na przykład dwór Romanówka, Stara Wieś, czy wieś Piaski Zamiejskie.

Do 1971 roku w Cambridge funkcjonowały określenia ulicy jako *street* i *terrace* (od londyńskiego *Carlton House Terrace*). Później można było zaobserwować w Anglii zjawisko zastępowania wyrazu *street*. Wynikało to z negatywnych konotacji tego słowa z ulicą robotniczą, rejonem w centrum miasta zamieszkiwanym przez ubogich. Mieszkańcy wymyślali więc bardziej osobliwe nazwy zastępujące słowo 'ulica', na przykład *uliczka*, *droga* lub *zaulek*, *aleja*. Dzięki nowym zastosowaniom w nazewnictwie miejskim, przy wypowiedaniu nowych form, w świadomości Anglików wytwarzał się nowy obraz: zadbanej dzielnicy z willami, a nie starych szeregowych bliźniaków zamieszkiwanych przez pracowników najemnych. Trwało to jednak niedługo, gdyż klasa robotnicza musiała się przenieść na przedmieścia: *Arbury*, *King's Hedges*, *Cherry Hinton* pod wpływem zwiększającej się w centrum Cambridge liczby profesjonalistów, którzy musieli być bardziej dyspozycyjni dla firm. W ten sposób nowa grupa zawodowa zamieszkiwała ulice: *street* i znowu nazwa zmieniała swe nacechowanie, gdyż nie brzmiała już negatywnie. Zatem cel wprowadzenia rozróżnień na bogatych i biednych nie powiódł się i w dzisiejszym Cambridge *street* i *lanes* są względnie semantycznie neutralne³¹⁹.

Na tworzenie nazw ulic duży wpływ miał uniwersytet w Cambridge. Świadczą o tym nazwy specjalne w regionie, na przykład *Trumpington*

³¹⁸ Ibidem.

³¹⁹ Ibidem, s. XI-XII.

Road, Coleridge Road, Grange Road, Newnham i Huntingdon Road. Każdy *college* ma swój mały udział w dziejach miasta i jego nazewnictwie (patroni, absolwenci lub profesorowie). Wystarczy zajrzeć do klasyfikacji nazw ulic Cambridge (zobacz w *Załączniku*), aby się o tym przekonać. Jest to interesująca tendencja nazewnicza w niewielkim jeszcze stopniu wykorzystana w toponimii Siedlec, choć na początku XXI wieku również w polskim mieście nastąpił znaczny wzrost nazw z motywacją częściową, który miał na celu upamiętnienie postaci związanych bezpośrednio z Siedlcami.

W obu miastach występuje zbiór odosobowy, upamiętniający uhonorowanych wojskowych. Te nazwy dominują głównie wzdłuż ulicy *Campin Road*, a w Siedlcach na osiedlu *Nowe Siedlce*. Niecodzienne jest natomiast występowanie nazw miejscowych anglosaskich obok nazw rzymskich (*Queen Edith i Minerva Way*), co ma miejsce w Cambridge. Występują również nazwy związane z życiem dworskim, obejmujące jedną dzielnicę: *Brunswick*. Występują tu ulice: *Gorge IV, Regent, Caroline, Coronation, Bentinck*. Są też nazwy upamiętniające wydarzenia historyczne, na przykład bitwę o niepodległość: *Trafalgar*, postaci, na przykład *Nelson i Wellington*, choć brak ulic innych ważnych osobistości.

Występują również nazwy, których patronami są budowniczowie pochodzący z Cambridge lub przyczyniający się do rozwoju miasta, na przykład *Kelsey i Kerridge*. Niespotykane w Siedlcach jest nazywanie ulic przy uwzględnieniu innych okoliczności, wynikających na przykład z uczczenia inżynierów. Występuje na przykład ulica *Kendal Way* – od nazwy miejsca, skąd przybyli budowniczowie, czy *Purbeck Road* – od rodzaju marmuru wydobywanego z kamieniołomu koło Corfe. Inna natomiast ulica (*Catherine*) przypomina nawet imię żony budowniczego Herberta³²⁰.

Nazwy od postaci kobiecych są rzadko stosowane w obu miastach. Nie ma na przykład ulicy *Princess Anne (Księżnej Anny)*³²¹, chociaż jest ulica *Prince William (Księcia Williama)*.

Wiele nazw ulic w Cambridge nosi imiona świętych, te zaś są często nazwami pobliskich kościołów pod wezwaniem danego patrona. W Siedlcach jest tylko kilka nazw z tej grupy, na przykład *Świętojańska* czy *Floriańska*. Choć jest ich znacznie mniej, nie znajdują się przy nich budowle kościelne ku czci danej osoby konsekrowanej. Różnicę można też dostrzec w przypadku śmiałych tendencji nazewniczych dla nazw obiektów kultury,

³²⁰ Ibidem, s. 89.

³²¹ Ibidem, s. XI.

czyli na przykład *Chrystusowe Kolegium* czy *Ciała Chrystusowego*. W Polsce nie ma praktyki wykorzystującej nazwania związane z boskością, gdyż mogłoby to urazić osoby wierzące. Nazwy związane z konsekrowanymi osobami, takimi jak: *bishop* (biskup), *friar* (zakonnik), *monk* (mnich, braciszek) są w Anglii kulturowo bliskie nazwom jak: *crofts* (zagroda) i *holmes*³²². Obok jednostkowych nazw są też nazwy zbiorowe: *All Saints* (*Wszystkich Świętych*).

Rada miasta Cambridge zaczęła preferować nazwy miejskie od nazw drzew i kwiatów: *Clover*, *Coltsfoot* (od koniczyny i podbiału)³²³. Ta tendencja jest też szeroko stosowana w nazewnictwie siedleckim. Jej użycie jest dość uniwersalne, neutralne, gdyż nie nawiązuje do świata polityki czy spraw społeczno-ekonomicznych.

Sporo nazw ulic utworzono od nazw terenowych i związanych z Cambridge. Na przykład *Four Lamps* (*Cztery Lampy*) była potoczną nazwą skrzyżowania ulic, a później stała się nazwą oficjalną, podobnie *Fulbrooke*. Interesujące są też ulice związane z rzeką przepływającą przez miasto: *Cutter Ferry* pochodzi od wioślarskiej łódki, *Ferry* oznacza prom, a *Logan* to imię wioślarza pływającego po Cam w 1854 roku. Także uczelnie tworzą w Cambridge wiele miejsc topograficznych, na przykład *Bridge of Sighs* (*Most Westchnień*), dziedziniec nowy *New Court* potocznie zwany *Tortem Weselnym*. Należy zaznaczyć, że nazwy mostów są traktowane prawie tak samo jak nazwy ulic.

Siedleckie nazwy terenowe występują najczęściej na obrzeżu miasta i są ściśle związane z określeniami wiejskimi, na przykład z nazwami pól, łąk, uroczysk. Także te, które stały się podwaliną dla nazwy ulicy, na przykład *Glinki* czy *Błonie*, są związane z ukształtowaniem terenu, a nie z wytworami kultury, co dominuje w angielskim mieście. Warto wspomnieć jeszcze o angielskiej tendencji do nadawania nazw niektórym domom, zwłaszcza tym na peryferiach. Na pewno wzbogaca to zbiór chrematonimów Cambridge, jak i wiedzę o mieście, gdyż wiele z nich ma swoje legendy.

Proponuję przyjrzeć się pewnym grupom nazw ulic, które zostały ujęte w opracowaniu historycznym Rolanda Gray'a i Dereka Stubbingsa, *Cambridge Street-Names*. Oprócz zbiorów jasno określonych, na przykład ulice średniowieczne czy dziewiętnastowieczne, są też bardziej osobliwe.

³²² Ibidem, s. X.

³²³ Ibidem.

Barnwell jest połączeniem wyrazów *stodoła* i *studnia*, i oznaczał zwyczajowo siedzibę przeora, *klasztor augustiański*³²⁴. Z kontekstu można wyчитать, że w średniowieczu było to miejsce przyklasztornych spotkań i zabaw młodych ludzi w noc świętojańską. Zatem w grupie *Barnwell* znajdują się nazwy semantycznie, motywacyjnie powiązane z klasztorem. Inna grupa to: *Town and Gown*, oznaczająca *Miasto i Togi*, czyli rajców (mieszczan) i szkolarzy (ludzi uniwersytetu). Następną tendencją nawiązuje do *Inclosures* i wiąże się z istotnym wydarzeniem z dziejów Anglii, a mianowicie ze średniowiecznym procesem ogradzania pól. Przez zmianę własności gruntów na prywatną nastąpił znaczny upadek rolnictwa i przemieszczenia ludności do miast. Ten proces, trwający kilka stuleci, miał ogromny wpływ na ukształtowanie i zagospodarowanie terenu. Otóż przez „ogradzanie” rzadko można dzisiaj znaleźć w Anglii tereny nieprywatne, nieobwarowane żywopłotami. Miało to wpływ na kształtowanie się nazw terenowych, które częściej są nazwami kulturowymi z motywacją materialną.

Kolejna nazwa obszaru to *Kite*³²⁵, a wiąże się z kształtem tej części miasta, której rozmieszczenie ulic przypomina latawiec lub samolot. Takie praktyki w nazewnictwie siedleckim nie występują. Są też dzielnice z ulicami jednotematycznymi, na przykład dzielnica intelektualistów, naukowców, dzielnica z ulicami kościelnymi, podobnie zresztą jak w Polsce. Interesującym kompleksem nazw jest grupa związana tematycznie z rajem: *Paradice (Raj)*, *Adam and Eve*, *Garden Eden (Ogród Eden)*. Jednocześnie dzielnice tworzą niepisany podział ludzi na biednych i bogatych. Stało się to powszechne i w Siedlcach, gdzie niektóre rejony, na przykład *Osiedle Robotnicze*, ulice centralne: *Pułaskiego*, *Kilińskiego* czy *Formińskiego*, kojarzą się negatywnie. Odwrotnie jest w przypadku nowszych osiedli. Wyższy standard znajdujących się tam budynków i lepsze zagospodarowanie przestrzeni wpływają pozytywnie na oceny mieszkańców. W Cambridge jest podobnie. Nazwa dzielnicy robotniczej *Arbury*, *Histon* nigdy nie dorówna sztywniej nazwie ulicy *Belgrave*, pochodzącej od nazwy dzielnicy Londynu zamieszkaney przez zamożnych.

³²⁴ Inny niż klasztor augustyński. Ten był założony przez Brata Augustyna, który ochrzcił Anglię i stworzył nowy obrządek zwany augustiańskim.

³²⁵ Zob. S. Payne, *Down Your Steet. Cambridge Past and Present*, Cambridge, t. 1: 1983, t. 2: 1984.

Pod względem strukturalnym w Polsce, w przypadku nazw antroponimicznych, dominuje tendencja do nazywania ulicy imieniem i nazwiskiem patrona, a czasem dodaje się jego tytuł, na przykład generał, prymas. W angielskiej toponimii dąży się do skracania nazwy ulicy. Oprócz zestawień *Robert Woodlark* występują dominujące jednoczłonowe nazwy od nazwiska, na przykład *Mortimer* (Rodger). Z rzadka, tak jak w plateonimii polskiej, pojawiają się zbiorowe nazwy od nazwiska rodziny: *Panton*. Zdarza się też w angielskim nazewnictwie od jednej osoby tworzyć dwie ulice, na przykład (James) *Burleigh* i *James Street*. W innych przypadkach występują dodatkowo przekształcenia w nazywaniu ulic. *Ventress* pochodzi od nazwania odosobowego: Thomas Ventris, a *Kiz* jest skrótem zastosowanym od nazwiska *Johna Keysa*. Taka praktyka w toponimii siedleckiej nie występuje.

Jak wspomniano wcześniej, w nazewnictwie angielskim, tak jak i w siedleckim, używa się nie tylko określenia *ulica*, słowa *street*, ale również innych, bardziej osobliwych, na przykład *Road*, *Lane* albo *Parade*, na przykład *Kings Parade*. Inna jest jednak tendencja w przypadku szyku w nazwie. W Anglii swobodnie umieszcza się człon A i B w nazwie: *Round Church* i *Abbey Road*. W Polsce występuje tendencja, według której nazwa: ulica, aleja czy plac znajdują się na początku. Tylko sporadycznie w wypowiedziach nieoficjalnych są przedstawiane elementy zestawienia.

Niektóre toponimy mają ten sam człon B, a odróżnia je człon A, na przykład występują ulice: *Canterbury Close*, *Canterbury Court*, *Canterbury Street*, podobnie *Orchard Avenue*, *Orchard Close*, *Orchard Drive*, *Orchard Estate* i *Orchard Street*. Jeszcze ciekawiej jest z *Cambridge Road*, która występuje w tej samej formie w kilku dzielnicach. Tylko lokalizacja jest wskazówką odróżniającą te ulice.

Zarówno dla mieszkańców Siedlec, jak i Cambridge ważna jest tradycja, która uwieczniona została w nazwach ulic. Te nazwy miejskie są codziennym przypominaniem wydarzeń lub zasłużonych ludzi sprzed wieków.

Podsumowując, należy stwierdzić, że toponimia Cambridge bardziej słucha głosu miasta i uczelni. Jest to znacznie starsza miejscowość niż Siedlce, dlatego więc bardziej „obrosła” tradycją i historią. Uniwersytet w Cambridge ma duży wpływ na nazewnictwo miejskie i często wybitni uczeni, absolwenci i profesorowie poszczególnych kolegów stają się patronami ulic. Pod tym względem odmiennie jest w Siedlcach, gdyż uczelnia

powstała dość późno i nie uczciła jeszcze wielu siedleckich naukowców. Dobrym początkiem jest ulica *Antoniego Wintera*, siedleckiego nauczyciela, który napisał dzieła historyczne o mieście.

W obu miastach dominują nazwy antroponimiczne, z czego część jest bezpośrednio związana z regionem. Oprócz ludzi nauki ulice upamiętniają monarchów, polityków, działaczy społecznych. Niespotykane jest w Siedlcach stosowanie parodii przy nadawaniu nazw ulicom, podobnie jak unika się nazw od osób współcześnie żyjących. Jednocześnie obok nich w Cambridge jest wiele starych nazw, co wynika z angielskiego konserwatyzmu. Dzięki temu występują nazwy upamiętniające dawne miejsca, których teraz nie ma. Niezmienione od wieków – niosą cenne informacje, na przykład: *Chapel* (ul. *Kaplica*), *Fair* (ul. *Targ*), *Cutter Ferry* (łódka na rzece Cam). Nikogo zatem nie dziwi zastosowanie dwóch podobnych znaczeniowo nazw: *Feir* (czyli dzień święty związany z jarmarkiem) i *Market* (miejsce targu, rynek; nazwa bardziej współczesna)³²⁶. Warto również zwrócić uwagę na sprawę formalną, a mianowicie sposób tworzenia nazw. Otóż w Siedlcach pogrupowanie nazw ulic często jest ustalone administracyjnie, natomiast w Cambridge w dużej mierze wynika z uwarunkowań historycznych lub przestrzennych, na przykład grupa nazw *Kite* tworząca kształt latawca.

W Anglii panują bardziej zachowawcze tendencje w plateonimii, dzięki czemu nazwy ulic nie zmieniają się tak drastycznie pod wpływem politycznym, jak to było w Polsce po zmianie władzy pod koniec lat 80. XX wieku. Więcej informacji o historii Cambridge i tendencjach nazewnictwa w Cambridge znajduje się w załączniku nr 3.

³²⁶ Ibidem, s. 92.

Podsumowanie

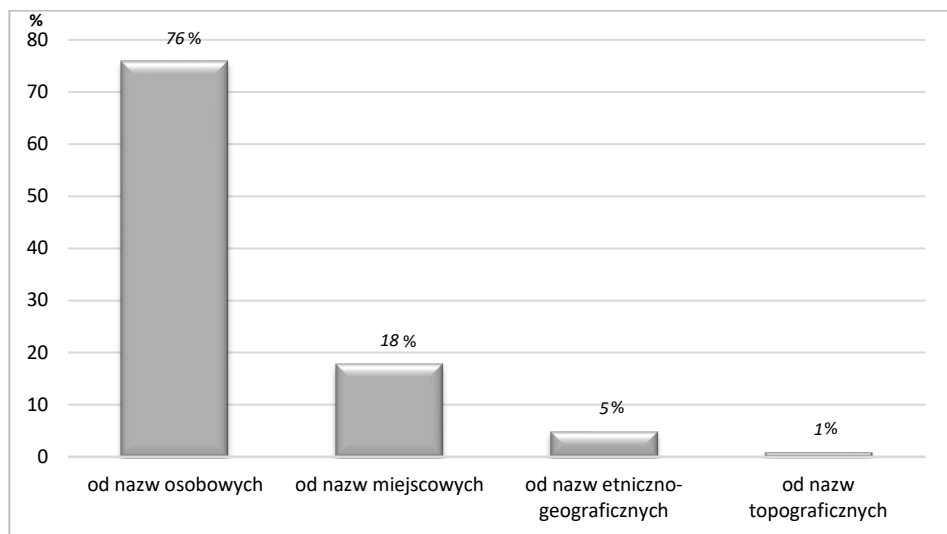
Poniższe diagramy pokazują procentowy udział poszczególnych typów nazewniczych w siedleckich nazwach topograficznych. Zgromadzony materiał obejmuje nazwy mniej więcej od XVII wieku do drugiej dekady XXI wieku. Praca zawiera nazwy urzędowe ulic i nazwy terenowe. Nawiązuje też do nazw miejskich obiektów kultury, które są używane nieoficjalnie w nazywaniu przestrzeni miejskiej.

Na wykresach 1 i 2 pokazany został udział poszczególnych typów semantycznych nazw ulic i placów w Siedlcach. W pierwszym dominują nazwy pochodzące od nazw osobowych (76% ogółu nazw własnych), a w drugim nazwy ulic topograficzne (31% od nazw pospolitych). Na przestrzeni lat łatwo dostrzec ciągłą ekspansję typu nazw bez motywacji realnoznaczeniowej, przede wszystkim nazw pamiątkowych i odosobowych. Wśród nazw z motywacją realnoznaczeniową dominują wspomniane nazwy topograficzne od nazw budowli miejskich. Plateonimy związane genezą z popularną praktyką codziennej komunikacji określają położenie względem punktów orientacyjnych. Są one najstarszym typem semantycznym w nazewnictwie miejskim Siedlec, choć mało produktywnym obecnie. W drugiej połowie XIX wieku zaczęły one w większym stopniu odnosić się do kultury duchowej społeczeństwa. Motywacja realnoznaczeniowa ustąpiła nazwom natury politycznej, patriotycznej. Przemianowywano ulice, na przykład przy obchodach rocznicowych lub przemianach politycznych³²⁷.

Gruntowne zmiany w nazewnictwie nastąpiły zwłaszcza w latach 90. XX wieku, a wiązało się to ze zmianą ustroju państwa. W ten sposób bohaterowie komunistyczni, którzy byli patronami części ulic, zostali z powrotem zastąpieni personaliami ludzi zasłużonych podczas walk narodowyzwoleńczych, mających trwałe miejsce w dziejach państwa i narodu polskiego.

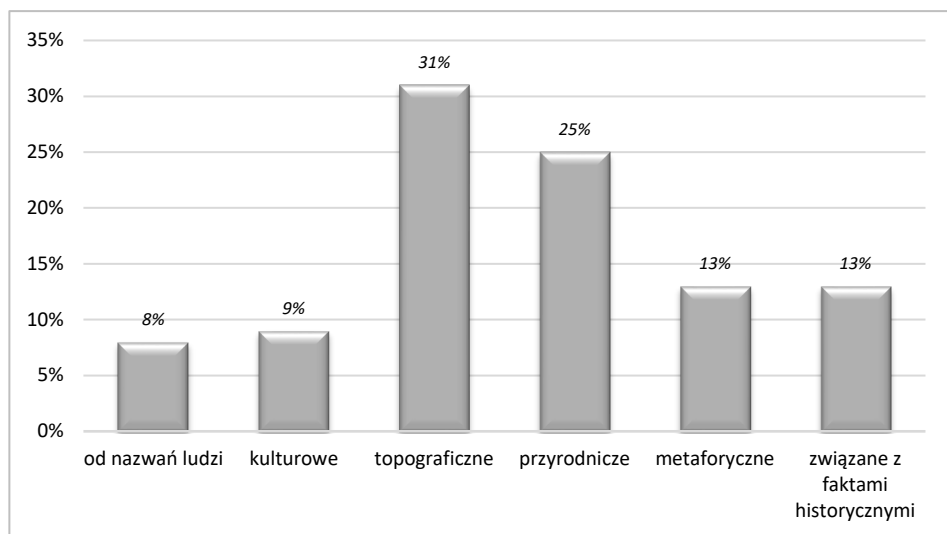
³²⁷ Por. M. Sagan-Bielawa, *Tendencje nazewnicze w plateonimii...*, op. cit., s. 193.

Pod względem budowy gramatycznej przeważają nazwy przymiotnikowe i formy rzeczownikowe w dopełniaczu. Formacje przymiotnikowe odznaczają się wewnętrznym zróżnicowaniem i różnorodnością formantów.

Wykres 1. Nazwy własne w nazewnictwie ulic Siedlec

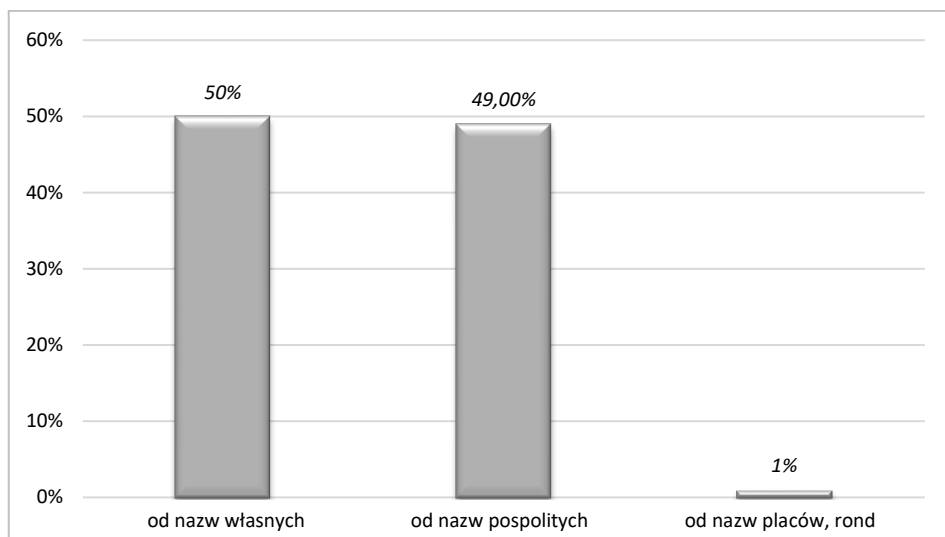
Źródło: opracowanie własne

Wykres 2. Nazwy pospolite w nazewnictwie ulic Siedlec

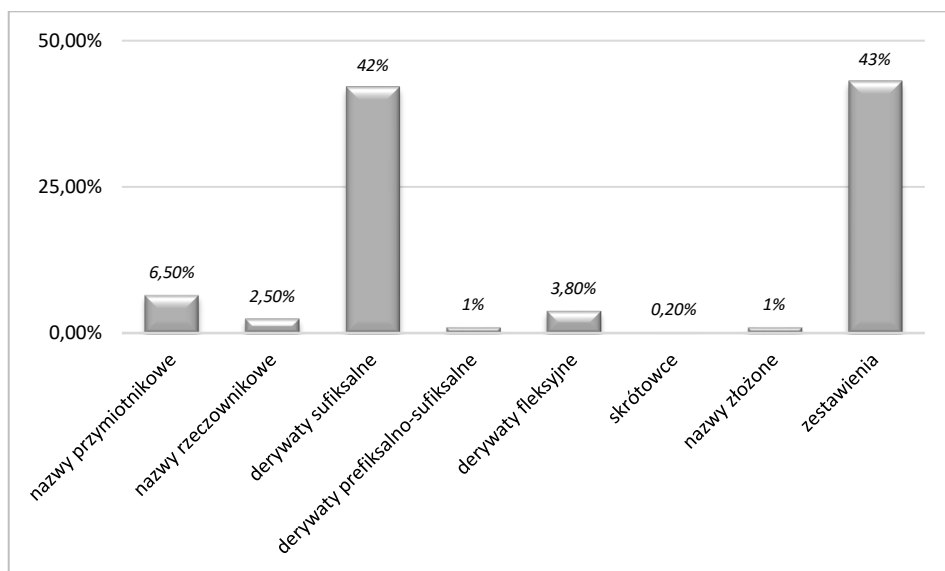
Źródło: opracowanie własne

Wykresy 3 i 4 dotyczą strukturalnej strony nazw ulic i placów w Sie-
dlcach. Przeważają tu nazwy z kreacją onomastyczną, a konkretnie dery-
waty sufiksalne. Stanowią one połowę wszystkich nazw. Równie wiele nazw
zawiera grupa zestawień (43%). Warto też zwrócić uwagę na nazwy ulic bez
kreacji formalnojęzykowej, które stanowią tylko 9% ogólnej liczby nazw.
Przeważają w nich nazwy przymiotnikowe. Rozszerzenie typów sufiksal-
nych widać na wykresie 5. Najbardziej aktywnym wykładnikiem derywacji
jest formant **-ow(a)**; najczęściej są to nazwy „roślinne” (*Świerkowa, Klo-
nowa*), topograficzne od nazw obiektów terenu (*Sportowa, Violinowa*)
i metaforyczne (*Kruszcowa, Platynowa*). Pod względem produktywności
duży udział mają również nazwy zakończone na: **-k / -sk / -dzk / -ck**, które
razem dają 61 (35%) nazw. Występują one głównie w nazwach ulic utwo-
rzonych od nazw miejscowości (*Zambrowska, Domanicka*), pochodzących
od nazw etniczno-geograficznych (*Kaszubska, Kurpiowska*) i w nazwach
od zawodowych (*Nauczycielska*). Dość liczny zbiór są też wyrazy z su-
fiksem **-n-**, który jest tworzony przez 37 (21% ogółu) derywatów sufiksal-
nych.

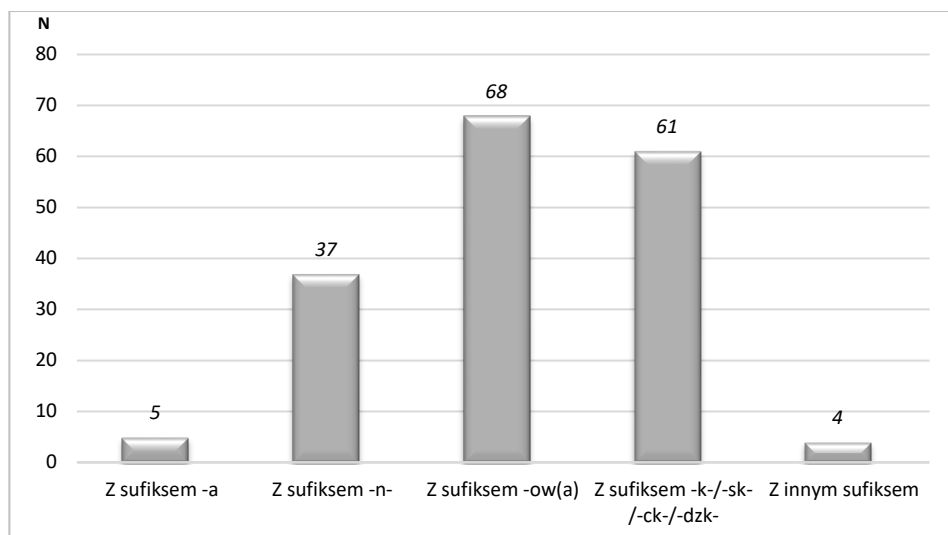
Wykres 3. Typy semantyczne nazw siedleckich ulic i placów

Źródło: opracowanie własne

Wykres 4. Typy strukturalne nazw siedleckich ulic

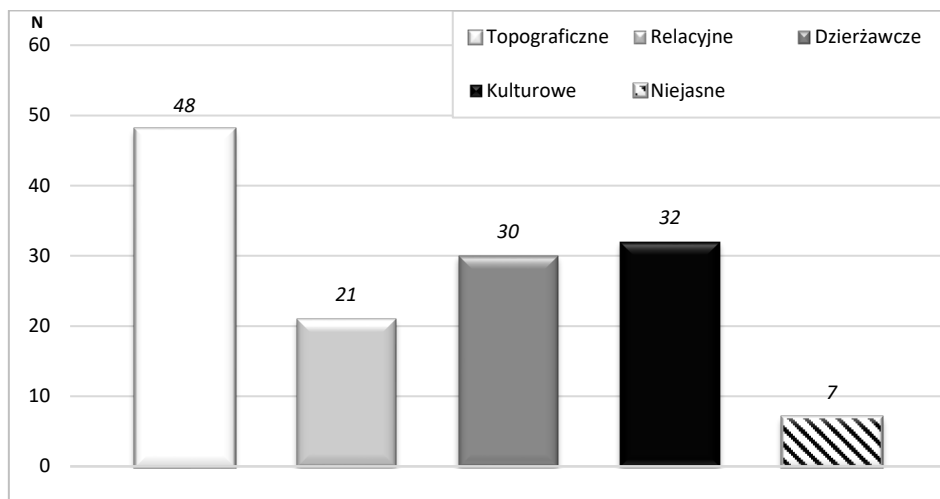
Źródło: opracowanie własne

Wykres 5. Rodzaje derywatów sufiksálnych

Źródło: opracowanie własne

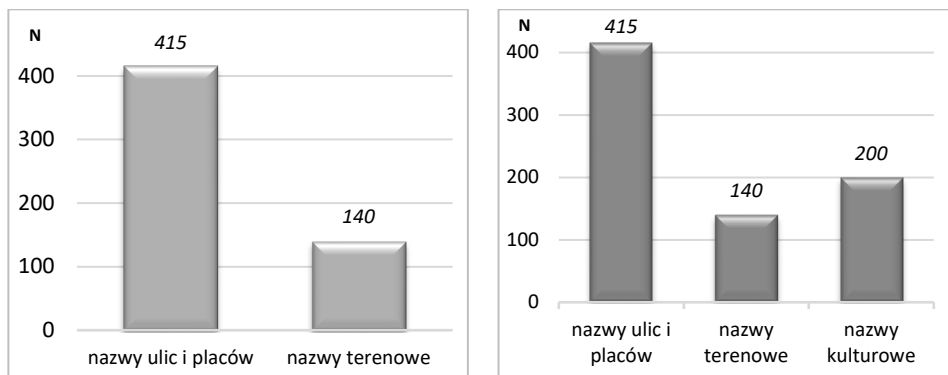
Wykres 6 przedstawia ujęcie liczbowe nazw terenowych, które obok nazw ulic i placów są drugą ważną częścią siedleckiej toponimii. Są to nazwy obiektów niezamieszkałych, używane nieoficjalnie przez niewielkie grupy osób. Nazewnictwo przeze mnie zebrane zawiera nazwy pól, łąk, uroczysk. Odszyfrowywanie ich znaczeń jest niezwykle interesujące. Największy udział w tworzeniu mikrotoponimii mają nazwy związane z topografią o motywacji lokalizującej i charakteryzującej, zbiorze stanowią 35%. Równie ważną pozycję wśród nazw terenowych zajmują nazwy dzierżawcze (22%) i kulturowe (23%).

Wykres 6. Typy nazw terenowych

Źródło: opracowanie własne

Wykresy 7 i 8 są niejako podsumowaniem danych liczbowych uzyskanych w wyniku badań nad nazewnictwem miejskim Siedlec. Pierwszy zakłada w nim udział nazw ulic i placów oraz nazw terenowych. Drugi uwzględnia też nazwy miejskich obiektów kultury, które pośrednio należą do placeonimii. Jest to śmiała hipoteza, powstała tylko na materiale z *Aneksu*. Zadaniem tego jest pokazanie znacznej liczby tych nazw (ok. 1/4 zbioru), którymi również posługują się mieszkańcy w celu lepszej orientacji w terenie. W tej pracy jest tylko zasygnalizowana ich obecność i pokazane ciekawsze przykłady.

Wykresy 7 i 8. Podział nazewnictwa miejskiego Siedlec

Źródło: opracowanie własne

Ostatni dział przedstawia porównanie tendencji nazewniczych w Polsce i w Wielkiej Brytanii. Polem badawczym jest plateonimia dwóch uniwersyteckich miast, liczących około 100 tysięcy mieszkańców, położonych we wschodnich częściach krajów. Oczywiście wiele też je różni. Mimo że w obu miastach przeważają nazwy pochodzące od nazwań ludzi, to w Cambridge wiele z nich związanych jest z rodzimą uczelnią. To ona ma duży wpływ nawet na tworzenie się nazw terenowych. Jest to miasto pamiętające czasy rzymskie, dlatego w nazewnictwie pojawiają się postaci mityczne. Znacznie więcej jest też nazw utworzonych od osób świętych, a mniej nazw upamiętniających wydarzenia czy bohaterów wojennych. Rzadsze są też zmiany nazewnicze w Cambridge, co z pewnością wiąże się ze stabilnością polityczną w Wielkiej Brytanii. Mimo swego konserwatyzmu Anglicy zaskakują czasem ekstrawagancją w nadawaniu nazw. Nikogo nie dziwi, że obok wywodzących się od nazwisk współczesnych biznesmenów czy farmerów, występują tam nazwy średniowieczne.

Jaskrawe kulturowo tendencje nazewnicze nie są znane Siedlcom. Mieszkańcy Cambridge są śmielsi, bardziej radykalni w poszukiwaniu nowych rozwiązań nazewniczych. Obok mitycznych, anglosaskich, tradycyjnych nazw, istnieją czasem bardziej pomysłowe i prowokujące nazwy. W Polsce nie ma przeszkód do wykreowania poetyckich, fantastycznych nazw, na przykład ulica *Dzięcieliny* czy *Bursztynowego Świerzopu* (z poematu *Pan Tadeusz* Adama Mickiewicza), od postaci: *Adama* i *Ewy*, *Wenus* czy starosłowiańskich imion. Można by też stworzyć dzielnicę od nazw tańców ludowych czy regionalnych potraw. Myślę, że byłyby to interesujący

wkład w kulturę nie tylko polską, ale i europejską. Co więcej, może obok nazw od patronów – artystów, lekarzy, wojskowych dowódców, warto by było upamiętnić wybitnych szewców, fryzjerów czy hydraulików.

Wróćę jeszcze do siedleckich nazw ulic i placów, gdyż to one stanowią główny trzon nazewnictwa miejskiego opisanego w tej pracy. Otóż należy zanotować kilka wniosków zauważonych przez Lidię Przymuszałą. Są one dość uniwersalne, dlatego przedstawię je pod kątem miasta przeze mnie rozpatrywanego. Po pierwsze, należy wspomnieć o przewadze nazw bez motywacji realnoznaczeniowej, co wskazuje na urzędowy, czysto konwencyonalny charakter współczesnego nazewnictwa. Po drugie, są w przedstawionym przeze mnie materiale reprezentacje nazw wszystkich typów semantycznych wydzielonych przez Kwirynę Handke. Po trzecie, obserwuje się rejonizowanie niektórych typów nazw, czyli nadawanie ulicom określonych dzielnic czy osiedli nazw należących do jednej kategorii semantycznej. W Siedlcach można wyróżnić: „dzielnicę królów”, „dzielnicę pisarzy”, kompleks nazw utworzonych od nazw drzew czy z postaciami bajkowymi³²⁸. Dodatkowo należy zwrócić uwagę na potoczną komunikację językową członu utożsamiającego (ulica, plac), który często ulega elipsie, na przykład mieszkam na *Wyszyńskiego* (ulicy *Prymasa Stefana Wyszyńskiego*).

Nowe tendencje w procesie tworzenia ulic to:

- tendencja do konwencyonalizacji nazw (coraz mniej jest nazw z motywacją);
- tendencja do unifikacji nazw (zapożyczania nazw z innych miast, przenoszenie wzorców słowotwórczych);
- tendencja do tworzenia nazewnictwa kompleksowego;
- tendencja do adiektywizacji na przykład zmiana *Nad Rzeką* / *Nad-rzeczna*;
- przechodzenie nazw dzielnic, osiedli w nazwy ulic: os. *Żytnia* / ul. *Żytnia*;
- przywracanie ulicom i placom ich historycznych nazw³²⁹.

³²⁸ Zob. L. Przymuszała, *Nazwy ulic Ostrowa Wielkopolskiego...*, op. cit., s. 137-139.

³²⁹ Por. M. Krupa, *Nazwy ulic i placów Radomia...*, op. cit., s. 193-194.

Według Zarządzenia Ministra Gospodarki Komunalnej³³⁰ nadawanie nazw ulicom powinno opierać się na już wytworzonych wzorach i być w zgodzie z ogólną kulturą języka. Warto najpierw zadbać o zachowanie starych regionalnych nazw, które niosą ze sobą bogactwo kulturowe, a dopiero później wprowadzać nowe wzorce nazewnicze dla następnych ulic. Cambridge jest dobrym przykładem na to, że istnieje możliwość harmonijnego współżycia zabytków i nowości językowych. Podobne są też obecne dążenia siedleckiego Urzędu Miasta.

Nazwy ulic są historycznym dorobkiem społeczeństwa i warto je zachować. Trzeba jednak przyjrzeć się też wypowiedzi skierowanej do radykalnych przeciwników wszelkich zmian nazewnictwa miejskiego. Dla nich wzorem powinny być Pompeje:

W tym mieście bowiem – i chyba tylko w tym jednym na świecie – ulice, place i budowle po dwóch tysiącach lat noszą te same nazwy co w roku 79 po Chrystusie, kiedy ten ludny i bogaty port zamarł, przysypany popiołem po wybuchu Wezuwiusza. Dopóki jednak miasto żyje, dopóty się zmienia. Jego nazwy też³³¹.

Czy zatem powinno kierować się zasadą zachowawczości, konserwatyzmu czy liberalizmu? Czy istnieje złoty środek przy nadawaniu nazw w przestrzeni miejskiej?

³³⁰ Por. Zarządzenie Ministra Gospodarki Komunalnej z dnia 28 czerwca 1968 roku o ustaleniu wytycznych w sprawie nadania nazw ulicom i placom oraz numeracji nieruchomości, „Monitor Polski” 1968, nr 30, poz. 197.

³³¹ Historyczne gry uliczne (o wrocławskich sporach nadawania nazw ulic), „Rzeczpospolita” 2000, nr 34, s. A4.

Aneksy

Aneks 1. Słownik nazw ulic i placów Siedlec

Hasła w słowniku ułożone są w kolejności alfabetycznej. Nazwy osobowe zostały uporządkowane wg nazwiska. Imię zaś, które w polskiej tradycji właściwie jest pierwszym członem nazwy, umieszczone jest na drugim miejscu, za nazwiskiem. Nazwy zaczynające się od charakterystycznego członu: trakt, plac, rynek, można znaleźć, szukając pierwszego członu nazwy. Większość nazw ma podane orientacyjne daty powstania ulicy (często są to daty pierwszych meldunków)³³². Następnie omawiana jest nazwa, podanie jej motywacji semantycznej oraz kreacji onomastycznej. Wykaz skrótów użytych w słowniku został umieszczony na jego końcu.

I Brygady Legionów – (1990 r.) n. bez mot. sem., n. pamiątkowa pochodząca od nazwań ludzi; z kreacją onom., zestawienie.

I Dywizji – n. bez mot. sem., n. pamiątkowa pochodząca od nazwań wojskowych ludzi; z kreacją onom., zestawienie.

1 Maja – n. bez mot. sem., n. pamiątkowa od daty wydarzenia historycznego; z kreacją onom., zestawienie.

10 Lutego – (1951 r.) n. bez mot. sem., n. pamiątkowa od daty wydarzenia historycznego; z kreacją onom., zestawienie.

11 Listopada – (1933 r.) n. bez mot. sem., n. pamiątkowa od daty wydarzenia historycznego; z kreacją onom., zestawienie.

22 Lipca – n. bez mot. sem., n. pamiątkowa od daty wydarzenia historycznego; z kreacją onom., zestawienie.

22 Pułku Piechoty – (2000 r.) n. bez mot. sem., n. pamiątkowa pochodząca od nazwań wojskowych ludzi; z kreacją onom. Nazwa ta istniała kiedyś w innym miejscu w Siedlcach, lecz została zastąpiona ul. *Wojska Polskiego*.

3 Maja – (1956 r.) n. bez mot. sem., n. pamiątkowa od daty wydarzenia historycznego; z kreacją onom., zestawienie.

Akacjowa – (1984 r.) n. bez mot. sem., istnieje w zespole nazw osiedla Topolowa; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

³³² Daty podane za U. Głowacką-Maksymiuk, *Ulice Siedlec...*, op. cit.

Alejowa (Alejnaja, Aleja) – n. z mot. sem., n. topograficzna, stanowiła prostą aleją drogę w kierunku kolei; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Aleksandrowska – (1907 r.) n. z mot. sem., pochodzi od imienia właścicielki Siedlec, n. pochodząca od n. osobowej; z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Andersa Władysława Generała – (1990 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Armii Czerwonej – (1970 r.) n. bez mot. sem., n. pamiątkowa pochodząca od nazwań wojskowych ludzi; ulica prowadzi do cmentarza wojsk sowieckich; n. z kreacją onom., zestawienie.

Armii Krajowej – (1965 r.) n. bez mot. sem., n. pamiątkowa pochodząca od nazwań wojskowych ludzi; z kreacją onom., zestawienie.

Armii Ludowej – n. bez mot. sem., n. pamiątkowa pochodząca od nazwań wojskowych ludzi; z kreacją onom., zestawienie.

Artych Sabiny – (2000 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Długoletnia działaczka Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej, związana z Siedlcami.

Artyleryjska (Artylerii) – (1951 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od nazwań ludzi, od formacji wojskowej; n. z kreacją onom., pierwsza nazwa: der. suf. z formantem -sk-, a druga: der. fleks.

Asłanowicza Mieczysława – (1925 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Asnyka Adama – (1970 r.) n. bez mot. sem., n. pochodząca od n. osob., z kreacją onom., zestawienie.

Asza Szaloma – (~1957 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Bajkowa – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. kulturowych.; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Batalionów Chłopskich – (1970 r.) n. bez mot. sem., n. pamiątkowa pochodząca od nazwań wojskowych ludzi; z kreacją onom., zestawienie.

Batorego Stefana – (1990 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob., od króla; n. z kreacją onom., zestawienie.

Bema Józefa Generała – (1928 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Benedyktowicza Ludomira – (1990 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Berdyczowska – (2011 r.) n. z mot. sem., pochodzi od n. miejscowości Berdyczów na Ukrainie, der. suf. z formantem -sk-.

Bezimienna – n. z mot. sem., n. nieoficjalna pochodzi od n. kulturowej; ulica miała tylko potoczną nazwę od wyrażenia *bez imienia* (bez patrona); n. z kreacją onom., der. pref.-suf. z formantami: bez- i -n-.

Białostocka – (1962 r.) n. z mot. sem., pochodzi od n. miejscowości Białystok, do której prowadzi, n. kierunkowa; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ck-.

Bieszczadzka – (1986 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. etniczno-geograficznej; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -dzk-.

Bitwy Warszawskiej – (2019 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. historycznej; n. z kreacją onom., zestawienie.

Bluszczowa – (2021 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy kwiatowej; na początku jako n. z kreacją onom., der. fleks. później zaś z der. suf. z formantem -ow-.

Blonie (Na Bloniu) – (1831 r.) n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. własnej topograficznej, od pobliskich łąk zw. Błonie; n. bez kreacji onom.

Boczna – (1955 r.) n. z mot. sem., n. pochodzi od położenia ulicy na uboczu miasta, w bok od ul. Kazimierzowskiej; n. topograficzna, z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Bohaterów Getta – n. z mot. sem., n. pamiątkowa, pochodząca od nazwań ludzi uwięzionych w siedleckim getcie; n. z kreacją onom., zestawienie.

Borowian – n. bez mot. sem., n. od nazwań ludzi; n. z kreacją onom., der. fleks., n. pluralna.

Borowicz – (2000 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od nazwań ludzi, wojskowych; n. z kreacją onom., der. fleks., n. pluralna. Stowarzyszenie Środowisko Borowicz – Sybiraków zrzesza byłych żołnierzy Armii Krajowej i innych formacji niepodległościowych Polskiego Państwa Podziemnego.

Borówkowa – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy nazw krzewów i poszycia; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Boya-Żeleńskiego Tadeusza – (po 1962 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Bożniczna – n. z mot. sem.; n. ulicy potoczna, pochodząca od n. topograficznej, od pobliskiej bożnicy; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Broniewskiego Władysława – (1965 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Browarna – (1811 r.) n. z mot. sem.; n. topograficzna od nazwy budowli, pochodziła od browarów żydowskich, które się tu mieściły; z kreacją onom., der. suf. z formantem -n. Obecnie jest to ul. *Czerwonego Krzyża*, a ta nazwa została przeniesiona na dawną ul. *Piwną*.

Brzechwy Jana – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Brzeska (Brestkaja) – (1911 r.) n. z mot. sem., pochodzi od n. miejscowości Brześć, do której prowadzi, n. kierunkowa; z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

(Szosa) Brzeska – n. z mot. sem., n. kierunkowa, pochodzi od n. miejscowości Brześć, do której prowadzi; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

(Gościniec) Brzesko-Litewski – n. z mot. sem., n. kierunkowa; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Brzozowa – (1962 r.) n. bez mot. sem., istnieje w zespole nazw osiedla Topolowa; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Brzóska Stanisława Księdza – (1926 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Bucholca Bernarda – (1994 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Buczka Mariana (Skwer) – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob., sekretarz partii komunistycznej; n. z kreacją onom., zestawienie.

Buczyńskiej Ziuty – (2007 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Polska tancerka, działaczka na rzecz kultury. Honorowa Obywatelka Miasta Siedlce.

Budowlana – (1970 r.) n. z mot. sem., pochodzi od składów budowlanych mieszczących się przy tej ulicy; n. topograficzna; z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Buka Tadeusza Generała Broni – (2020 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Bukowa – (2021 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy drzew; na początku jako n. z kreacją onom., der. fleks. później zaś z der. suf. z formantem -ow-.

Ceglana – (1937 r.) n. bez mot. sem.; n. topograficzna; z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Chabrowa – (2014 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy kwiatowej; na początku jako n. z kreacją onom., der. fleks. później zaś z der. suf. z formantem -ow-.

Chałubińskiego Tytusa – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Chejły Erazma – (1930 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Chelmońskiego Józefa – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Chłodna – (1962 r.) n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. bez kreacji onom.

Chłopickiego Józefa Generała – (1984 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Chmielna – (1937 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Chopina Fryderyka – (1929 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Chrobrego Bolesława – (1978 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob., od króla; n. z kreacją onom., zestawienie.

Cicha – (1937 r.) n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. bez kreacji onom.

Ciekota Szczepana – (1984 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Cmentarna – (koniec XIX w.) n. z mot. sem., od położonych w pobliżu cmentarzy; n. topograficzna; z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Czackiego Tadeusza – (1937 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Czerwonego Kapturka – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob. fikcyjnej; n. z kreacją onom., zestawienie.

Czerwonego Krzyża – (1923-1924 r.) n. bez mot. sem.; n. kulturowej, od nazwy organizacji; n. z kreacją onom., zestawienie.

Czysta – (1930 r.) n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. bez kreacji onom.

Daszyńskiego Ignacego – (1937 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Dąbrowskiego Jana Henryka – (1926 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Dębowa – (2005 r.) n. bez mot. sem., istniała w zespole nazw osiedla Topolowa³³³; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Długa – (~1915 r.) n. z mot. sem.; n. topograficzna, jedna z dłuższych ulic Siedlec; dziś jest to ul. *Świrskiego*; n. bez kreacji onom.

Długosza Jana – (1960 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Dobra – n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. bez kreacji onom.

Dolna – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. topograficzna; n. bez kreacji onom.

Domanicka – (1970 r.) n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. topograficznej, od pobliskiej wsi; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -k-.

Drewniana – n. z mot. sem., początkowo jako nazwa potoczna, mieściła się przy rynku drzewnym; n. topograficzna; z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Drobika Mariana Edwarda pplk. – (2007 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Dwernickiego Józefa Generała – (1984 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Dworcowa – n. z mot. sem.; n. topograficzna od nazwy budowli, pochodzi od pobliskiego dworca kolejowego; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

³³³ Informację uzyskałam w Urzędzie Miasta Siedlce, w Wydziale Geodezji i Gospodarki Nieruchomościami. Ulica ta została powchłonięta w tereny działkowe.

Dworska – (1927 r.) n. z mot. sem.; n. topograficzna od nazwy budowli, pochodziła od dworu właścicieli Siedlec, które się tu mieściły; z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Dylewicz Czesława – (2000 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Dylewicz pochodził z powiatu siedleckiego, nauczyciel, działacz społeczny, aktywista ruchu oporu.

Dywizjonu 303 – (1970 r.) n. bez mot. sem., n. pamiątkowa pochodząca od nazwań wojskowych ludzi; z kreacją onom., zestawienie.

Dzieci Zamojszczyzny – (1993 r.) n. z mot. sem., n. pamiątkowa, pochodząca od nazwań dzieci wysiedlonych z Zamojszczyzny również na ziemie siedleckie; z kreacją onom., zestawienie.

Dzierżyńskiego Feliksa – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Energetyczna – (1970 r.) n. bez mot. sem., n. kulturowa, pochodzi od słowa energia; n. z kreacją onom., der.suf. z formantem -n-.

Esperanto – (1959 r.) n. bez mot. sem.; n. kulturowa; n. bez kreacji onom.

Fabryczna – (1924 r.) n. z mot. sem.; n. topograficzna; z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Faustyny Siostry Błogosławionej – (1994 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob. odimienna; n. z kreacją onom., zestawienie.

Fizylierów – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od nazwań ludzi, od formacji wojskowej; n. z kreacją onom., der. fleks., n. pluralna.

Floriańska – (1811 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob., od imienia świętego; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Formińskiego Józefa – (1933 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Fornalskiej Małgorzaty – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob., komunistka; n. z kreacją onom., zestawienie.

Fredry Aleksandra – (1976 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Furmańska – (1911 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od nazwań ludzi, odzawodowa; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Gajowa – (1993 r.) n. bez mot. sem., istnieje w zespole nazw osiedla Topolowa; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Gałczyńskiego Konstantego Ildefonsa – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Ganiewskiego Adolfa – (2001 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Był on Żydem o nazwisku Gancwol, siedleckim fotografem.

Garwolińska – (1970 r.) n. z mot. sem., pochodzi od n. miejscowości Garwolin, do której prowadzi, n. kierunkowa; z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

(Szosa) Garwolińska – n. z mot. sem., n. kierunkowa, pochodzi od n. miejscowości Garwolin, do której prowadzi; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Gąski Balbinki – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob. fikcyjnej; n. z kreacją onom., zestawienie.

Geodetów – (2000 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od nazwań ludzi, od zawodu; n. z kreacją onom., der. fleks., n. pluralna.

Gliniana – (1911 r.) n. bez mot. sem.; n. topograficzna; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -an(a).

Glinki – n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. własnej topograficznej, od pobliskiego terenu, gdzie wydobywało się glinę; n. bez kreacji onom.

Glogera Zygmunta – (1937 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Glucha – (1931 r.) n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. bez kreacji onom.

Gospodarcza – (1962 r.) n. z mot. sem.; n. topograficzna od nazwy budowli, pochodziła od budynków gospodarczych, które się tu mieściły; z kreacją onom., der. fleks.

Goździczna – n. z mot. sem., n. topograficzna, pochodzi od nazwy terenowej pola: Goździk; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Góreckiego Romana Generała – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Grabianowska – (1927 r.) n. z mot. sem., pochodzi od n. miejscowości Grabianów, do której prowadzi, n. kierunkowa; z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Grabowa – (1984 r.) n. bez mot. sem., istnieje w zespole nazw osiedla Topolowa; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Grabowskiego Mariana – (2008 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Graniczna – (1931 r.) n. z mot. sem., n. topograficzna, leżała na obrzeżu miasta od strony Nowych Siedlec; z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Grota-Roweckiego Stefana Generała – (1990 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Grunwaldowej Felicji – (2000 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Postać związana z Siedlcami.

Grunwaldzka – (1962 r.) n. bez mot. sem., n. pamiątkowa pochodząca od bohater-skiej bitwy pod Grunwaldem; z kreacją onom., der. suf. z formantem -(dz)k-.

Grzybowa – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy nazw krzewów i poszycia; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Guta Henryka – (2005 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Związany z Siedlcami.

Herberta Zbigniewa – (2014 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Hibnera Władysława – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob., komunisty; n. z kreacją onom., zestawienie.

Hłasko Feliksa – (2000 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Hłasko był ordynatorem, chirurgiem Szpitala Miejskiego w Siedlcach.

Hozera Kazimierza – (1937 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Hoża – n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. bez kreacji onom.

Inżynieryjska – (1962 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od nazwań ludzi, odzawodowa; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Iwaszkiewicza Jarosława – (1984 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Jadwigi Świętej Królowej – (2009 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Jagiellońska – (1925 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. rodu królewskiego; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Jagielly Władysława – (1990 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob., od króla; n. z kreacją onom., der. fleks.

Jagodowa – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy nazw krzewów i poszycia; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Jana Pawła II – (2011 r.) n. z mot. częściową, n. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Papież odwiedził Siedlce.

Janowska – (1914 r.) n. z mot. sem., pochodzi od n. miejscowości Janów, do której prowadzi, n. kierunkowa; z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Januszewskiej Hanny – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Jarzębinowa – (1984 r.) n. bez mot. sem., istnieje w zespole nazw osiedla Topolowa; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Jasna – (1929 r.) n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. bez kreacji onom.

Jaśminowa – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Jatkowa – n. z mot. sem.; n. topograficzna, pochodziła od dawniej zlokalizowanych przy tej ulicy jatek, czyli stoisk mięsnych; nazywano tak również cechy rzemieślnicze, jak również mógł być to synonim pierwszego członu nazwy: ulica; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Jaworowa – (2009 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy drzew; na początku jako n. z kreacją onom., der. fleks. później zaś z der. suf. z formantem -ow-.

Jesionowa – (1984 r.) n. bez mot. sem., istnieje w zespole nazw osiedla Topolowa; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Jeżynowa – n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy nazw krzewów i poszycia; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Jodłowa – (1984 r.) n. bez mot. sem., istnieje w zespole nazw osiedla Topolowa; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Jordana Henryka doktora – (1984 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Joselewicza Berka – (1925 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Kablowa – (1960 r.) n. bez mot. sem., n. niejasna, może być to n. kulturowa od ap. *kabel*, lub metaforyczna, od przezwiska; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Kaczorowskiego Ryszarda Prezydenta – (2011 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Kaczyńskiego Lecha Prezydenta – (2011 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Kalinowa – (2000 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy krzewów; na początku jako n. z kreacją onom., der. fleks. później zaś z der. suf. z formantem -ow-.

Kałuszyńska – (1962 r.) n. bez mot. sem., pochodzi od n. miejscowości Kałuszyn, jest położona w obrębie osiedla domków jednorodzinnych; n. kierunkowa; z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Kamińskiego Władysława – (2005 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Karowa – (1970 r.) n. z mot. sem.; n. topograficzna od nazwy budowli, pochodziła od zakładu utylizacji odpadów; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Karpacka – (1986 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. etniczno-geograficznej; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -k-.

Kasprowicza Jana – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Kasztanowa – (1984 r.) n. bez mot. sem., istnieje w zespole nazw osiedla Topolowa; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Kaszubska – (1986 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. etniczno-geograficznej; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Katedralna – (1916 r.) n. z mot. sem.; n. topograficzna od nazwy budowli; z kreacją onom., der. suf. z formantem (-al) + -n-.

Kazimierzowska – (1920 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob., do imienia króla Polski; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Kątowa – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. topograficzna; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Kiepury Jana – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Kilińskiego Jana – (1918 lub 1924 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Kirkucka – n. z mot. sem., pochodziła od pobliskiego cmentarza żydowskiego; n. topograficzna; z kreacją onom., der. suf. z formantem (-c)k-.

Kleeberga Franciszka Generała – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Klonowa – (1984 r.) n. bez mot. sem., istnieje w zespole nazw osiedla Topolowa; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Kochanowskiego Jana – (1924 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Kolejowa – (1867 r.) n. z mot. sem.; n. topograficzna od nazwy obiektów kolejowych, które się tu mieszczą; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Kolonia Urzędnicza – n. bez mot. sem., n. kulturowa; nazwa mówi o miejscu na obrzeżach miasta, na kolonii, które hipotetycznie zamieszkiwała grupa urzędników; n. z kreacją onom., zestawienie.

Konarskiego Stanisława – (1924 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Konopnickiej Marii – (1931 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Konwaliowa – (2000 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy kwiatowej; na początku jako n. z kreacją onom., der. fleks. później zaś z der. suf. z formantem -ow-. Powstała między ul. Domanicką i Grzybową.

Koński Rynek – n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. przyrodniczej, oznaczała pierwotnie rynek koło Magistratu, później zaś została przeniesiona na rynek koło bożnicy; oznacza plac, na którym handlowano końmi; n. z kreacją onom., zestawienie.

Kopciuszka – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob. fikcyjnej; n. z kreacją onom., der. fleks.

Kopernika Mikołaja – (1958 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Korczaka Janusza – (1984 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Koszarowa – (1924 r.) n. z mot. sem., pochodząca od pobliskich koszar wojskowych; n. topograficzna; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Kościuszki Tadeusza – (1925 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Kowalskiej Faustyny Świętej – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Zmiana z nazwy: ul. Błogosławionej Faustyny Kowalskiej.

Koźła (Kozia) – n. z mot. sem.; n. przyrodnicza; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -la- lub -a-.

Krakówki Bronisława – (1984 r.) n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Krasickiego Ignacego Arcybiskupa – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Kraszewskiego Józefa Ignacego – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Królowej Jadwigi – (1931 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Krótką – n. z mot. sem.; n. topograficzna, niedługa wewnętrzna uliczka; n. bez kreacji onom., der. fleks.

Krucza – (2000 r.) n. bez mot. sem.; n. prawdopodobnie przyrodnicza (w kompleksie ulic np. Łowcza, Myśliwska); na początku jako n. z kreacją onom., der. fleks. później zaś z der. suf. z formantem -a. Nazwa ma kilka znaczeń: 'typowe dla kruka', 'o włosach, piórach intensywnie czarnych', 'nazwa na karego konia' lub przenośnie znaczy 'zło-wróźbny'³³⁴.

Kruczkowskiego Leona – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Kruszcowa – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Kryłowa Iwana – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Kubusia Puchatka – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob. fikcyjnej; n. z kreacją onom., zestawienie.

Kuklińskiego Ryszarda Generała – (2018 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Kurkowa – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy nazw krzewów i poszycia; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Kurpiowska – (1984 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. etniczno-geograficznej; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Kwiatowa – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Langeo Oskara – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Lawendowa – (2003 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy kwiatowej; na początku jako n. z kreacją onom., der. fleks. później zaś z der. suf. z formantem -ow-.

³³⁴ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, E. Sobol, Warszawa 2003.

Lazaretowa – n. z mot. sem.; n. topograficzna od szpitala wojskowego; nazwa zapożyczona z języka francuskiego; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Legionów – n. bez mot. sem., n. pamiątkowa, pochodząca od nazwań wojskowych ludzi; z kreacją onom., der. fleks., n. pluralna.

Lelewela Joachima – (1934 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Leśna – (1937 r.) n. z mot. sem.; n. przyrodnicza, pochodzi od pobliskich lasów; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Lewandowskiego Karola – (2018 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Lilińskiego – n. bez mot. sem.; n. niewyjaśniona, n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., elipsa imienia; w tej formie jest to der. fleks.

Liliowa – (2003 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy kwiatowej; na początku jako n. z kreacją onom., der. fleks. później zaś z der. suf. z formantem -ow-.

Lipowa – (1937 r.) n. bez mot. sem., istnieje w zespole nazw osiedla Topolowa; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Lotników – (1960 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od nazwań ludzi, odzawodowa; n. z kreacją onom., der. fleks., n. pluralna.

Lubelska – (1962 r.) n. bez mot. sem., pochodzi od n. miejscowości Lublin, jest położona w obrębie osiedla Nad Zalewem; n. kierunkowa; z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Łączna – (1914 r.) n. z mot. sem., n. topograficzna; łączy ulice Sekulską i P. Ściegienego; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Łąkowa – (1964 r.) n. z mot. sem.; n. przyrodnicza, pochodzi od pobliskich łąk; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Łomżyńska – (1961 r.) n. bez mot. sem., pochodzi od n. miejscowości Łomża, jest położona w obrębie osiedla Nad Zalewem; n. kierunkowa; z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Łosicka – (1962 r.) n. bez mot. sem., pochodzi od n. miejscowości Łosice, jest położona w obrębie osiedla Nad Zalewem; n. kierunkowa; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ck-.

Łowcza – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -a-.

Łukasińskiego Waleriana – (1934 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Łukowska – (1924 r.) n. z mot. sem., pochodzi od n. miejscowości Łuków, do której prowadzi, n. kierunkowa; z kreacją onom., der. suf. z formantem.

Maciągowej Małgorzaty – (1970 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Maczka Stanisława Generała – (2012 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Magazynowa – (1970 r.) n. z mot. sem.; n. topograficzna od nazwy budowli o funkcji magazynowej; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Magnoliowa – (2011 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy kwiatowej; na początku jako n. z kreacją onom., der. fleks. później zaś z der. suf. z formantem -ow-.

Makuszyńskiego Kornela – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Malinowa – (1978 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy nazw krzewów i poszycia; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Mała – (1854 r.) n. z mot. sem.; n. terenowa, wewnętrzna, mała uliczka odchodząca od ul. B. Joselewicza; n. bez kreacji onom.

Marchlewskiego Juliana – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Mazowiecka – (~1961 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. etniczno-geograficznej; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -ck-.

Mazura Jana Biskupa – (2011 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Mazurska – (1984 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. etniczno-geograficznej; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Mickiewicza Adama – (1925 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Mieszka I – (1978 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob., od króla; n. z kreacją onom., zestawienie.

Mikulskiego Józefa – (2000 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Od profesora, polskiego hydrobiologa, ekolog.

Miła – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. bez kreacji onom.

Mineralna – (2019 r.) n. bez mot. sem., metaforyczna, pochodzi od słowa minerał; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Miodowa – (2011 r.) n. bez mot. sem.; na początku jako n. z kreacją onom., der. fleks. później zaś z der. suf. z formantem -ow-.

Mireckiego Józefa – (1931 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Młynarska – (1923 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od nazwań ludzi, odzawodowa; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Modrzewiowa – (1984 r.) n. bez mot. sem., istnieje w zespole nazw osiedla Topolowa; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Mokra – (1970 r.) n. z mot. sem.; n. topograficzna, w pobliżu terenów podmokłych rzeki Helenka; n. bez kreacji onom.

Moniuszki Stanisława – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Monte Cassino – (1970 r.) n. bez mot. sem., n. pamiątkowa pochodząca od bitwy pod tą miejscowością; z kreacją onom., zestawienie.

Morcinka Gustawa – (1984 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Mordzka – n. z mot. sem., pochodziła od n. miejscowości Mordy, do której prowadziła, n. kierunkowa; z kreacją onom., der. suf. z formantem -dzk-.

Morska – n. z mot. sem.; n. kulturowa od nazwy organizacji mieszczącej się przy tej ulicy; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Motocyklowa – (2014 r.) n. bez mot. sem.; n. kulturowa; na początku jako n. z kreacją onom., der. fleks. później zaś z der. suf. z formantem -ow-.

Murarska – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od nazwań ludzi, odzawodowa; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Mylna – (1854 r.) n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. bez kreacji onom.

Myśliwska – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od nazwań ludzi, odzawodowa; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Nadkolejna – n. z mot. sem.; n. topograficzna z kreacją onom., der. pref. z formantem nad- i der. suf. z formantem -n-.

Nadkolejowa (Nadkolejnaja) – n. z mot. sem.; n. topograficzna, z kreacją onom., der. pref. z formantem nad- i der. suf. z formantem -ow-.

Nadolna – n. bez mot. sem.; n. topograficzna; n. z kreacją onom. z pref. na- i suf. -n-.

Narutowicza Gabriela Prezydenta – (1923 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Nauczycielska – (1932 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od nazwań ludzi, odzawodowa; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Niecała – (~1863 r.) n. bez mot. sem.; n. topograficzna; n. z kreacją onom., der. pref. z formantem -nie.

Niedziałka Jana Księdza – (1993 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Niepodległości – (1988 r.) n. bez mot. sem., n. pamiątkowa na uczczenie faktu historycznego; z kreacją onom., fleks. Jest to również nazwa skweru.

Nikłowa – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Norwida Cypriana Kamila – (1962 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Nowa – n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. bez kreacji onom.

Nowo Projektowana – n. z mot. sem., n. kulturowa, być może nazwa nieoficjalna; n. z kreacją onom., zestawienie.

Nowoprojektowa – n. z mot. sem., n. kulturowa; n. z kreacją onom., złożenie.

Nowotki Mariana – (1951 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Nowy Świat – (2009 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. pamiątkowej; n. z kreacją onom., zestawienie.

Obozowa – (1937 r.) n. bez mot. sem., n. kulturowa, mówi o charakterze zabudowy wojskowej; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Obrębskiego Józefa Księdza – (2014 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Obrońców Helu – (1962 r.) n. bez mot. sem.; n. pamiątkowa pochodząca od nazwań wojskowych ludzi; z kreacją onom., zestawienie.

Obrońców Stalingradu – n. bez mot. sem.; n. pamiątkowa pochodząca od nazwań wojskowych ludzi; z kreacją onom., zestawienie.

Obrońców Westerplatte – (1962 r.) n. bez mot. sem.; n. pamiątkowa pochodząca od nazwań wojskowych ludzi; z kreacją onom., zestawienie.

Ogińskich – (XX-lecie międzywojenne) n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. rodu posiadającego Siedlce w XVIII w.; n. z kreacją onom., der. fleks.

Ogrodowa – (1955 r.) n. z mot. sem.; pierwotnie nazwę tę nosiła ul. Sienkiewicza, gdzie znajdowały się ogrody; n. topograficzna; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Okopowa – (1970 r.) n. bez mot. sem., n. kulturowa, mówi o wyglądzie terenu: występowały tu okopy; pierwotnie była to obecna ul. 11 Listopada; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Okrężna – (1960 r.) n. z mot. sem.; n. topograficzna, ma kształt półkola i okrąża drobne, zamieszkałe uliczki, łączy też dwie większe ulice: Warszawską i Partyzantów; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Okrzei Stefana – (XX-lecie międzywojenne) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Orlicz-Dreszera Gustawa Generała – (1936 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Orłowskiego Władysława – (2000 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie; ordynator; od nazwiska lekarza pochodzącego z Podlasia. Ukończył on gimnazjum w Siedlcach.

Orzechowa – (2021 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy drzew; na początku jako n. z kreacją onom., der. fleks. później zaś z der. suf. z formantem -ow-.

Orzeszkowej Elizy – (1927 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Osiedlowa – (poł. lat 60.) n. z mot. sem.; n. topograficzna, położona na osiedlu; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Osińskiej Krystyny – (2017 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Siedlecka lekarka.

Ostoja Leśna – (2021 r.) n. bez mot. sem., n. przyrodnicza, pochodzi od źródła; n. z kreacją onom., zestawienie.

Paderewskiego Ignacego – (1961 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Pałacowa – n. z mot. sem.; n. topograficzna od nazwy budowli pałacowej Ogińskich; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Pamięci Ofiar II Wojny Światowej – (2014 r.) n. bez mot. sem., n. pamiątkowa pochodząca od nazwań ludzi; z kreacją onom., zestawienie.

Pancernych – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od nazwań ludzi, od formacji wojskowej; n. z kreacją onom., der. fleks.

Pankiewicza Eugeniusza – (2000 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Pankiewicz był kompozytorem, pianistą, pedagogiem, pochodził z Siedlec.

Parkowa – n. z mot. sem., n. ul. pochodzi od parków artyleryjskich carskiego garnizonu; n. topograficzna; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Partyzantów – (1961 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od nazwań ludzi; n. z kreacją onom., der. fleks.

Pescantina – (2004 r.) n. z mot. sem., pochodzi od n. miejscowości Pescantina.

Piaski Starowiejskie – (1909 r.) n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. topograficznej, od pobliskiej wsi Piaski; n. z kreacją onom., zestawienie.

Piaski Zamiejskie – (1931 r.) n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. topograficznej, od pobliskiej wsi Piaski; n. z kreacją onom., zestawienie.

Piaskowa – (1924 r.) n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. topograficznej, od pobliskiej wsi Piaski; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Piechowskiego Karola – (2000 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Był on dyrektorem siedleckiej szkoły, społecznikiem.

Piękna – n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. bez kreacji onom.

Pileckiego Witolda Rotmistrza – (2016 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Piłsudskiego Józefa Marszałka – (1928 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Piotrowskiego Mieczysława – (2000 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Był ordynatorem, dyrektorem do spraw

chorób zakaźnych Szpitala Miejskiego w Siedlcach; przyczynił się do rozbudowy szpitala.

Piramowicza Grzegorza – (1962 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Piwna – (1937 r.) obecna n. z mot. sem., mieściła się przy niej hurtownia piwa; n. topograficzna; z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-. Istniała jeszcze kiedyś druga ulica o tej nazwie, obecna Browarna.

Piwniczna – n. z mot. sem.; n. topograficzna, prawdopodobnie pochodziła od mieszczańskich piwnic z trunkami; z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Plac Musztry – n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. czynności; plac znajdował się przy Rogatce Warszawskiej; n. z kreacją onom., zestawienie.

Plac Sikorskiego Władysława Generała – (1981 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Plac Tysiąclecia – (1960 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. pamiątkowej; n. z kreacją onom., zestawienie.

Plac Weteranów – (od 1962 r. do 2002 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od nazwań ludzi; n. z kreacją onom., zestawienie.

Plac Wolności – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. metaforycznej; n. z kreacją onom., zestawienie.

Plac Zdanowskiego Stanisława – (1995 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Plantowa – (1924 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza lub od obiektu terenu; oznacza tereny zielone, kwiatowe po wałach, fosach; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Platynowa – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Plaźowa – (1990 r.) n. z mot. sem.; n. kulturowa; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Podlaska – (1984 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. etniczno-geograficznej; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Podmiejska – (1960 r.) n. z mot. sem.; n. topograficzna, dawniej była ulicą na obrzeżu miasta; od wyrażenia syntaktycznego *pod miastem*, n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Podsekulska – (1911 r.) n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. topograficznej, od pobliskiej wsi Sekuła, od wyrażenia syntaktycznego *'pod Sekułą'*; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Pogodna – (2014 r.) n. bez mot. sem., n. metaforyczna; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Pola Wincentego – (1948 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Polna – (1995 r.) n. z mot. sem.; n. przyrodnicza; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Połanowskiego – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom.; elipsa imienia, w tej formie jest to der. fleks.

Południowa – (1962 r.) n. z mot. sem.; n. topograficzna, położona w południowej części miasta; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Pomorska – (1986 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. etniczno-geograficznej; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Poniatowskiego Józefa Księcia – (XX-lecie międzywojenne) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob., od króla; n. z kreacją onom., zestawienie.

Popiełuszki Jerzego Księdza – (2002 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Od nazwiska księdza, patrioty.

Poprzeczna (Przeczna) – n. z mot. sem., n. topograficzna, pochodzi od *w poprzek*; n. z kreacją onom., der. pref-suf. z formantem: -n- i po- (co sugeruje druga wersja nazwy).

Porazińskiej Janiny – (1984 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Potockiego Pantaleona – (2012 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Powstańców Warszawy – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pamiątkowa pochodząca od nazwań ludzi; z kreacją onom., zestawienie.

Poziomkowa – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy nazw krzewów i poszycia; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Poznańska – (1988 r.) n. bez mot. sem., pochodzi od n. miejscowości Poznań, jest położona w obrębie osiedla Nad Zalewem; n. kierunkowa; z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Północna – (1970 r.) n. z mot. sem.; n. topograficzna, położona w północnej części miasta; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -n.

Prądyńskiego Ignacego – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Projektowana – n. z mot. sem.; n. kulturowa, z kreacją onom. (forma imiesłowu przymiotnikowego biernego), der. suf. z formantem -n-.

Prospektowa – n. z mot. sem.; n. kulturowa, pochodzi od ap. *prospekt*; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Prosta – n. z mot. sem.; n. topograficzna, krótka, prosta ulica, obecnie Morska; n. bez kreacji onom.

Próżna – (1931 r.) n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. bez kreacji onom.

Prusa Bolesława – (~1932 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Przechodnia – n. z mot. sem.; n. topograficzna, ulica ‘przechodząca’ w ul. Kilińskiego, jej przedłużenie; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Przejazd (Przejezdna) – n. z mot. sem.; n. topograficzna, dogodny przejazd między ul. Rożniecką i Długą; n. bez kreacji onom.

Przemysłowa – (1962 r.) n. bez mot. sem.; n. topograficzna; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Przerwy-Tetmajera Kazimierza – (1963 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Przeździeckiego Henryka Biskupa – (2018 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Przymiarki – (1931 r.) n. bez mot. sem.; n. topograficzna, droga dojazdowa wzdłuż linii PKP; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -k-.

PTTK – (2016 r.) Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, n. bez mot. sem.; n. kulturowej, od nazwy organizacji; n. z kreacją onom., skrótowiec.

Pułaskiego Kazimierza – (1933 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Pusta – (1811 r.) n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. bez kreacji onom.

Radzyńska – (1962 r.) n. bez mot. sem., pochodzi od n. miejscowości Radzyń, jest wewnętrzną uliczką os. Południowa, n. kierunkowa; z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Rakowicza Władysława – n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Rakowiecka – (1929 r.) n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. topograficznej, od pobliskiej wsi Rakowiec; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -k-.

Rawicza Władysława – (1928 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Reja Mikołaja – (1958 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Rejtana Tadeusza – (1931 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Reymonta Władysława – (1962 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Romanówka – (1937 r.) n. z mot. sem.; n. od nazw miejscowych, n. przeniesiona od pobliskiego folwarku; n. bez kreacji onom.

Rondo Antoniego Ponikowskiego – (2006 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Rondo Jadwigi Barszczewskiej – (2007 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Od założycielki szkoły w Siedlcach, lata 20.

Rondo Kazimierza Deyny – (2012 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Rondo ks. Alfreda Hoffmana – (2002 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Ks. Hoffman był dyrygentem chóru katedralnego w Siedlcach.

Rondo Księdza Jerzego Górskiego – (2008 r.) n. z mot. sem. częściową (od siedlczanina); n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Rondo Marii Skłodowskiej-Curie – (2010 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Rondo mjr. pil. Bohdana Arcta – (2007 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Rondo Narodowych Sił Zbrojnych – (2012 r.) plac, n. bez mot. sem.; n. pamiątkowa; z kreacją onom., zestawienie.

Rondo Pamięci Ofiar Katastrofy Smoleńskiej – (2011 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Rondo Romana Dmowskiego – (2001 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Przodkowie Dmowskiego pochodzili z Podlasia, polski polityk, publicysta polityczny, minister spraw zagranicznych, poseł na sejm.

Rondo Solidarności – (2005 r.) n. bez mot. sem.; n. pamiątkowa; z kreacją onom., zestawienie.

Rondo Żołnierzy Wyklętych – (2012 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Rozdroże – (1970 r.) n. z mot. sem.; n. topograficzna, jest odgałęzieniem ul. Piaskowej, być może pochodzi od ap. *rozdroże*; n. bez kreacji onom.

Roskosz – (poprawnie: Rozkosz), n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. bez kreacji onom.

Roźniecka – n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Różana (2003 r.) – n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy kwiatowej; na początku jako n. z kreacją onom., der. fleks. później zaś z der. suf. z formantem -n-.

Rutkowskiego Stanisława – (1994 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Rybacka – (1978 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od nazwań ludzi, odzawodowa; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -k-.

Rynek Bydłęcy – n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. przyrodniczej, oznacza rynek przy ul. Pięknej, na którym handlowano bydłem; n. z kreacją onom., zestawienie.

Rynek Drzewny – n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. przyrodniczej, oznacza rynek przy ul. Pięknej; n. z kreacją onom., zestawienie.

Rynek Główny – n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. topograficznej, oznacza rynek koło Magistratu; n. z kreacją onom., zestawienie.

Rynek Kościelny³³⁵ – n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. terenowej, oznacza rynek położony przy kościele; n. z kreacją onom., zestawienie.

Rynek Przedodwachowy – n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. terenowej: *odwach* ‘posterunek warty’; n. z kreacją onom., zestawienie.

Rynkowa – (1960 r.) n. z mot. sem., pochodzi od pobliskiego rynku; n. topograficzna; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Ryszkowskiej Heleny – (2000 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Była dyrektorką siedleckiej szkoły, działką.

Rytla Aleksandra – (2011 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Rzeczna – (1970 r.) n. z mot. sem.; n. kulturowa; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Rzeźnicza – (około 1822 r.) n. z mot. sem.; n. topograficzna, pochodziła od rzeźni, czyli zakładu, w którym zabija się krowy, świnie; z kreacją onom., der. suf. z formantem, od przymiotnika relacyjnego.

Saperów – (1962 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od nazwań ludzi, od formacji wojskowej; n. z kreacją onom., der. fleks., n. pluralna.

Sądowa – (1830 r.) n. z mot. sem.; n. topograficzna od nazwy budowli; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Sekulska – (1911 r.) n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. topograficznej, od pobliskiej wsi Sekuła; n. bez kreacji onom., der. suf. z formantem -sk-.

Siedlecka – n. z mot. sem., pochodzi od n. miasta, w którym się mieści, w Siedlcach; n. kierunkowa; z kreacją onom., der. suf. z formantem -(c)k-.

Sienkiewicza Henryka – (1919 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Sierakowskiego Zygmunta – (1931 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Siewna – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Składowa – (1925 r.) n. z mot. sem., pochodzi od miejsca składowania w pobliżu torów; n. topograficzna; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Skoczylasa Stefana – (1984 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

³³⁵ Wymienione nazwy rynków pochodzą z pozycji: A.Winter, *Dzieje Siedlec...*, op. cit., s. 117.

Skorupki Ignacego Jana Księdza – (1926 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Skrzyneckiego Jana Generała – (1984 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Skwer Jana Pawła II – (2000 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Pochodzi od pomnika papieża Jana Pawła II, który był w Siedlcach podczas pielgrzymki do Polski.

Skwer Mariana Buczka – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Skwer Niepodległości – plac, n. bez mot. sem., n. pamiątkowa; z kreacją onom., zestawienie.

Skwer Pamięci Ofiar Zbrodni Katyńskiej – (2010 r.) plac, n. bez mot. sem., n. pamiątkowa pochodząca od nazwań ludzi; z kreacją onom., zestawienie.

Skwer Tadeusza Kościuszki – (2002 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Plac znajduje się w centrum miasta, przy ratuszu miejskim. Znajduje się tu obelisk ku czci generała Kościuszki – bohatera narodowego. Był on dwukrotnie w Siedlcach we wrześniu 1794 r.

Skwer Wileński – (2002 r.) znajduje się przy ul. Floriańskiej; jest tu pomnik poświęcony żołnierzom wileńskich brygad AK walczących na Podlasiu;

Słoneczna – (1955 r.) n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. bez kreacji onom.

Słowackiego Juliusza – (1931 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Smocza – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob. fikcyjnej; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -a.

Sobieskiego Jana III – (1990 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob., od króla; n. z kreacją onom., zestawienie.

Sokołowska (Sokołowskaja) – (~1904 r.) n. z mot. sem., pochodzi od n. miejscowości Sokołów, do której prowadzi, n. kierunkowa; z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Solskiego Ludwika – (1961 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Sosnowa – (1937 r.) n. bez mot. sem., istnieje w zespole nazw osiedla Topolowa; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Sowińskiego Józefa Generała – (1984 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Spacerowa – (2021 r.) n. bez mot. sem.; n. kulturowa; na początku jako n. z kreacją onom., der. fleks. później zaś z der. suf. z formantem -ow-.

Spokojna – (1937 r.) n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. bez kreacji onom.

Sportowa – (1931 r.) n. bez mot. sem.; n. kulturowa; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Srebrna – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Staffa Leopolda – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Stalina Józefa (Aleja) – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Starojatkowa – n. z mot. sem.; n. topograficzna, pochodziła od jatek, czyli miejsca handlu mięsem; z kreacją onom., złożenie.

Starowiejska – (1990 r.) n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. topograficznej, od dawnej Starej Wsi, teraz dzielnicy Siedlec; n. z kreacją onom., złożenie.

Stary Rynek – n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. metaforycznej, oznacza rynek koło Magistratu; n. z kreacją onom., zestawienie.

Stary Trakt Warszawski – n. z mot. sem., n. kierunkowa, pochodzi od n. miejscowości Warszawa, do której prowadzi; n. z kreacją onom., zestawienie.

Starzyńskiego Stefana – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Staszica Stanisława – (1937 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Stodolna (Stodolne) – (1970 r.) n. z mot. sem.; n. topograficzna od nazw budynków, które się tu mieściły; z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Storczyków (Storczykowa) – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy kwiatowej; na początku jako n. z kreacją onom., der. fleks. później zaś z der. suf. z formantem -ow-.

Strumykowa – (2019 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza; na początku jako n. z kreacją onom., der. fleks. później zaś z der. suf. z formantem -ow-.

Strzalińska – (1946 r.) n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. topograficznej, od pobliskiej wsi Strzała; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem (-in-) + -sk-.

Strzelecka – (1937 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od nazwań ludzi, od formacji wojskowej; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -k-.

Sucharskiego Henryka Majora – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Sulimów – (1930 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob., od patriotycznej rodziny siedleckiej; n. z kreacją onom., der. fleks.

Sybiraków – (1990 r.) n. bez mot. sem., n. pochodząca od nazwań ludzi; z kreacją onom., z der. fleks.

Szancera Jana Marcina – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Szenwalda Lucjana – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Szeroka – n. bez mot. sem.; n. topograficzna; n. bez kreacji onom.

Szkolna – (XVIII w.) n. z mot. sem.; n. topograficzna od nazwy budynku szkolnego, który się tu mieści; z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Szlachtuzowa – n. z mot. sem.; n. topograficzna od nazwy budowli; jest to zapożyczenie niemieckie oznaczające rzeźnię; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Szpitalna – n. z mot. sem.; n. topograficzna od nazwy budowli, która się tu mieściła; z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Szymanowskiego Karola – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Ściegiennego Piotra Księdza – (1951 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Ślepa (Ślepa w Jatkach) – n. z mot. sem.; n. topograficzna, położona w jatkach, czyli między stoiskami, mogła nie mieć przejścia, pierwotna ul. o tej nazwie była w 1811 r., a druga w XX-leciu; n. bez kreacji onom.

Śmiała – (1937 r.) n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; bez kreacji onom.

Śniadeckich – (1958 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., der. fleks.

Świerczewskiego Karola Generała – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Świerkowa – (1984 r.) n. bez mot. sem., istnieje w zespole nazw osiedla Topolowa; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Świętojańska – (1863 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob., do imienia świętego; n. z kreacją onom., złożenie.

Świętokrzyska – (1925 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. etniczno-geograficznej; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Świrskiego Ignacego Biskupa – (1993 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Taradajki – n. bez mot. sem.; n. kulturowa, pochodzi od wyrazu: *tarada*, *taradaj* – ‘gadula’; może było to miejsce zamieszkiwane przez ludzi o cesze gadulstwa; nazwa może pochodzić też od nazwiska Taradaj, ale brak jest informacji to potwierdzających; z kreacją onom., der. suf. z formantem -k-.

Targowa – (1962 r.) n. z mot. sem., pochodziła od pobliskiego targowiska, obecnie koło giełdy samochodowej; n. topograficzna; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Teatralna – (XIX w.) n. z mot. sem.; n. topograficzna od nazwy budynku teatru, który się tu mieścił; z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Terespolska – (1960 r.) n. z mot. sem., n. kierunkowa, pochodzi od n. miejscowości Terespol, do której prowadzi; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Tłumna – n. bez mot. sem., n. metaforyczna, z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Topolowa – (1937 r.) n. bez mot. sem., istnieje na osiedlu Robotniczym; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Torowa – (1911 r.) n. z mot. sem., ul. jest położona niedaleko torów; n. topograficzna; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Trakt Latowicki – n. z mot. sem., n. kierunkowa, pochodzi od drogi prowadzącej do miejscowości Latowicz, n. z kreacją onom., zestawienie.

Trakt Litewski – n. z mot. sem., n. kierunkowa, pochodzi od n. kraju (dawniej regionu); n. z kreacją onom., zestawienie.

Trakt Lubelski – n. z mot. sem., n. kierunkowa, pochodzi od n. miejscowości Lublin, do której prowadzi; n. z kreacją onom., zestawienie.

Trakt Mordzki – n. z mot. sem., n. kierunkowa, pochodzi od n. miejscowości Mordy, do której prowadzi; n. z kreacją onom., zestawienie.

Trakt Pocztowy – n. z mot. sem., n. kierunkowa, pochodzi od n. drogi, którą przewożono przesyłki; n. z kreacją onom., zestawienie.

Traugutta Romualda – (1949 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Tulipanowa – (2004 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy kwiatowej; na początku jako n. z kreacją onom., der. fleks. później zaś z der. suf. z formantem -ow-.

Tuwima Juliana – (1962 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Tylna – n. bez mot. sem.; n. topograficzna; n. bez kreacji onom.

Ujrzanowska – (2005 r.) n. z mot. sem., pochodzi od n. miejscowości Ujrzanów, do której prowadzi, n. kierunkowa; z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk.

Ulanów – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od nazwań ludzi, od formacji wojskowej; n. z kreacją onom., der. fleks.

Unitów Podlaskich – (1990 r.) n. bez mot. sem., n. pamiątkowa; z kreacją onom., zestawienie.

Urwana – n. z mot. sem.; n. topograficzna, peryferyjna ulica, kończąca się polem; n. bez kreacji onom.

Vogla Zygmunta – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Wałowa – (poł. XIX w.) n. z mot. sem., pochodzi od wałów, które otaczały miasto i biegły tą ulicą; n. topograficzna; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Warszawska – (1970 r.) n. z mot. sem., pochodzi od n. miejscowości Warszawa, do której prowadzi, n. kierunkowa; z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Waryńskiego Ludwika – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Wesoła – (1937 r.) n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. bez kreacji onom.

Wędkarska – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od nazwań ludzi, odzawodowa; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Węgrowska – (1961 r.) n. z mot. sem., pochodziła od n. miejscowości Węgrów, do której prowadziła w poł. XVIII w., n. kierunkowa; z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Wiatraczna – (1978 r.) n. z mot. sem.; n. topograficzna od nazwy budowli, która prawdopodobnie się tu mieściły; z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Wiązowa – (1937 r.) n. bez mot. sem., istnieje w zespole nazw osiedla Topolowa; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Widok – (1937 r.) n. bez mot. sem.; n. topograficzna; n. bez kreacji onom.

Wiejska – (1931 r.) n. z mot. sem.; n. topograficzna, położona na obrzeżach miasta, przy wsi; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Wieniawskiego Henryka – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Wierzbowa – (1970 r.) n. bez mot. sem., istnieje w zespole nazw osiedla Topolowa; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Wilcza – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -a-.

Wintera Antoniego – (1994 r.) n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. osob. siedleckiego historyka; n. z kreacją onom., zestawienie.

Wiolinowa – (1994 r.) n. bez mot. sem., n. kulturowa, pochodzi od n. instrumentu muzycznego; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Wiszniewskiego Eugeniusza – (1937 r.) n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Wiśniowa – (1958 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Witosa Wincentego – (2021, 1984 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Wodniaków – (1992 r.) n. bez mot. sem.; n. kulturowa; n. z kreacją onom., der. fleks., n. pluralna.

Wojewódzkiego Ignacego – (2000 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Był polonistą siedleckiego liceum, działaczem politycznym, radnym miasta Siedlce.

Wojska Polskiego – (1951 r.) n. bez mot. sem., n. pamiątkowa pochodząca od nazwań wojskowych ludzi; z kreacją onom., zestawienie.

Wojskowa – (1911 r.) n. bez mot. sem., n. pamiątkowa; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Woszczerowicza Jacka – (1980 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Wrzosowa – (1993 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy kwiatowej; z kreacją onom., der. suf. z formantem -ow-.

Wspólna – (2008 r.) n. bez mot. sem., n. metaforyczna; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Wspólna – n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. bez kreacji onom.

Wyspiańskiego Stanisława – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Wyszyńskiego Stefana Prymasa – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Zachodnia – (2018 r.) n. bez mot. sem., n. topograficzna kierunkowa; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -n- z palatalizacją.

Zacisza – (1955 r.) n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. bez kreacji onom.

Zajazd – n. topograficzna, pochodzi od nazwy budynku, n. bez kreacji onom., n. prymarna.

Zambrowska – (1962 r.) n. bez mot. sem., pochodzi od n. miejscowości Zambrów; z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Zaremby Feliksa – (1931, 2004 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Zawadzkiego Aleksandra – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Zbrojna – (1960 r.) n. bez mot. sem., n. metaforyczna; z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Zieleniewskiego Tadeusza – (2000 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Był ordynatorem Szpitala Miejskiego w Siedlcach, oficerem rezerwy.

Zielna – (1961 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza; z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Zielona – (1937 r.) n. bez mot. sem.; n. metaforyczna; n. bez kreacji onom.

Źródłana – (2019 r.) n. bez mot. sem., n. przyrodnicza, pochodzi od źródła; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Żabia – (1970 r.) n. z mot. sem.; n. przyrodnicza, leży przy podmokłych terenach, na których występują żaby; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -a-.

Żaboklicka – (1955 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. topograficznej, od pobliskiej wsi Żabokliki; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -ck-.

Żeglarska – (1992 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od nazwań ludzi, odzawodowa; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

(Gościniec) Żelechowski – n. z mot. sem., n. kierunkowa, pochodzi od n. miejscowości Żelechów, do której prowadzi; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Żeromskiego Stefana – (~1930 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Żniwna – (1970 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -n-.

Żółkiewskiego Stefana Hetmana – (2001 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Nazwa bezpośrednio związana z patronem siedleckiej szkoły. Nazwa ulicy na wniosek liceum o tym imieniu.

Żuławska – (1986 r.) n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. etniczno-geograficznej; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Żurawinowa – (2012 r.) n. bez mot. sem.; n. przyrodnicza z grupy kwiatowej; na początku jako n. z kreacją onom., der. fleks. później zaś z der. suf. z formantem -ow-.

Żwirowa – (1924 r.) n. bez mot. sem.; n. topograficzna; n. bez kreacji onom.

Żyburowej Marii – (2000 r.) n. z mot. sem. częściową; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie. Od nazwiska tenisistki, trenerki pochodzącej z Siedlec.

Żydowska – n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. etniczno-geograficznej, pochodzi od ludności żydowskiej zamieszkującej tę ulicę; n. z kreacją onom., der. suf. z formantem -sk-.

Żymierskiego-Roli Michała – n. bez mot. sem.; n. pochodząca od n. osob.; n. z kreacją onom., zestawienie.

Żytunia – (1926 r.) n. z mot. sem.; n. pochodząca od n. topograficznej, od pobliskiej wsi Żytunia; n. bez kreacją onom.

Aneks 2. Słownik nazw terenowych Siedlec

Hasła w słowniku ułożone są alfabetycznie. Każda pozycja słownika zawiera informację, do jakiego obiektu odnosi się nazwa, skrót źródeł, z których zaczerpnięto dane, krótki komentarz etymologiczny o pochodzeniu nazwy oraz jej budowie i typie strukturalnym.

Aleja Kasztanowa – droga spacerowa w parku przy Amfiteatrze, (A), n. topograficzna charakteryzująca, pochodzi od ap. *kasztan*, gdyż rosną tam drzewa kasztanowe; n. z motywacją onom., zestawienie.

Aleksandria – park miejski, (W), n. pochodzi od imienia właścicielki Siedlec, która założyła ten park; n. dzierżawcza, n. z kreacją onom., n. sek. z suf. -ia.

Aleksandrowo – park miejski, (W), n. pochodzi od imienia właścicielki Siedlec, która założyła ten park; n. dzierżawcza, n. z kreacją onom., n. sek. z suf. -ow-.

Aleksandrów – park miejski, (H³³⁶), n. pochodzi od imienia właścicielki Siedlec, która założyła ten park; n. dzierżawcza, n. z kreacją onom., n. sek. z suf. -ów.

Beczka – miejsca kąpieli na rzece Muchawce, (A), n. pochodzi od beczek, na których się pływało; n. kult., n. bez motywacji onom., n. prym.

Bębenek – uroczysko, punkt charakterystyczny; (H), n. pochodzi od ap. *bębenek*, czyli instrumentu muzycznego, n. semantycznie niejasna; być może n. kulturowa; n. bez motywacji onom., n. prymarna.

Błonie – nazwa łąk, n. terenowa charakteryzująca, pochodzi od ap. *blonie* 'równina, łąka', *bolnъje; n. bez kreacji onom., n. prymarna.

Brzeziny – nazwa pastwiska, (H), n. topograficzna charakteryzująca, pochodzi od lasu brzoźowego; n. z motywacją onom., n. sek., der. suf. z formantem -iny.

Bielany – las ek brzoźowy z obszerną polaną, (W), n. topograficzna charakteryzująca, pochodzi od *biel*, *biela*, 'mokradło, bagno, podmokła rola' lub od bielcowych gleb; n. z motywacją onom., n. sek., der. suf. z formantem -any.

Białe Gliny – nazwa uroczyska, (H), n. topograficzna charakteryzująca, od wyrażenia *białe gliny*; n. z motywacją onom., zestawienie.

Dęśnik – uroczysko, n. niejasna, pochodzi być może od gwarowego *dęźnik* 'mężczyzna silny, mocny'³³⁷, lub przymiotnika *dęźny* 'silny, mocny' – wtedy byłaby to n. metaforyczna.

³³⁶ Nazwa Aleksandrów powtarza się kilkakrotnie w zbiorach *Hipoteki w Siedlcach 1898-1939*, sygn. 955.

³³⁷ *Słownik gwar polskich*, red. J. Reichan, t. V, z. 3(15), Kraków 1998, s. 501.

Diabelski Dolek – miejsce kąpieli na rzece Muchawce, (A), n. pochodzi od dołu w rzece; n. kulturowa, wręcz metaforyczna., n. z motywacją onom., n. komp.

Dolek Marynarski – miejsce kąpieli na rzece Muchawce, (A), n. pochodzi od dołu w rzece, n. kulturowa, metaforycznie przynależna do grupy zawodowej marynarzy; n. z motywacją onom., n. komp.

Dolek Szostka – miejsce kąpieli na rzece Muchawce, (A), n. pochodzi od dołu w rzece związanego z osobą o nazwisku Szostek; n. dzierżawcza, n. z motywacją onom., n. komp.

Dropie – najprawdopodobniej nazwa gruntu, (H), n. topograficzna charakteryzująca; pochodzi od ap. *drop* – ‘gatunek ptaków’, n. z motywacją onom., n. sek. der. suf. z formantem -ie.

Gaj – nazwa uroczyska i pola, (H), n. topograficzna charakteryzująca, pochodzi od ap. *gaj*; n. bez kreacji onom., n. prymarna.

Gęsiborek (Gęsi Borek) – nazwa punktu wiazowego, później gruntu, (H i A), n. kulturowa, n. sytuacyjno-okolicznościowa; pochodzi od wyrażenia ‘gęsi borek’ i oznacza ubogą dzielnicę na przedmieściach miasta, gdzie hodowano gęsi; n. z motywacją onom., zrost.

Glinki – teren po wydobyciu gliny, (W), n. topograficzna charakteryzująca, pochodzi od ap. *glinka*, n. z kreacją onom., n. pluralna.

Glinianki – teren po wydobyciu gliny, (A), n. topograficzna charakteryzująca, pochodzi od ap. *glinianka* ‘miejsce, gdzie kopano glinę’, n. z kreacją onom. pluralna.

Gołobórz – kompleks leśny przy cmentarzu armii radzieckiej, (A), n. topograficzna charakteryzująca, pochodzi od zestawienia *goły bór*; n. z motywacją onom. złożenie.

Gorzach – nazwa łąki, uroczyska (H), n. kulturowa materialna, pochodzi od *gorzeć*, czyli ‘palić się’; n. z motywacją onom., n. sek., der. suf. z formantem -ach.

Goździk – nazwa gruntu, (H), n. dwuznaczna, nazwa ta może pochodzić od nazwiska właściciela i byłaby to nazwa dzierżawcza, czyli przynależnościowa. Można rysować i inną hipotezę, doszukując się etymologii w wyrazie *gozd*, czyli ‘mały las’. Wtedy wyraz miałby motywację topograficzną charakteryzującą.

Grabina – nazwa lasu, (A), n. topograficzna charakteryzująca, pochodzi od lasu, w którym rosną graby; n. z motywacją onom., n. sek., der. suf. z formantem -in-.

Grota – (P 1811 r.) prawdopodobnie nazwa groty w parku Aleksandria, n. kulturowa z motywacją materialną; n. bez kreacji onom.

Grunty Cegielni Miejskiej – (W), n. dzierżawcza, przynależąca do cegielni; n. z kreacją onom., zestawienie.

Grunty Donacji – (W), n. dzierżawcza, przynależące do donacji (czyli darowizny dla Kościoła nadanej przez monarchę); n. z kreacją onom., zestawienie.

Grunty Plebańskie – (W), n. dzierżawcza, przynależące do parafii, pochodzi od ap. *plebania*; n. z kreacją onom., zestawienie.

Grunty Wójtowskie – (W), n. dzierżawcza, przynależące do wójta; n. z kreacją onom., zestawienie.

Grunty Zegarmistrzowskie – (W), n. dzierżawcza, przynależące do zegarmistrza lub ich grupy; n. z kreacją onom., zestawienie.

Helenka – strumyk przepływający między Siedlcami i Stokiem Lackim, (A), n. dzierżawcza odimienna, n. z kreacją onom., n. sekundarna, der. suf. z formantem -k-, n. deminutywna.

Jeziorek – prawdopodobnie nazwa pola, (H), n. dwuznaczna; albo n. topograficzna, od ap. *jeziro* albo n. dzierżawcza od nazwiska właściciela: *Jeziorek*;

Karier – dół przygotowany dla trasy kolejowej, pod mostem; n. kulturowa, włoskie *carriera*, niemieckie *kariere*, francuskie *carrière*: 'tor dla wyścigów wozów konnych lub rydwanów' od łacińskiego *carrus*, czyli 'wóz'³³⁸; n. bez kreacji onom., n. prymarna.

Karpatki – usypane hałdy żwiru, (A), n. topograficzna charakteryzująca, wieloznaczna, pochodzić może od ap. *karpa*, czyli 'wzgórek, wzniesienie'; ewentualnie od gór: Karpaty – wtedy byłaby to n. metaforyczna, lub od ap. *karyna* czyli 'pień drzewa z korzeniami'; n. deminutywna; n. z kreacją onom. n. sekundarna, der. suf. z formantem -k-; n. deminutywna.

Koszary Straży Ogniowej – teren ćwiczeń strażaków (W), n. z kreacją onom., zestawienie.

Las Sekuła – (A), n. terenowa lokalizująca, pochodzi od nazwy podsiedleckiej wsi, obecnie dzielnicy; n. z kreacją onom., zestawienie.

Lasek Brzozowy – (A), n. terenowa charakteryzująca, pochodzi od ap. *brzoza*; n. z kreacją onom., zestawienie.

Lasy Opolskie – (A), n. terenowa lokalizująca, pochodzi od nazwy podsiedleckiej wsi; n. z kreacją onom., zestawienie.

Lasek na Podsekule – (A), n. terenowa lokalizująca; obecnie Podsekuła to nazwa dzielnicy Siedlec, ale n. pochodzi od wsi Sekuła; n. z kreacją onom., zestawienie.

Laski na Sekule – (A), n. terenowa lokalizująca, pochodzi od nazwy podsiedleckiej wsi, obecnie dzielnicy; n. z kreacją onom., zestawienie.

Lotnisko na Popegeerowskich Polach – łąka po Państwowym Gospodarstwie Rolnym, w skrócie: PGR, z której startowały małe samoloty, (A), n. dzierżawcza; n. z kreacją onom., zestawienie.

Łąka Skarbowa – (W), n. dzierżawcza, przynależnościowa, własność skarbu państwa; n. z kreacją onom., zestawienie.

Łąka Wójtowska – (W), n. dzierżawcza, przynależnościowa, własność wójta; n. z kreacją onom., zestawienie.

Łąka za Starą Wsią – (W), n. terenowa lokalizująca; n. z kreacją onom., zestawienie.

Łąki Księżę – (W), n. dzierżawcza, przynależnościowa, własność księży; n. z kreacją onom., zestawienie.

³³⁸ A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, Warszawa 2000, t. I, s. 633.

Łąki Pniewskiego – (A), n. dzierżawcza, przynależnościowa, własność osoby o nazwisku Pniewski; n. z kreacją onom., zestawienie.

Męcina – nazwa uroczyska (H), n. topograficzna charakteryzująca, pochodzi od *męcić*, dawniej *męcić*; oznacza 'miejsce bagniste, z mętną wodą'; n. z motywacją onom., n. sek., der. suf. z formantem -in-.

Mokradła – podmokła łąka, (A), n. topograficzna charakteryzująca, pochodzi od: *mo-kradęł*; n. bez kreacji onom. prymarna.

Most Kolejowy – (A), n. kulturowa, n. z kreacją onom., zestawienie.

Most Garwoliński – (A), n. kulturowa, wskazująca kierunek na miejscowość Garwolin; n. z kreacją onom., zestawienie.

Most Łukowski – (A), n. kulturowa, wskazująca kierunek na miejscowość Łuków; n. z kreacją onom., zestawienie.

Most Warszawski – (A), n. kulturowa, wskazująca kierunek stolicy Polski: Warszawy; n. z kreacją onom., zestawienie.

Muchawka – rzeka, (A), dawniej nazwa terenowa, później oficjalna; n. terenowa charakteryzująca, pochodzi od ap. *mucha*; sekundarna.

Na Adamczyka – miejsce kąpieli na rzece Muchawka, (A), n. dzierżawcza, przynależnościowa, pochodzi od nazwiska: Adamczyk; być może osoba o tym nazwisku znalazła to miejsce lub miała tu jakieś zdarzenie; n. z kreacją onom., wyrażenie przyimkowe, eliptyczna nazwa przyimkowa.

Nowy Park – park Aleksandria, (A), n. kulturowa z motywacją niematerialną; n. z kreacją onom., zestawienie.

Nowe Siedlce – w znaczeniu dzielnicy na gruntach majoratu Starowśi, nazywanej tak nieoficjalnie; nazwa ta była trzy razy nadawana różnym powierzchniom; n. komponowana kulturowa, pochodzi od *sioło*, *siodło*, czyli miejsce zasiedlone; zestawienie słowotwórcze.

Park Miejski – park Aleksandria (A), n. dzierżawcza, przynależnościowa; n. z kreacją onom., zestawienie.

Park Ogińskich – park Aleksandria (A), n. dzierżawcza, przynależnościowa; n. z kreacją onom., zestawienie.

Pastewnik Dworski – (P 1811 r.), n. dzierżawcza, przynależnościowa; n. z kreacją onom., zestawienie.

Pastwisko Miejskie – (W), n. dzierżawcza, przynależnościowa; n. z kreacją onom., zestawienie.

Patoki – nazwa uroczyska, (H), n. kulturowa, materialna, od ap. *patoka*, czyli 'miód pszczeli oczyszczony z wosku'; n. bez motywacji onom., n. prymarna.

Pegeerowskie Pola – (A), n. dzierżawcza, przynależnościowa, pochodzi od skrótu PGR (Państwowe Gospodarstwo Rolne); n. z kreacją onom., zestawienie.

Plac Pałacowy – (W), n. relacyjna; n. z kreacją onom., zestawienie.

Plac Projektowany – (P 1840 r.), n. kulturowa, motywacja materialna; obecnie Plac Tysiąclecia; n. z kreacją onom., zestawienie.

Plac Pofolwarczny – (W), n. dzierżawcza, przynależnościowa; n. z kreacją onom., zestawienie.

Plac Teatralny (Miejski) – (W), n. relacyjna: wokół teatru; n. z kreacją onom., zestawienie.

Plac po Zniesionym Wale Okopowym – (W), n. relacyjna; n. z kreacją onom., zestawienie.

Plac pod Jatkami (Miejskimi) – (W), n. relacyjna; n. z kreacją onom., zestawienie.

Plac Stodolny – (W), n. relacyjna; n. z kreacją onom., zestawienie.

Podborzec – nazwa uroczyska, (H), n. topograficzna lokalizująca, relacyjna, pochodzi od *miejsca pod borem*; n. z motywacją onom., n. sek., der. pref. z formantem pod-.

Podleśna Droga – nazwa uroczyska, (H), n. topograficzna lokalizująca; n. z motywacją onom., zestawienie.

Podgrabianowice – nazwa uroczyska, (H), n. topograficzna lokalizująca, pochodzi od wyrażenia *pod Grabianowem*; n. z kreacją onom., zestawienie.

Podmęcinie – nazwa pola (H), n. topograficzna charakteryzująca, pochodzi od *mącić*, dawniej *męcić*; oznacza miejsce obok bagna, z mętną wodą; n. z motywacją onom., n. sek., der. pref. z formantem -inie.

Pod Olszyną (Pod-olszyną) – nazwa pola (H), n. topograficzna lokalizująca, pochodzi od *pod olszyną*; n. z motywacją onom., zestawienie, eliptyczna nazwa przyimkowa.

Podolszynie – nazwa uroczyska (H), n. topograficzna lokalizująca, pochodzi od *pod olszyną*; n. z motywacją onom., n. sek., der. suf. z formantem * -bje> -`e.

Podolszyniec – nazwa punktu wiązowego (H), n. topograficzna charakteryzująca, pochodzi od *pod olszyną*; n. z motywacją onom., n. sek., der. suf. z formantem -ec.

Podzamcze – (W), n. kulturowa z kreacją materialną, relacyjna, pochodzi od: wyrażenia *miejsce pod zamkiem*; n. z kreacją onom. sek., der. pref. z formantem -e.

Podziemne Przejście – nazwa przejścia pod ziemią między ratuszem i kaplicą Aleksandry Ogińskiej, (A), n. topograficzna charakteryzująca; n. z motywacją onom., zestawienie.

Pola Górskiego – nazwa gruntu, (H), n. dzierżawcza, inaczej przynależnościowa do osoby o nazwisku Górski; n. z kreacją onom., zestawienie.

Pola Probostwa – nazwa gruntu, (H), n. dzierżawcza, inaczej przynależnościowa do domu parafialnego; n. z kreacją onom., zestawienie.

Pole Makowskiego – nazwa gruntu, (H), n. dzierżawcza, inaczej przynależnościowa do osoby o nazwisku Makowski; n. z kreacją onom., zestawienie.

Pole przy Trakcie Mordzkim – nazwa gruntu, (H), n. relacyjna, topograficzna lokalizująca; n. z kreacją onom., zestawienie.

Pole za Glinkami – nazwa gruntu, (H), n. relacyjna, topograficzna charakteryzująca; n. z kreacją onom., zestawienie.

Poligonowe – nazwa gruntu przy koszarach z usypanym wałem, (A), n. kulturowa z motywacją materialną; n. z motywacją onom., n. sek., der. suf. z formantem -ow-.

Postój Dorożek – miejsce umowne przy ul. Przechodniej, (A), n. kulturowa; n. z kreacją onom., zestawienie.

Poświętne – pola, (W), n. kulturowa z motywacją niematerialną, pochodzi od ap. *poświętne*, czyli 'grunt kościelny'; n. bez kreacji onom., n. prymarna.

Prężynia – nazwa uroczyska, (H), n. topograficzna charakteryzująca, pochodzi od ap. *pręg*, czyli 'smuga', pas ziemi; n. z motywacją onom., n. sek., der. suf. z formantem -ynia.

Ogrody Błotne – nazwa ogrodów, (W), n. terenowa charakteryzująca; n. z motywacją onom., zestawienie.

Ogrody Miejskie za Stawem – (W), n. dzierżawcza, przynależnościowa i relacyjna; n. z motywacją onom., zestawienie.

Ogrody Uziębłów i Bema – (A) n. dzierżawcza, przynależnościowa, od nazwisk właścicieli; n. z motywacją onom., zestawienie.

Ogród Włoski – ogród przy parku sentymentalnym Aleksandria urządzony w stylu włoskim, (A) n. kulturowa, od nazwy odnarodowościowej; n. z motywacją onom., zestawienie.

Rogatka Starowiejska – miejsca wjazdowe do Siedlec, (A), n. terenowa lokalizująca, nazwa odmiejscowa od wsi Stara Wieś; n. z motywacją onom., zestawienie.

Rogatka Warszawska – miejsca wjazdowe do Siedlec, (A), n. terenowa lokalizująca, nazwa odmiejscowa kierunkowa od miasta Warszawa; n. z motywacją onom., zestawienie.

Rogatka Zbuczyńska – miejsca wjazdowe do Siedlec, (A), n. terenowa lokalizująca, nazwa odmiejscowa od wsi Zbuczyn; n. z motywacją onom., zestawienie.

Rogatka Zbudzka – jak wyżej.

Rogatka Żelkowska – miejsca wjazdowe do Siedlec, (A), n. terenowa lokalizująca, nazwa odmiejscowa od wsi Żelków; n. z motywacją onom., zestawienie.

Rów Śmierdzący – rów kanalizacyjny przechodzący przez miasto, (A), n. kulturowa z motywacją materialną; n. z motywacją onom., zestawienie.

Rów za Błoniem – (W), n. relacyjna, n. z motywacją onom., zestawienie.

Ryza – nazwa uroczyska, (H), n. kulturowa materialna, od ap. *ryzać* 'rznąć, ciąć'; n. bez motywacji onom., n. prym.

Sadzawka na Błoniu (Stawek w Błoniu) – (W), n. relacyjna, n. z motywacją onom., zestawienie.

Sekuła – nazwa wsi, która stała się dzielnicą; może pochodzić od łac. *Saeculum*, czyli 'wiek' (por. formę modlitewną *saecula saeculorum* 'przez wieki wieków') lub od *sekować* 'naśladować, drażnić' albo od *siec*, *siekać* 'ucinać, kosić'. Sekuła byłaby nazwą kulturową, od miejsca przygotowanego przez człowieka do zasiedlenia przez ścięcie, np. chaszczy.

Skład Węgla – miejsce składowania i sprzedaży węgla, (A), n. kulturowa z motywacją materialną; n. z motywacją onom., zestawienie.

Skwer przy Jacku – plac z zielenią przy ratuszu, (A), n. topograficzna lokalizująca, n. z kreacją onom., zestawienie.

Stary Park – park za ul. Prusa, za parkiem Aleksandria, przy hali sportowej (A), n. kulturowa z motywacją niematerialną; n. z kreacją onom., zestawienie.

Starowieś – nazwa pochodzi od Starej Wsi, która z czasem stała się dzielnicą Siedlec, (A), n. kulturowa z motywacją materialną; n. z motywacją onom., złożenie.

Staw – nazwa uroczyska, (H), n. topograficzna charakteryzująca, od ap. *staw*; n. bez motywacji onom., n. prym.

Staw Suchy – nazwa zagłębienia po stawie, przy Roskoszy (P), n. topograficzna charakteryzująca; n. z kreacją onom., zestawienie.

Stawiska – nazwa uroczyska, (H), n. topograficzna charakteryzująca, od ap. *stawisko*, czyli 'miejsce gdzie był staw; dół po stawie', także 'lichy, błotnisty wielki staw'; n. bez motywacji, n. prymarna, pluralna.

Staszniczka – nazwa stawów, (H), n. przynależnościowa, od imienia Stasz (Stanisław), n. dzierżawcza; n. z motywacją onom., n. sek. z der. suf. z formantem -czk-.

Stocki Las – (A), n. terenowa lokalizująca, pochodzi od nazwy podsielckiej wsi; n. z kreacją onom., zestawienie.

Stodolne – nazwa gruntu, gdzie stały mieszczańskie stodoły, (W), n. kulturowa z motywacją materialną, pochodzi od ap. *stodoła*; n. z motywacją onom., n. sek. z der. suf. z formantem -ne.

Tłuściec – nazwa dawnego kompleksu leśnego koło Starej Wsi, (W), n. topograficzna charakteryzująca, pochodzi od wyrazu *tlusty* oznacza las bogaty w tłustą zwierzynę albo posadzony na tłustej glebie; n. z motywacją onom., n. sek. z der. suf. z formantem -ec.

Wązbiny – nazwa uroczyska, (H), n. niejasna, może pochodzić od *więźba* 'wiązanie, łączenie', np. w strukturze dachu; także dawny czasownik *więźbić*, *wiąźbić* oznacza 'łączyć, wiązać'.

Wały Ziemne – nasypy ziemi, (W), n. kulturowa.

Wiadukt – most (A), angielskie wiadukt – most zbudowany nad przeszkodą inną niż woda, na przykład nad doliną, torami, nad autostradą; n. kulturowa z motywacją materialną, n. bez kreacji onom.

Wielki Dół – (A), n. topograficzna charakteryzująca; n. z kreacją onom., zestawienie.

W Głębokim Kącie – nazwa gruntu, (W), n. topograficzna charakteryzująca; n. z kreacją onom., zestawienie.

Włoki Wójtowskie – nazwa gruntu, (W), n. dzierżawcza; n. z kreacją onom., zestawienie.

Wodokaczki – miejsce kąpieli na rzece Muchawka³³⁹, n. topograficzna charakteryzująca, pochodzi od określenia *wody kaczki*; n. z kreacją onom., złożenie.

³³⁹ B. Gierlach, *Siedlce i ja...*, op. cit., s. 4, 12, 21-26.

Wodospad – niewielki spad wody w stawie, który znajdował się przy Moście Łukowskim, (A), n. topograficzna charakteryzująca; n. bez kreacji onom., n. prymarna.

Wrzoski – nazwa uroczyska, (H), n. topograficzna charakteryzująca, od ap. *wrzos*, *wrzosowisko*; n. z motywacją onom., n. sek. z der. suf. z formantem -k, n. pluralna.

Wygon – zbiornik wodny w dole po żwirze, (A), n. kulturowa z motywacją materialną, pochodzi od 'miejsca wspólnego przeznaczonego do pasienia bydła', także 'droga, szeroka miedza, którą goni się bydło na pastwisko', od *wyganiać*; n. sekundarna z kreacją onom., formant $\emptyset$, derywacja wsteczna.

Wylewy – nazwa stawów, (A), n. topograficzna charakteryzująca, pochodzi od *wylewać*; n. bez kreacji onom., n. prymarna, pluralna.

Zakule – nazwa uroczyska, (H), n. topograficzna charakteryzująca, pochodzi od ap. *zako* 'koło, łuk'; n. z motywacją onom., n. sek. z der. suf. z formantem -`e (**ɔ*je).

Zalew – zbiornik wodny utworzony sztucznie (A), n. kulturowa, pochodzi od *zalewać* (wypełniać cieczą), jak również od już wykształconej nazwy ogólnej zbiornika; n. bez kreacji onom.

Za Miastem – nazwa pola, (H), n. topograficzna lokalizująca, pochodzi od wyrażenia *za miastem*; n. z motywacją onom. n. sek. eliptyczna nazwa przyimkowa.

Zaognudzie – nazwa uroczyska, (H), n. topograficzna lokalizująca, prawdopodobnie pochodzi od wyrażenia *za ogrodem*; n. z motywacją onom., n. sek. z der. pref. z formantem *za-*.

Zaogrodzie – nazwa pola, (H), n. topograficzna lokalizująca, pochodzi od wyrażenia *za ogrodem*; n. z motywacją onom., n. sek. z formantem -`e (**ɔ*je).

Zaokopie – nazwa uroczyska, (H), n. topograficzna lokalizująca, pochodzi od wyrażenia *za okopem*; n. z motywacją onom., n. sek. z formantem -`e (**ɔ*je).

Zapańskie – nazwa pola, (H), n. topograficzna lokalizująca, pochodzi od wyrażenia *za pańskim polem*; n. z motywacją onom., n. sek. z formantem -`e.

Zdrój – nazwa uroczyska, (H), n. topograficzna charakteryzująca, pochodzi od *źródło*; n. bez motywacji onom., n. prymarna.

Żabi Dolek – płytkie miejsce kąpieli na rzece Muchawka dla dzieci, (A), n. topograficzna charakteryzująca; n. z kreacją onom., zestawienie.

Żurawiniec – nazwa gruntu, (W), n. topograficzna charakteryzująca, pochodzi od ap. *żuraw* albo *żurawina*; n. z motywacją onom., n. sek. z der. suf. z formantem -ec.

Żwirowisko – miejsce do kąpieli po wydobywym żwirze, (A), n. topograficzna charakteryzująca; n. z motywacją onom., n. sek. z der. suf. z formantem -(ow)isko.

Żytia – nazwa rzeki, (W) (następnie nazwa wsi i prawdopodobnie nazwa gruntu późniejszej dzielnicy Siedlec), n. topograficzna charakteryzująca, pochodzi od ap. *żyto*; n. sekundarna.

Wybrane skróty

ap. – apelatyw

der. fleks. – derywat fleksyjny

der. pref. – derywat prefiksalny

der. suf. – derywat sufiksalny

gen. pl. – z łac. oznacza wyraz w dopełniaczu liczby mnogiej

gen. sg. – z łac. oznacza wyraz w dopełniaczu liczby pojedynczej

mot. sem. – motywacja semantyczna

n. – nazwa

n. bez kreacji onom. – nazwa bez kreacji onomastycznej

n. bez mot. sem. – nazwa bez motywacji semantycznej

n.e. – naszej ery

n. osob. – nazwa osobowa

n. prym. – nazwa prymarna

n. sek. – nazwa sekundarna

n. z kreacją onom. – nazwa z kreacją onomastyczną

n. z mot. sem. – nazwa z motywacją semantyczną

nom. pl. – z łac. oznacza wyraz w mianowniku liczby mnogiej

nom. sg. – z łac. oznacza wyraz w mianowniku liczby pojedynczej

od ap. – od apelatywu

onom. – onomastyczna

p.n.e. – przed naszą erą

pl. – plac

pref. – prefiks

suf. – sufiks

ul. – ulica

A – ankiety z rozmów z mieszkańcami Siedlec z 2002.

H – dane hipoteczne: *Hipoteka w Siedlcach 1898-1939*, nr hip. 3092, sygn. 955: tu głównie *Protokół rewizora Generalnego Pomiarów* Wojciecha Niemyskiego z 1841 r.; *Hipoteka w Siedlcach* nr hip. 349I z 1806 r.: tu nazwa: Bębenek.

P – *Plany fragmentów miasta Siedlce z lat 1947-1956*, plan z 1956 r.

W – A. Winter, *Dzieje Siedlec 1448-1918*, Warszawa 1969.

Bibliografia

Pozycje książkowe

Anusiewicz W., *Siedlce*, Siedlce 1975.

Bańkowski A., *Etymologiczny słownik języka polskiego*, Warszawa 2000.

Biolik M., *Mikrotoponimia byłego powiatu ostródzkiego*, Olsztyn 1994.

Buczyński M., *Nazwy dzielnic i ulic Lublina*, Lublin 1962 (maszynopis pracy magisterskiej).

Černý J., Holeš J., *Sémiotika*, Praha 2004.

Dajnowicz M., *Nazwy terenowe i nazewnictwo miejskie Mazowsza i Podlasia*, pod red. H. Sędzia, M. Dajnowicz, Łomża 2007.

Gardzińska J., Głowacka-Maksymiuk U., *Inwentarz dóbr klucza siedleckiego z 1776 roku*, Warszawa–Siedlce 2005.

Geografia nazewnicza, red. K. Rymut, Wrocław 1983.

Gierlach B., *Siedlce i ja. Lata 1930-1945. 1970-1992*, Pruszków 2002.

Głowacka-Maksymiuk U., *Ulice Siedlec. Historia. Patroni. Zabytki*, Siedlce 1997.

Gray R. i Stubbings D., *Cambridge Street-Names. Their origins and Associations*, Cambridge 2000.

Green M.J., *The Gods of Roman Britain*, Cambridge 1994.

Handke K., *Polskie nazewnictwo miejskie*, Warszawa 1992.

Handke K., *Semantyczne i strukturalne typy nazw ulic Warszawy*, Wrocław 1970.

Handke K., *Słownik nazewnictwa Warszawy*, Warszawa 1998.

Hipoteka w Siedlcach 1822-1946, oprac. M. Niedbało, t. 3, Siedlce 2001, nr hipot. 242.

Jakus-Borkowa E., *Nazewnictwo polskie*, Opole 1987.

Kazimierski J., *Miasta i miasteczka na Podlasiu. (1808-1914). Zabudowa – ludność – gospodarka*, Warszawa 1994.

Keynes F.A., *By – ways of Cambridge History*, Cambridge 1947.

Kopówka E., *Żydzi siedleccy*, Siedlce 2001.

Koziorowski S., *Badania nazw topograficznych archidiecezji poznańskiej*, t. II, Poznań 1914.

- Krško J., *Všeobecnolingvistické aspekty onymie – z problematiky onymického kumunikačného registra*, Banská Bystrica 2016.
- Kuligowski J., *Fotografie Siedlec z lat 1900-1944 (Ze zbiorów Archiwum Państwowego w Siedlcach)*, Siedlce 1997.
- Matuszewski K., *Tak patrzeć na Siedlce. Proza i opowiadania*, Siedlce 2002.
- Mikulski J., *Powiat siedlecki. Ziemia, wody, człowiek*, Siedlce 1935.
- Mrózek R., *System mikrotoponimiczny Śląska Cieszyńskiego XVIII wieku*, Katowice 1990.
- Nazewnictwo miejskie Warszawy jako element społecznej przestrzeni miejskiej*, red. M. Witrzens-Olicka, Warszawa 1994.
- Nazewnictwo miejskie*, red. S. Urbańczyk, Warszawa–Poznań 1989.
- Ostas C., *Siedlce. Przewodnik*, Siedlce 2003.
- Payne S., *Down Your Street. Cambridge Past and Present*, Cambridge t. 1: 1983, t. 2: 1984.
- Petráňová L., *Domovní znamení Staré Prahy*, Praga 2008.
- Pevsner N., *Cambridgeshire*, Cambridge 1954.
- Pierpoint R.J., *Cam Bridges*, Cambridge 1976.
- Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa–Kraków 1998.
- Reaney P.H., *The Place-Names of Cambridgeshire and the Isle of Ely*, Cambridge 1943.
- Rospond S., *Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych*, Wrocław 1957.
- Siedlce 1448-1995. 450-lecie nadania praw miejskich*, red. E. Kospath-Pawłowski, Siedlce 1996.
- Siedlce. Informator reklamowy*, wyd. Urząd Miasta Siedlce.
- Słownik gwar polskich*, red. J. Reichan, t. V, z. 3(15), Kraków 1998.
- Słownik języka polskiego*, red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, t. I-VIII, Warszawa 1900-1927; Warszawa–Kraków–Gdańsk 1972.
- Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. I-III, Warszawa 1998.
- Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. I-XI, Warszawa 1958-1969.
- Słownik ortograficznego języka polskiego*, red. M. Szymczak, Warszawa 1975.
- Słownik polszczyzny XVI wieku*, red. R.M. Majenowa, t. VI, Wrocław.
- Šrámek R., *Úvod do obecné onomastiky*, Brno 1999.
- Śmiech W., *Przymiotnikowe nazwy terenowe Polski*, Łódź 1996.
- Taylor Ch., *The Cambridgeshire Landscape*, Londyn 1973.

Tichoniuk B., *Odapelatywne nazwy terenowe południowej Białostoczczyzny. Słownik topoosnów*, Opole 1986.

Tomaszewska S., *Polskie mikrotoponimy motywowane wyrażeniami przyimkowymi*, Łódź 1996.

Uniwersalny słownik języka polskiego, red. S. Dubisz, Warszawa 2003.

Urbańczyk S., *Nazewnictwo miejskie*, Warszawa 1989.

Więch-Tchórzewska W., *Plany Siedlec 1780-1912*, Siedlce 1998.

Winter A., *Dzieje Siedlec 1448-1918*, Warszawa 1969, wyd. II, Siedlce 2015.

Wolff A., Rzetelska-Feleszko E., *Mazowieckie nazwy terenowe do końca XVI wieku*, Warszawa 1982.

Artykuły

Arciszewska A., *Nazewnictwo miejskie dzielnic, placów i ulic Katowic*, „Językoznawstwo: współczesne badania, problemy i analizy językoznawcze” 2012, t. 1, s. 7-17.

Data K., *Kulturowe uwarunkowania nazw ulic: tradycja i zmiana*, [w:] *Kulturowe uwarunkowania zachowań językowych: tradycja i zmiana*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Tarnów 2016, s. 81-96.

Górniewicz H., *Rodowe nazwy miejscowe Podlasia*, „Onomastica” 1967, t. XII.

Górniewicz H., *Toponimia Gdyni*, „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne” 1964, t. VI.

Górniewicz H., *Nazwy terenowe i ich podział wewnętrzny*, [w:] *Geografia nazewnictwa*, red. K. Rymut, Wrocław 1983.

Górny H., *Nazewnictwo miejskie Krakowa – przeszłość i teraźniejszość: projekt badawczy*, „Onomastica” 2015, vol. 59, s. 377-387.

Górny W., *Zagadnienia polskiej gramatyki onomastycznej*, „Język Polski” 1957, t. XXXVII.

Graf M., *Organiczna przestrzeń miejska w kontekście antropologicznej koncepcji Marca Auge*, [w:] *Szlakiem miast (nie)wyobrażonych: kontekst słowiański*, Poznań 2018, s. 231-242.

Halicka I., *Literatura onomastyczna dotycząca Mazowsza*, „Zeszyty Naukowo-Dydaktyczne Wydziału Humanistycznego UW Filia w Białymstoku” 1973, t. 2, z. 6.

Handke K., *Nazewnictwo miejskie – świadek epoki i cenny zabytek*, „Ochrona Zabytków” 2004, nr 3/4, s. 115-126.

Jasińska T., *Wyrażenia przyimkowe w mikrotoponimii północno-wschodniej Białostoczczyzny*, [w:] *Studia językowe z Białostoczczyzny*, red. I. Maryniakowa, E. Smułkowa, Warszawa 1989.

- Kopertowska D., *Studium porównawcze nazw ulic i placów Kielc, Radomia i Sandomierza*, „Onomastica” 1981, t. XXVI.
- Kornaszewski M., *W sprawie klasyfikacji nazw terenowych. Uwagi i propozycje*, „Onomastica” 1986, t. XXX.
- Krupa M., *Nazwy ulic i placów Radomia*, „Biuletyn Kwartalny Radomskiego Towarzystwa Naukowego” 1996, t. XXXI, z. 1-4.
- Kuczyńska T., *Spis ulic czy książka telefoniczna?*, „Tygodnik Solidarność” 1999, nr 9.
- Lubaś W., *Nazwy terenowe powiatów jasielskiego i krośnieńskiego*, „Onomastica” 1963, t. VII, z. 1-2.
- Mańczak W., *O zasięgu typów polskich nazw miejscowych w XV wieku*, „Język Polski” 1955, XXXV.
- Nekanda-Trepka E., M. Smoktunowicz, J. Maraśkiewicz, *Studium wartości kulturowych - Siedlce, Obszar śródmieścia*, Siedlce 1995.
- Nowowiejski B., *Nazewnictwo miejskie Łodzi*, „Białostockie Archiwum Językowe” 2013, nr 13, s. 451-456.
- Paszek M., *Ideologizacja urbanonimii Białegostoku w aspekcie historycznym*, [w:] *Język jako świadectwo kultury. Język, kultura, społeczeństwo IV*, red. S. Cygan, Białystok 2020, s. 177-188.
- Pospiszyłowa A., *Nazwy części wsi, przysiółków i tzw. placów oraz formacje pochodne we wsi Istebnej*, „Onomastica” 1980, t. XXV.
- Przymuszała L., *Nazwy ulic Ostrowa Wielkopolskiego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego. Językoznawstwo”, 17, Opole 1998, s. 127-139.
- Rokicki C., *Nazwy ulic w miastach polskich*, „Ziemia” 1925, t. X.
- Sagan-Bielawa M., *Tendencje nazewnictwa w plateonimii najstarszej części Przemysła (XV-XX w.)*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1999, z. 119.
- Samsonowicz H., *Ulica w mieście średniowiecznym: szlak, miejsce działań, przekaz informacji*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1998, t. XLVI, nr 3-4.
- Skubalanka T., Kosyl C., *O powstaniu nazw firmowych*, „Annales UMCS” 1968-1969, sectio F, vol. 23-24.
- Šrámek R., *Onomastická lexikografie*, [w:] *Manuál lexikografie*, red. F. Čermák, R. Blatná, Jinočany 1995.
- Treder J., *Nazwy ponowione wśród nazw przeniesionych*, „Onomastica” 1979, t. XXIV.
- Umińska-Tytoń E., *Nazewnictwo miejskie wyrazem unifikacji czy regionalizacji?*, „Zielonogórskie Seminaria Językoznawcze” 2010, s. 225-234.
- Węcowski A., *Kalendarium z dziejów Siedlec*, „Tygodnik Siedlecki” nr 16 z 18.04.2004, s. 18 i nr 17 z 25.04.2004.
- Wojtczuk K., *Nazwy ulic i osiedli siedleckich w świetle analizy językoznawczej*, „Szkice Podlaskie” 1998, nr 6.
- Woźnica K., *Wieś Siedlce w ziemi łukowskiej*, „Historia i Świat” 2014, nr 3, s. 74-90.

Wróbel H., *O synchronicznych relacjach słowotwórczych w onomastyce*, „Prace Naukowe Instytutu Śląskiego w Katowicach” 1978, t. IV, nr 201.

Wykaz zabytkowych cmentarzy w Polsce. Województwo siedleckie, red. A. Michalowski, „Cmentarze” 1998, nr 4/35(7), Warszawa.

Wyrobisz A., *Nazwy ulic, placów i dzielnic w miastach polskich: nośniki informacji – źródła historyczne – zabytki kultury*, „Przegląd Historyczny” 1999, z. 4.

Internet

Komercyjna strona miasta Siedlce, <https://siedlce.pl/aktualnosci/2022/aktualnosci-01-2022/15-stycznia-mija-475-lat-od-nadania-siedlcom-praw-miejskich#nav> [data dostępu: 15.04.2022].

www.krakow.pl/biznes/potencja/rocznik-1887/ulice.html [data dostępu: 8.09.2000].

www.wiem.onet.pl [data dostępu: 8.09.2000].

www.opole.pl/historia/ulice.html [data dostępu: 8.09.2000].

www.um.olecko.pl/plano/ulice.htm [data dostępu: 8.09.2000].

www.chelmno.fr.pl/p70.php [data dostępu: 8.09.2000].

www.ostrolęka.info.pl/foto-okolice [data dostępu: 8.09.2000].

www.info.augustow.pl/przewodnik/ulice.html [data dostępu: 8.09.2000].

Materiały źródłowe

AGAD, KRSW, 3974, *Plan sytuacyjny części miasta Siedlce z 1840 roku*, karty 136, 137.

AGAD, KRSW, 8-26, *Mapa województwa pod zaborem rosyjskim z 1876 roku*.

AGAD, KRSW, 3945, *Plan jednej części miasta Departamentowego Siedlce z 1811 roku*, karty 58-59.

AGAD, KRSW, 3979, *Mapa gruntu należącego do Kasy miasta Siedlce z 16 XII 1852*:

AGAD, KRSW, 3995, *Etat dla Kasy ekonomicznej miasta Siedlce*, karty 98, 258.

AGAD, KRSW 3975, *Dokumenty Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchowych*, s. 35 i 43.

Ankiety przeprowadzone z mieszkańcami Siedlec z roku 2002.

Dane z Urzędu Miasta Siedlce: *mapki sytuacyjne ze zmianami nazewniczymi po czątku XXI wieku*.

Mapa turystyczna: *Plan miasta Siedlce*, z 1997 roku.

Mapa z Biblioteki Miejskiej w Cambridge: Plan miasta: *Cambridge 1574* by Richard Lyne.

Mapy z Biblioteki Miejskiej w Cambridge: Plan miasta: *Cambridge* by David Loggan, 1688.

Mapy z Biblioteki Miejskiej w Cambridge: Plan miasta: *Survey of Cambridge* by William Custance, 21.05.1798

Official Information Street map of Cambridge 2002, Codair Design and Publicity Ltd.

Plany miasta Siedlce na planszach: z lat 1928–1973, sygn. 1286.

Protokół Rewizora Generalnego Pomiarów Wojciecha Niemyskiego z 1841 r., [w:] *Hipoteki w Siedlcach 1898-1939*, sygn. 955.; hip. 349I.

Rozporządzenie Wojewody Mazowieckiego o sposobie nadawania nazw miejscowych, Warszawa 2003.

Wyciąg Decyzji Dyrekcji Głównej Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego Bronisława Mońskiego 1850, [w:] *Hipoteka w Siedlcach 1898-1939*.

Załączniki

1. Siedleckie nazwy terenowe – klasyfikacja

Nazwy związane z akwenami

rzeczka Żytnia (obecnie Muchawka), Liw, Stawek w Błoniu, Sadzawka i Rów za Błoniem, Staw suchy³⁴⁰, strumyk Helenka (A), Wylewy (na Stawy) (A), Żwirowisko (A), Wodospad (przy Moście Łukowskim) (A), Mokradła, Zalew; **miejsce do kąpieli w Muchawce**: koło tzw. Wodokaczki³⁴¹, Diabelski Dolek (A), Dolek Marynarski (A), Dolek Szostka (A), Beczka (A), Wielki Dół (A), Na Adamczyka (A), Żabi Dolek (A)

Nazwy związane z kompleksami leśnymi

lasy zwane *Thuścem*, lasek brzozowy z obszerną polaną, tak zwane *Bielany*, laski na Sekule: *Las Sekuła*, *Lasek na Podsekule*, *Poligonowe* (A), *Stocki Las* (Grabina) (A), *Gołobórz* z cmentarzem radzieckim (A), *Lasy Opole* (A), *Stary Park* za halą sportową i *Nowy Park* (Aleksandria, park Ogińskich) (A)

Nazwy uroczysk

uroczysko zw. *Bębenek*³⁴², uroczyska: *Prężynia*, *Zaognudzie*, *Podolszynie*, *Pod olszyną*, *Męcina*, punkt wiążkowy nazywany *Podolszyniec*, łąki uroczyska *Gorzach*, *Staszniczka*, *Ryza*, *Zaokopie*, *Podgrabianowice*, *Zakule*, *Staw*, *Gaj*, *Gęsiborek* – punkt wiążkowy

Nazwy gruntów

grunty plebańskie tzw. *Poświętne*, *Łąki Księżę*, place na *Podzamczu*, przez dwór siedlecki tzw. *Wójtowiznę*, teren zw. *Stodolne*, *Grunty Wójtowskie* i *Zegarmistrzowskie* o charakterystycznych nazwach: *W Głębokim Kącie*, *W Gęsim Borku*, *Żurawiniec*, *W Deśniku*, *Łąka Wójtowska*, *Łąka w Ogrodach Błotnych*, *Łąka za Starą Wsią*, *Pole przy trakcie Mordzkim*, *Pole za glinkami*, *Glinianki* i *Doły Nieużyteczne*, *Plac pod Jatkami miejskimi*, część *Włóki Wójtowskiej* zajętej pod wiatrak, *Plac po zniesionym Wale Okopowym*, *Plac Teatralny Miejski*, *Plac Pałacowy*, *Łąka Skarbowa*, *Plac Pofolwarczny*; *Plac Stodolny*, *Plac Bielany* z *Rogatką Warszawską*; *Glinki*, *Koszary*

³⁴⁰ Znajdował się niedaleko ul. *Romanówka*. Nazwa ulicy z planu miasta 1947 r.

³⁴¹ B. Gierlach, *Siedlce i ja...*, op. cit., s. 4, 12, 21-26.

³⁴² Nazwa pochodzi z dokumentu *Hipoteka siedlecka*, nr hip. 349 I z 1806 r.

*Straży Ogniowej, Lotnisko na Popegeerowskich Polach*³⁴³ (A), *Pole Makowskiego* (A), *Łąki Pniewskiego (z owcami)* (A), *Pola Górskiego z goździkami* (A), *Blonie (od 2000 r. Blonie papieskie)*, *Taradajki* (A), *Pola Podmęcinie*, *Pola Zaogrodzie*, *pole Za miastem*, *Grunt Gaj*, *Pola Probostwa*, *Za-pańskie*, *Jeziorek*, *Goździk*, *Grunty Donacji*, *Pole Wrzosi*³⁴⁴;

Nazwy ogrodów i parków

Ogród włoski, na łące zwanej *Pastewnikiem* powstał park sentymentalny tzw. *Aleksandrowo* lub *Aleksandria* (*Alexandrow*³⁴⁵), *Pastwisko Miejskie*, *Ogrody Miejskie za stawem*, *Ogrody Uziębłów i Bema*, *Park Miejski* – raj dla wron; na miejscu rowu przy ul. *Prusa* zrobiono *Zieleniec*³⁴⁶; bulwar, Skwery miejskie: *Park (Deptak) Świerczewskiego*, *Park Siedlecki Ogińskich*, *Aleja Kasztanowa przy Amfiteatrze*, *Stary Park przy hali sportowej*

Nazwy rogatek miejskich

Żelkowska, *Warszawska*, *Starowiejska*, *Zbuczyńska*, (rogatka *Zbudzka*)

Nazwy pozostałe

*Podziemne Przejście*³⁴⁷, *Wały Ziemne wraz z fosą*, *Rów Śmierdzący*³⁴⁸ (A), *Karier*³⁴⁹ (A), *Wiadukt* (A), *Glinianki po żwirze* tz. *Karparki* (A), *Wygon* (A), *Skład Węgla* (A)

Źródła:

Nazwy przeniesione z hipotek siedleckiego archiwum (głównie nazwy uroczysk i pól) lub innych źródeł są opatrzone przypisem.

(A) – to nazwy zebrane podczas wywiadu z mieszkańcami Siedlec, reszta to nazwy zaczerpnięte z opracowania A. Wintera, *Dzieje Siedlec 1448-1918*.

³⁴³ Na łąkach i polach na północ od Nowych Siedlec.

³⁴⁴ Nazwy te występują w *Protokole Rewizora Generalnego Pomiarów* Wojciecha Niemyńskiego z 1841 r., [w:] *Hipoteka w Siedlcach*, op. cit.

³⁴⁵ Nazwa *Alexandrow* powtarza się kilkakrotnie w zbiorach *Hipoteki w Siedlcach 1898-1939*, sygn. 955.

³⁴⁶ Tamże.

³⁴⁷ C. Ostas, *Zabytki Siedlec*, op. cit., s. 56.

³⁴⁸ Nazwa ulicy z planu Siedlec 1963 r. nr 422.

³⁴⁹ Rów torowy za Mostem Warszawskim.

2. Klasyfikacja miejskich obiektów kultury w Siedlcach

Nazwy młynów i wiatraków

Młyn na Rzece Żytunia, Wiatrak Holenderski zwany też *Wietrznym Młynem*, tzw. *Wiatrak Bielany* (Bielawy³⁵⁰), *Młyn Parowy Lewina*, *Młyn Domańskiego*, *Młyny Wodne Jerzmów* (H) i *Wymyśle*³⁵¹ (H), *Młyn Grzegorzewskich przy Muchawce* (A), *Młyny Mielnice* (A), *Młyn na Sokołowskiej* (A)

Nazwy kuźnic

kuźnica Minera ferrea na rzece Liw, *Nowa Kuźnica nad Żytnią*

Nazwy cmentarzy

cmentarz zwany *Cmentarnym*, *Centralnym*, *Cmentarz Katolicki* przy ul. *Cmentarnej*, (*Nowy cmentarz przy Cmentarnej*), *Cmentarz Radziecki i Stalag*³⁵², *Cmentarz Żołnierzy Radzieckich*, *Cmentarz na Janowskiej*, *Cmentarz Wojenny*, *Stary Cmentarz*, *Cmentarz Niegdyś Luterański*, *Stary Kirkut* z drewnianą synagogą, *Kirkut Żydowski przy Pięknej*

Nazwy świątyń

Drewniany Kościół, *Nowa Parafia św. Stanisława Męczennika* (zwana: *parafią Św. Stanisława Biskupa*, *Stary Kościół*, *kościół „stary”*), *kościół Marii Magdaleny*, *kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP*, *Katedra*, *Kościół Garnizonowy* (po cerkwi), *Garnizon*, *Kościół Wojskowy*, *Cerkiew* (w stylu bizantyjskim), *Bożnica* (*Bóżnica*), *Synagoga*, *Kuria*, *Kuria Biskupia*, *Diecezja*, *Dziekanat*, *Pałac Biskupi*

Nazwy szpitali

Szpital św. Ducha, *Lazaret*, *Szpital Żydowski*, *Dom Kalek i Starców* z 1882 r. (obecnie *Kolegium Nauczycielskie Języków Obcych*), *Schronisko dla Starców* (obok warsztatów szkolnych *Technikum Gastronomicznego*), *Szpital Dobroczynności*³⁵³, *Szpital Gruźlika* (A)

Nazwy budowli miejskich

Folwark pana Stanisława, *Pałac*, *Dwór Czartoryskich*, *Drewniany Dwór*, *Pałac Aleksandry Ogińskiej*, *Wójtowizna*, *Teatr Miejski*, *Archiwum Państwowe* (pocz. XIX w. *Trybunał* przy ul. *Sądowej*) *Jacek*, *Ratusz siedlecki*, *Pod Globusem*

³⁵⁰ Nazwa jest z *Wyciągu Decyzji Dyrekcji Głównej Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego z 1850 r.* Bronisława Mońskiego, [w:] *Hipoteka siedlecka...*, op. cit.

³⁵¹ Nazwa ulicy z dokumentów ksiąg hipotecznych Siedlec; hip. 117, sygn. 940.

³⁵² C. Ostas, *Zabytki Siedlec*, op. cit., s. 115.

³⁵³ Nazwa występuje w *Protokole Rewizora Generalnego Pomiarów Wojciecha Niemyśkiego z 1841 r.*, [w:] *Hipoteka w Siedlcach...*, op. cit.

Kaplica Dworska, Mauzoleum pw. Świętego Krzyża, Plebania, Nowy Ratusz, Dom Ludowy, Dyrekcja Lasów Państwowych, dom dla oficerów tzw. Blok Oficerski, Amfiteatr, Oficyna – Archiwum Państwowe, Narodowy Bank Polski³⁵⁴, Towarzystwo Kredytowe Ziemskie, a obecnie Kuria Biskupia³⁵⁵, Spółdzielczy Bank Kupiecki, Starostwo Powiatowe, Poczta, Więzienie, Resursa Obywatelska (obecnie biblioteka), Hala Targowa (Stara Hala), Noclegownia Kolejowa, Dworzec Kolei Żelaznej, Łaźnie Miejskie przy Świętojańskiej (A), Łaźnia Kolejowa (A), Pałac Myśliwski³⁵⁶, Dom Harcerza przy Prusa, Urząd Miasta, Starostwo Powiatowe

Nazwy szkół

Parafialna Szkołka, Gimnazjum Gubernialne (obecnie LO im. S. Żółkiewskiego), Szkoła Elementarna, Szkoła Rzemieślnicza, Sierociniec dla Chłopców (SP nr 1), Seminarium Pedagogiczne Męskie, Cerkiew, Szkoła, Wyższa Szkoła Rolniczo-Pedagogiczna (później Akademia Podlaska, obecnie Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach), przy Ekonomiku, przy Katoliku, przy Królówce, przy Prusie, przy Żółkiewskim, przy Samochodówce, przy Elektryku, przy Rolniku

Miejsca spotkań ze znajomymi

kawiarnie: w TOSIE, przy Klonowej, u Rafalskich, przy Dorotce, sala RMB, przy Oazie (w parku) (A), Nowa (A), Mordownia Metro na Pułaskiego (A), Przy Szkole Czwórce z Basenem, przy Coffe and Tea, przy Bosko, przy galerii (galeria handlowa przy ul. Piłsudskiego), przy MOK-u, przy Centrum Kultury

Nazwy pomników i figur

Ruiny Bramy³⁵⁷, Brama z Dzwonnicą³⁵⁸, Murowana Kolumna z Krzyżem, Figura św. Jana, Pomnik Wolności (Przy Okrągaku) (A), Pomnik Przyjaźni Polsko-Radzieckiej (Ruski Pomnik) (A), Braterstwa Broni (A), Pomnik Sikorskiego, Pomnik Kościuszki (A), Przy Adamie i Ewie (A), Pomnik Żydowski

Nazwy domów zajezdnych

Oberża, Kaffehaus, Karczma Starowiejska, Stara Karczma, Dom Zajezdny, hotele: Angielski, Podlaski, Wiktoria, Pogoń (A), Hetman (A), Warszawski, Trakteria Najbelta

Nazwy kamienic, budynków

Pod Orłem, Pod Łabędziem, Pod Jeleniem³⁵⁹, Pod Bocianem na 3 Maja (A), Dom Schadzek przy Pięknej (A), Czerwony Domek³⁶⁰

³⁵⁴ C. Ostas, *Zabytki Siedlec*, op. cit., s. 107.

³⁵⁵ Ibidem, s. 110.

³⁵⁶ W sadzie owocowym przy mleczarni.

³⁵⁷ K. Matuszewski, *Tak patrzeć na Siedlce. Proza i opowiadania*, Siedlce 2002, s. 34.

³⁵⁸ Tamże, s. 28.

³⁵⁹ Ciekawe rozwinięcie tematu można znaleźć w: L. Petránová, *Domovní znamení Staré Prahy*, Praga 2008.

³⁶⁰ Oficjalna nazwa: *Dom Partii*.

Nazwy zakładów pracy

Sklep Atlas, Bunkier, Pawilon, Galeria (handlowa)

Rzeźnia przy Samuliku (A), buty u Bata (A), Apteka przy Pięknej (A), Apteka u Szczuki, U Zarębiny (z czasem Po Zarębinie)³⁶¹, Szewc Kamiński, Zakład Metalowiec (Zakłady Pomp) (A), Przy Kominie (przy elektrowni) (A), Skład Meblowy Drewniany na Czerwonego Krzyża (A), Spółdzielnia Mieszkaniowa na 3 Maja, Skład Białoostockiego, Skład Wędlin, Magazyn Solny, Fabryka Siedlecka, tzn. Cegielnia, Państwowy Zakład Spirytusowy, Cukiernia Semadeniego i Cukiernia Frycza, Hotel Warszawski, Traktiernia Najbelta, Sklep Tytoniowy, Piekarnia Kuntza, Zakład Fryzjerski Hoppego, Warsztat Kamieniarski, Nowa Huta Szkła Butelkowego, Polski Monopol Tytoniowy, Mleczarnia przy Kazimierzowskiej, Fabryka Wódek i Miodu³⁶², Zakład Krawiecki przy Orzeszkowej³⁶³, Pod Misiem, Przy Lalkach (zakładzie zabawek), Ogrodnicze (zakłady), Mostostal, Jajczarnia, później Drosed, Siedlecki Polmos, FSO, PEC, PUK, Stalchemak, VIS, Karo, Mera – Błonie

Nazwy ośrodków kultury

Stadion, Boisko Sportowe, Przy Turniejach Żużlowych, POGOŃ, Miejski Ośrodek Kultury, Centrum Kultury i Sztuki, Muzeum Okręgowe, Wojewódzka Biblioteka Publiczna, Limes, Rafa, Lech, Wojskowy Klub Garnizonowy³⁶⁴;

Nazwy kin

Światowid na Pułaskiego (po pożarze nazwano odbudowany budynek kinem Słońce), Bajka na ul. Sienkiewicza; Odrodzenie, Podlasie (w dawnym Domu Ludowym), Sojusz, Centrum, Nove Kino Siedlce, Helios

Nazwy inne

Tory Kolejowe, Kolej Żelazna, Browary Skarbowe i Żydowskie, Punkt Napęlniania Syfonów przy Kochanowskiego³⁶⁵, Katownia UB przy Świerczewskiego³⁶⁶, Zajeżdżnia Autobusów, Garnizon Siedlecki, Duże i Małe Getto, obozy: Reckman, Kissgrube, Bauzug

Źródła:

(A) – nazwy zebrane podczas wywiadu z mieszkańcami Siedlec; (H) – nazwy przeniesione z hipoteki siedleckiego archiwum: Hipoteka siedlecka nr hip. 349I: *Wyciąg Decyzji Dyrekcji Głównej Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego* spisany w 1850 r. przez Bronisława Mońskiego.

Pozostałe nazwy są zaczerpnięte z opracowania A. Wintera, *Dzieje Siedlec 1448-1918*. Przy wykorzystaniu innych źródeł zastosowane są przypisy wskazujące źródło.

³⁶¹ Sklep z tekstyliami, później inny zakład pracy potocznie nazywany *po Zarębinie*.

³⁶² B. Gierlach, T. Wróblewski, *Początki Siedlec...*, op. cit., s. 40.

³⁶³ K. Matuszewski, *Tak patrzeć na Siedlce...*, op. cit., s. 18.

³⁶⁴ *Raport o stanie miasta*, Siedlce 1994,

³⁶⁵ K. Matuszewski, *Tak patrzeć na Siedlce...*, op. cit., s. 16.

³⁶⁶ *Ibidem*, s. 24.

3. Historia Cambridge i klasyfikacja ulic

Cambridge to miasto położone w Wielkiej Brytanii w południowej części Anglii, na północ od Londynu. Mieszka w nim ponad 118 tysięcy osób³⁶⁷.

W XX wieku Cambridge było targowym miasteczkiem, na co dzień cichszym i spokojniejszym niż Oksford. Od tradycyjnego rywala różnił się przede wszystkim wyjątkowymi *Backs* – zielonymi łakami na tyłach zabytkowych college'ów, schodzącymi ku leniwie płynącej rzece Cam. W centrum miasta dominuje zespół pięknych budynków uniwersyteckich wznoszących się przy głównych ulicach. Najstarsze pochodzą z końca XIII i początku XIV w. Zaprojektowano je według podobnego planu, zgodnie z którym główna brama prowadzi do szeregu „dziejniców” otoczonych z czterech stron rezydencjami i wydziałami uczelni. Jest tu ponad 30 college'ów, mających znaczną autonomię³⁶⁸.

Według tradycji Cambridge założyli pod koniec lat 20. XIII wieku uciekinierzy z Oksfordu, po tym jak jeden z tamtejszych uczonych został zlincowany przez wrogo nastawionych mieszczan. Obie uczelnie od początku ostro ze sobą rywalizowały, czego symbolem stały się coroczne regaty wioślarskie na Tamizie. Wiadomo jednak, że miasto miało swe początki znacznie wcześniej, za czasów rzymskich. Pod koniec I wieku Rzymianie podbili wioskę na wzgórzu i założyli tam swój obóz wojskowy. Był on otoczony przez Mount Pleasant (gdzie był rów i fosa). Jest wiele ulic poświęconych rzymskiej mitologii i historii³⁶⁹.

W VII wieku czczono na tych terenach św. Bedę, którego relikwie znajdowały się w pobliskiej miejscowości Ely. Cambridge nazywano wtedy *Grantchester*, prawdopodobnie też *Durolipons*. Około 945 roku zanotowano też nazwę *Grontribricc*. *Canterbridge* i inne warianty tej nazwy występują od 1086 roku. Był to wtedy rzymski fort nad błotnistą rzeką *Granta*. Obecnie nawet miasta tłumaczy się jako zrost dwóch słów charakteryzujących ten teren:

CAM (nazwa rzeki) + **BRIDGE** (most).

W XIV wieku Cambridge stało się ośrodkiem ruchów reformatorskich w Kościele, ale w XVIII wieku uczelnię ogarnął zastój umysłowy. W XIX wieku nastąpiło jednak ożywienie i wzrosła liczba college'ów. Tymczasem miasto i uczelnia zyskały miano znakomitego centrum nowoczesnej technologii, miejscowi zaś przechrzcili je na *Krzemowy Fen*³⁷⁰.

³⁶⁷ W 2020 r. miasto zamieszkane było przez 118 403 osób (wg Neighbourhood Statistics), w 2004 miało 90 tys. mieszkańców, wiad.onet.pl [data dostępu: 10.03.2004].

³⁶⁸ naukazagranica.pl [data dostępu: 18.06.2022] i R. Anedrews, J. Brown, P. Lee, R. Humphreys, *Praktyczny przewodnik. Londyn i Anglia. Część południowa*, Pascal 2002, s. 498-499.

³⁶⁹ Ibidem, s. 499.

³⁷⁰ Ibidem, s. 500.

Główną ulicą handlową w Cambridge jest *Bridge Street*, która przechodzi w *Sidney Street*, *St. Andrew's Street* i na koniec w *Regent Street*. Drugą arterią komunikacyjną jest trasa *St. John's Street – Trinity Street – King's Parade – Trumpington Street*. Teren na zachód od niej, nad brzegiem rzeki Cam, zajmują budynki uniwersyteckie, tworzące kilometrowej długości ciąg sąsiadujących ze sobą college'ów, od Magdalene do Peterhouse³⁷¹.

Fot. 19. Rzeka Cam³⁷²

Fot. 20. Ulice Cambridge³⁷³

Przy King's Parade – średniowiecznej High Street – dominują *King's College* i *Chapel* (kolegium i kaplica). Przy północnym końcu *King's Parade* stoi uniwersytecki XV-wieczny kościół *Great St Mary's*. Naprzeciwko wznosi się pallaדיanski Senate House Jamesa Giggsa (miejsce gdzie wręczane są dyplomy).

Przy *Trinity Street*, będącej północnym przedłużeniem *King's Parade*, jest główne wejście do *Gonville i Caius College*, od nazwiska współzałożyciela Johna Keysa. College ma trzy bramy: *Bramę Pokory* (gdzie znajduje się *Fellows' Garden* – ogród), *Brama Cnoty*, z kobiecymi alegoriami sławy i bogactwa i *Brama Honoru*, zwieńczona zegarami słonecznymi (wiedzie przez *Senate House Passage do Senat House*)³⁷⁴.

Senat House Passage biegnie w kierunku zachodnim obok *Bramy Honoru*, aż do *Trinity Lane*. *North Gate of King's* (Północna Brama Królewska) prowadzi do kaplicy i dwóch kolegiów. Niedaleko znajduje się *Trinity Hall* (nie mylić z *Trinity College*). Położone nieco bardziej na południe *Clare College* to jedna z siedmiu uczelni założonych przez kobiety. Przez proste dziedzińce z początku XVIII wieku przechodzi się na malowniczy *Clare Bridge* przerzucony nad Cam. Dalej ciągnie się przepiękny *Fellows' Garden*.

³⁷¹ Ibidem, s. 501. Zobacz plany miasta Cambridge.

³⁷² Internet: en.wikipedia.org [data dostępu: 10.09.2022].

³⁷³ Ibidem.

³⁷⁴ Por. R. Anedrews, J. Brown, P. Lee, R. Humphreys, *Praktyczny przewodnik...*, op. cit., s. 501-502. Zobacz plany miasta Cambridge.

Największym kolegium w Cambridge jest *Trinity College*. Kończyło go wielu wybitnych ludzi: Byron, premierzy Balfour, Baldwin i Thackeray, Newton, Edward VII, książę Karol. Znajduje się tu także *Wren Library* (Biblioteka Wrena).

Przy pobliskim *St John's Street* stoi *St John's College*. Pod arkadami przy końcu trzeciego dziedzińca (*Third Court*) przechodzi się na sławny drewniany *Bridge of Sighs* (*Most Westchnień*). Łączy on stare kolegium z XIX-wiecznym, neogotyckim *New Court* (*Nowym Dziedzińcem*), zwanym potocznie *Tortem Weselnym*³⁷⁵.

Z *St John's Street* można dojść do *Round Church* przy *Bridge Street* (z XII w., na wzór Bazyliki Grobu Świętego w Jerozolimie). Przykościelna ścieżka prowadzi do *Union Society* (klubu dyskusyjnego, nazywanego mini-Izbą Gmin). W pobliżu znajduje się *Magdalene College* (wym.: Modlyn), a na dziedzińcu wznosi się *Pepys Building* (budynek Pepysa z biblioteką).

Za *Magdalene Street* na początku *Castle Street* jest *Folk Museum* i *Kettle's Yard* (galeria). Nieco dalej odchodzi od *Castle Street* krótka oznakowana dróżka prowadząca do pokrytego trawą kopca będącego pozostałością po *Cambridge Castle*.

Niedaleko *Round Church*, w lewo, znajduje się *Jesus College*, którego krużganki kojarzą się z klasztorem. Dalej jest *Bridge Street*, która przechodzi w *Sidney Street*, gdzie wznosi się *Sidney Sussex College*. Na *St Andrew's Street* zaczyna się pełna zgiełku dzielnica handlowa, zdominowana przez *Lion Yard*, uważana za pomyłkę architektoniczną. Przy okazji ucierpiała też kręta *Petty Cury*, niegdyś brukowana uliczka z drewniano-murowanymi domkami, dziś ciąg nowoczesnych sklepów. Przez bramę można skierować się do *Christ's College* (z *Fellows' Garden* – ogrodem).

Za neoklasycystyczną fasadą *Emmanuel College*, przy *St Andrew's Street* kryją się dzieła Christophera Wrena – krużganki i kaplica³⁷⁶. Ulica *Downing Street* i jej przedłużenie *Pembroke Street*, które ciągną się między *St Andrew's Street* i *Trumpington Road*, śmiało można nazwać dzielnicą muzeów, jest tu na przykład *Fitzwilliam Museum*.

Cztery ostatnie kolegia w centrum skupiły się przy *Trumpington Street*. Stojący po wschodniej stronie *King's Parade* *St Catherine's College* (z *Old Court* i *Cloister Court* – dziedziniec krużgankowy), jest też *Mathematical Bridge* (*Most Matematyczny*) nad rzeką Cam.

W *Pembroke College* przy *Trumpington Street* znajduje się kaplica kolegiarna, a po drugiej stronie drogi, naprzeciwko *Pembroke*, jest najstarszy i najmniejszy college w Cambridge – *Peterhouse*³⁷⁷. W skład uniwersytetu wchodzi też

³⁷⁵ Ibidem, s. 502-503.

³⁷⁶ Por. R. Andrews, J. Brown, P. Lee, R. Humphreys, *Praktyczny przewodnik...*, op. cit., s. 503-505.

³⁷⁷ Ibidem, s. 505-506. Zobacz w *Aneksie* plany miasta Cambridge.

posiadające światową renomę laboratoria fizyki doświadczalnej (*Cavendish Laboratory*), wydawnictwo i drukarnia uniwersytecka (*Cambridge University Press*). Miasto Cambridge spełnia przede wszystkim funkcje uniwersyteckie, ponadto jest dużym ośrodkiem przemysłu poligraficznego, elektrotechnicznego, materiałów budowlanych, spożywczego³⁷⁸.

Fot. 21 i 22. King's College³⁷⁹

Klasyfikacja nazw ulic Cambridge³⁸⁰

Zbiór ten stanowi podstawę rozważań na temat tendencji nazewniczych w Anglii, w celu porównania z polskimi założeniami.

W obu miastach przeważają nazwy pochodzące od nazwów ludzi, w Cambridge wielu z nich związanych jest z rodzimą uczelnią. Jest to miasto pamiętające czasy rzymskie, dlatego występują w nazewnictwie postaci mityczne, średniowieczne. Znacznie więcej jest też nazw od imion świętych, a mniej nazw upamiętniających wydarzenia czy bohaterów wojennych. Poza tym tendencje w nazywaniu są podobne jak w polskiej toponimii miejskiej. Sporo jest nazw topograficznych od nazw budowli miejskich, interesujące są nazwy przyrodnicze, od dzikich zwierząt. Interesujące są też nazwy pochodzące od nazw topograficznych. Ciekawe jest również, że nikogo nie dziwi obecność obok siebie nazw średniowiecznych i nazw upamiętniających współczesnych biznesmenów i farmerów.

³⁷⁸ Internet: *wiem.onet.pl* [data dostępu: 10.04.2004].

³⁷⁹ Z własnych zbiorów fotografii.

³⁸⁰ Klasyfikacja nie zawiera wszystkich ulic Cambridge, tylko głównie te, omówione w książce: R. Gray, D. Stubbings, *Cambridge Street – Names...*, op. cit.

I. Nazwy ulic pochodzące od nazw własnych

1. Nazwy pochodzące od nazw osobowych (przykładowe)

- Od imion chrześcijańskich:
 - Od świętych, patronów świątyni: *Bene't*³⁸¹, *All Saints*, *Little St Mary's*, *St Botolph's*, *St Mary's*, *St Edward's*, *St Peter's*, *Christchurch*, *St Andrew*, *Priory*, *Abbey*, *St Matthew's*, *St Mark's*, *St Philip's*, *Pinehurst*, *St Anthony*, *St Bede*, *St Eligius*, *St Thomas*, *St Christopher*, *St Stephen*, *St Margaret's*, *St Kilda*, *St Neots*, *St Vincent's*, *St Tibb*, *St Peter's*³⁸², *St. Radegund's*, *St. John's*, *St. Albans*,
 - Od innych osób: *Erazmus (of Rotterdam)*, *Latimer (Hugh)*, *James*³⁸³, *Albert*³⁸⁴, *Emmanuel*, *Adam and Eve*, *Catharine*³⁸⁵, *Victoria*, *Adrian*, *Alwyn*, *Adams*, *Franks*, *Edmund*;
- Od przezwisk: *Garry Driver*³⁸⁶;
- Od postaci mitologicznych i historycznych Rzymu: *Augustus Close*, *Apollo Way*, *Neptune Close*, *Minerwa*, *Hercules Close*, *Fortescue Road*, *Humphreys Road*, *Albion*;
- Od królów, dynastii, możliwych rodów (w tym od imion): *Howard Mallett*, *Queen Edith's*³⁸⁷, *Godwin*³⁸⁸, *Gunhild*, *Lady Margaret*³⁸⁹, *Mowbray*, *Scroope*, *Gonville*³⁹⁰, *Mortimer*, *Malcolm IV*, *Victoria*, *Queen Elizabeth II*, *Prince William*;
- Od postaci literackich: *Coldham's*³⁹¹, *Howes*³⁹², *Trumpington*³⁹³, *Priory*³⁹⁴.

³⁸¹ Benedykt w czasów anglosaskich, założyciel kaplicy Corpus Christi College.

³⁸² Obok znajduje się kościół pw. św. Piotra.

³⁸³ James (Burleigh), ma on jeszcze jedną ulicę pod swoim patronatem.

³⁸⁴ Księżę Albert.

³⁸⁵ Nazwana od żony budowniczego Herberta.

³⁸⁶ Thomas Lovell Naylor, budowniczy, nazywany Garry Driver (Garry Kierowca).

³⁸⁷ Nazwa anglosaska; od żony Edwarda Wyznawcy.

³⁸⁸ Nazwa anglosaska; od córki Edwarda i Edith's. Gunhilda Matka Królów – królowa Norwegii w latach 930–934.

³⁸⁹ Nazwa już średniowieczna, od matki Henryka VII, który ufundował St John's Clooeege.

³⁹⁰ Edmund Gonville – słynny urzędnik króla Anglii Edwarda III, który dążył do założenia kolegium dla 20 uczonych na Uniwersytecie w Cambridge.

³⁹¹ Znaczyło „cold hamlet” (osoba nieistniejąca).

³⁹² Jest imieniem Hamleta. *Howes* mogło też pochodzić od przysiółka położonego przy Huntingdon Road, pomiędzy Girton a Cambridge (1219 r.). *Howe* oznacza kurhan, może pochodzić od kilku romańsko-brytyjskich kopców grobowych w okolicy, z których jeden został odkryty podczas budowy Huntingdon Road Turnpike w 1745 r. Za: M Wright, C.P. Lewis (eds.), *Girton: Introduction. A History of the County of Cambridge and the Isle of Ely: Volume 9*, Chesterton, Northstowe, and Papworth Hundreds.s. 115–118.

³⁹³ Są też formy Trumpinture, Trumphintonam, trump – znaczy „pewna osoba”.

³⁹⁴ Wzięła swą nazwę od Barnwell Priory, znaczyła „childre's well” (studnia dziecięca) lub „warriors' well” (studnia wojowników).

- Nazwy od nazwisk wybitnych jednostek:
 - Od pisarzy: *(Thomas) Fairfax, (James) Shirley, (John) Milton, (The Marquis of) Montrose, (Mark) Frank's, (Sir Richard) Fanchawe, (Tobias) Rustat, (Joseph) Beaumont, (Lord) Byron, (Horace) Walpole, (Laurence) Sterne Close, (William) Wordsworth;*
 - Od kompozytorów: *Sterndale³⁹⁵, (Benjamin) Britten, (Sir Arthur) Bliss³⁹⁶*
 - Od reformatorów: *(John) Wycliffe, Robert Woodlark, Hobson, Francis, Darwin, (Catherine of) Agaron, (Thomas) Cranmer, (Nicolas) Metcalfe, Wolsey, (Ralph) Ainsworth, (Thomas) Thirleby, (Matthew) Parker, (Robert) Beaumont, (Roger) Ascham, (Stephan) Perse, (Thomas) Greshaw, (Richard) Bancroft, (Richard) Montague;*
 - Od „High Stewards” – uniwersyteckich władz: *(Thomas) Howard, (Edward) Seymour, Somerset, (John) Dudley, Northumberland, (William Baron) Paget, (Baron) North, (Baron) Ellesmere, (Thomas) Egerton, (Francis Baron) Verulam, (John) Finch, (Henry) Jermyn, (William) Craven, (Edward) Russell, (Samuel) Francis, (James) Burleigh, (Peete) Musgrave, (Thomas) Francis, (Sir George) Downing, (Philip) Yorke, (John Henry) Manners, (John) Mortlock, Fitzwilliam³⁹⁷, (Thomas) Harding, (Baron) Eltisle, (John Maynard) Keynes;*
 - Od postaci renesansu i naukowców: *Ascham, (Thomas) Sackville, (Fulke) Greville, (Philip) Sidney, (Arthur) Golding, (Christopher) Marlowe, (William) Camden, (Thomas) Nevtli?, (Nicholas) Ferrar, (Baron Francis) Verulam, (William) Gilbert, Harvey, Glisson, (Isaac) Barrow, (Isaac) Newton, (Samuel) Pepys, (John) Flamsteed, (Thomas) Hobson, (Izaak) Walton's, (lord Francis) Pemberton, (Clement) Francis, (doktor William Warburton) Wingate, (rodzina) Gunning, (Alfred) Tenison, (Alderman Edward) Storey, Flamsteed's, (Sir William) Herschel, (Henry) Cavendish;*
 - Od XX-wiecznych naukowców: *(Henry) Sidgwick, (Lord) Adrian, (Ernest) Rutherford, Alex Wood, (Sir German Sims Woodhead, (Sir Frederick Gowland) Hopkins;*
 - Od polityków: *(Christopher) Anstey, (Richard) Porson, (Lord) Chesterfield, (William) Warren, (Thomas) Gray, (Horace) Walpole, (prof. Duke of) Grafton, (William) Cowper, (Horace) Walpole, (poeta Samuel Taylor) Coleridge, (Christopher) Wordsworth, (teolog Benjamin) Hoardly, (Thomas) Sherlock, (John) Eachard, (Robert) Woodlark, (biskup Matthias) Mawson, (baron Thomas) Gough, (William) Stukeley, (Benjamin)*

³⁹⁵ Profesor muzyki w Cambridge w 1856 r.

³⁹⁶ Studiował w Cambridge, później był kierownikiem muzycznym BBC.

³⁹⁷ Od fundatora muzeum – Richarda Viscounta Fitzwilliam.

- Flower, (rodzina) Panton, (Richard) Wheeler, (John) Nicholson, (Marquess of) Zetland, (William Wedgwood Benn) Stansgate, Rackham;*
- Od społeczników i dobroczyńców: *Elfreda Road, Ditton Fields*³⁹⁸;
 - Od przedsiębiorców: *(William Bill) Fison, (Thomas Musgrave) Francis, (William) Downham, (Henry) Wetenhall, (Edward) Wright;*
 - Od medyków: *(Thomas) Mowbray, (Edward) Paget, (George) Humphry, (Henry) Drosier, (dr. M.) Heron, Almoners, (Florence) Nightingale, Kinnaird, Topcliffe, Fendon, Mallett(s), Hartington, Thomas's, (fundator David) Robinson;*
 - Od „Mayors”, czyli burmistrzów Cambridge od XIII wieku: *(John) Golding, (Thomas) Brackyn, (Edward) Thompson, Ventress*³⁹⁹, *(C.F. Fletcher, (Oliver) Greene, (Samuel) Spanding, Nicholson, (Francis) Finch, (Hrnrly) Pyke, (Thomas) Nutting, (James) Gifford, (William) Norfolk, (James) Burleigh, (John) Mortlock, (Sarah) Ninch, (Samuel) Francis, (George) Fisher, (family) Foster, Humfrey, (W.B.) Redfern, (John) Willis, (Horace) Darwin, (Joseph Ashworth) Sturton, Tenison, (B.W.) Beales, (H.B.) Bailey, (H.H.) Harris, (George) Wilding, (Howard) Mallett, Frank Doggett, (Benjamin) Jolley, (G.) Dean, Robert May;*
 - Od sportowców: *Logan*⁴⁰⁰;
 - Od osób zakonnych: *Mill*⁴⁰¹, *Mansel*⁴⁰², *Goodwin*⁴⁰³, *Corrie*⁴⁰⁴, *Mackenzie*⁴⁰⁵, *Selwyn*⁴⁰⁶, *(William) Emery, (Jemes William) Geldart, (Henry Richard) Luard, (William) Boteson, (George) Hale;*
 - Od ludzi związanych z uniwersytetem: *Langham*⁴⁰⁷, *Holbrook, Gonvill, Bateman*⁴⁰⁸, *Lyndewode*⁴⁰⁹, *Eltisley, Warkworth;*
 - Od XIX-wiecznych naukowców: *Newton's, (sir Humphry) Davy, (Adam) Sedgwick, (Henry) Sidgwick, (Charles) Darwin, (sir Francis) Darwin, (Frank) Sdoggett, (Thomas Vernon) Wollaston, (Henry “Ben”) Latham, (Joseph) Sylvester, (baron) Kelvin, (baron) Rayleigh, (James) Clerk Maxwell, (Henry) Cavendish;*

³⁹⁸ Mężczyzna nazywany w skrócie „ditch”.

³⁹⁹ Nazwa od Thomasa Ventrisa.

⁴⁰⁰ Wioślarz pływający na zawodach po rzece Cam w 1854 r.

⁴⁰¹ Nazwa odosobowa od biskupa.

⁴⁰² Wiliam Lort Mansel – biskup Bristolu.

⁴⁰³ Harvey Goodwin – biskup Carlisle.

⁴⁰⁴ George Elwes Corrie – związany z kościołem ewangelickim i Jesus Colage.

⁴⁰⁵ Charles Friederick Mackenzie – misjonarz w Afryce.

⁴⁰⁶ George Augustus Selwyn – wizytator w Nowej Zelandii.

⁴⁰⁷ Simon Langham, arcybiskup Canterbury, patron i bywalec kolegium Peterhouse.

⁴⁰⁸ William Bateman – biskup Norwich, związany z uczelnią.

⁴⁰⁹ William Lyndewode, uczył się w Cambridge, stworzył prawo dla prowincji Canterbury, stał się biskupem.

- Od historyków i prawników: *(Thomas) Carlyle, (Lord) Acton, (Samuel Roffey) Maitland, (Robert) Willis, (Edwin) Guest, (sir Adolphus William) Ward*;
- Od architektów i budowniczych: *(James) Essex, (Charles Robert) Cockerell, Humphreys, (William) Wilkin, Kelsey, Kerridge, (Thomas) Parton, (Charles) Blinco, Hartington, Marshall, Burrell's⁴¹⁰, baron Gwydir, Lovell Road⁴¹¹, Newell, (H.C.) Moss, Colwyn, Bradwell, Pakenham, David⁴¹²*;
- Od wybitnych wojskowych i polityków: *(While) Martlock, (James) Burleigh, (Bernard Law) Montgomery, (Archibald Pevcival) Wavell, (Andrew Browne) Cunningham, (William) Tedder, (Caswall Tremeneheere) Dowding, (Arthur Travers) Harris, (William Riddell) Birdwood, (Oliver) Cromwell*.

2. Nazwy pochodzące od nazw etniczno-geograficznych

- Od regionów: *Sussex, Norfolk, Saxon*

3. Nazwy pochodzące od nazw miejscowości i dzielnic

- Nazwy od nazw miejscowości: *Corfe⁴¹³, Madingley, Huntington, Cambridge, Milton, Newmarket, Fulborn, Netherhall, Uphall, Histon, Trumpington, Norwich, Windsor, Oxford, Richmond, Edinburgh, Newmarket, Barnwell, Histon, Milton*

4. Nazwy pochodzące od nazw topograficznych

Honey Hill⁴¹⁴;

Mosty średniowieczne: *Grontabricc, St Clement's, drewniany James Essex, obok kamienny Magdalene Bridge*;

Bower Croft⁴¹⁵, Drummer⁴¹⁶;

Green Park, Garden Eden;

Brooklands⁴¹⁷, Brookside⁴¹⁸, Brookfield;

Four Lamps⁴¹⁹, Red Cross⁴²⁰.

⁴¹⁰ Nazwa prawdopodobnie od budowniczego – farmera z Coton.

⁴¹¹ Syn Thomasa Lovella Naylora (nazywanego Garry Driver).

⁴¹² Nazwisko odimienne; upamiętnienie rodziny budowniczych.

⁴¹³ Miejscowość w Dorset, koło której wydobywa się marmury.

⁴¹⁴ Jedna z najstarszych ulic miasta; oznacza *blotniste miejsce*, choć lokalnie jest nazywana *Pooh Corner* – od *Kubusia Puchatka*, jako nawiązanie do miodu (miód – honey).

⁴¹⁵ Prawdopodobnie od nazwy zagrody znajdującej się w niezidentyfikowanym Bower.

⁴¹⁶ Nazwa od błotnego pola.

⁴¹⁷ Nazwa domu z 1830 r.

⁴¹⁸ Miejsce związane z Hobsonem Brook.

⁴¹⁹ Od skrzyżowania ulic tak nazywanego: *Cztery Lampy*.

⁴²⁰ Znaczący: *Czerwonego Krzyża*, ale nazwa pochodzi nie od organizacji lecz skrzyżowania ulic.

II. Nazwy pochodzące od nazw pospolitych

1. Nazwy ulic pochodzące od nazwań ludzi

- Od zawodów: *Mariner's* (marynarska)
- Od godności kościelnych: *Parsonage* (od: proboszczówki, proboszczowska)

2. Nazwy ulic kulturowe

- Od nazw instytucji: *Post Office* (pocztowa), *Free School*⁴²¹
- Związane ze sportem: *Lents i Mays*⁴²², *Abbey United*, *Stanley*⁴²³
- Nazwy związane z akwenami: *Cutter Ferry*⁴²⁴, *Ferry* (prom), *Regatta*
- Inne: *Petty Cury*⁴²⁵, *Paradise* (rajska)

3. Nazwy ulic topograficzne

- Od nazw obiektów terenu
 - Od nazw budowli: *Castle Hill*⁴²⁶, *Bridge Street*, *Round Church Street*, *Whitehouse* (biały dom), *Limekiln*, *Guildhall*⁴²⁷, *Strangeways*⁴²⁸, *Garret Hostel*⁴²⁹, *Abbey Road*⁴³⁰, *Pembroke*⁴³¹, *King*⁴³², *Queen (Queen's) Street*⁴³³, (*St. John's*), *Magdalene*, *Trinity* (od college), *Emmanuel*, *Cavendish i Homerton*⁴³⁴, *Bakery* (od piekarniani), *Chapel*⁴³⁵
 - Od innych obiektów kulturowych: *Pound Hill*⁴³⁶, *Park Street*, *Market Hill*, *Orchard*⁴³⁷, *Tennis Court*, *Airport* (Lotniskowa), *Corn Exchange* (Giełda)

⁴²¹ Szkoła ufundowana przez Stephen Perse w 1615 r.

⁴²² Są to nazwy uniwersyteckich zawodów sportowych wioślarzy po rzece Cam.

⁴²³ Są to nazwy klubów sportowych.

⁴²⁴ Od promu lub wioślarskiej łódki.

⁴²⁵ Nazywana *parva cokeria* w 1330, *Cury* lub *Cook's Row* (związana z gotowaniem). W innym miejscu jest wyjaśnienie, że w XVIII w. był tu „znak koszykowy”, gdzie było mnóstwo wierzb.

⁴²⁶ Jedna z najstarszych ulic Cambridge, później *Castle Street*.

⁴²⁷ *Guild* – cech, *bractwo*, *hall* – hala.

⁴²⁸ Od nazwy laboratorium, te zaś patronuje medyk: T.S.P. *Strangeways*.

⁴²⁹ Od studenckiego hostelu.

⁴³⁰ Ulica reprezentatywna dla augustyńskiego klasztoru.

⁴³¹ Od kolegium, które znajduje się obok: *Pembroke College*.

⁴³² Od kolegium, które znajduje się obok: *King's College*, ufundowany przez Henryka VI.

⁴³³ Od kolegium, które znajduje się obok: *Queens' College*, od żony Henryka VI, *Margaret of Anjou*.

⁴³⁴ Od nazw pobliskich kolegiów.

⁴³⁵ Od dawnego kościoła baptystycznego, gdzie obecnie znajduje się hala sportowa.

⁴³⁶ Miejsce gdzie zamykano zwierzęta.

⁴³⁷ Ulica Sadowa.

zbożowa)⁴³⁸, *Fair* (Targowa), *Grange*, *Hall Farm*, *Sidney Farm*⁴³⁹, *Ventress*⁴⁴⁰, *Manor* (Dworska)⁴⁴¹, *Market* (Rynkowa), *Railway* (Kolejowa)

- Nazwy pochodzące od określeń właściwości topograficznych ulicy
 - Określające kształt, wielkość, wygląd i położenie ulicy: *Brook* (od potoku, strumyka), *Long* (Długa), *High* (Wysoka), *Down* (Dolna), *Water* (Wodna)
 - Określające kierunek lub położenie ulicy: *East Road*, *West Road*
 - Wiążące się z charakterem zabudowy: *Mill End* (ślepa uliczka)

4. Nazwy ulic rolniczo-przyrodnicze

- Nazwy związane z florą: *Cherry Hinton* (Wiśniowa, wiśniowy)
 - Nazwy związane z fauną: *Fishers* (od rybaków), *Gazelle*, *Lemur*, *Mandrill* (gatunek małpy), *Delphin*, *Buffalo* (Bawola)

5. Nazwy ulic metaforyczne

- Od nazw kolorów: *Green*, *Green End*⁴⁴² (Zielona), *Red*⁴⁴³ (Czerwona), *Golding* (Złota lub złotnictwo), *Silver*⁴⁴⁴ (Srebrna lub srebro)
- Pozostałe nazwy metaforyczne: *Primary* (Podstawowa), *Love* (Miłosna, miłość), *New* (Nowa)

6. Nazwy ulic związane z faktami historycznymi

- Od ważnych wydarzeń: *Trafalgar*, *Occupations*, *Union*⁴⁴⁵

Nazwy osiedli: *Newnham*, *Castle*, *Arbury*, *Kings Hedges*, *East Chesterton*, *Fen Ditton*, *Coldham`s*, *Common*, *Romsey Town*, *Romsey*, *Coleridge*, *Cherry Hinton*, *Teversham*, (miasto wchłania też pobliskie miejscowości, czyniąc z nich dzielnice: *Girton*, *Histon*, *Impington*, *Milton*).

⁴³⁸ Giełda, miejsce wymiany zboża lub kukurydzy praktykowana była przez farmerów przed II wojną światową.

⁴³⁹ Związane z gospodarstwami wiejskimi.

⁴⁴⁰ Od nazwy farmy, którą zanotowała kronika Cambridge z 1801 r.

⁴⁴¹ Prawdopodobnie od nazwy pobliskiego ogrodu.

⁴⁴² Znaczy zaledwie koniec Chesterton.

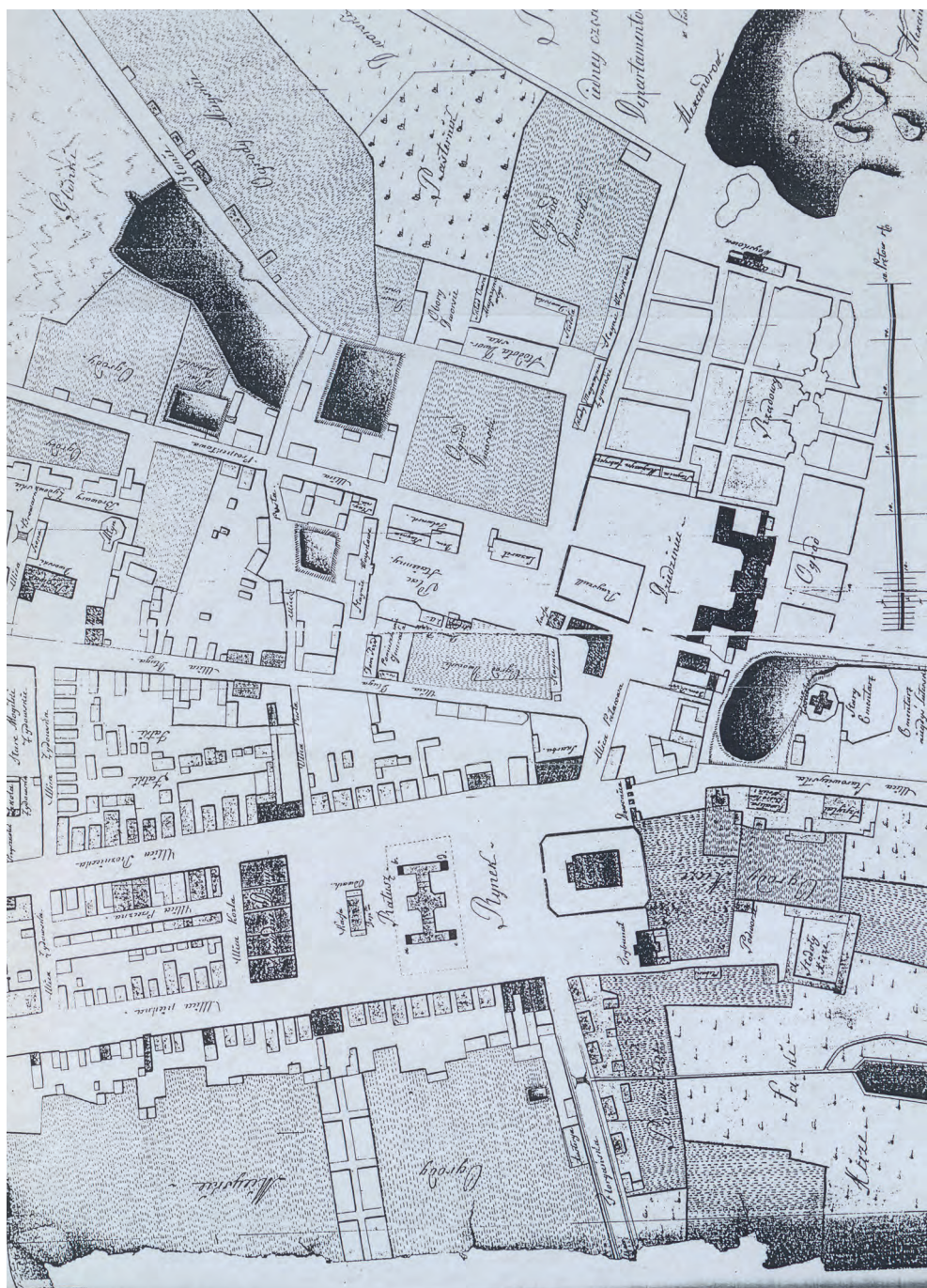
⁴⁴³ Oznaczone, czerwone przejście, może pochodzić od nazwy terenowej.

⁴⁴⁴ Ulica z czasów anglosaskich; jest położona na moście.

⁴⁴⁵ Być może ma upamiętniać wstąpienie Wielkiej Brytanii do Unii Europejskiej.

4. Wybrane plany miasta Siedlce i Cambridge

1. Na podstawie: AGAD, KRSW, 3945, *Plan jednej części miasta Departamentowego Siedlce* z 1811 roku, karty 58-59
2. Na podstawie AGAD, KRSW, 3974, *Plan Sytuacyjny Części Miasta Siedlce* z 1840 roku, karty 136, 137
3. Na podstawie AGAD, KRSW, 8-26, (Mapa województwa pod zaborem rosyjskim) z 1876 roku
4. Mapa turystyczna: *Plan miasta Siedlce* z 1997 roku
5. Na podstawie danych z Urzędu Miasta Siedlce: mapki sytuacyjne ze zmianami nazewniczymi z początku XXI wieku
6. Na podstawie map Biblioteki Miejskiej w Cambridge: Plan miasta: *Cambridge 1574* by Richard Lyne
7. Na podstawie map Biblioteki Miejskiej w Cambridge: Plan miasta: *Cambridge* by David Loggan, 1688
8. Na podstawie map Biblioteki Miejskiej w Cambridge: Plan miasta: *Survey of Cambridge* by William Custance, 21.05.1798
9. *Official Information Street map of Cambridge 2002*, Codair Desing and Publicity Ltd.

Plan 1. Na podstawie: AGAD, KRSW, 3945,
Plan jednej części miasta Departamentowego Siedlce z 1811 roku, karty 58-59

Plan 2. Na podstawie AGAD, KRSW, 3974,
Plan Sytuacyjny Części Miasta Siedlce z 1840 roku, karty 136, 137

Plan 4. Mapa turystyczna: *Plan miasta Siedlce* z 1997 roku

Plan 6. Na podstawie map Biblioteki Miejskiej w Cambridge:
 Plan miasta: Cambridge 1574 by Richard Lyne

Plan 7. Na podstawie map Biblioteki Miejskiej w Cambridge:
Plan miasta: *Cambridge* by David Logan, 1688

Plan 9. *Official Information Street map of Cambridge 2002,*
Codair Desing and Publicity Ltd.

Summary

SIEDLCE CITY NAMESHIP (XVII – 20. XXI century)

Linguistic knowledge and the state of research on urban nomenclature are the subject of consideration. Against the background of the history of the city of Siedlce are shown topographical changes. The work has a diachronic approach. In terms of semantics, the motivation of city names is indicated, and in the dictionary analysis – in the case of streets and squares of Siedlce – the names were divided into those without creations and with formal language creation. The last chapter is a comparison of the two European naming trends of Siedlce in Poland and Cambridge in the UK.

Keywords

Siedlce, linguistics, city names, squares, roundabouts, settlements, microtoponyms, Cambridge, comparison, toponyms, onomastics, urbanonyms, place names, history of Siedlce, field names, naming trends

